

รายงานการวิจัย

การศึกษาแนวทางการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี
ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม

The Study of the Development of Picture Books for Thai Children
(6-9 years old) in the Case of Co-existence in Society

ผู้วิจัย

อาจารย์อนุสรณ์ ติไหว่

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากงบประมาณเงินรายได้คณะมนุษยศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการนำเสนอหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมระหว่างปี พ.ศ. 2553-2563 จำนวน 46 เรื่อง ซึ่งคัดเลือกเฉพาะหนังสือภาพสำหรับเด็กประเภทบันเทิงคดีที่มีเนื้อหามุ่งเน้นเกี่ยวกับการส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมช่วงอายุ 6-9 ปี ที่สร้างสรรค์โดยนักเขียนและนักวาดภาพประกอบของไทย และจัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ที่ได้รับการยอมรับในระดับกว้าง โดยวิเคราะห์ทั้งด้านเนื้อหา การใช้ภาษา และภาพประกอบตามหลักองค์ประกอบของหนังสือภาพสำหรับเด็ก และศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อหนังสือภาพสำหรับเด็กดังกล่าวจากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนในหลากหลายแง่มุม กล่าวคือ กลุ่มนักวิชาการ ได้แก่ นักวิชาการด้านการประถมศึกษา นักวิชาการด้านการผลิตสื่อสำหรับเด็กและเยาวชน นักการศึกษาด้านการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง กลุ่มผู้ใช้หนังสือภาพสำหรับเด็ก ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูระดับประถมศึกษาตอนต้น ทั้งโรงเรียนรัฐบาลและเอกชน ตัวแทนห้องสมุดสำหรับเด็ก นักจัดกิจกรรมสำหรับเด็ก ผู้ปกครองและเด็กช่วงวัย 6-9 ปี และกลุ่มผู้ผลิตหนังสือภาพสำหรับเด็ก ได้แก่ สำนักพิมพ์ผู้ผลิตหนังสือและสื่อสำหรับเด็กและเยาวชน รวมถึงนักเขียนและนักวาดภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก จำนวน 23 คน เพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างถูกต้องและเหมาะสมสำหรับเด็กไทยในยุคปัจจุบัน

ผลการวิจัยพบว่าหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมมีพฤติกรรมการนำเสนอเนื้อหาอยู่ 9 ประเด็น ได้แก่ การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การเคารพสิทธิผู้อื่น การรู้จักการแก้ปัญหา ความขัดแย้ง การควบคุมอารมณ์ การเห็นคุณค่าในตนเอง ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี การเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน และการไม่ตัดสินผู้อื่นแต่ภายนอก ทั้งนี้เนื้อหาที่พบมากที่สุดคือ การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น อันได้แก่ ความมีน้ำใจและการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เป็นต้น ส่วนเนื้อหาที่พบน้อยที่สุดคือ การควบคุมอารมณ์ นอกจากนี้ผู้แต่งยังนิยามวางโครงเรื่องด้วยการเปิดเรื่องแบบบรรยาย ดำเนินเรื่องตามลำดับปฏิทิน และปิดเรื่องแบบให้ข้อคิดเป็นส่วนใหญ่ การเล่าเรื่องมักจัดลำดับเหตุการณ์ตามลำดับเวลาที่เกิด แม้จะพบการสร้างตัวละครแบบสมจริงมากที่สุด แต่ตัวละครดังกล่าวยังคงมีนิสัยที่ดีตามอุดมคติของสังคม ส่วนการใช้ภาษาค่อนข้างสั้นและสอนสั่งอย่างตรงไปตรงมา ด้านภาพประกอบนั้นมีความสวยงาม ผู้สร้างสรรค์ใช้เทคนิคที่หลากหลาย สามารถสื่อสารเรื่องราวได้ดี แต่ยังเน้นการใช้ภาษาถ้อยคำสื่อสารมากกว่าภาษาภาพ ทำให้ขาดรายละเอียดอันเป็นเสน่ห์และหน้าที่หลักประการหนึ่งของหนังสือภาพ ทั้งนี้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนในแง่มุมต่าง ๆ ได้เสนอความคิดเห็นที่หลากหลายซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาหนังสือภาพดังกล่าวได้ กล่าวคือ ควรมีการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะทางสังคมให้มีความร่วมสมัย สอดรับกับลักษณะและธรรมชาติของเด็กในยุคปัจจุบันมากขึ้น โดยเน้นการส่งเสริมเนื้อหาเรื่องการรับรู้อารมณ์และเข้าใจตนเองเป็นอันดับแรกก่อนที่จะ

เรียนรู้ทักษะต่าง ๆ ในการเข้าใจผู้อื่นต่อไป เล่าเรื่องด้วยกลวิธีที่หลากหลายและมีชั้นเชิง ไม่ควรนำเสนอข้อคิดหรือบทสรุปอันเป็นอุดมคติที่สำเร็จรูป แต่ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้คิดและพิจารณาเรื่องราวด้วยตนเอง อีกทั้งควรสร้างตัวละครเด็กให้สอดคล้องและสมจริงกับวัย ความต้องการ และธรรมชาติของเด็ก ให้เด็กได้เรียนรู้บทเรียนและประสบการณ์ต่าง ๆ อย่างเหมาะสมและมีพัฒนาการ รวมถึงควรใช้ภาพประกอบหรือภาษาภาพในการเล่าเรื่องมากกว่าถ้อยคำภาษาโดยตรงไปตรงมา ซึ่งนอกจากเนื้อหาทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมจะนำเสนอผ่านหนังสือภาพสำหรับเด็กแล้วยังสามารถนำไปสร้างสรรค์ต่อยอดเป็นสื่อประเภทอื่น ๆ เช่น คลิปวิดีโอ แอนิเมชันสั้น ๆ บทเพลง บอร์ดเกมและการ์ดเกมที่น่าสนใจก็จะเป็นประโยชน์ได้เช่นกัน ทั้งนี้ขอเสนอแนะเพิ่มเติม คือ ผู้สร้างสรรค์หนังสือสำหรับเด็กควรใช้เวลาอยู่กับเด็กและทำความเข้าใจธรรมชาติของเด็กเพื่อผลิตหนังสือภาพที่เหมาะสมกับเด็กอย่างแท้จริง รวมถึงทั้งภาครัฐและเอกชนต้องร่วมมือกันในการผลักดันการสร้างสรรคและการกระจายหนังสือภาพสำหรับเด็กให้ไปสู่เด็กในวงกว้าง หนังสือภาพที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมจึงจะเกิดประโยชน์ต่อเด็กกลุ่มเป้าหมายได้

คำสำคัญ : หนังสือภาพสำหรับเด็ก ทักษะทางสังคม การอยู่ร่วมกันในสังคม เด็กอายุ 6-9 ปี

Abstract

The objective of the research is to study the techniques for presenting picture books for Thai children aged 6-9 years to promote social co-existence skills between 2010-2020 for a total of 46 stories. This is a selection of children's picture book for the children's fiction category with a focus on promoting social co-existence skills between the ages of 6-9 years created by Thai writers and illustrators and widely published by recognized publishers. It analyzes both content language and illustration according to the principles of children's picture books and studies the opinions from these picture books from interviews with people involved in various aspects of children and youth namely: academic groups; including primary education scholars, academic of child and youth media production, teachers educating on building citizenship, children's picture books users; including administrators, elementary school teachers in both public and private schools, children's library representative, children's event organizers, parents of children aged 6-9 years, and children's picture book makers; including publishing houses, book makers and media for children and youth for a total of 23 children's book writers and illustrators to analyze the development of picture books for Thai children that promote skills of society co-existence appropriately for modern Thai children.

The results of the research revealed that the picture book for Thai children that promotes social co-existence skills has not been presented in various strategies. The content is presented in 9 issues; including interaction with others, respecting the rights of others, knowing how to resolve conflicts, emotional control, self-esteem, honesty, unity, seeing common interests rather than personal ones, and not judging others on the outside. The most common content is interacting with others; including kindness and empathy, etc., while the least common content is emotional control. In addition, the authors also popularized the plot with the opening of the story as a narrative, proceeding with a chronological order, and closing the story with a moral lesson of the story making it easy to understand and find the most realistic character creation, but the characters are good characters according to the social ideologies. The use of language is in a direct manner and illustrations are beautiful using a variety of techniques that is able to communicate stories well. However, the emphasis on the use of phraseology rather than visual language

can cause the lack of details which is one of the main charms and functions. In this regard, anyone involved with children and youth in various aspects have presented a variety of opinions that can be analyzed on the approaches to develop the picture book. In other words, picture books for children that promote social skills should develop to be more contemporary to accustom with the nature of children today. It should emphasize on promoting emotional awareness and self-understanding first before learning the skills to further understand others to tell stories with various strategies and tactics, and not presenting ideal ideas or conclusions that are readily available. But it should allow children to think and consider stories by themselves and create children's characters based on their ages, needs, and nature, to let children learn lessons and experiences appropriately for self-development. They should also use illustrations or visual language rather than straightforward instructive language (Didactic Teaching). In addition to the content of co-existence skills presented through children's picture books, they can also be used to create other media; such as video clips, short animations, music, board games, and interesting card games. It can be useful, as well as further suggesting that creators of children's books should spend time with children to understand their nature in order to produce picture books that are truly child-appropriate. In addition, both public and private sectors must cooperate in promoting creation and distribution of children's picture books to a wider audience. A picture book with stories about co-existence skills in society will benefit the targeted group of children.

Key words: Children's picture books, Social skills, Co-existence in society of children aged 6-9 years.

ประกาศคุณูปการ

ผู้วิจัยขอขอบคุณคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผู้ให้ทุนวิจัยและสนับสนุนการวิจัย เรื่อง "การศึกษาแนวทางการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม" ตลอดช่วงระยะเวลาการทำงานผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จากอาจารย์ปรีดา ปัญญาจันทร์ นักเขียนและนักวาดภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก และผู้ช่วยศาสตราจารย์พินทร คงสมบูรณ์ สาขาวิชาวรรณกรรมสำหรับเด็ก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในฐานะที่ปรึกษาโครงการวิจัย รวมถึงผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัครวิทย์ เรืองรอง สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ผู้ช่วยศาสตราจารย์จรุจเรข รุจนเวช สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และอาจารย์ ดร. ันยา พิทยาพิทักษ์ สาขาวิชาวรรณกรรมสำหรับเด็ก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ผู้เอื้อเฟื้อข้อมูลและคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการวิจัย

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้ให้ความอนุเคราะห์ในการสัมภาษณ์ความคิดเห็นทุกท่าน จากทั้ง 3 กลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน รวมถึงขอขอบคุณนางสาวณัฐมน ลัดตากลม นางสาวณัฐธิดา พิทักษ์เมธากุล และนางสาวมธุรส เกลี้ยงจันทร์ ผู้คอยช่วยเหลือให้งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงอย่างราบรื่น

อาจารย์อนุสรรา ดีไหว
ผู้วิจัย

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
ตารางที่ 3.1	รายชื่อหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่มีเนื้อหาส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ระหว่างปี พ.ศ.2553-2563 เป็นกรณีศึกษา	50-53
ตารางที่ 3.2	ตัวอย่างตารางเก็บข้อมูลกลวิธีการนำเสนอในหนังสือภาพ สำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปีที่ส่งเสริมทักษะ การอยู่ร่วมกันในสังคม	54
ตารางที่ 3.3	ตัวอย่างคำถามสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล	54-55
ตารางที่ 6.1	ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ความคิดเห็นต่อหนังสือภาพ สำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่มีเนื้อหาส่งเสริมทักษะ การอยู่ร่วมกันในสังคม ระหว่างปี พ.ศ.2553-2563	167-169

สารบัญภาพ

ภาพ		หน้า
1	หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “ลูกช้างไม่ยอมเดิน”	101
2	หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “ไม่โลภกับฉัน”	101
3	หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “ดาวดวงนั้นของฉันคนเดียว 1”	102
4	หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “เจ้าถ่านกับการให้ไม่รู้จบ 1”	103
5	หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “ปุยักษ์แสนสวย”	104
6	หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “ดินดี้อ 1”	104
7	หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “เหมียวสามขา”	107
8	หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “เจ้าถ่านกับการให้ไม่รู้จบ 2”	108
9	หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “เจ้าถ่านกับการให้ไม่รู้จบ 3”	108
10	หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “ดาวดวงนั้นของฉันคนเดียว 2”	108
11	หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “ระยะทางของกระต่ายกับเต่า”	109
12	หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “ไม่ทำแล้วครับ 1”	109
13	หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “ไม่ทำแล้วครับ 2”	110
14	หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “ดินดี้อ 2”	110
15	หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “ดินดี้อ 3”	110
16	หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “เพื่อนรักในป่าใหญ่ ตอน เดินทางไกลไปบ้านเพื่อน”	111
17	หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “โกโก้ ฮิปโปธรรมดา 1”	111
18	หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “โกโก้ ฮิปโปธรรมดา 2”	111
19	หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “ความสามัคคี”	112
20	หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “ดินดี้อ 4”	113
21	หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “ลูกแมวซุ่มนแกว”	114
22	หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “สี่สหายกับต้นไม้ 100 ต้น”	114

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตที่ถูกสร้างมาไม่ใช่เพื่ออยู่อย่างเดียวดาย แต่เพื่อให้อยู่ร่วมกันเป็นสังคม การเรียนรู้ที่จะมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน พึ่งพาอาศัยกันและกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขจึงเป็นเรื่องจำเป็น (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 2551: ออนไลน์) การที่มนุษย์อยู่กันเป็นสังคมย่อมหนีไม่พ้นความขัดแย้ง เริ่มจากความขัดแย้งที่เกิดขึ้นกับตัวเอง ทำให้ล้มเหลวไม่สามารถตัดสินใจได้ และเมื่ออยู่กันตั้งแต่สองคนขึ้นไปก็เกิดความขัดแย้งระหว่างบุคคลสองคน เมื่อขยายเป็นสังคมกว้างใหญ่ขึ้นก็จะเกิดความขัดแย้งในมิติต่าง ๆ เช่น ความขัดแย้งในครอบครัว ความขัดแย้งของสถาบันต่าง ๆ ในสังคม ความขัดแย้งระหว่างสังคมและรัฐ จนถึงความขัดแย้งระหว่างหน่วยการเมืองสองหน่วย หรือความขัดแย้งข้ามประเทศจนอาจนำไปสู่สงครามระหว่างรัฐได้ (ลิขิต ธีรเวคิน. 2552: ออนไลน์) ความขัดแย้งเหล่านี้ถือเป็นจุดกำเนิดของปัญหาการอยู่ร่วมกันในสังคมที่ไม่ใช่เฉพาะสังคมไทยเพียงสังคมเดียว เพราะสังคมเป็นการอยู่ร่วมกันของคนจำนวนมาก มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา ชนชั้น ฐานะ และที่สำคัญ คือ ความคิด เมื่อคนที่มีความคิดคล้ายคลึงกันอยู่ร่วมกันอาจทำให้เกิดการแบ่งฝักแบ่งฝ่าย ได้เถียงกันโดยยึดความคิดของฝ่ายตนเองว่าถูกต้องและตัดสินอีกฝ่ายว่าผิด เพียงเพราะมีความคิดเห็นที่แตกต่าง ดังจะเห็นได้จากเหตุการณ์บ้านเมืองในช่วงหลายปีที่ผ่านมาของประเทศไทย จากผลการศึกษาสภาพปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสร้างความสมานฉันท์. 2561: ออนไลน์) พบว่า จุดเริ่มต้นของความขัดแย้งในสังคมไทยมาจากการเมืองโดยมีสาเหตุหลักคือการแบ่งขั้วทางการเมืองอย่างชัดเจน ทำให้เกิดการบริหารงานในลักษณะสองมาตรฐาน ส่งผลไปสู่ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์และความขัดแย้งด้านวัฒนธรรมตามมา ซึ่งชนวนความขัดแย้งข้างต้นย่อมส่งผลต่อเนื่องมาสู่ทัศนคติ ความคิด และวิถีปฏิบัติของคนไทยในปัจจุบัน อันจะเชื่อมโยงไปสู่เรื่องของความสามัคคีปรองดอง การเคารพสิทธิซึ่งกันและกัน รวมถึงการแสดงออกทางความคิดอีกด้วย

ในทุกสังคมและทุกชุมชนของประเทศจะมีการส่งผ่านทัศนคติและพฤติกรรมสู่เด็กและเยาวชนที่ถือเป็นอนาคตของชุมชนและสังคมนั้น ๆ เด็กและเยาวชนมักได้รับการดูแลสอนสั่งให้พวกเขาเติบโตเป็นแกนนำสำคัญในการพัฒนาสังคมแต่ละแห่งให้ยั่งยืนและก้าวหน้าต่อไป โดยเฉพาะในโลกยุคดิจิทัลที่ทุกอย่างเข้าถึงได้ง่ายมากขึ้น เด็กและเยาวชนในรุ่นถัดไปจึงมีโอกาสพัฒนาศักยภาพของตนให้สูงขึ้นกว่าคนรุ่นก่อน แต่ขณะเดียวกันก็มักพบสิ่งยั่วยุทั้งทางกายภาพ อารมณ์และจิตใจมากขึ้น เงื่อนไขของการพัฒนาตนเองหรือความคาดหวังของผู้ใหญ่ก็ยิ่งมากตามไปด้วย (Juventude Socialista. 2560: ออนไลน์)

เด็กและเยาวชนจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ให้เท่าทันสื่อ เท่าทันสังคม เท่าทันอารมณ์และจิตใจของตนเอง เพื่อการเติบโตเป็นพลเมืองรุ่นใหม่ที่จะก้าวทันโลกที่ไม่ใช่แค่ก้าวทันเท่านั้น รู้จักการปรับตัวและเรียนรู้ที่จะแสดงออกทางพฤติกรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างเหมาะสม ทั้งในโลกแห่งความเป็นจริง คือ สังคมที่พวกเขาอาศัยอยู่ และในโลกเสมือน คือ สังคมออนไลน์ที่พวกเขาสามารถติดต่อปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้อย่างกว้างขวาง แต่ไม่ว่าจะเป็นสังคมในรูปแบบใดต่างล้วนมีกลุ่มคนที่หลากหลาย ทั้งต่างเพศ ต่างวัย ต่างสถานะ หรือต่างเชื้อชาติ ให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้และทำความเข้าใจ ดังนั้นทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเป็นพื้นฐานสำคัญในการเรียนรู้ที่จะเป็นส่วนหนึ่งของสังคมอย่างมีความสุข โดยทั้งได้รับการยอมรับและพร้อมเข้าใจความแตกต่างในสังคมด้วย

ทั้งนี้ทักษะการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม หมายถึง ความสามารถจัดการกับอารมณ์ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลได้ดี สามารถทำนายสภาพการทางสังคมและบุคคลที่เกี่ยวข้องได้อย่างแม่นยำ มีปฏิสัมพันธ์ที่ราบรื่นได้ (วิลลาสลิคซ์ 2542: 40) โดยทักษะการอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมที่เด็กปฐมวัยต้องเรียนรู้เป็นพื้นฐาน ได้แก่ 1) การเรียนรู้เกี่ยวกับการติดต่อและการเล่นกับเพื่อน 2) การเรียนรู้เกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนทั้งในด้านการรับและการให้ 3) การเรียนรู้ที่จะเข้ากับเพื่อน ๆ ได้ดี 4) การเรียนรู้ที่จะเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น 5) การเรียนรู้เกี่ยวกับการผลัดกันทำกิจกรรม และรอคอยให้ถึงรอบของตนเอง 6) การเรียนรู้ในการแบ่งปันกับผู้อื่น 7) การเรียนรู้ที่จะเคารพสิทธิ์ของผู้อื่น และ 8) การเรียนรู้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง (สุพันธ์วิดิ ไวยรูป. 2540: 32) ซึ่งทักษะทางสังคมในเบื้องต้นเหล่านี้ นับเป็นสิ่งสำคัญที่ควรหล่อหลอมปลูกฝังและเน้นย้ำให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้ สังคมจึงจะสงบสุขในระยะยาวจากคนรุ่นใหม่ที่มีทัศนคติใหม่ ๆ นี้ได้

การแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมที่สำคัญแม้จะเป็นแนวทางในระยะยาว คือ การสร้างสื่อการเรียนรู้เพื่อปลูกฝังทัศนคติทางสังคมที่ถูกต้องดีงามแก่เด็กและเยาวชนตั้งแต่ยังเล็ก เพื่อที่เด็ก ๆ จะได้เข้าใจในเบื้องต้นแล้วพร้อมนำไปประยุกต์ต่อไปเมื่อพวกเขาเติบโตขึ้น เพราะสื่อจัดเป็นปัจจัยหลักที่อยู่ในวิถีชีวิตของเด็กและเยาวชนในปัจจุบันที่ส่งผลต่อความคิดและพฤติกรรมอย่างแท้จริง แม้เราจะไม่สามารถป้องกันสื่อที่สร้างผลกระทบด้านลบกับชีวิตของเด็กและเยาวชนได้ แต่ขณะเดียวกันสื่อก็เป็นเครื่องมือในการเปิดโลกทัศน์ เข้าถึงข้อมูลและให้การรับรู้ถึงสิ่งต่าง ๆ ในโลกใบนี้ได้เช่นกัน (สำนักประชาสัมพันธ์เขตหนึ่งขอนแก่น. 2558: ออนไลน์)

หนังสือภาพสำหรับเด็กจัดเป็นสื่อการเรียนรู้ประเภทหนึ่งที่เหมาะสมสำหรับพัฒนาเด็กเล็กมากที่สุด ทั้งช่วยเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ รวมถึงมีส่วนสำคัญในการหล่อหลอมความคิดทัศนคติอันดีที่จะส่งผลไปยังพฤติกรรมที่ถูกต้อง อ่อนโยนและดีงามในอนาคต โดยใช้หนังสือภาพเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดเรื่องราวผ่านตัวอย่างพฤติกรรมของตัวละครในเรื่อง ดังที่ รพินทร์ คงสมบูรณ์ (2555: ออนไลน์) ได้กล่าว

ไว้ว่า การพัฒนาประเทศต้องเริ่มจากพัฒนาคน และต้องเริ่มพัฒนาตั้งแต่ยังเป็นเด็กและเยาวชนก่อนที่จะสายเกินไป หนังสือเป็นปัจจัยและเครื่องมือที่สำคัญยิ่งในการอบรม บ่มเพาะและเลี้ยงดูเด็กให้เจริญเติบโต และมีพัฒนาการที่ดี ทั้งกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา เด็กเรียนรู้ภาษา ศิลปะ การสื่อสารความหมาย ความรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนค่านิยมและศีลธรรมอันดีงามจากหนังสือ นอกจากนี้จินตนาการอันบรรเจิดไร้ขอบเขตที่มีชีวิตชีวาในหนังสือ ยังช่วยกล่อมเกลาจิตใจให้ละเอียดละไม ละเอียดอ่อนและมีอิทธิพลต่อทัศนคติอีกด้วย

ตลอดระยะเวลากว่า 10 ปีที่ผ่านมา ด้วยเหตุการณ์บ้านเมืองที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งมากมาย ทั้งเกิดวิกฤตการณ์เมืองตั้งแต่ปี 2548 การรัฐประหาร 2 ครั้ง การเปลี่ยนแปลงรัฐบาล 7 ครั้ง และการชุมนุมประท้วงน้อยใหญ่นับครั้งไม่ถ้วน ทำให้มีผู้ได้รับผลกระทบทั้งบาดเจ็บและเสียชีวิตนับร้อย (พงศ์พิพัฒน์ บัญชานนท์. 2560: ออนไลน์) ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งอย่างต่อเนื่องเรื้อรังในสังคมไทยเป็นเวลาอันยาวนาน ประกอบกับปรากฏการณ์วัฒนธรรมการสื่อสารที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วด้วยเทคโนโลยีต่างๆ สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาทางสังคมของเด็กและเยาวชนที่สั่งสมมาตลอดได้ชัดเจนขึ้น ทั้งปัญหาการกลั่นแกล้ง (Bullying) ระหว่างเด็กและเยาวชนด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความบกพร่องทางร่างกาย การเป่ียงเบนทางเพศ ความแตกต่างระหว่างบุคคล ไปจนถึงการกลั่นแกล้งรังแกผ่านโลกไซเบอร์ (Cyber Bullying) โดยเฉพาะในกลุ่มนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา อันจะส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิต ทัศนคติ และการปรับตัวเข้ากับสังคมของเด็กและเยาวชนได้ ทั้งนี้ผู้จัดทำหนังสือและสื่อสำหรับเด็กหลายหน่วยงานต่างพยายามที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการหล่อหลอมทัศนคติอันดีต่าง ๆ เพื่อช่วยให้เด็กและเยาวชนเติบโตอย่างแข็งแกร่งเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพต่อไปในอนาคต โดยมีทักษะสังคมอันเป็นทักษะสำคัญในการอยู่ร่วมกันและเป็นกฎกติกา แผนที่ หรือทิศทางในการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่น (กุลวดี ทองไพบูลย์. ม.ป.ป: ออนไลน์) เป็นสาระสำคัญในการนำเสนอ ซึ่งองค์ประกอบของทักษะสังคม ได้แก่ 1) ทักษะการมีส่วนร่วมในการวางแผนกับผู้อื่น 2) ทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม 3) ทักษะการมีส่วนร่วมในการอภิปรายกลุ่ม 4) ทักษะการมีส่วนร่วมในการสนองตอบอย่างมีมารยาทต่อคำถามของผู้อื่น 5) ทักษะการเป็นผู้นำอภิปราย 6) ทักษะการแสดงความรักใคร่ชอบ 7) ทักษะในการช่วยเหลือผู้อื่น 8) ทักษะในการเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเอง 9) ทักษะในการใช้สิทธิและเสรีภาพอย่างมีคุณธรรม 10) ทักษะในการเคารพต่อระเบียบวินัยของตนเองและกลุ่ม 11) ทักษะในการมีมารยาทในสังคม และ 12) ทักษะในการแก้ปัญหาในกลุ่ม (จตุพร แสงหาญ. 2549: 19)

ด้วยปัญหาความขัดแย้งในสังคมที่ผ่านมาตลอดจนการแสดงออกทางพฤติกรรมและความคิดของเด็กและเยาวชนไทยในปัจจุบันที่ค่อนข้างเปิดกว้าง หลากหลาย แต่พร้อมที่จะถูกคุกคามและชักจูงได้โดยง่ายจากสื่อมากมายในทุกวันนี้ จึงเป็นเรื่องที่ผู้ใหญ่ในสังคมควรตระหนักเพื่อหาแนวทางปลูกฝังและ

หล่อหลอมทัศนคติอันดีแก่เด็กและเยาวชนในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างสงบสุขด้วยความเข้าใจได้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาแนวทางการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม จากการศึกษาหนึ่งทศวรรษของการสร้างสรรค์หนังสือภาพสำหรับเด็กไทยที่มุ่งเน้นการนำเสนอทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2553-2563 ในด้านกลวิธีการนำเสนอทั้งส่วนของเนื้อหา การใช้ภาษา และภาพประกอบ เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของการนำเสนอเนื้อหาสาระแก่เด็กและเยาวชนกลุ่มผู้อ่าน ประกอบกับการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องกับแวดวงวรรณกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ทั้งผู้ปกครอง คุณครู นักวิชาการ สำนักพิมพ์ และผู้สร้างสรรค์วรรณกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน รวมถึงเด็กกลุ่มเป้าหมายด้วย เพื่อจะได้พบแนวทางในการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมที่เหมาะสมกับเด็กไทยช่วงวัย 6-9 ปี หรือช่วงชั้นประถมศึกษาตอนต้นซึ่งนับเป็นวัยแห่งการเริ่มต้นเรียนรู้ทักษะชีวิตจากสังคมในปัจจุบันอย่างแท้จริง อันจะเป็นแนวทางให้ผู้สร้างสรรค์หนังสือและสื่อสำหรับเด็กและเยาวชนนำไปพัฒนาสื่อต่อยอดเพื่อประโยชน์อย่างยั่งยืนแก่สังคมไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาวิธีการนำเสนอหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ระหว่างปี พ.ศ. 2553-2563 ทั้งด้านเนื้อหา การใช้ภาษา และภาพประกอบตามหลักองค์ประกอบของหนังสือภาพสำหรับเด็ก

2.2 เพื่อศึกษาความคิดเห็นต่อหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ระหว่างปี พ.ศ. 2553-2563

2.3 เพื่อวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม อันจะเป็นแนวทางในการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างถูกต้องและเหมาะสมสำหรับเด็กไทยในยุคปัจจุบันต่อไป

ขอบเขตของโครงการวิจัย

การศึกษาแนวทางการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยดังต่อไปนี้

3.1. การคัดเลือกหนังสือภาพสำหรับเด็กในการวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอตามองค์ประกอบการสร้างสรรคหนังสือภาพสำหรับเด็ก ได้แก่ เนื้อหา การใช้ภาษา และภาพประกอบ มีขอบเขตกล่าวคือ

1) คัดเลือกเฉพาะหนังสือภาพสำหรับเด็กช่วงอายุ 6-9 ปี ที่สร้างสรรค์โดยนักเขียนและนักวาดภาพประกอบของไทย และจัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ที่มีชื่อเสียง น่าเชื่อถือและได้รับการยอมรับในระดับกว้าง ระหว่างปี พ.ศ. 2553-2563

2) คัดเลือกเฉพาะหนังสือภาพสำหรับเด็กประเภทบันเทิงคดีที่มีเนื้อหามุ่งเน้นเกี่ยวกับการส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม

3.2 การคัดเลือกผู้ให้สัมภาษณ์เพื่อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม จะคัดเลือกจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนในหลากหลายแง่มุม โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มนักวิชาการ ได้แก่ นักวิชาการด้านการประถมศึกษา นักวิชาการด้านการผลิตสื่อสำหรับเด็กและเยาวชน นักการศึกษาทางการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง กลุ่มผู้ใช้หนังสือภาพสำหรับเด็ก ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูระดับประถมศึกษาตอนต้น ทั้งโรงเรียนรัฐบาลและเอกชน ตัวแทนห้องสมุดสำหรับเด็ก นักจัดกิจกรรมสำหรับเด็ก ผู้ปกครองและเด็กช่วงวัย 6-9 ปี และกลุ่มผู้ผลิตหนังสือภาพสำหรับเด็ก ได้แก่ สำนักพิมพ์ผู้ผลิตหนังสือและสื่อสำหรับเด็กและเยาวชน รวมถึงนักเขียนและนักวาดภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก จำนวน 23 คน เพื่อจะได้ข้อมูลในมุมมองที่หลากหลายและครอบคลุมในทุกบริบทมากยิ่งขึ้น

กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย

กรอบการวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้ใช้ฐานการวิเคราะห์ด้านเนื้อหาจากแนวคิดทักษะทางสังคมที่เด็กต้องเรียนรู้ในเบื้องต้นของสุพันธุวิดี ไวยรูป ประกอบกับแนวคิดองค์ประกอบของทักษะทางสังคม 6 ด้านของสุขุมมาล เกษมสุข ส่วนด้านการวิเคราะห์ทฤษฎีการนำเสนอเนื้อหาและภาษาจากแนวคิดการสร้างสรรคหนังสือสำหรับเด็กของวิริยะ สิริสิงห์ ประกอบกับทฤษฎีองค์ประกอบวรรณกรรมของยูวพาส์ (ประทีปะเสน) ชัยศิลป์วัฒนา และด้านการวิเคราะห์ภาพประกอบจากแนวคิดเรื่ององค์ประกอบและหน้าที่ของภาพประกอบในหนังสือภาพสำหรับเด็กของปริดา ปัญญาจันทร์ และสุดไพฑ เมืองไทย รวมถึงทฤษฎีองค์ประกอบของภาพประกอบในหนังสือภาพสำหรับเด็กของ David L. Russell

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

5.1 เข้าใจกลวิธีการนำเสนอหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ระหว่างปี พ.ศ. 2553-2563 ทั้งด้านเนื้อหา การใช้ภาษา และภาพประกอบตามหลักองค์ประกอบของหนังสือภาพสำหรับเด็ก

5.2 เข้าใจความคิดเห็นต่อหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ระหว่างปี พ.ศ. 2553-2563

5.3 ได้แนวทางการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมที่ถูกต้อง เหมาะสม และเป็นประโยชน์สำหรับเด็กไทยในยุคปัจจุบันต่อไป

5.4 สามารถนำผลการวิจัยให้เผยแพร่ให้กับสถาบันการศึกษาหรือหน่วยงานที่ผลิตหนังสือและสื่อสำหรับเด็กและเยาวชนเพื่อนำไปประยุกต์ในการสร้างสรรค์สื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมให้เกิดประโยชน์ที่แท้จริงกับเด็กในปัจจุบัน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัย "การศึกษาแนวทางการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม" นี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมและสารสนเทศโดยศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

- 1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหนังสือสำหรับเด็กและหนังสือภาพสำหรับเด็ก
- 1.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการนำเสนอหนังสือภาพสำหรับเด็ก
- 1.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเด็กช่วงวัย 6-9 ปี
- 1.4 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับทักษะสังคมของเด็ก

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

- 2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหนังสือภาพสำหรับเด็ก
- 2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะสังคมของเด็ก

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

1.1 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับหนังสือสำหรับเด็กและหนังสือภาพสำหรับเด็ก

หนังสือสำหรับเด็กจัดเป็นสื่อที่มีความสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาเด็กมาทุกยุคทุกสมัย แม้ในปัจจุบันจะมีสื่อทางเลือกอย่างมากมาย ทั้งหนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-Book) หนังสือเสียง (Audio Book) เกมสื่อออนไลน์ แบบฝึกทักษะต่าง ๆ เป็นต้น แต่หนังสือสำหรับเด็กก็ยังจัดเป็นสื่ออันดับต้นๆ ที่ผู้ปกครองและคุณครูเลือกใช้ในการพัฒนาเด็กอย่างรอบด้าน ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบของหนังสือสำหรับเด็กเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าและพัฒนาหนังสือสำหรับเด็กต่อไป ดังหัวข้อต่อไปนี้

1.1.1 ความหมายของหนังสือสำหรับเด็ก

มีนักวิชาการด้านการศึกษาค้นคว้าปฐมวัยและการผลิตหนังสือและสื่อสำหรับเด็กจำนวนมากได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความหมายของหนังสือสำหรับเด็กไว้ดังนี้

จินตนา ไบกาซูยี (2544: 22) ให้ความหมายของหนังสือสำหรับเด็กไว้ว่า หนังสือสำหรับเด็ก คือ หนังสือที่จัดทำขึ้นเพื่อให้เด็กใช้ในการฟัง อ่าน และเรียนรู้ ด้วยเนื้อหาสาระที่มุ่งให้ความรู้หรือความเพลิดเพลินอย่างใดอย่างหนึ่งหรือให้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลินร่วมกันไป ในรูปแบบที่เรียกว่า สาระนั้นทั้ง โดยใช้วิธีเขียน การจัดทำ และรูปเล่มที่เหมาะสมกับวัย ความสนใจ และความสามารถในการอ่านของผู้อ่าน

วิริยะ สิริสิงห (2524: 15) ได้ให้ความหมายของหนังสือสำหรับเด็กไว้ว่า วรรณกรรมสำหรับเด็ก หมายถึง วรรณกรรมและหนังสือที่เขียนขึ้นสำหรับเด็ก และจะต้องเขียนให้เด็กอ่านอย่างเพลิดเพลินด้วยความสนใจ เพิ่มพูนความสามารถในการอ่านและเข้าใจภาษาจนเกิดนิสัยรักการอ่านหนังสือ

รัฐจวน อินทรกำแหง (2525: 100) กล่าวว่า หนังสือสำหรับเด็ก หมายถึง หนังสือที่เด็กอ่านได้ด้วยความเพลิดเพลินสนุกสนานโดยไม่มีการบังคับอ่าน เพราะมีเนื้อหาสาระตรงกับความสนใจ มีรูปเล่มที่สวยงามสะดุดตา และการจัดหนังสือให้เชิญชวนหยิบอ่าน ไม่ว่าจะหนังสือให้ความบันเทิงหรือให้ความรู้แก่เด็กก็ตาม

ปราณี เชียงทอง (2526: 6) ให้ความเห็นว่า หนังสือที่ดีสำหรับเด็ก คือ หนังสือที่เขียนขึ้นอย่างเหมาะสมกับวัยของเด็ก และเป็นที่น่าสนใจของเด็กวัยต่าง ๆ ตั้งแต่วัยก่อนเข้าโรงเรียนไปจนถึงวัยรุ่น ให้ความเพลิดเพลิน สนุกสนาน รูปเล่มสวยงามสะดุดตา เด็กสามารถเลือกอ่านได้โดยไม่มีการบังคับ

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2545: 1) ให้คำจำกัดความของหนังสือสำหรับเด็กว่า หนังสือสำหรับเด็ก หมายถึง หนังสือที่มีจุดมุ่งหมายในการจัดทำสำหรับเด็กอ่านโดยเฉพาะ หรืออาจให้ผู้ใหญ่อ่านให้ฟังก็ได้ ถ้าเป็นเด็กเล็กอาจจะเป็นหนังสือภาพล้วน ๆ (Picture Book) หรือหนังสือที่มีเนื้อเรื่องและรูปภาพหรือหนังสือการ์ตูนก็ได้ หนังสือสำหรับเด็ก ต้องจัดทำขึ้นให้มีเนื้อหาสาระ รูปแบบ และตัวอักษรที่เหมาะสมกับวัย ความรู้ และความสนใจของเด็กด้วย รูปแบบและลักษณะของหนังสือเด็กจะมีหลายลักษณะ ขนาดของหนังสือไม่เล็กหรือไม่ใหญ่จนเกินไป จับถือได้สะดวก

ส่วนวินัย รอดจ่าย (2534: 8) ได้ให้ความหมายของหนังสือเด็กไว้ว่า คือหนังสือที่เขียนให้เด็กและเยาวชนอ่านโดยเฉพาะ หรืออาจให้ผู้ใหญ่อ่านให้ฟังก็ได้ถ้าเด็กยังเล็ก โดยมุ่งเน้นที่จะให้เด็กเกิดความสุขสนุกสนานเพลิดเพลิน ใครรู้ นำไปสู่นิสัยรักการอ่านต่อไป

ดังนั้นจึงอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า หนังสือสำหรับเด็กคือ หนังสือที่จัดทำขึ้นเพื่อเด็ก โดยเฉพาะและมุ่งเน้นให้ความบันเทิงรวมถึงสาระความรู้ผ่านกลวิธีการเขียนที่เหมาะสมกับเด็กแต่ละช่วงวัย นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงการออกแบบให้มีความประณีต ยึดการออกแบบให้สอดคล้องกับการใช้งานของเด็กเป็นสำคัญ

1.1.2 ลักษณะของหนังสือสำหรับเด็ก

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2545: 77) ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะของหนังสือสำหรับเด็กไว้ว่า หนังสือสำหรับเด็กนั้นเขียนขึ้นเพื่อเร่งเร้าให้เด็กได้อ่านหนังสือบ่อย ๆ ตั้งแต่เด็กเล็ก ซึ่งจะเป็นการปลูกฝังนิสัยรักการอ่านไปจนตลอดชีวิต ฉะนั้นผู้เขียนจะต้องคำนึงให้มากกว่าหนังสือที่เขียนขึ้นนั้นจะต้องมีคุณค่า และเป็นหนังสือเพื่อเด็กจริง ๆ เด็กจึงจะสนใจอ่าน ผู้เขียนจำเป็นต้องทราบก่อนว่าหนังสือสำหรับเด็กนั้นมีลักษณะแตกต่างจากหนังสืออื่น ๆ อย่างไรบ้าง และหนังสือสำหรับเด็กที่ดีควรมีลักษณะอย่างไร เพื่อจะได้เขียนหนังสือได้ถูกต้องตามแนวการเขียนหนังสือสำหรับเด็ก โดยหนังสือสำหรับเด็กนั้นมีลักษณะหลายประการที่แตกต่างไปจากหนังสือสำหรับผู้ใหญ่ ดังนี้

1) ด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่มีวัตถุประสงค์และแก่นเรื่องบ่งอย่างชัดเจน วัตถุประสงค์ของหนังสือระดับเด็กเล็กควรมีความคิดรวบยอดเพียงเรื่องเดียว ไม่ควรมีหลายเรื่องเพราะจะทำให้ผู้อ่านสับสนได้ ไม่ควรเป็นเรื่องที่มีเนื้อหาแน่นหลาย ๆ อย่างซับซ้อนอยู่ในเรื่องเดียวกัน มีความยากง่ายเหมาะสมกับระดับชั้น ได้รับความสนใจและภูมิใจของนักเรียน เนื้อหาควรสนุกสนานเพลิดเพลิน ไม่มีบทบรรยายมาก มีเรื่องราวแสดงความเคลื่อนไหวของตัวละคร มีการดำเนินเรื่องของตัวละคร ใช้ตัวละครเหมาะสม ไม่ควรมีตัวละครมาก มีบทสนทนาพอสมควร (จินตนา ไบกาชุยี. 2544: 28-36)

วัยของเด็กก็มีผลกับการเลือกเนื้อหาเช่นกัน ดังที่ อรอนงค์ โชคสกุล และศรีอัมพร ประทุมพันธ์ (2544: 10-12) ได้กล่าวไว้ว่า เนื้อหาของหนังสือต้องมีความเหมาะสมกับวัยระดับชั้นและความสนใจของเด็ก มีความสนุกสนาน มีการดำเนินเรื่องน่าสนใจ ไม่ใช้การบรรยายมากเกินไป ไม่ทำให้น่าเบื่อ เด็กเล็ก ๆ ควรจะมีเนื้อหาเพียงเล็กน้อยใน 1 หน้า ถ้าเป็นเด็กที่โตขึ้นเนื้อหาก็จะเพิ่มขึ้นตามวัยของเด็กได้ แต่ต้องดูความเหมาะสมเป็นเกณฑ์ในการจัดทำเนื้อหาแก่นของเรื่อง หรือวัตถุประสงค์ต้องมีความชัดเจน เนื้อหาของหนังสือระดับเด็กเล็กควรมีความคิดรวบยอดเพียงอย่างเดียว เพื่อให้เข้าใจง่ายไม่สับสน ส่วนเนื้อหาของเด็กที่กำลังย่างเข้าสู่วัยรุ่นมีความคิดรวบยอดมากกว่าหนึ่งอย่างก็ได้ แต่จะต้องสอดคล้องกันอย่างมีระบบและมีความเหมาะสมกลมกลืนกันได้เป็นอย่างดีด้วย

2) รูปเล่ม

รูปเล่ม ควรมีขนาดกะทัดรัด ไม่เล็กหรือใหญ่เกินไป การเย็บรูปเล่มควรแข็งแรงทนทานต่อการหยิบใช้ของเด็ก เนื่องจากเด็กเล็ก ๆ ยังขาดความระมัดระวังในการหยิบจับขนาดของตัวอักษรที่จะใช้ในเนื้อเรื่องควรจะให้เหมาะสมกับวัยของเด็ก เช่น เด็กวัยก่อนเรียนใช้ตัวอักษรโตขนาดประมาณ 24-30 พอยท์และตัวอักษรที่ใช้ไม่ควรเป็นอักษรลวดลาย ควรเป็นตัวอักษรที่เป็นแบบที่ชัดเจน อ่านง่าย การเขียนอักษรแต่ละตัวถูกต้องตามเกณฑ์ทางภาษา เด็กวัยที่สูงขึ้นตัวอักษรต้องมีขนาดลดลงได้ตามความเหมาะสม

3) ภาษา

สำนวนภาษาที่ใช้ในหนังสือสำหรับเด็ก ควรใช้ภาษาง่าย ๆ ไม่ต้องแปลซ้ำอีกครั้งหนึ่ง ใช้ประโยคสั้น ๆ กะทัดรัด อ่านได้ความง่าย ชัดเจนไม่ซับซ้อน เด็กเล็กใช้คำและประโยคซ้ำ ๆ กันให้มากเพื่อส่งเสริมความจำโดยให้ได้เห็นบ่อย ๆ ได้ฟังบ่อย ๆ จะจดจำได้เอง ลักษณะการเขียนประโยคและการใช้ขนาดตัวอักษร หนังสือสำหรับเด็กวัย 2-6 ขวบ (วัยอนุบาลและ ป.1) ควรเขียนแยกเป็นคำ ๆ ใช้ตัวอักษรโต ตัวพิมพ์ธรรมดาหรือตัวเขียนที่ชัดเจนถูกต้องและใช้แบบเดียวตลอดทั้งเล่ม ไม่ใช้ตัวอักษรประดิษฐ์ลวดลาย ในหน้าหนึ่ง ๆ ไม่ควรมีตัวหนังสือมากหรือมีหลายย่อหน้า

4) แนวการเขียน

รูปแบบการเขียนเนื้อหาที่นิทานพื้นเมือง เรื่องสั้น สารคดี บทความ บทละคร จดหมาย บันทึกเรื่อง ความเรียง รวมทั้งร้อยกรองทุกรูปแบบ แนวการเขียนควรเลือกให้เหมาะสมกับประเภทของเนื้อหา และวัตถุประสงค์ เมื่อเลือกใช้แบบใด จะต้องใช้อย่างถูกต้องตามรูปแบบ และกำหนดรูปแบบการเขียน เป็นร้อยแก้วหรือร้อยกรองก็ควรกำหนดให้แน่นอนก่อนจะลงมือเขียน นอกจากนี้จะกำหนดการเขียนเป็นร้อยแก้วหรือร้อยกรองแล้ว ยังจะต้องกำหนดให้ชัดเจนอีกว่าจะเขียนเนื้อหาในรูปแบบใด เช่น นิทาน บทละคร หรือ สารคดี เป็นต้น

5) ลักษณะพิเศษ

หนังสือสำหรับเด็กจะต้องมีภาพประกอบเป็นส่วนสำคัญ บางเล่มมีภาพน้อย บางเล่มมีภาพมากจนจัดเป็นประเภทหนังสือภาพ เด็กอายุน้อย ภาพต้องมีมาก เด็กเล็กจะชอบภาพที่มีสีสดใส มากกว่าภาพขาวดำ ภาพนั้นต้องชัดเจนไม่มีดมัวภาพประกอบที่ใช้ในหนังสือสำหรับเด็กมีหลายวิธี เช่น ภาพวาด ภาพถ่าย เป็นต้น ในการนำภาพมาประกอบหนังสือสำหรับเด็กเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งที่ผู้จัดทำจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องพัฒนาการของเด็กแต่ละวัย เพื่อจะได้จัดทำภาพประกอบได้อย่างเหมาะสมตามความสนใจและพัฒนาการของเด็ก ดังเช่น เด็กวัยก่อนเรียน (อายุ 2-6 ขวบ) ควรเป็นหนังสือที่มีภาพมาก ๆ มีตัวหนังสือประกอบได้เล็กน้อย เนื่องจากภาพจะเป็นส่วนที่ใช้ดึงดูดใจเด็กเล็กได้ดีกว่าตัวหนังสือ แต่สำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น (อายุ 12-14 ขวบ) ไม่จำเป็นต้องมีภาพประกอบทุกหน้า และวิริยะ สิริสิงห (2524: 14 - 22) ได้รวบรวมลักษณะหนังสือที่เด็กชอบ โดยอาศัยประสบการณ์จากการเป็นผู้เขียนและผู้ผลิตหนังสือสำหรับเด็ก ดังนี้

1) ชื่อเรื่อง ชื่อเรื่องจะยาวหรือสั้นไม่มีผลต่อการชอบหรือไม่ชอบเด็กจะสนใจเรื่องที่ทำให้ความหมายสมบูรณ์ เช่น ยกย่องใจดีต้องหาเพื่อน เป็นต้น

2) ปก เด็กชอบหนังสือปกสีสวยสด ปกเคลือบพลาสติก หรือปกเคลือบน้ำมันมากกว่าปกที่พิมพ์สีและไม่เคลือบน้ำมันหรือเคลือบพลาสติก

3) ราคา เด็กชอบหนังสือที่มีราคาถูก หนังสือที่ราคาแพงเกินไปผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่ซื้อให้เด็กอ่าน

4) ชื่อผู้แต่ง ไม่มีความหมายสำหรับเด็กเล็ก ซึ่งสนใจภาพประกอบมากกว่าชื่อผู้แต่ง แต่สำหรับเด็กโตอาจมีความหมายบ้างในกรณีที่เคยอ่านเรื่องของผู้แต่งคนนั้นมาก่อน และเป็นที่ถูกใจ

5) ภาพประกอบ ชอบภาพประกอบสีมากกว่าภาพขาวดำ ชอบภาพสวยงาม ภาพที่มีชีวิตชีวมีจินตนาการ

6) ภาษาและตัวอักษร เด็กชอบหนังสือที่ใช้ภาษาง่าย ๆ ชอบคำซ้ำ คำคล้องจอง มีจังหวะในการเล่นคำ ชอบตัวอักษรแบบธรรมดาไม่ชอบตัวอักษรประดิษฐ์

7) เนื้อเรื่อง เด็กชอบเนื้อเรื่องสนุก ขบขัน น่าหัวเราะ ชอบนิทาน ชอบเรื่องที่ตัวเอกเป็นสัตว์สามารถพูดได้เคลื่อนไหวได้

8) กระดาษที่ใช้พิมพ์ เด็กชอบหนังสือที่พิมพ์บนกระดาษสีขาว ชอบกระดาษหนามากกว่ากระดาษบาง

9) ขนาดรูปเล่มและการวางหน้า เด็กชอบหนังสือเล่มใหญ่กับเล่มเล็กเท่ากัน แต่ชอบหนังสือปกแข็งมากกว่าปกอ่อน

10) ความหนาบางของหนังสือ เนื่องจากเด็กชอบเรื่องที่ไม่ยาวเกินไป ความหนาของเล่มหนังสือจึงควรเป็นขนาด 16-24 หน้า

1.1.3 ประเภทของหนังสือสำหรับเด็ก

การแบ่งประเภทหนังสือสำหรับเด็กนั้นมีหลายรูปแบบ มีทั้งการแบ่งโดยยี่ห้อของเด็กเป็นหลัก แบ่งโดยยี่ห้อรูปแบบของหนังสือเป็นหลักหรือแบ่งโดยยี่ห้อวิธีการเขียนเป็นหลัก พรจันท์ จันทวิมล (2534: 9) ได้กล่าวถึงวิธีการแบ่งประเภทของหนังสือโดยยี่ห้อหน้าชื่อของหนังสือเป็นหลัก ซึ่งพอจะแบ่งหนังสือสำหรับเด็กออกเป็น 3 ประเภทได้แก่ บันเทิงคดี สารคดี และร้อยกรอง โดยแบ่งรายละเอียดปลีกย่อยดังต่อไปนี้

1) หนังสือบันเทิงคดี คือหนังสือที่แต่งขึ้นเพื่อให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแก่เด็ก เขียนได้ทั้งแบบร้อยแก้วและร้อยกรอง แบ่งออกได้ คือ นิทาน นวนิยาย เรื่องสั้น เรื่องแปล และการ์ตูน

2) หนังสือสารคดี คือหนังสือที่ให้ความรู้แก่เด็ก โดยมีกลวิธีการเขียนสำหรับเด็ก โดยเฉพาะ มีความแตกต่างจากหนังสือแบบเรียน แบ่งออกได้ คือ สารคดีทั่วไป สารคดีชีวประวัติ สารคดีท่องเที่ยว

3) หนังสือร้อยกรอง คือหนังสือบันเทิงคดีอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน แบ่งออกได้ คือ *ร้อยกรองสำหรับเด็ก* ยังแบ่งออกเป็นเพลงกล่อมเด็ก และเพลงปลอบเด็ก *ร้อยกรองสำหรับเด็กวัยรุ่น* ยังแบ่งออกเป็นเพลงประกอบการเล่นของเด็ก ปริศนาคำทาย และบทกลอนสอนใจวัยรุ่น

นอกจากนี้ปิยณัฐ สุนทรประเสริฐ (2561: 4-16) ได้แบ่งประเภทหนังสือสำหรับเด็กตามลักษณะ โดยกล่าวไว้ว่า หนังสือสำหรับเด็กนั้นมีจำนวนมากขึ้นตามความเจริญก้าวหน้าของการศึกษาและความต้องการของสังคม ทำให้มีหนังสือเกิดขึ้นอย่างหลากหลาย ซึ่งแต่ละเล่มก็มีรูปแบบและจุดประสงค์ในการนำไปใช้แตกต่างกันออกไป จึงจำเป็นต้องมีการจำแนกประเภทของหนังสือขึ้น เพื่อให้สะดวกต่อการเลือกใช้ ซึ่งเกณฑ์ในการแบ่งจะแตกต่างกันออกไป ดังนี้

1) แบ่งตามลักษณะของหนังสือ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ ร้อยแก้วและร้อยกรอง

1.1) ร้อยแก้ว เป็นหนังสือความเรียงธรรมดา แต่งง่ายเพราะไม่มีลักษณะบังคับในการกำหนดคำหรือฉันทลักษณ์ ผู้เขียนมีอิสระในการเลือกใช้คำ สำนวนโวหาร ท่วงทำนองของการเขียน และวิธีนำเสนอต่าง ๆ

1.2) ร้อยกรอง เป็นหนังสือที่มีลักษณะบังคับในการแต่ง มีการกำหนดคำ สัมผัสตามรูปแบบฉันทลักษณ์ของบทร้อยกรองนั้น ๆ สามารถให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่านหรือผู้ฟังได้เหมือนกัน เช่น เพลงกล่อมเด็ก เพลงประกอบการละเล่นของเด็ก บทกลอน เป็นต้น

2) แบ่งตามลักษณะเนื้อหาและหน้าที่

2.1) หนังสือบันเทิงคดีสำหรับเด็ก บันเทิงคดีเป็นรูปแบบงานเขียนที่สร้างขึ้นมามีได้มุ่งข้อเท็จจริงเป็นหลัก มุ่งความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่าน เนื้อหาและตัวละคร อาจเกิดจากจินตนาการของผู้เขียนหรือเป็นเรื่องที่ผู้เขียนสมมติขึ้นมาจากเค้าโครงและเหตุการณ์ต่าง ๆ เช่น เรื่องสั้น นวนิยาย บทละคร ฯลฯ

2.2) หนังสือสารคดีสำหรับเด็ก เป็นหนังสือที่เขียนและจัดทำขึ้นเพื่อเสนอเนื้อหาสาระความรู้ต่าง ๆ เป็นหลัก แต่ยังคงแฝงความสนุกสนานไว้ในเนื้อหา เพื่อไม่ให้เด็กเกิดความเบื่อหน่าย เนื้อหาสาระที่นำมาเขียนมักเกิดขึ้นจากความเป็นจริง เช่น วิทยาศาสตร์ ดาราศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เป็นต้น

3) แบ่งตามกำหนดเวลาที่ออก สามารถแบ่งได้ออกเป็น 3 ประเภท คือ

3.1) นิตยสาร เป็นสิ่งพิมพ์ที่ผลิตขึ้นโดยมีกำหนดระยะเวลาในการออกที่แน่นอน เช่น ทุก 15 วัน ทุก 1 เดือน เป็นต้น เขียนโดยผู้เขียนหลายคน ประกอบด้วยเนื้อหาสาระที่หลากหลาย มีทั้งด้านความรู้และความบันเทิง เช่น สารคดี บทสัมภาษณ์ ข่าว นิทาน เรื่องสั้น ขำขัน มีภาพประกอบที่สวยงาม รวมทั้งภาพโฆษณาต่าง ๆ

3.2) วารสาร เป็นสิ่งพิมพ์ที่คล้ายกับนิตยสาร มีกำหนดการออกที่แน่นอน มีลักษณะและรูปแบบคล้ายนิตยสาร แต่แตกต่างจากนิตยสารตรงที่เนื้อหาภายในเป็นด้านวิชาการมากกว่าด้านบันเทิง ใช้จำนวนสีและภาพประกอบน้อยกว่า การจัดทำวารสารมีขึ้นเพื่อเผยแพร่ความรู้ สามารถนำไปใช้อ้างอิงได้

3.3) จุลสาร คือ สิ่งพิมพ์ขนาดเล็กที่มีเนื้อหากล่าวถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพียงเรื่องเดียว และจบบริบูรณ์ภายในเล่ม ความยาวไม่มากนัก เขียนอย่างง่าย ๆ ส่วนมากแล้วเนื้อหาจะเป็นเรื่องที่น่าสนใจในช่วงระยะเวลาหนึ่ง โดยจะให้ข้อมูลที่ทันสมัย รูปแบบลักษณะของจุลสารคือ มีความหนาในการถือ หรืออาจเป็นสิ่งพิมพ์ที่เย็บเล่มแต่ใช้ปกอ่อน เป็นเล่มบาง ๆ

4) แบ่งตามการนำไปใช้ สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

4.1) หนังสือเรียน (Textbook) เป็นหนังสือที่จัดทำขึ้นสำหรับให้นักเรียนใช้ควบคู่กับการเรียน มีสาระตรงตามที่ระบุไว้ในหลักสูตรอย่างถูกต้อง อาจมีลักษณะเป็นหนังสือเล่มเดียวหรือเป็นชุดก็ได้ ใช้แนวการเขียนประเภทความเรียงที่เสนอเนื้อหาให้ความรู้โดยตรง ด้วยกระบวนการความเชิงอธิบาย บรรยาย และยกตัวอย่างเป็นส่วนใหญ่

4.2) หนังสืออ่านเพิ่มเติม ใช้ควบคู่กับหนังสือเรียน มีเนื้อหาสาระอิงตามหลักสูตร หรืออาจนำเนื้อเรื่องมาจากบางตอนของหลักสูตร ช่วยให้ผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้วยตนเองตามความเหมาะสมของวัยและความสามารถในการอ่านของแต่ละบุคคล

4.3) หนังสือส่งเสริมการอ่าน หรือหนังสืออ่านประกอบ คือ หนังสือที่จัดทำเพื่อส่งเสริมให้ผู้อ่านเกิดทักษะในการอ่านและมีนิสัยรักการอ่านมากยิ่งขึ้น อาจเป็นหนังสือสารคดี นวนิยาย นิทาน ฯลฯ

นอกจากนี้ยังมีหนังสือสำหรับเด็กอีกประเภทหนึ่งที่จัดว่าทรงคุณค่าและได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายมาเป็นเวลายาวนาน คือ **หนังสือภาพสำหรับเด็ก (Picture Book)** ซึ่งจัดเป็นหนังสือสำหรับเด็กที่มีภาพประกอบเป็นองค์ประกอบสำคัญ กล่าวคือ มีภาพในสัดส่วน 70-80 เปอร์เซ็นต์ในแต่ละหน้า ขณะที่ตัวหน้าหนังสือมีเพียง 20-30 เปอร์เซ็นต์เท่านั้น และยิ่งเด็กเล็กเท่าไร ตัวหนังสือก็มีความจำเป็นน้อยเท่านั้น (ปิยพร เศรษฐศิริไพบุลย์. 2547: 3)

ธีรวงศ์ ธนิษฐ์เวอร์ณ์ และคณะ (2547: 10-13) คณะทำงานสมาคมไทสร้างสรรค์ได้กล่าวไว้โดยสรุปเกี่ยวกับหนังสือภาพสำหรับเด็กว่า หนังสือภาพสำหรับเด็ก (Picture Book for Children) จัดเป็นหนังสือประเภทหนึ่งในวรรณกรรมสำหรับเด็ก โดยมุ่งเน้นที่ภาพเป็นสำคัญ คือภาพมีองค์ประกอบ

หลักหรือสำคัญในแต่ละหน้า และมีคำบรรยายสั้นๆ ง่ายๆ หรือหนังสือภาพบางเล่มอาจไม่มีคำบรรยายเลยก็ได้ ที่เรียกว่า Wordless Picture Books จึงพบว่าหนังสือภาพส่วนใหญ่มีตัวหนังสือน้อย แต่ใช้ว่าตัวหนังสือไม่สำคัญ ซึ่งการรับรู้ด้วยภาพเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับการพัฒนาการของวัยเด็กเล็ก ทั้งนี้ภาพในหนังสือต้องสื่อสารกับเด็กได้ดี ภาพสามารถเล่าเรื่อง เด็กอ่านภาพแล้วเข้าใจเรื่องและสามารถอ่านด้วยตนเองได้ ซึ่งจะช่วยในด้านการพัฒนาภาษาของเด็ก พร้อมกับช่วยเสริมให้เด็กเกิดจินตนาการจากการเล่าเรื่องจากภาพที่เห็นด้วย มีหนังสือสำหรับเด็กจำนวนมากที่มีภาพประกอบ แต่หนังสือเหล่านั้นอาจไม่เรียกว่า “หนังสือภาพ” เนื่องจากภาพประกอบเหล่านั้นเป็นเพียงส่วนเสริมของเรื่องที่จะช่วยสร้างความพึงพอใจและให้ความกระจ่างในเนื้อเรื่องกับผู้อ่าน ภาพและเนื้อเรื่องจึงเสริมความหมายซึ่งกันและกัน หนังสือภาพสำหรับเด็กจึงเน้นความสำคัญของความละเอียดลออในการนำเสนอภาพ การบอกเล่าอารมณ์ของตัวละครผ่านภาพ รวมถึงรายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็จะไม่พ้นสายตาของเด็กไปได้ นอกจากนี้เด็กยังได้เรียนรู้ภาพศิลปะดี ๆ จากหนังสือภาพซึ่งจะส่งผลต่อความเป็นผู้มีรสนิยมเมื่อเขาโตขึ้น

ประเภทของหนังสือภาพแบ่งได้ ดังนี้

- 1) หนังสือเด็กเล็ก (Baby Books) เป็นหนังสือที่ออกแบบง่าย ๆ ภาพประกอบสดใส ใช้วัสดุที่ทนทาน เพื่อให้เหมาะกับการใช้งานสำหรับเด็กอายุแรกเกิดถึง 2 ขวบ เช่น หนังสือผ้า หนังสือฟองน้ำ หนังสือ Board Book เป็นต้น
- 2) หนังสือบทกวีร้อยกรองสำหรับเด็ก (Mother Goose and Nursery Rhyme Books) เป็นหนังสือที่มีคำคล้องจอง ช่วยให้เด็กเข้าใจความหมายของคำผ่านท่วงทำนองและสัมผัสของคำ
- 3) หนังสือกิ่งของเล่น (Toy Books) เป็นหนังสือที่มีรูปแบบการนำเสนอที่ดึงดูดเด็ก ๆ ให้อยากสัมผัสและจับต้อง
- 4) หนังสือสามมิติ (Pop-up Books) เป็นหนังสือที่มีมิติ สามารถจับต้องได้ และสร้างความตื่นตาตื่นใจให้อยากสัมผัส
- 5) หนังสือสอนตัวอักษร (Alphabet Books) เป็นหนังสือสอนให้รู้จักพยัญชนะโดยอาศัยภาพที่มีชีวิตชีวา ชวนให้เด็กอยากเรียนรู้ตัวอักษร โดยใช้ภาพเล่าเรื่อง
- 6) หนังสือสอนตัวเลข (Counting Books) เป็นหนังสือที่มุ่งสอนคณิตศาสตร์นำเสนอด้วยภาพที่เชื่อมโยงกับตัวเลข โดยจะมีการย้ำซ้ำ ๆ ให้เด็กได้ทบทวน
- 7) หนังสือนำเสนอความคิดรวบยอด (Concept Books) เป็นหนังสือที่สอนความคิดรวบยอดอย่างง่ายๆ เช่น สี ขนาด รูปทรง ของใช้ เป็นต้น โดยใช้ภาพดำเนินเรื่อง
- 8) หนังสือภาพที่ไม่มีคำบรรยาย (Wordless Picture Books) เป็นหนังสือที่สื่อด้วยภาพโดยตรง ภาพจะใช้เล่าเรื่องไปเรื่อย ๆ ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกอย่างต่อเนื่อง

9) หนังสือสำหรับเด็กเริ่มหัดอ่าน (Easy to Read Books) เป็นหนังสือที่มีประโยคสั้นๆ ไม่กี่ประโยค ใช้คำง่าย ๆ คำซ้ำ คำคล้องจองให้เด็กเห็นได้ชัด ภาพมีขนาดใหญ่สอดคล้องกับตัวอักษรที่ปรากฏ

10) หนังสือนิทานภาพ (Picture Story Books) เป็นหนังสือที่มีเนื้อเรื่องและภาพประกอบในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันในการเล่าเรื่อง และมีความสำคัญเท่ากัน เหมาะสำหรับอ่านให้เด็กเล็กฟัง ขณะเดียวกันเด็กโตอายุ 8 ขวบก็สามารถอ่านได้

ส่วน David L. Russell (2009 : 139-148) ได้กล่าวเกี่ยวกับศิลปะในหนังสือภาพสำหรับเด็กไว้โดยสรุปได้ว่า องค์ประกอบในหนังสือภาพสำหรับเด็กที่จะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวดียิ่งขึ้น ประกอบไปด้วย ลายเส้น (Line) พื้นที่ว่าง (Space) รูปร่าง (Shape) สี (Color) พื้นผิว (Texture) การจัดวางองค์ประกอบและมุมมองภาพ (Composition and Perspective)

ลายเส้น เป็นลักษณะเฉพาะที่จะช่วยในเรื่องของการเคลื่อนไหวและอารมณ์ความรู้สึกของภาพ เช่น เส้นโค้งมนให้ความรู้สึกอบอุ่น มีความสุข และปลอดภัย ลายเส้นคมชัดและซิกแซกกดเคียวให้ความรู้สึกตื่นเต้นและการเคลื่อนไหวที่รวดเร็ว เส้นแนวนอนให้ความรู้สึกสงบและมั่นคง เป็นต้น

พื้นที่ว่าง ผู้คนส่วนใหญ่ไม่ค่อยคำนึงถึงพื้นที่ว่างในแต่ละหน้ามากนัก แต่ในทางศิลปะแล้วพื้นที่ว่างจัดเป็นสิ่งสำคัญและมีพลังอย่างมาก พื้นที่ว่างทำให้รู้สึกปลดปล่อย เมื่อใดที่ในหน้าหนังสือมีพื้นที่ว่างน้อย แต่กลับมีภาพอัดแน่นเป็นจำนวนมาก ความสนใจของผู้อ่านจะถูกแบ่งจนไม่รู้ว่าจะดูไหนเป็นจุดสำคัญที่ควรมองในภาพ เมื่อไม่มีพื้นที่ว่างจะส่งผลให้รู้สึกอึดอัดและรู้สึกไม่สบายใจได้ บางครั้งพื้นที่ว่างก็จะช่วยเรื่องของการสร้างสรรค์ภาพลวงตาของระยะทางได้

รูปร่าง ได้แก่ วงกลม วงรี สี่เหลี่ยมจัตุรัส หรือสามเหลี่ยม เป็นต้น ผู้วาดภาพประกอบที่ดีจะใส่ใจเรื่องความโดดเด่นของรูปร่างในภาพประกอบ เพราะรูปร่างสามารถช่วยดึงปฏิกิริยาและอารมณ์ร่วมของผู้อ่านได้ดี รูปร่างกลมให้ความรู้สึกคล้ายคลึงกับเส้นโค้งมน คือ ให้ความรู้สึกสบาย ปลอดภัย และมั่นคง รูปที่มีหลายเหลี่ยมมุมให้ความรู้สึกที่ตื่นเต้น ปั่นป่วน สับสน หรือหวาดกลัวได้

สี เป็นส่วนประกอบในการสร้างอารมณ์ความรู้สึกที่สำคัญที่สุดของงานศิลปะ ในหนังสือภาพส่วนใหญ่มักมีรูปแบบการใช้สีแบบปกติทั่วไป เช่น ท้องฟ้าสีฟ้า ภูเขาสีเขียว เป็นต้น แต่อันที่จริงสีนำเสนอสิ่งต่าง ๆ ได้มากกว่านั้น สีสามารถทำให้เกิดอารมณ์ตอบสนอง ทางจิตวิทยาสีแดงหรือสีเหลืองจัดเป็นสีโทนร้อนให้ความรู้สึกที่ตื่นเต้นเร้าใจ ในขณะที่สีน้ำเงินหรือสีเขียวเป็นสีโทนเย็นให้ความรู้สึกสงบเยือก ปฏิกิริยาต่อสีดังกล่าวเป็นสิ่งที่ถูกหล่อหลอมมาตามธรรมชาติ สีแดงกับสีเหลืองให้ความรู้สึกอบอุ่นมีความสุขจึงมักใช้กับภาพแสงแดดและไฟ สีน้ำเงินช่วยให้รู้สึกผ่อนคลายจึงมักใช้กับภาพน้ำหรือท้องฟ้า แม้สีสดใสจะเป็นที่นิยมในหนังสือภาพสำหรับเด็ก แต่สีชาวดำด้วยดินสอและหมึกก็ยังมี

เป็นที่นิยมด้วยเช่นกัน เมื่อต้องการเน้นรูปร่าง การจัดวางองค์ประกอบ มุมมองภาพ และพื้นผิว แท้จริงแล้วเด็กเล็ก ๆ ชื่นชอบภาพสีดำและสีขาวพอ ๆ กับภาพที่มีสีสัน แต่มักมีความเข้าใจผิดว่าเด็ก ๆ ชอบหนังสือภาพสีสันงดงามและปฏิเสธหนังสือที่มีภาพขาวดำ

พื้นผิว ภาพประกอบในหนังสือภาพสำหรับเด็กมีทั้งที่สร้างสรรค์ภาพบนพื้นผิวกระดาษที่เรียบ และสร้างสรรค์แบบสามมิติบนพื้นผิวอื่น ๆ เช่น ลายไม้ ขนสัตว์ ผ้าไหม เป็นต้น ผู้วาดภาพประกอบที่ต้องการเน้นความสมจริงในภาพจะใส่ใจเรื่องของการสร้างพื้นผิวที่มีลักษณะเฉพาะโดยใช้ทักษะการแยกชั้นสี จังหวะที่แปร่ง เป็นต้น

การจัดวางองค์ประกอบและมุมมองภาพ การจัดวางองค์ประกอบคือการจัดรายละเอียดในภาพ องค์ประกอบภาพจัดเป็นสิ่งสำคัญในการใช้ภาพเล่าเรื่องเช่นเดียวกับผลกระทบทางอารมณ์ ผู้วาดภาพมักใช้มุมมองภาพที่หลากหลายในการนำเสนอ แม้หนังสือภาพจะจำกัดจำนวนภาพในการนำเสนอภาพประมาณ 32 หน้าก็ตาม แต่ผู้วาดภาพประกอบก็สามารถยืดหยุ่นมุมมองที่หลากหลายนั้นได้

นอกจากนี้ในหนังสือ Reading Contemporary Picturebooks : Picturing Text ของ David Lewis (2001: 102-123) ยังได้กล่าวถึงองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการของภาพประกอบในหนังสือภาพสำหรับเด็ก ได้แก่ ลายเส้น สี การแสดงและการเคลื่อนไหว ขนาดและตำแหน่ง รวมถึงสัญลักษณ์ โดยสรุปได้ว่า

ลายเส้น ลายเส้นนั้นมีความสำคัญ เนื่องจากว่าลายเส้นไม่ได้เป็นเพียงการร่างภาพลักษณะและสิ่งของนั้น ๆ แต่เป็นการทำให้ภาพมีชีวิตชีวาขึ้น ลายเส้นมีหน้าที่มากกว่าการแยกรูปภาพออกจากพื้นหลัง แต่เป็นการนำเสนอภาพเคลื่อนไหว โดยเส้นตรง เส้นประ และการระบายแสงและเงา โดยสามารถใช้สีที่มีความเข้มเพื่อใช้ระบายเป็นเงาและพื้นผิวของภาพเพื่อสร้างโครงร่างของภาพได้

สี เป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของรูปภาพในหนังสือนิทานภาพ ซึ่งไม่จำเป็นว่าจำเป็นต้องเป็นภาพสีเสมอไป นิทานภาพหลาย ๆ เรื่องมักใช้การวาดภาพขาวดำอย่างเดียว แต่โดยส่วนใหญ่ นิทานภาพในปัจจุบันนี้นิยมภาพที่มีสีสัน เมื่อลายเส้นและสีรวมกันก็สามารถสร้างออกมาเป็นรูปร่างที่ประกอบอยู่ในภาพวาดได้

การแสดงและการเคลื่อนไหว โดยส่วนใหญ่แล้วนิทานภาพจะเป็นการเล่าเรื่องราวผ่านการเคลื่อนไหว การแสดง และเวลาที่ผ่านไป ซึ่งตัวละครมักเคลื่อนไหวผ่านภาพทิวทัศน์และการสื่อสารกับตัวละครอื่น ๆ ที่มีหน้าที่ในการแสดงควบคู่ไปกับเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ในภาพ ท่าทางที่เหล่านักวาดภาพประกอบวาดให้ตัวละครหรือสิ่งของในภาพนั้นค้างไว้จะให้ความรู้สึกกว่าภาพนั้น ๆ มีชีวิตชีวาที่ผู้อ่านสามารถพบได้ในโลกแห่งความเป็นจริง

ขนาดและตำแหน่ง การอ่านภาพสามารถอ่านได้อย่างชัดเจนขึ้นอยู่กับกรอบแบบภาพรวมของหนังสือ ไม่ว่าจะอยู่ในตำแหน่งใดก็ตามก็จะสามารถทำให้การอ่านสามารถระบุตำแหน่งได้อย่างชัดเจนมากขึ้นได้ด้วยองค์ประกอบของภาพหรือความแตกต่างในภาพนั้น ๆ สิ่งที่พบได้ค่อนข้างบ่อยของหลักการวางภาพต่าง ๆ คือ การเคลื่อนไหวจากซ้ายไปขวา ซึ่งบางครั้งสามารถใช้เทคนิคหรือองค์ประกอบพิเศษประกอบการวาดได้ การเริ่มเรื่องจากหน้าซ้ายไปหน้าขวาจะช่วยดึงดูดสายตาไปที่ตัวละครและเชิญชวนให้รู้สึกอยากรู้อยากเห็นว่าจะเกิดอะไรขึ้นต่อไปได้

สัญลักษณ์ อาจจะเป็นเรื่องที่ค่อนข้างไกลตัวเด็ก ๆ ที่อ่านนิทานภาพ แต่ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความเข้าใจผิดและอ่านภาพผิดได้ ซึ่งอาจทำให้ไม่ตรงกับความตั้งใจที่นักวาดภาพประกอบต้องการจะสื่อสารออกมา และเด็กเล็กส่วนมากอาจเข้าใจเรื่องราวผิดจากการอ่านภาพหรืออาจเข้าใจได้อย่างช้า ๆ สัญลักษณ์นั้นเป็นความลับโดยธรรมชาติมากกว่าการให้ความหมาย การอ่านนิทานภาพไม่ได้ใช้เพียงแค่สัญลักษณ์อย่างเดียว แต่ต้องอาศัยข้อมูลและองค์ประกอบอื่น ๆ ในภาพด้วย ในทางกลับกันนักเขียนและนักวาดภาพประกอบอาจใช้สัญลักษณ์เป็นสิ่งสะท้อนถึงหนังสือเฉพาะตัวหรือเป็นผลงานของตัวเองนักเขียนและนักวาดภาพประกอบเองด้วย

ทั้งนี้ ทาดาชิ มัตซึอิ. (2549: 3-5) ปรมาจารย์ด้านหนังสือภาพสำหรับเด็กของญี่ปุ่นกล่าวถึงประโยชน์ของหนังสือภาพสำหรับเด็ก ไว้ว่า

1) หนังสือภาพสำหรับเด็กเป็นคลังภาษาสำหรับเด็ก เพราะเด็กสามารถเรียนรู้ภาษาอย่างกว้างขวางและลึกซึ้งได้จากหนังสือดี ๆ

2) หนังสือภาพสำหรับเด็กช่วยกระตุ้นพัฒนาการด้านสติปัญญาแก่เด็ก

3) หนังสือภาพสำหรับเด็กช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ที่จะอ่านและเห็นคุณค่าของการอ่าน

4) หนังสือภาพสำหรับเด็กเป็นสื่อกลางเชื่อมโยงสายสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ลูก

หนังสือภาพสำหรับเด็กจัดเป็นวรรณกรรมที่ทรงคุณค่าอย่างยิ่งเนื่องจากหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ดีต้องสื่อสารกับเด็กได้ดีด้วยองค์ประกอบสำคัญ คือ เนื้อหา ภาษา และภาพ โดยเด็กจะสามารถอ่านเนื้อหาและเรื่องราวต่างๆ จากภาพได้หรือบางครั้งอาจไม่ต้องอ่านตัวอักษรเลยก็เป็นได้ ดังที่นายแพทย์อุดม เพชรสังหาร (2547: 3) ได้กล่าวไว้ว่า “ภาพเป็นสิ่งกระตุ้นเร่งเร้าประสาทสัมผัสสายตาของเด็ก เมื่อเด็กเห็นภาพจะเกิดการกระตุ้นประสาทตาและเกิดจินตนาการ เกิดการคิด การตีความ ซึ่งเป็นพัฒนาการของระบบประสาทในเด็ก” เมื่อเด็กสามารถพัฒนาการรับรู้ การคิดและจินตนาการต่าง ๆ จากหนังสือภาพสำหรับเด็กได้ก็จะมีเกิดคุณประโยชน์มากมายอย่างต่อเนื่องตามมา อาทิ การพัฒนาต่าง ๆ ของเด็ก ไม่ว่าจะเป็นด้านร่างกาย สังคม อารมณ์ ภาษาและสติปัญญา รวมถึงความรักความ

อบอุ่นและความผูกพันระหว่างสมาชิกในครอบครัวจากการเล่านิทานอ่านหนังสือภาพสำหรับเด็กเหล่านี้ให้ลูกน้อยฟังในแต่ละวันของแต่ละครอบครัวด้วย

1.2 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการนำเสนอหนังสือภาพสำหรับเด็ก

หนังสือภาพสำหรับเด็กจัดเป็นสื่อที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้ ความคิด จินตนาการ และประสบการณ์ต่าง ๆ แก่เด็กได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กปฐมวัยที่กำลังเริ่มเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัว รวมถึงเด็กที่อยู่ในช่วงชั้นประถมศึกษาตอนต้น อายุระหว่าง 6-9 ปี ที่นับเป็นวัยเริ่มต้นการเรียนรู้ผ่านการอ่านการเขียนและการเรียนรู้ประสบการณ์ที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งการใช้หนังสือภาพในการสื่อสารกับเด็กยังเป็นสิ่งสำคัญอยู่ เนื่องจากองค์ประกอบหลักของหนังสือสำหรับเด็ก ได้แก่ เนื้อหา ภาษา และภาพประกอบ อันเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้เด็กเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ได้ง่ายมากยิ่งขึ้นผ่านเนื้อหาที่เหมาะสมกับความสนใจของเด็ก ภาษาที่ละเมียดละไม ถูกต้อง สมวัย และภาพประกอบที่สวยงามสดใส ไม่ซับซ้อนแต่ช่วยสื่อความหมายของเรื่องราวได้อย่างชัดเจนพร้อมช่วยเสริมจินตนาการแก่เด็ก ๆ ได้มากยิ่งขึ้น

ผู้สร้างสรรค์หนังสือภาพสำหรับเด็กที่ดีจะมีกลวิธีการสร้างสรรค์องค์ประกอบต่าง ๆ ของหนังสือภาพสำหรับเด็กได้อย่างน่าติดตามและสนุกสนานเหมาะสมกับความต้องการของเด็กแต่ละวัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.1 กลวิธีการนำเสนอเนื้อหาในหนังสือภาพสำหรับเด็ก

เนื้อหาเป็นองค์ประกอบแรกๆ ที่ผู้สร้างสรรค์หนังสือภาพสำหรับเด็กต้องคำนึงถึงเพื่อที่จะหาข้อมูลและวัตถุดิบต่างๆ มาถ่ายทอดเรื่องราวได้อย่างเหมาะสมสำหรับเด็กแต่ละช่วงวัย เมื่อผู้เขียนมีเรื่องที่จะสร้างสรรค์แล้วสิ่งสำคัญในขั้นตอนต่อมา คือ การเลือกกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาที่เหมาะสมสนุกสนาน และเกิดประโยชน์กับผู้อ่านคือเด็กและเยาวชนมากที่สุด วิริยะ สิริสิงห (2537: 78-91) ได้ประมวลแนวคิดเกี่ยวกับกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาหรือการเขียนหนังสือสำหรับเด็กได้อย่างน่าสนใจ โดยสรุปได้ดังนี้

1.1) กลวิธีการวางโครงเรื่อง

กลวิธีการวางโครงเรื่อง คือ แนวทางที่ผู้เขียนวางไว้สำหรับเป็นแนวในการเขียนเรื่อง ประกอบด้วย 1.1.1) *กลวิธีการเปิดเรื่อง* ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญอย่างยิ่งของเรื่อง ซึ่งสามารถทำได้ 3 รูปแบบ ทั้งเปิดเรื่องแบบบรรยาย คือ การให้รายละเอียดและสร้างความเข้าใจเบื้องต้นเพื่อนำเข้าสู่เรื่อง เปิดเรื่องด้วยการสนทนา คือ เริ่มจากบทสนทนาของตัวละครเพื่อสร้างความน่าสนใจให้แก่ผู้อ่าน และเปิดเรื่องแบบพรรณนา คือ การเรียบเรียงข้อความโดยให้รายละเอียดเกี่ยวกับองค์ประกอบ

ของเรื่องตลอดจนความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ให้ผู้อ่านรู้สึกคล้อยตามผู้เขียน 1.1.2) *กลวิธีการดำเนินเรื่อง* คือ ช่วงที่สืบเนื่องมาจากการเปิดเรื่องเพื่อให้ผู้อ่านทราบความคลี่คลายของเรื่อง ซึ่งสามารถทำได้หลายรูปแบบ ทั้งการดำเนินเรื่องตามลำดับปฏิทิน ดำเนินเรื่องด้วยการตั้งคำถาม เพื่อแทรกข้อมูลความรู้ที่ต้องการสื่อถึงผู้อ่าน การดำเนินเรื่องแบบให้ตัวละครเป็นผู้เล่าเรื่อง โดยจะใช้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเป็นผู้เล่าหรือตัวละครในเรื่องช่วยกันเล่าก็ได้ นอกจากนี้ยังมีการดำเนินเรื่องโดยใช้ผู้เขียนเป็นผู้เล่าเรื่องเองอีกด้วย 1.1.3) *กลวิธีการปิดเรื่อง* คือ ตอนจบของเรื่อง เป็นตอนที่ปัญหาต่าง ๆ ได้รับการคลี่คลาย นับเป็นจุดที่สร้างความตื่นเต้น ความสนใจ การบีบคั้นความรู้สึกต่าง ๆ ของผู้อ่านจนถึงจุดสุดท้าย ซึ่งการปิดเรื่องทำได้หลายวิธี ได้แก่ ปิดเรื่องแบบสุขนานุกรม ปิดเรื่องแบบโศกนาฏกรรม ปิดเรื่องหักมุม ตอนจบให้ตื่นเต้น ปิดเรื่องแบบให้ข้อคิด หรือแบบอื่น ๆ เป็นต้น

1.2) กลวิธีในการเล่าเรื่อง

สิ่งสำคัญของการเล่าเรื่องก็คือ ผู้เขียนต้องรู้จักตัวละครที่สร้างขึ้นเป็นอย่างดี ถ้าตัวละครเป็นคนควรมีแบบจำลอง เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางในการกล่าวถึงตัวละครได้สมจริงยิ่งขึ้น ถ้าตัวละครเป็นสัตว์ ผู้เขียนต้องหาข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสัตว์ชนิดนั้น ๆ ให้ถ่องแท้ รายละเอียดไม่ควรผิดพลาดหรือคลาดเคลื่อนแม้จะเป็นตัวละครที่สร้างขึ้นก็ตาม เพราะเรื่องสำหรับเด็กเมื่อเด็กได้อ่านแล้วอาจจดจำเป็นแบบอย่าง ข้อมูลในเรื่องจึงควรถูกต้องและแม่นยำ

1.3) กลวิธีในการสร้างตัวละคร

ตัวละครจัดว่ามีบทบาทสำคัญที่สุด เพราะตัวละครคือตัวแทนที่ผู้เขียนสมมติขึ้นให้เป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง ได้แก่ คน สัตว์ สิ่งของ หรือพืช ตัวละครที่ดีต้องมีลักษณะสมจริงทั้งพฤติกรรม ความรู้สึกนึกคิด บทสนทนา และความเป็นธรรมชาติของตัวละครนั้น ๆ แนวทางการสร้างตัวละครในหนังสือสำหรับเด็กที่ดีจึงมีดังนี้ 1) *สร้างให้สมจริง (Realist)* คือ การสร้างตัวละครให้มีลักษณะเป็นไปตามธรรมชาติ ผู้เขียนจึงต้องรู้จริงว่า ลักษณะ ธรรมชาติ และจิตวิทยาของตัวละครนั้นๆ เป็นอย่างไร 2) *สร้างตามอุดมคติ (Idealist)* คือ การสร้างตัวละครในลักษณะที่คาดหวัง โดยใช้อุดมคติ ศรัทธา และระบบค่านิยมส่วนตัวในแง่ของคุณงามความดีมาเป็นเกณฑ์ ซึ่งตัวละครลักษณะนี้มักจะดีมากเกินไป บุคคลสามัญทั่วไปจนอาจขาดความสมจริงไปบ้าง 3) *สร้างแบบเหนือจริง (Surrealistic)* คือ การสร้างตัวละครให้มีพฤติกรรมเกินกว่าธรรมชาติวิสัย เช่น มีความเก่งกล้าเหนือมนุษย์ เป็นต้น 4) *สร้างโดยใช้ตัวละครแบบฉบับ (Type)* คือ การสร้างตัวละครให้มีลักษณะคงที่ ลักษณะนิสัยและพฤติกรรมไม่เปลี่ยนแปลงไม่ว่าเวลาจะผ่านไปอย่างไร ทั้งนี้วิธีการแนะนำตัวละครที่น่าสนใจ ได้แก่ การแนะนำตัวละครโดยผู้เขียนบรรยายเอง (Narrative) การแนะนำตัวละครโดยให้ตัวละครกล่าวเองในบทสนทนา (Dramatic) และการแนะนำตัวละครแบบผสม (Combination)

นอกจากนี้ ยูวพาส์ (ประทีปะเสน) ชัยศิลป์วัฒนา (2556: 111-116) ยังได้กล่าวถึงกลวิธี การนำเสนอเนื้อหาในเรื่องการสร้างโครงเรื่องอีกแง่มุมที่น่าสนใจ กล่าวคือ โครงเรื่อง (Plot) หมายถึง การลำดับเรื่องของเหตุการณ์ที่ผู้แต่งผูกขึ้นมา โดยแต่ละเหตุการณ์จะต้องมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกัน อย่างเป็นเหตุเป็นผล โดยปกติแล้วโครงเรื่องจะต้องมีความขัดแย้ง (Conflict) หรือปัญหาที่จะทำให้ เรื่องราวดำเนินต่อไปได้ ทั้งนี้ความขัดแย้งแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับ มนุษย์ (Man against Man) ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อม (Man against Environment) และความขัดแย้งของมนุษย์กับตัวเอง (Man against Himself) ทั้งนี้ยังมีส่วนประกอบอื่น ๆ ที่ทำให้โครง เรื่องมีเอกภาพและสมบูรณ์เข้มข้นขึ้น โดยองค์ประกอบหรือโครงสร้างของโครงเรื่องที่ดีสามารถแบ่งได้ เป็น 5 ขั้นตอน คือ 1) *บทเปิดเรื่อง (Exposition)* คือ บทนำเรื่องที่ผู้เขียนปูพื้นฐานให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ตัวละคร เหตุการณ์ เวลา และสถานที่ เป็นช่วงแนะนำตัวละครเพื่อเตรียมผู้อ่านให้รู้เรื่องราวเบื้องต้น ซึ่ง ผู้เขียนอาจเสนอเค้าของปัญหาหรือความขัดแย้งไว้ในส่วนเปิดเรื่องเพื่อให้ผู้อ่านเกิดความรูสึกอยากติดตาม เรื่องราวต่อไปได้ 2) *การผูกปม (Complication) และ การขมวดปม (Rising)* คือ เรื่องราวที่เกิดขึ้น หลังบทเปิดเรื่องที่มีการสร้างความยุ่งยากจนปัญหาและความขัดแย้งของเรื่องค่อย ๆ ปรากฏออกมาอย่าง เด่นชัดและเข้มข้นขึ้นจนถึงจุดหักเหของเรื่อง 3) *จุดวิกฤติ (Crisis) หรือจุดหักเหของเรื่อง* คือ การที่ เรื่องดำเนินมาถึงความตึงเครียดที่สุด ซึ่งจุดวิกฤติในแต่ละเรื่องเกิดได้มากกว่าหนึ่งครั้ง เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า จุดสุดยอด (Climax) 4) *การแก้ปม (Falling Action)* คือ ตอนที่เรื่องค่อย ๆ ลดความตึงเครียดนำไปสู่ การคลี่คลายของปมปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ และ 5) *การคลี่คลายเรื่อง (Resolution หรือ Dénouement)* คือ การคลี่คลายปัญหาและความขัดแย้ง อันเป็นตอนจบของเรื่อง

ทั้งนี้รูปแบบการจัดลำดับโครงเรื่อง หรือ การเล่าเรื่องมี 3 แบบ ได้แก่ 1) *Chronological Order* คือ การจัดลำดับเหตุการณ์ตามลำดับเวลาที่เกิดขึ้น 2) *Flashback* คือ การ จัดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นล่าสุดมาก่อนแล้วจึงเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นย้อนหลังตามมา 3) *In Medias Res* คือ การจัด เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตอนกลางเรื่องมาก่อนแล้วจึงเล่าตอนต้นมาบรรจบกันก่อนที่จะดำเนินเรื่องไปสู่ตอนจบ

ส่วน ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2545: 43) ได้กล่าวถึงลักษณะของหนังสือสำหรับเด็กที่ดี ในด้านเนื้อหา กล่าวโดยสรุป คือ เนื้อหาต้องตรงกับความสนใจของเด็กแต่ละวัย โดยคำประพันธ์ไม่ สลับซับซ้อน เนื้อหาไม่จริงจังมาก เน้นความสนุกสนานเพลิดเพลิน เป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวเด็ก เช่น สัตว์ เทพนิยาย นิทานต่าง ๆ หรือเป็นเรื่องที่ขัดเขยออารมณ์และตอบสนองความอยากรู้อยาก เห็นของเด็กแต่ละวัย หากเป็นเนื้อหาสาระให้ข่าวสารข้อมูลแก่เด็กต้องอธิบายง่าย ให้ความรู้ ช่วยพัฒนา ทักษะคิดและค่านิยม ส่งเสริมความเข้าใจตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม ขยายการรับรู้ สร้างความสำนึก และตื่นตัวอยู่เสมอ อีกทั้งต้องกระตุ้นจินตนาการเพื่อสร้างความคิดริเริ่มก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้จาก

การคิดและการตั้งคำถาม โดยการดำเนินเรื่องต้องฉับไว ทันใจ เนื้อเรื่องไม่สับสน วกวน แสดงความสามารถของตัวละครเอกของเรื่อง มีการชิงไหวชิงพริบ ให้ความรู้แปลกใหม่ ให้เด็กเรียนรู้อารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ทั้งตลกขบขัน เศร้าสลด ตื่นเต้น เป็นต้น แต่ต้องไม่มุ่งเน้นการให้ข้อมูลเชิงสารคดีหรือสอนคติธรรมมากเกินไป

1.2.2 กลวิธีการใช้ภาษาในหนังสือภาพสำหรับเด็ก

ภาษาเป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบสำคัญในการสร้างสรรค์หนังสือภาพสำหรับเด็ก เพราะประโยชน์ที่สำคัญอย่างยิ่งของหนังสือภาพสำหรับเด็กอีกประการหนึ่ง คือ การเป็นคลังคำหรือคลังภาษาแก่เด็ก ให้เด็กได้เรียนรู้เรื่องราวต่าง ๆ ผ่านภาษาไปสู่การจดจำและการรับรู้ได้ง่ายยิ่งขึ้น ภาษาที่ใช้ในหนังสือภาพสำหรับเด็ก ได้แก่ ภาษาแบบร้อยแก้ว และ ภาษาแบบร้อยกรอง ซึ่งมีกลวิธีการใช้ที่แตกต่างกัน ดังรายละเอียดโดยสรุปได้ดังนี้ (วิริยะ สิริสิงห. 2537: 92-115)

กลวิธีการใช้ภาษาแบบร้อยแก้ว

ภาษาที่ดีที่สุดในการเขียนเรื่องสำหรับเด็ก คือ ภาษาพูด แต่มีอีกหลายสิ่งที่คุณเขียนต้องคำนึงถึง ได้แก่ การพิจารณาผู้อ่าน ว่ากลุ่มเป้าหมายคือเด็กวัยใด ควรใช้ภาษาให้เหมาะกับวัยนั้น ๆ การเขียนอย่างทีพูด ให้เรื่องราวและการสื่อสารออกมาอย่างธรรมชาติ ไม่ใช้ภาษาเขียนที่ยากเกินกว่าการรับรู้ของเด็ก ใช้ภาษาที่ถูกต้อง หากมีความผิดพลาดด้านไวยากรณ์หรืออื่น ๆ อาจทำให้หนังสือเล่มนั้น ๆ ด้อยคุณค่าได้ และระมัดระวังเรื่องตัวสะกด ให้ถูกต้องโดยสามารถค้นคว้าอ้างอิงจากพจนานุกรมเพื่อเด็กจะได้จดจำถ้อยคำที่สะกดได้อย่างถูกต้องเป็นการพัฒนาภาษาที่ดีอีกทางหนึ่งด้วย

กฎของการใช้ภาษาร้อยแก้วที่ได้ผล ได้แก่ 1) ใช้ประโยคกรรตุวาจก (Active Voice) เพื่อสื่อความหมายอย่างตรงไปตรงมา เข้าใจง่าย ชัดเจน และรวดเร็ว 2) เอาตัวเองไว้เบื้องหลัง คือ อย่าใส่ความคิดเห็นส่วนตัวเข้าไปในบทบรรยายของเรื่อง เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้อ่านจะได้ใช้ความคิดของตนเอง 3) เขียนอย่างเป็นธรรมชาติที่สุด คือ ใช้คำหรือวลีที่ง่าย และเป็นธรรมชาติ 4) ใช้คำที่คุ้นเคย ง่าย และสั้นแทนคำยากและคำหรูหรา ศัพท์หรือสำนวนที่ผู้เขียนคิดขึ้นมาใหม่ไม่ควรใช้เขียนในหนังสือสำหรับเด็ก และที่สำคัญคือ อย่าอธิบายมากเกินไป เพราะหนังสือภาพสำหรับเด็กมีภาพเป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งในการช่วยเล่าเรื่องให้ผู้อ่านได้ตีความเองอยู่แล้ว 5) อย่าซี้นะລ່ວงหน้า คือ ปล่อยให้เรื่องราวคลี่คลายเองตามพัฒนาการของเรื่อง 6) บทสนทนาไม่ควรยาวเกินไป 7) อย่าใช้ภาษาพื้นเมืองหรือภาษาสแลง เพราะอาจเข้าใจยาก ทำให้ผู้อ่านหมดความสนใจ 8) พูดให้ตรงกับความหมายที่จะบอก คือ การสื่อสารอย่างตรงไปตรงมา ไม่อ้อมค้อมวกวนจนผู้อ่านจับความไม่ได้ 9) ใช้อุปมาอุปมัยแต่น้อย แม้อุปมาอุปมัยจะเป็นเทคนิคการเปรียบเทียบให้เห็นภาพเพื่อเพิ่มรสชาติของเรื่อง แต่ถ้าผู้เขียนใช้มากเกินไปหรือติดต่อกันเรื่อย ๆ อาจทำให้ผู้อ่านเกิดความสับสนมากกว่าสนใจ 10) ไม่ต้องใช้ตัวอักษรตัวใหญ่ให้สะดุดตาที่ชื่อตัว

ละคร ควรใช้ตัวอักษรเหมือนส่วนอื่น ๆ ของเรื่อง 11) หลีกเลียงคำภาษาต่างประเทศ 12) พยายามใช้คำที่เป็นมาตรฐานและอนุรักษ์นิยมมากกว่าคำใหม่ ๆ เพื่อให้เด็กผู้อ่านได้เรียนรู้ภาษาที่ถูกต้องเหมาะสม 13) ใช้กาลเดียว คนเดียว และท่วงทำนองเดียว เพราะหากใช้หลายกาล ผู้เล่าเรื่องหลายสรรพนามและหลายสำนวนภาษา ผู้อ่านอาจเกิดความสับสนได้ 14) ไม่ควรใช้ถ้อยคำที่แสดงความไม่แน่นอน เช่น อาจจะ น่าจะ คิดว่า เป็นต้น เพราะผู้อ่านอาจเข้าใจคลาดเคลื่อนได้ 15) สร้างประโยคอย่างระมัดระวัง ไม่ควรมีประโยคเกินความจำเป็น โดยต้องคำนึงถึงช่วงอายุของผู้อ่านด้วย ได้แก่ *เด็กเล็ก ช่วงวัย 3-5 ปี* ควรใช้ประโยคที่มีคำ 8-10 คำ หรือน้อยกว่า *เด็กระดับกลาง ช่วงวัย 6-10 ปี* ประโยคที่ใช้ควรมีคำ 11-14 คำ และ *เด็กอายุเกิน 11 ปีขึ้นไป* ใช้ประโยคความยาวมาตรฐานประมาณ 17-20 คำ 16) อย่าใช้คำซ้ำ ๆ ความคิดซ้ำ ๆ จนกลายเป็นคำฟุ่มเฟือย เพราะอาจทำให้งานเขียนน่าเบื่อได้ ดังคำกล่าวของนักภาษาศาสตร์หลายท่านที่กล่าวไว้ว่า “การเขียนที่มีพลังจะต้องกระชับ ประโยคต้องไม่มีคำที่ไม่จำเป็น ทุกย่อหน้าจะต้องไม่มีประโยคที่ไม่จำเป็น ภาษาที่เหมือนกับภาพเขียนและเครื่องจักร จะมีเส้นสายหรือชิ้นส่วนเกินไปได้ เทคนิคข้อนี้นักเขียนไม่เพียงแต่จะเขียนให้สั้นหรือตัดรายละเอียดเกินจำเป็นออกไปเท่านั้น แต่ทุกคำที่ใช้ต้องบอกอะไรบางอย่างกับผู้อ่าน”

กลวิธีการใช้ภาษาแบบร้อยกรอง

การนำเสนอเรื่องราวในหนังสือภาพสำหรับเด็กด้วยการใช้ภาษาในรูปแบบของคำคล้องจองหรือบทร้อยกรองนั้นเป็นที่นิยมอย่างยิ่ง เนื่องจากเด็กส่วนใหญ่โดยเฉพาะเด็กเล็กถึงเด็กช่วงวัยประถมศึกษาตอนต้น มักชื่นชอบท่วงทำนองที่มีจังหวะจะโคนคล้ายเสียงดนตรีเป็นลีลาการใช้ภาษาที่สร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินและความอยากมีส่วนร่วมในการออกเสียงตามจังหวะเหล่านั้นของเด็ก ๆ

กลวิธีการใช้ภาษาแบบร้อยกรองในหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ตีพิมพ์ มีข้อควรคำนึงอยู่ 5 ประการ ได้แก่ 1) ใช้คำง่าย คือ การใช้คำไทยหนึ่งถึงสองพยางค์ คำซ้ำและคำที่มีความถี่ในการใช้สูง เพื่อให้เด็กจะเข้าใจความหมายได้ทันทีในลักษณะของการเน้นย้ำซ้ำทวน 2) ความหมายเด่น คือ บทร้อยกรองต้องมีการเลือกใช้คำที่มีความหมายเด่นชัดเจนเข้าใจง่าย ทั้งความหมายของคำและความหมายของเนื้อความในบทร้อยกรอง ซึ่งผู้อ่านต้องเข้าใจได้ทันทีและควรเรียงคำเป็นเนื้อความที่เข้าใจง่ายไม่สับสนกำกวม 3) เล่นเสียงหลากหลาย คือ การใช้คำที่มีเสียงวรรณยุกต์หลากหลายเสียงสลับกัน และมีจังหวะในการออกเสียงด้วย เพื่อให้บทร้อยกรองมีเสียงไพเราะและมีจังหวะชวนสนุก 4) ฝากข้อคิด คือ การสอดแทรกข้อคิดเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่มีคุณค่าทางจิตใจแก่เด็ก ๆ ในบทร้อยกรอง และ 5) จูงจิตเพลิน คือ การทำให้เด็กเกิดความบันเทิงใจหรือเพลิดเพลินกับการอ่านบทร้อยกรองนั้นๆ

1.2.3 กลวิธีการนำเสนอภาพประกอบในหนังสือภาพสำหรับเด็ก

นอกจากในหนังสือภาพสำหรับเด็กจะมีการใช้ภาษาในรูปแบบของร้อยแก้วและร้อยกรองแล้ว ภาษาภาพก็จัดเป็นสิ่งสำคัญในการสื่อความหมายแก่ผู้อ่านด้วยเช่นเดียวกัน เนื่องจากยิ่งเด็กเล็กมากเท่าไรภาพประกอบจะยิ่งมีส่วนสำคัญในการช่วยสื่อความหมายและเชื่อมโยงความคิดของเด็ก ๆ จากภาพประกอบมาสู่กระบวนการคิดและเข้าสู่การสื่อสารเป็นภาษาพูดและภาษาเขียนตามลำดับ

ความสำคัญของภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็ก

ภาพประกอบจัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างยิ่งในการสร้างสรรค์หนังสือสำหรับเด็กให้เหมาะกับการรับรู้ของเด็กในแต่ละช่วงวัย เนื่องจากเด็กส่วนใหญ่มักเรียนรู้จากภาพแล้วจึงเกิดจินตนาการเชื่อมโยงไปสู่ประสบการณ์ในชีวิตจริงหรือเรื่องราวต่าง ๆ ได้

ภัทรขวัญ ลาสงยาง (2561: 107) กล่าวว่า การสร้างสรรค์หนังสือสำหรับเด็ก นอกจากจะมีเนื้อหาและภาษาที่ดีงามเป็นองค์ประกอบสำคัญแล้ว ภาพประกอบก็เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเด็กบางคนยังไม่สามารถอ่านหนังสือได้อย่างคล่องแคล่ว จึงรับรู้เรื่องราวหรือข้อมูลต่าง ๆ ผ่านการใช้สายตาดูภาพ อ่านเรื่องจากภาพ คิดและจินตนาการจากภาพเป็นสำคัญ หน้าที่หลักของภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็ก คือการช่วยอธิบายเรื่องราวให้ชัดเจน ผู้วาดภาพจึงต้องสร้างสรรค์ภาพให้สวยงามสอดคล้องกับเนื้อหาและภาษาของผู้เขียนเรื่อง เพื่อเติมเต็มกระบวนการเรียนรู้ต่อยอดจินตนาการให้เด็ก ๆ ได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น จึงเห็นได้ว่านอกเหนือจากการสร้างเนื้อเรื่องที่มีคุณภาพแล้ว การสร้างภาพประกอบเป็นองค์ประกอบสำคัญในหนังสือสำหรับเด็ก ซึ่ง เกริก ยूनพันธ์ (2543: 25) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็กไว้ดังนี้

1.1) ภาพประกอบช่วยอธิบายและเสริมเนื้อหาให้ชัดเจน กล่าวคือ ภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็กช่วยอธิบายและเสริมเนื้อหาให้เด็กเกิดความเข้าใจ เกิดความถูกต้องชัดเจน โดยเฉพาะหนังสือสารคดีสำหรับเด็ก ภาพประกอบสำหรับเด็กจะต้องชัดเจนถูกต้องตามความเป็นจริงทุกประการ ซึ่งไม่เหมือนบันเทิงคดีสำหรับเด็กที่ภาพประกอบไม่จำเป็นต้องเหมือนจริงก็ได้ ผู้วาดภาพประกอบหรือผู้วาดภาพสามารถสร้างสรรค์ขึ้นเองได้ตามเนื้อหาและเรื่องราว โดยให้ภาพเนื้อหาและมีความสอดคล้องหรือสัมพันธ์กับเนื้อหา

1.2) ภาพประกอบช่วยดึงดูดความสนใจของเด็ก ภาพประกอบบนปกหนังสือสำหรับเด็ก ช่วยให้เด็กสนใจหนังสืออย่างมาก เพราะสิ่งแรกที่เด็กเห็นคือปกของหนังสือ ถ้าปกของหนังสือวาดได้เหมาะสมกับวัยเด็ก และมีการออกแบบที่สวยงาม จะช่วยให้เด็กสนใจมากยิ่งขึ้น ภาพปกของหนังสือและภาพประกอบในเนื้อหาของหนังสือควรมีลักษณะอย่างเดียวกัน ภาพประกอบที่ดึงดูดความสนใจของเด็กมีส่วนช่วยให้เกิดความสนใจและอยากอ่านหนังสือ และถ้าเรื่องราวและเนื้อหาในหนังสือน่าสนใจสนุกสนานติดตาม จะเป็นตัวอย่างที่ดีที่ทำให้เด็กเกิดความอยากอ่าน และรักการอ่านในที่สุด

1.3) ภาพประกอบควรสอดคล้องตามจุดมุ่งหมายของผู้จัดทำ ภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กต้องสอดคล้องตรงตามวัตถุประสงค์ของผู้เขียนหนังสือ ดังนั้น นักวาดภาพประกอบจะต้องพบนักเขียนเพื่อฟังความคิดเห็นหรือความต้องการของนักเขียน เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถวาดภาพประกอบได้ตรงตามวัตถุประสงค์ของผู้เขียน หากนักวาดภาพประกอบไม่ได้พบปะกับนักเขียน นักวาดภาพประกอบจะต้องศึกษาข้อมูลให้มากที่สุด เพื่อภาพประกอบที่สร้างสรรค์ขึ้นจะได้มีความบกพร่องน้อยที่สุด สิ่งที่สำคัญที่สุดที่นักวาดภาพประกอบต้องยอมรับฟังความคิดเห็นและความต้องการของนักเขียนอย่างไ้ก็ตามนักวาดภาพประกอบและนักเขียนสามารถออกความคิดเห็นควบคู่ไปพร้อมกันได้ด้วย เพื่อที่จะทำให้ภาพประกอบบังเกิดความสมบูรณ์ที่สุด หลังจากนักวาดภาพประกอบและนักเขียนพบปะกันแล้ว นักวาดภาพต้องกลับไปร่างภาพ ออกแบบภาพ ประกอบจัดหน้า กำหนดตัวอักษรของเนื้อเรื่อง แบ่งตอนของเนื้อหาให้เหมาะสม แล้วนำเอาแบบภาพร่างที่เรียกว่า "ดัมมี่" มาให้ผู้เขียนและบรรณาธิการตรวจพิจารณาหรือกันอีกครั้งเพื่อให้ได้ภาพประกอบที่สมบูรณ์ที่สุด

1.4) ภาพประกอบสร้างจินตนาการให้เด็ก นอกจากจะได้ความรู้ ความเข้าใจ และความคิดฝันจินตนาการจากเรื่องในหนังสือแล้ว ภาพประกอบถือได้ว่าช่วยอธิบายเนื้อเรื่องให้ชัดเจนยิ่งขึ้นและนอกจากนี้ภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กยังมีรายละเอียดอื่น ๆ ในภาพที่ช่วยให้เด็กเกิดจินตนาการต่อเนื่องได้

ภาพประกอบมีผลต่อความละเอียดถี่ถ้วน ความประณีต และทำให้เด็กรักในสิ่งสวยงามถ้าภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็กมีความสวยงาม สะอาด สีสันสดใส และถูกจัดทำตามโดยนักวาดภาพประกอบอย่างประณีตสวยงาม จะทำให้เด็กรักในความงดงาม มีรสนิยมในเชิงศิลปะ เพราะภาพประกอบที่ดีสำหรับเด็กจะมีอิทธิพลต่อความรู้สึก และเกิดความประทับใจต่อเด็กด้วยภาพประกอบมีความสำคัญอย่างยิ่งในหนังสือสำหรับเด็ก ภาพประกอบจะช่วยอธิบายขยายความเนื้อเรื่องให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อเรื่องได้ดียิ่งขึ้น ภาพประกอบมีส่วนช่วยในการดึงดูดความสนใจของผู้อ่าน อีกทั้งช่วยสร้างจินตนาการ ภาพประกอบที่ดีควรสอดคล้องสัมพันธ์กันกับเนื้อเรื่อง ช่วยสนับสนุนให้เนื้อเรื่องมีความชัดเจน

เทคนิคการสร้างภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็ก

การเลือกใช้ภาพในหนังสือสำหรับเด็กส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับประเภทของหนังสือและเนื้อหาเป็นสำคัญ โดยภัทรขวัญ ลาสงยาง (2561: 109-115) ได้จำแนกเทคนิคการสร้างภาพประกอบออกเป็น 6 ชนิด ได้แก่

1) **ภาพเขียนหรือภาพวาด** ภาพเขียนหรือภาพวาด หมายถึงภาพที่เขียนขึ้นด้วยอุปกรณ์การวาด หรือสี เป็นรูปร่างลักษณะต่าง ๆ ตามที่จะออกแบบ อาจเป็นภาพเหมือนภาพจินตนาการ ภาพสเกตช์ ภาพการ์ตูน ภาพล้อ แผนภาพ แผนภูมิ แผนสถิติ แผนที่ แผนที่ แผนที่ ฯลฯ ใช้ภาพวาดใช้ประกอบเรื่องราวในหนังสือ ใช้เพื่อบรรยายหรืออธิบายเรื่องราว และช่วยตกแต่งสิ่งพิมพ์ให้สวยงาม

ภาพวาดเป็นวิธีการที่นิยมกันมากในหนังสือสำหรับเด็ก เพราะผู้เขียนสามารถควบคุมลายเส้น ขนาด และรายละเอียดของภาพได้ตามต้องการ ข้อดีอีกประการหนึ่งของภาพวาดคือ ภาพวาดในหนังสือสามารถขยายความหรือให้รายละเอียดเนื้อความที่ไม่สามารถถ่ายทอดด้วยกล้องถ่ายภาพได้ ภาพวาดสามารถแสดงอารมณ์และความรู้สึกตามเนื้อเรื่อง สร้างตัวละครให้เกิดความเคลื่อนไหวจึงเหมาะกับหนังสือประเภทบันเทิงคดี ภาพวาดที่ใช้ในหนังสือสำหรับเด็กมีทั้งภาพสีและภาพขาวดำ โดยสามารถจำแนกได้เป็นภาพวาดลายเส้นและภาพวาดระบายสี

2) ภาพถ่าย หมายถึง ภาพที่ผลิตขึ้นด้วยการใช้ฟิล์มบันทึก ภาพดังกล่าวอาจเป็นภาพขาวดำหรือภาพสี สิ่งที่ปรากฏในภาพถ่ายทุกภาพ ล้วนแต่มีคุณสมบัติช่วยตกแต่งภาพนั้นให้สวยงาม ภาพถ่ายที่จะนำมาลงตีพิมพ์ควรจะมีการประกอบภาพ (Composition) ที่ดี โดยใช้ศิลปะของผู้ถ่ายภาพ อันประกอบด้วยการตั้งกล้องที่ถูกต้อง การให้แสงและเงา ตลอดจนการจัดกรอบภาพ (Cropping) ที่ดี อันจะทำให้ได้ภาพถ่ายที่มีทั้งคุณลักษณะที่อธิบายเรื่องราวและคุณลักษณะที่จะช่วยตกแต่งสิ่งพิมพ์ให้สวยงามชวนดูยิ่งขึ้น

ภาพถ่ายนิยมใช้ในงานเขียนประเภทสารคดี เพราะจะแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับข้อเท็จจริงสามารถให้รายละเอียดต่าง ๆ ที่ชัดเจนและสมจริง ผู้อ่านสามารถเข้าใจเรื่องราวที่ผู้เขียนต้องการสื่อสารได้ทันที แต่ภาพถ่ายก็มีข้อจำกัดบางประการสำหรับงานเขียนบางประเภท เช่น เหตุการณ์บ้านเมืองบางเหตุการณ์ หรือสถานที่บางสถานที่บางแห่ง ก็ไม่สามารถถ่ายทอดเป็นภาพถ่ายได้ หากเหตุการณ์นั้นเป็นเหตุการณ์ในอดีตหรือเหตุการณ์ในอนาคต เทคนิคการวาดภาพและการถ่ายภาพเป็นที่นิยมใช้ประกอบในหนังสือสำหรับเด็ก แต่มีอีกวิธีการหนึ่งที่น่าสนใจคือ เทคนิคการปั้นดินน้ำมัน โดยปั้นดินน้ำมันเป็นตัวละครในเรื่องและให้แสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ตามท้องเรื่อง แล้วบันทึกเป็นภาพถ่าย รวมถึงเทคนิคการปักผ้าเป็นรูปตัวละครและเหตุการณ์ในเรื่องและบันทึกเป็นภาพถ่าย หรือการสลักไม้เป็นท่าทางตัวละครแล้วถ่ายภาพล้วนสามารถนำมาร้อยเรียงเป็นเรื่องราวทำเป็นภาพประกอบได้เช่นกัน

3) ภาพสามมิติ คือ การประดิษฐ์ภาพให้แยกออกจากหน้าราบของหนังสือทำให้ภาพเคลื่อนออกมาเป็นรูปลอยยื่นจากหน้ากระดาษ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "หนังสือป๊อปอัพ (Pop Up Book) หนังสือแบบนี้จัดภาพเป็นลักษณะสามมิติ

4) ภาพพิมพ์ เทคนิคภาพชนิดนี้ ต้องอาศัยอุปกรณ์และทักษะฝีมือค่อนข้างสูง โดยมากพบในประเทศตะวันตก แม่พิมพ์ที่นิยมใช้อาจเป็นแม่พิมพ์ไม้ โลหะ และ แม่พิมพ์หิน หรือสามารถดัดแปลงแม่พิมพ์จากสิ่งใกล้ตัวก็ได้ เทคนิคชนิดนี้มีความเป็น Fine Art ค่อนข้างสูง

5) ภาพเทคนิคผสม คือ การนำเทคนิคการสร้างภาพหลายแบบมารวมกัน เช่น บางครั้งผู้เขียนอาจใช้สีน้ำและสีไม้ผสมกัน หรือเป็นงานวาดเส้นที่ผสมสีน้ำ งานภาพพิมพ์ที่ระบายสีน้ำทับซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการแสดงออกซึ่งความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระของผู้วาดภาพถ่ายทอดไปยังผู้เสพ

6) **ภาพจากคอมพิวเตอร์** ในปัจจุบันเป็นที่นิยมอย่างมาก เพราะเทคนิคคอมพิวเตอร์สามารถสร้างงานได้อย่างรวดเร็ว หลากหลาย และแก้ไขงานได้ง่าย แต่ข้อเสียของการสร้างภาพจากคอมพิวเตอร์คือ การสร้างงานที่มีความเฉพาะตัวและเสน่ห์เป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เพราะภาพที่วาดจากคอมพิวเตอร์อาจไม่สามารถสื่ออารมณ์ความรู้สึกได้ละเอียดเท่าเทคนิคการสร้างภาพแบบอื่น

ลักษณะของภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็ก

ลักษณะของภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็กมีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งปริดา ปัญญา จันทรและสุตไพท เมืองไทย (2557: 13-35) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการแบ่งชนิดของภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็กตามลักษณะของภาพ โดยสามารถแบ่งได้ 4 รูปแบบ ดังนี้

1) **ภาพเหมือนจริง** ภาพประกอบลักษณะนี้ ส่วนใหญ่ใช้กับเรื่องราวที่เหมือนจริง เช่นหนังสือสารคดี หนังสือวิชาการต่าง ๆ หนังสือเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ที่ผู้วาดภาพต้องค้นคว้าจากหลักฐานหรือแหล่งข้อมูล ผู้วาดภาพประกอบลักษณะนี้ต้องศึกษาข้อมูลมากพอสมควร เพื่อให้ภาพประกอบเป็นข้อมูลในการอ้างอิงต่อไป

2) **ภาพกึ่งเหมือนจริง** เป็นภาพวาดที่ผู้วาดออกแบบลักษณะภาพขึ้นมาใหม่ เพื่อให้ภาพน่าสนใจ มีชีวิตชีวามากขึ้น ภาพลักษณะนี้นอกจากจะออกแบบขึ้นมาใหม่แล้ว ยังใช้วิธีการทางศิลปะที่หลากหลายอีกด้วย แต่ถ้าหนังสือเรื่องนั้น ๆ ต้องอ้างอิงกับข้อมูลจริง ผู้วาดก็ต้องศึกษาข้อมูลประกอบเพิ่มเติมเพื่อให้ภาพในเรื่องนั้นดูน่าเชื่อถือด้วย

3) **ภาพการ์ตูน** ภาพการ์ตูนเป็นภาพที่มีลักษณะเฉพาะตัว ผู้วาดภาพประกอบสามารถนำวิธีการของการวาดการ์ตูนมาผสมผสานเพื่อเน้นอารมณ์ของภาพให้มีความชัดเจนตรงตามที่ต้องการ เช่น เรื่อง “เด็กชายแดงโม” เรื่องโดย อนุสรณ์ ดีไหว้ ภาพประกอบโดย ชัย ราชวัตร ซึ่งเป็นนักเขียนการ์ตูนที่มีชื่อเสียงของประเทศ

4) **ภาพลวดลายหรือภาพสัญลักษณ์** ภาพลักษณะนี้เหมาะกับเด็กเล็กหรือวัยเริ่มเรียนรู้เรื่องรอบตัว ภาพลักษณะนี้มักสื่อสารอย่างตรงไปตรงมา รูปและพื้นต้องสะอาด ชัดเจน ไม่ซับซ้อนส่วนประกอบในภาพมีน้อยหรือไม่มีเลย เพื่อให้ผู้ดูภาพซึ่งเป็นเด็กเล็กเข้าใจง่าย ไม่สับสน อย่างไรก็ตามผู้วาดภาพลักษณะนี้มักจะสอดแทรกอารมณ์ความรู้สึกของภาพลงไปด้วย เพื่อให้เด็กรับรู้และเรียนรู้เรื่องอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในภาพ

หลักการสร้างภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็ก

การเตรียมการเพื่อสร้างภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็ก ผู้สร้างภาพประกอบควรเข้าใจหลักการหลายด้าน ดังที่ วิริยะ สิริสิงห (2524: 53) กล่าวว่า ในการเขียนภาพประกอบ ผู้เขียนภาพจะต้องเตรียมการดังนี้

1) ต้องรู้จักธรรมชาติทั่ว ๆ ไป เช่น รู้จักสังเกตว่า กลางวันสีเป็นอย่างไร กลางคืนสีเป็นอย่างไร หรือรู้จักธรรมชาติที่เป็นชีวิตมนุษย์ สังเกตลักษณะของเด็กกว่าจะมีความนุ่มนวลบนใบหน้าเวลาเขียนภาพก็ใช้รูปโค้งหรือทรงกลมช่วย ถ้าเป็นผู้ใหญ่ก็เพิ่มเหลี่ยมเข้าไป การเรียนรู้ธรรมชาติเหล่านี้ เป็นหลักเบื้องต้นที่ทุกคนต้องเรียน เวลาเขียนภาพก็จะเขียนได้ถูกต้องตามความเป็นจริง

2) ต้องเรียนรู้มวลธาตุที่ใช้แทนค่า ได้แก่ จุด เส้น น้ำหนัก สี พื้นผิว นุ่ม นูน หยาบ จุดตัวที่จะก่อให้เกิดเป็นเส้น เส้นตรงที่นอนนิ่งในแนวระนาบให้ความรู้สึกอย่างไร เส้นตรงในแนวตั้งให้คือความรู้สึกอย่างไร วงกลมให้ความรู้สึกอย่างไร สีแดงเมื่ออยู่บนพื้นขาวกับสีแดงเมื่ออยู่บนพื้นสีดำให้ความรู้สึกอย่างไร

3) ความสามารถเฉพาะตัวของนักเขียนภาพ ผู้เขียนภาพจะต้องรู้ตัวเองว่าความถนัดในการเขียนภาพอย่างไร บางคนชอบใช้สีแดง บางคนชอบใช้สีดำ บางคนชอบสีฟ้า ความสามารถในการให้สี รูปร่าง น้ำหนัก เส้น เป็นลักษณะเฉพาะตัว

4) มีแนวคิดหรือการปรับปรุงผลงานให้มีลักษณะของการสร้างสรรค์เพิ่มเติมขึ้นมา หรือบางครั้งเกิดปัญหา ผู้เขียนภาพต้องพยายามแก้ไขเพิ่มเติมภาพให้ตรงเนื้อหายิ่งขึ้นหลักการในการสร้างภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็ก

หน้าที่ของภาพประกอบในหนังสือภาพสำหรับเด็ก

การวางองค์ประกอบภาพเป็นการพูดด้วยภาษาภาพของผู้วาดภาพประกอบ เพื่อสื่อสารสิ่งที่เรื่องต้องการแสดงออก ขณะเดียวกันผู้วาดภาพจะต้องคำนึงถึงการวางตัวหนังสือด้วย เพราะภาพจำเป็นต้องไปควบคู่กับเรื่อง ภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็กจะทำหน้าที่แทนเรื่องที่เป็นตัวหนังสือ ดังนั้นผู้วาดภาพต้องตระหนักอยู่เสมอว่ากำลังเล่าเรื่องด้วยภาพให้เด็กที่ยังอ่านหนังสือไม่ออกหรืออ่านหนังสือไม่คล่อง ผู้วาดภาพหลายคนเล่าเรื่องด้วยภาพหรือทำหน้าที่อธิบายเรื่องได้มากกว่าสิ่งที่ผู้เขียนแต่งขึ้นมา ซึ่งพอจะแบ่งหน้าที่ของภาพประกอบในหนังสือสำหรับเด็กได้ดังนี้ (ปริดา ปัญญาจันทร์ และสุตไผท เมืองไทย. 2557: 48-53)

1) **ภาพเล่าเรื่อง** ภาพเล่าเรื่องภาพสามารถสื่อสารกับเด็กได้โดยไม่ต้องมีคำบรรยายและจัดพิมพ์ออกมาแบบนั้นได้เลย เพื่อเปิดโลกจินตนาการของเด็กหรือเปิดโอกาสให้เด็กเล่าเรื่องเอง ผู้วาดภาพประกอบประเภทนี้ต้องมีความเข้าใจโลกของเด็กและจินตนาการของเด็กเป็นอย่างมาก

2) **ภาพประกอบเรื่องแบบตรงไปตรงมา** ภาพลักษณะนี้มักใช้อธิบายคำและความเพื่อให้เด็กเข้าใจความหมายของสิ่งหนึ่งสิ่งใด จุดประสงค์เพื่อความเข้าใจเรื่องที่ต้องการบอกหรืออธิบายเท่านั้น ไม่ได้คาดหวังเรื่องของอารมณ์ภาพมากนัก

3) **ภาพประกอบทำหน้าที่ควบคู่ไปกับเรื่อง** ภาพในลักษณะนี้ผู้วาดภาพ

ประกอบต้องตีความถ้อยคำที่ทรงพลังของผู้แต่งซึ่งเป็นนามธรรมให้ออกมาเป็นรูปธรรมหรือเป็นภาพให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องนั้น ๆ ให้ได้

4) ภาพประกอบทำหน้าที่มากกว่าเรื่อง ภาพลักษณะนี้คือภาพที่ผู้วาดภาพจะต้องเล่าเรื่องด้วยภาพอย่างมีชั้นเชิง โดยการแอบซ่อนเรื่องราวที่นอกเหนือจากเรื่องที่คุณแต่งได้เขียนเรื่องไว้ หรือแอบคุยกับเด็กด้วยรายละเอียดที่ซ่อนอยู่ในฉากเพื่อให้เด็กสังเกต ได้ค้นหา ก็จะส่งผลให้หนังสือภาพเล่มนั้น ๆ มีความสนุกและน่าสนใจมากยิ่งขึ้น

จากทฤษฎีการสร้างสรรคและการนำเสนอหนังสือภาพสำหรับเด็กที่กล่าวมาข้างต้น ผู้ศึกษาสามารถนำมาปรับใช้ในการวิเคราะห์องค์ประกอบและกลวิธีการนำเสนอหนังสือภาพสำหรับเด็ก ทั้งด้านเนื้อหา การใช้ภาษา และภาพประกอบได้เป็นอย่างดี เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาถึงความเหมาะสมในการนำเสนอเพราะหากผู้เขียนใช้กลวิธีที่เหมาะสมก็จะสามารถดึงดูดความสนใจและสอดแทรกแง่มุมต่าง ๆ ที่สำคัญแก่เด็ก เป็นการมอบสาระความรู้แก่เด็กนอกเหนือจากความสุขสนานเพลิดเพลินได้อย่างแนบเนียนและสัมฤทธิ์ผลด้วยกลวิธีที่น่าสนใจ

1.3 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเด็กช่วงวัย 6-9 ปี

การศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กผู้ศึกษาจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเด็กแต่ละช่วงวัยในเบื้องต้นก่อนจึงจะสามารถวิเคราะห์และสร้างสรรค์ผลงานให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้ในการศึกษาแนวทางการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงวัย 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม จึงจำเป็นต้องศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับเด็กช่วงวัย 6-9 ปี ในหลายแง่มุม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.3.1 พัฒนาการและความสนใจของเด็กช่วงวัย 6-9 ปี

วัยเด็กอยู่ในช่วงอายุประมาณ 2-12 ปี โดยทั่วไปกระดูกและกล้ามเนื้อของเด็กจะเจริญเติบโตและแข็งแรงขึ้นมาก รวมทั้งสามารถควบคุมอวัยวะต่าง ๆ ของร่างกายให้ทำงานประสานกันได้ดีกว่าวัยทารก โดยเต็มศักดิ์ คทวณิช (2546: 78-82) ได้แบ่งวัยเด็กออกเป็น 3 ระยะย่อย ได้แก่ 1) วัยเด็กตอนต้นหรือวัยเด็กเล็ก ช่วงระหว่างอายุ 3-5 ปี 2) วัยเด็กตอนกลาง ช่วงระหว่างอายุ 6-9 ปี และ 3) วัยเด็กตอนปลาย ช่วงระหว่างอายุ 10-12 ปี โดยผู้ศึกษาจะกล่าวเน้นถึงพัฒนาการของวัยเด็กตอนกลางเป็นสำคัญอันจะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

วัยเด็กตอนกลางอยู่ในช่วงระหว่างอายุ 6-9 ปี พัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กในวัยนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมไม่มากนัก การเจริญเติบโตของร่างกาย กระดูก และกล้ามเนื้อเป็นไปอย่างช้า ๆ สำหรับพัฒนาการด้านต่าง ๆ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) พัฒนาการทางร่างกาย เด็กจะมีความคล่องตัวในการเคลื่อนไหวร่างกาย

ได้ดีขึ้นกว่าเดิม สามารถควบคุมอวัยวะต่าง ๆ ให้ทำงานประสานกันอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะเป็นผลมาจากพัฒนาการในวัยเด็กตอนต้นที่ผ่านไป ดังนั้นในช่วงระยะเวลานี้เด็กจึงมักจะใช้ประสิทธิภาพของร่างกายดังกล่าวในการทำกิจกรรมทั้งด้านการเรียนและกีฬาตามความต้องการได้เป็นอย่างดี

2) พัฒนาการทางอารมณ์ นอกจากเด็กจะเริ่มมีการควบคุมอารมณ์ต่าง ๆ ได้บ้างแล้ว ลักษณะสำคัญของพัฒนาการทางอารมณ์ของเด็กวัยนี้ ได้แก่ เต็มไปด้วยความสนุกสนาน ร่าเริง และมีความสุขกับการได้ทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับเพื่อน จนบางครั้งอาจขาดความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมายจากผู้ใหญ่ได้ ด้วยเหตุนี้ผู้ใหญ่จึงมักจะเรียกวัยเด็กตอนกลางอีกอย่างหนึ่งว่าวัยสนุกสนาน

3) พัฒนาการทางสังคม พัฒนาการทางสังคมของวัยเด็กตอนกลางจะไม่แตกต่างไปจากเดิมมากนัก ยังสามารถทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างเพศหญิงและชายได้ โดยยังไม่เกิดการแบ่งกลุ่มอย่างชัดเจน แต่ที่สำคัญเด็กจะเริ่มลดการยึดตัวเองเป็นศูนย์กลางแห่งความคิดและการกระทำลง ขณะเดียวกันจะให้ความสำคัญในความคิดของผู้อื่นและกระทำในสิ่งที่ผู้อื่นปรารถนาเพิ่มขึ้น ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนในวัยนี้ค่อนข้างจะแน่นแฟ้น เด็กที่มีนิสัยตรงกันและถูกใจกันจะเริ่มรวมกลุ่มกัน มีอะไรจะช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อ แบ่งปันกัน และ จะเรียนรู้วิธีการทำงานเป็นกลุ่ม เด็กที่ไม่มีกลุ่มจะรู้สึกเป็นปัญหา ขณะเดียวกันถ้ามีเพื่อนต่างกลุ่มมารบกวน ภายในกลุ่มก็จะถูกสมาชิกกลุ่มช่วยกันตอบโต้ ดังนั้นเพื่อนในวัยเดียวกันจึงเริ่มมีบทบาทต่อทัศนคติและความคิดของเด็กมากขึ้นกว่าเดิม

4) พัฒนาการทางสติปัญญา เด็กวัยนี้จะเริ่มเรียนรู้และมีประสบการณ์เพิ่มขึ้น รู้จักใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลในการตัดสินใจ เลือกทำในสิ่งที่ตนต้องการและใช้วิธีการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นด้วยตัวของตัวเอง มีความรับผิดชอบมากขึ้น นอกจากนี้ยังสามารถจดจำสิ่งต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้ไปแล้วอย่างแม่นยำ สามารถเรียงลำดับตัวเลขที่ไม่มากนัก เช่น จากน้อยไปหามาก หรือจากมากไปหาน้อยได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้ยังสามารถรู้จักสีและแยกสีต่าง ๆ ได้เพิ่มขึ้นกว่าวัยเด็กตอนต้น

ทั้งนี้ความสนใจของวัยเด็กตอนกลาง กล่าวคือ สนใจเรื่องต่างๆ เพิ่มมากขึ้น รู้คำศัพท์ต่าง ๆ มากขึ้น รู้จักสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ชอบเรื่องต้นไม้ ดอกไม้ การปลูก การเพาะช่าง่าย ๆ นิทานต่าง ๆ เทวดา นางฟ้า เรื่องสัตว์ การ์ตูน ชอบของเล่น ชอบเรื่องเป็นจริงมากขึ้น ความสนใจในการอ่านยาวขึ้น ประมาณ 15-20 นาที การอ่านหนังสือแตกฉานขึ้น เริ่มอ่านเรื่องตลกเข้าใจบ้าง หนังสือที่เหมาะสมสำหรับเด็กวัยนี้จะเน้นรูปภาพมากเช่นเดียวกับวัย 3-5 ปี แต่เนื้อเรื่องเพิ่มสาระและความยาวมากขึ้นได้ ภาพยังคงเป็นภาพสี เนื้อเรื่อง ลีลาและการใช้ถ้อยคำสำนวนเพิ่มมากขึ้นได้เช่นกัน (ฉวีวรรณ คูหาภินันท์. 2545: 46-47)

ส่วนนิตยา วรณกิตร์ (2559: 100) ได้ให้ข้อมูลถึงความสนใจในการอ่านของเด็ก ระดับประถมต้นไว้โดยสรุปว่า เด็กในวัยนี้ถือเป็นวัยทองของการเริ่มต้นอ่านและต้องการมีโอกาสเลือกหนังสือด้วยตนเอง เด็กในวัยนี้ชอบเรื่องที่มีความจริงมากขึ้น แต่ยังคงสนุกสนานกับเรื่องจินตนาการและเริ่มอ่านเรื่องตลกขบขันได้บ้าง ชอบเรื่องที่มีเนื้อหาตื่นเต้น หนังสือสำหรับเด็กวัยนี้ยังคงเน้นภาพประกอบเป็นสำคัญ แต่เนื้อหามีขนาดยาวขึ้นและมีสาระมากขึ้น เรื่องไม่ควรยาวเกินไป เนื้อเรื่องไม่ควรเกิน 20 หน้า สามารถอ่านจบได้ภายใน 3-5 นาที อ่านจบแล้วสามารถอ่านใหม่ได้อีก เนื้อหาอาจเป็นบันเทิงคดีหรือสารคดีที่มีโครงเรื่องไม่ซับซ้อน รวมไปถึงนิทานประเภทต่าง ๆ ได้แก่ เทพนิยาย นิทานคติ นิทานวีรบุรุษ นิทานมหัศจรรย์ เป็นต้น อาจเขียนในลักษณะคำกลอนหรือนิทานสั้น ๆ รวมถึงเรื่องเกี่ยวกับการละเล่น เครื่องยนต์กลไก อวกาศ ธรรมชาติรอบตัว สารคดีประเภทชีวประวัติบุคคล ขนบธรรมเนียม ประเพณี และประวัติศาสตร์อย่างง่าย ๆ

1.3.2 การปลูกฝังต่อวัยเด็ก

สุขุมาล เกษมสุข (2548: 28) กล่าวว่า หากทุกฝ่ายทุกสถาบันรู้และเข้าใจในบทบาทของตน ยอมรับว่าเป็นภาระหน้าที่ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของเราให้เป็นผู้มีความพร้อมแล้ว เช่นนี้ การปลูกฝังแก่เด็กก็ย่อมประสบความสำเร็จได้ดี โดยมีวิธีดังนี้

1) **ให้เด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนและใช้เหตุผล** บิดา มารดา ครู และผู้ใหญ่ที่อยู่ใกล้ชิดเด็ก ควรให้การอบรมเลี้ยงดูเด็กแบบรักสนับสนุนและใช้เหตุผลในครอบครัวเน้นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันระหว่างบิดา มารดาและลูก ไม่ควรเน้นการใช้อำนาจและออกคำสั่งกับเด็ก หากต้องการเปลี่ยนพฤติกรรมของลูกควรใช้วิธีชี้แจงเหตุผลเพื่อกระตุ้นให้เด็กคิดถึงผลกระทบลงไป บิดา มารดาควรยอมให้เด็กได้ทำอะไรตามความต้องการของตนเองและลงมือทำด้วยตัวของเขาเองบ้าง แม้จะลำบากก็ต้องให้เด็กได้เรียนรู้ อย่าช่วยเหลือเด็กตลอดเวลา การให้ลูกเผชิญความลำบากบ้าง จะช่วยให้เด็กเข้าใจความทุกข์ยากของผู้อื่นได้ที่โรงเรียนก็เช่นกัน ครูไม่ควรใช้อำนาจบีบบังคับนักเรียน ควรสร้างบรรยากาศการเรียนการสอนและการปกครองที่เป็นกันเอง ให้นักเรียนทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเองเพื่อมีโอกาสเรียนรู้จากการกระทำของตนเอง การปรับพฤติกรรมของนักเรียนควรใช้เหตุผลชี้แจงให้นักเรียนเข้าใจด้วยเช่นกัน

2) **ให้เด็กได้มีโอกาสติดต่อกับผู้อื่น** ได้พบปะกับเพื่อนทั้งรุ่นเดียวกัน และเพื่อนต่างรุ่น การมีเพื่อนที่มีแนวคิดและความต้องการต่างกัน เด็กอาจมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันบ้าง ขัดแย้งได้เล็กน้อยบ้าง จะช่วยให้เด็กเรียนรู้วิธีรับรู้แนวคิดของผู้อื่น เข้าใจความต้องการของผู้อื่น เด็กยังได้พบคนมากเท่าไร ก็ยิ่งฉลาด เรียนรู้บทบาทของตนและของผู้อื่นได้ดีขึ้นเท่านั้นบิดามารดาจึงควรสนับสนุนลูกให้มีเพื่อนมาก ๆ ส่วนที่โรงเรียนครูควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนต่างชั้นต่างโรงเรียน มีโอกาสพบปะทำ

กิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน แต่บิดามารดาและครูต้องคอยดูแลการคบเพื่อนของเด็กด้วย ควรชี้แนะเด็กเตือนให้เด็กเลือกคบเพื่อนที่ดี และระมัดระวังมิให้การทำกิจกรรมของกลุ่มเด็กเป็นไปในทางสร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นหรือเป็นอันตรายต่อตนเอง

3) **ให้เด็กได้เห็นตัวอย่างการดำเนินชีวิตของคนในสังคมอื่น** รูปแบบอื่น ๆ ที่แตกต่างจากครอบครัวของตน โรงเรียนและสังคมของตน เพื่อเด็กได้เห็นวิถีชีวิต แนวคิดความต้องการที่แตกต่างกันของคน บิดามารดาควรพาลูกไปเยี่ยมครอบครัวของญาติ ครอบครัวของเพื่อนหรืออนุญาตให้ลูกไปเล่นที่บ้านเพื่อนบ้านใกล้เคียง ที่โรงเรียนครูควรจัดกิจกรรมหรือโครงการที่พาเด็กไปเยี่ยมคนพิการ คนชรา เด็กอ่อน คนเจ็บตามโรงพยาบาล พาเด็กไปเยี่ยมชมสถานที่ทำงานของบุคคลอาชีพต่าง ๆ ตลอดจนสนับสนุนเด็กให้รู้จักบริจาค แบ่งปันช่วยเหลือผู้ที่ด้อยโอกาสกว่าตน จะช่วยให้เด็กเข้าใจความแตกต่างของคนในสถานการณ์ต่าง ๆ เป็นการเรียนรู้ประสบการณ์ทางสังคมโดยตรงและช่วยให้เด็กมีจิตใจที่อ่อนโยน มีเมตตากรุณาต่อผู้อื่น

4) **ให้เด็กได้ไปทัศนศึกษา** บิดามารดาและครู ควรพาเด็กไปทัศนศึกษาเป็นครั้งคราวเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างไปจากบ้านและโรงเรียนของตน ได้เห็นโลกกว้าง ได้เรียนรู้เรื่องราวของภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ทรัพยากร เศรษฐกิจ วิถีชีวิต การทำมาหากิน ฯลฯ ของคนในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งเป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์และขยายความคิด โลกทัศน์ของเด็ก

5) **ให้เด็กได้รับประสบการณ์จากสื่อที่หลากหลาย** บิดามารดา และครู ควรสนับสนุนให้เด็กได้รับประสบการณ์จากสื่อต่าง ๆ เช่น วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ สิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ต ฯลฯ โดยแนะนำรายการที่ดีมีประโยชน์ จากนั้นกระตุ้นให้เด็กได้คิด แสดงความคิดเห็นและอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทัศนคติในประเด็นต่าง ๆ บิดามารดาควรมีเวลาดูโทรทัศน์หรือชมภาพยนตร์กับลูก เข้าอินเทอร์เน็ตกับลูก และชวนลูกพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอยู่เสมอ ส่วนที่โรงเรียนครูอาจใช้วิธีเหล่านี้ในกิจกรรมการเรียนที่เหมาะสมของทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ การได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอยู่เสมอ โดยเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคมและจริยธรรม จะช่วยให้เด็กเกิดประสบการณ์ทางสังคมและเข้าใจเรื่องจริยธรรมได้

6) **จัดให้เด็กได้เล่นบทบาทสมมติหรือสวมบทบาทของผู้อื่น ทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน** ที่บ้านบิดามารดาควรอนุญาตหรือร่วมเล่นกับลูก ให้ลูกแสดงบทบาทของผู้อื่น เช่นบทบาทของคนในครอบครัว เล่นเป็นบิดา เป็นมารดา และบทบาทอื่น ๆ ที่เด็กคุ้นเคย อาจเป็นตำรวจ แพทย์ คนขายของ ฯลฯ ที่โรงเรียนครูอาจใช้เป็นกิจกรรมการเรียน เด็ก ๆ อาจเลือกบทบาทของผู้ที่ตนชอบด้วยตนเอง หรือครูกำหนดให้เพื่อสอดคล้องกับบทเรียนก็ได้ การแสดงหรือสวมบทบาทจะช่วยให้เด็กได้เรียนรู้ เข้าใจบทบาท สถานการณ์และความรู้สึกของผู้อื่นซึ่งจะช่วยให้รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา เด็กจะเข้าใจ

ความสัมพันธ์ระหว่างตนกับผู้อื่นมากขึ้น เข้าใจผู้อื่นมากขึ้นว่าเหตุใดผู้อื่นจึงมีพฤติกรรมเช่นนั้น ผู้เขียนขอยกตัวอย่างการให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เล่นบทบาทสมมุติประกอบการเรียนเรื่องครอบครัว ซึ่งให้นักเรียนแต่งเรื่องกันเองโดยให้สอดคล้องกับสาระหรือหัวเรื่องที่ได้รับ เมื่อนักเรียนแสดงบทบาทจบแล้วครูให้นักเรียนเขียนสรุปและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการแสดงบทบาทของตนเอง ความประทับใจและข้อคิดที่ได้จากการแสดง ปรากฏว่ามีนักเรียนหลายคนเขียนแสดงความประทับใจว่า การเล่นบทบาทสมมุติทำให้เขาเข้าใจความรู้สึกของคนอื่นมากขึ้น เช่นบางคนบอกว่า เขาได้แสดงเป็นพ่อที่มีลูกเกเร ติดยาเสพติดจนเสียชีวิต ทำให้เขาทราบว่าความรู้สึกของพ่อแม่ที่เป็นห่วงลูกนั้นเป็นอย่างไร และเข้าใจว่าเหตุใดพ่อแม่จึงต้องคอยตักเตือนสั่งสอนลูกอยู่เสมอจนเป็นคนจู้จี้ บางคนแสดงเป็นพี่ที่มีพ่อแม่ลำเอียง จึงทำให้เขาเข้าใจแล้วว่าทำไมพี่ของเขาจึงน้อยใจและหาว่าพ่อแม่รักเขามากกว่าพี่ และมีบางคนแสดงเป็นลูกเกเรแล้วถูกอับธพาลรุมซ้อม และบังเอิญการแสดงวันนั้น เขาถูกเพื่อนชกแรงกว่าที่ซ้อมกันได้ จนเขาเจ็บตัวจริง ๆ ทำให้เขาคิดว่าจะไม่ทำตัวเกเรเพราะถ้าถูกอับธพาลซ้อมจริง ๆ คงเจ็บมากกว่านี้ การที่เด็กเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นเช่นนี้ ย่อมช่วยให้ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวดีขึ้น และช่วยให้เขามีแนวทางการประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องเพื่อการอยู่ร่วมกันในครอบครัว และในสังคมอย่างมีความสุข

7) ให้เด็กได้ทำกิจกรรมที่หลากหลาย บิดามารดาควรสนับสนุนให้ลูกทำ

กิจกรรมอื่น ๆ นอกเวลาเรียน เช่นกิจกรรมกีฬา เข้าค่าย บำเพ็ญประโยชน์ ชมรมต่าง ๆ ฯลฯ ที่โรงเรียน ครูควรจัดให้เด็กมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งกิจกรรมในหลักสูตรและกิจกรรมที่ให้เด็กเลือกตามความถนัดและความสนใจ จะช่วยให้เด็กได้รู้จักกับเพื่อน ๆ มากขึ้น ได้เรียนรู้การทำงานและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นมากขึ้นเด็กยังมีกิจกรรมมาก ได้ทำได้รู้ได้เห็นมาก พบปะผู้คนมากเท่าไร ก็ยังมีประสบการณ์ทางสังคมมากขึ้นเท่านั้น เริ่มต้นที่บ้านโดยบิดามารดาญาติผู้ใหญ่ที่จะช่วยสนับสนุนเด็กให้เรียนรู้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แต่บางครั้งบิดามารดา อาจมีข้อจำกัดด้วยภาระการประกอบอาชีพ ทำให้ไม่มีเวลาเพียงพอ หรือด้วยการขาดความรู้ ความเข้าใจ ครูจึงมีความสำคัญมากในอันที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้จากกลุ่มเพื่อนจากสังคมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เวลาที่เด็กอยู่โรงเรียนในแต่ละวันมีมากพอที่ช่วยให้เด็กได้รับประสบการณ์ทางสังคม หากครูและผู้รับผิดชอบทางการศึกษาได้ตระหนักถึงความสำคัญและจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กนักเรียนอย่างเพียงพอ

1.3.3 ทฤษฎีการรับรู้

1) ความหมายของการรับรู้

การรับรู้เป็นขั้นตอนหนึ่งที่เกิดขึ้นหลังจากการเกิดกระบวนการรับสัมผัสขึ้นกับร่างกาย กล่าวคือ เมื่อสิ่งเร้าทั้งหลายมากระตุ้นอวัยวะรับสัมผัส เช่น ตา หู จมูก ลิ้น และผิวหนัง เซลล์ประสาทที่ทำหน้าที่รับพลังงานจากสิ่งเร้าจะเปลี่ยนพลังงานนั้นให้เป็นกระแสประสาทเพื่อส่งไปยัง

สมองเขต (Area) ต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความรู้สึกขึ้น จากนั้นจึงแปลความหมายให้รู้และเข้าใจได้ว่าสิ่งเร้านั้นคืออะไร เพื่อจะได้แสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อไป การที่สมองสามารถแปลความหมายได้ว่าสิ่งเร้านั้นคืออะไร เรียกว่าเกิดการรับรู้ (เดมคักดี คทวณิข. 2546: 127) ดังนั้นอาจสรุปความหมายของการรับรู้ได้ว่า หมายถึงเป็นกระบวนการในการแปลความหมายที่เกิดขึ้นหลังร่างกายรับสัมผัสจากสิ่งเร้า ในการแปลความหมายของสมองจะถูกต้อง ละเอียดย และชัดเจนมากขึ้นเพียงใดขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิม ความรู้ที่สะสมไว้ ความจำ ความเชื่อ ทศนคติ และค่านิยมซึ่งแตกต่างกันออกไปในแต่ละบุคคล ซึ่งแสดงได้จากแผนผังในรูป ดังนี้

2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ของแต่ละบุคคล

บุคคลแต่ละคนจะเกิดการรับรู้สิ่งเร้าได้แตกต่างกันไป แต่การจะรับรู้สิ่งเร้าใดก่อนหลัง มากหรือน้อย ถูกต้องหรือผิดพลาด ชัดเจนหรือไม่เพียงใด ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญ 2 ประการ ได้แก่

2.1) ตัวบุคคล หมายถึงลักษณะคุณสมบัติบางประการของผู้ที่จะรับรู้ ซึ่งจะมีผลต่อการรับรู้ เช่น

2.1.1) ความสมบูรณ์หรือความบกพร่องของอวัยวะรับสัมผัส บุคคลที่มีอวัยวะรับสัมผัสที่สมบูรณ์ย่อมเกิดการรับรู้ได้ถูกต้องหรือผิดพลาดน้อยกว่าบุคคลที่อวัยวะรับสัมผัสผิดปกติหรือเสื่อมสมรรถภาพ เช่น คนที่หูตึงย่อมรับรู้เสียงต่าง ๆ ได้ไม่ชัดเจน จึงมีผลทำให้การแปลความหมายผิดพลาดได้ นอกจากนี้ระดับของเทรโซลต์ที่แตกต่างกันในแต่ละคนก็มีผลต่อการรับรู้ของแต่ละคนด้วย

2.1.2) ประสบการณ์เดิม (Previous Experience) นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ของบุคคลอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องจากดังที่กล่าวถึงในกระบวนการของการรับรู้แล้วว่า การรับรู้ของบุคคลจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัยความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิมที่สะสมไว้ในสมองเป็นเครื่องช่วยในการแปล ดังนั้นการรับรู้จะถูกต้อง ผิดพลาดหรือชัดเจนมากขึ้นเพียงใดขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิมที่แต่ละบุคคลมีอยู่ เช่น เมื่อคนสี่คนได้ยินเสียงนกร้องพร้อมกัน แต่คนจะรับรู้เกี่ยวกับนกได้ต่างกัน บางคนจะรู้ว่าเป็นเสียงนก บางคนจะรู้ว่าเป็นนกอะไร แต่บางคนอาจจะรู้รายละเอียดของนกตัวนั้นได้เป็นอย่างดี จะเห็นได้ว่าการรับรู้ของคนทั้งสี่ที่แตกต่างกันนั้นเป็นเพราะมีประสบการณ์เดิมที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม ประสบการณ์เดิมที่แตกต่างกันของแต่ละคนจะขึ้นอยู่กับวัยและการเรียนรู้จากสังคมที่แตกต่างกันเป็นสำคัญด้วย

2.1.3) ความต้องการที่จะรับรู้ (Need) ตามปกติแล้วบุคคลจะเกิดการรับรู้สิ่งเร้าใด ๆ ขึ้นก็ตาม บุคคลนั้นมักจะเกิดความต้องการที่จะรับรู้ขึ้นเสียก่อน ทั้งนี้เนื่องจากความต้องการจะสร้างแรงขับหรือแรงจูงใจที่จะรับรู้สิ่งเร้านั้น ๆ เช่น สองคนไปห้างสรรพสินค้าแห่งหนึ่ง คนหนึ่ง

ต้องการที่จะรับประทานอาหารก็จะมองหาร้านอาหาร แต่อีกคนหนึ่งต้องการจะชมภาพยนตร์ก็จะมองหาโรงภาพยนตร์ เป็นต้น

2.1.4) ความใส่ใจ (Attention) และการเลือก (Selection) ที่จะรับรู้ สิ่งเร้า ความใส่ใจและการเลือกที่จะรับรู้สิ่งเร้าถือว่าเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้กระบวนการรับรู้เกิดขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากว่ารอบ ๆ ตัวบุคคลเต็มไปด้วยสิ่งเร้ามากมาย ไม่ว่าจะเป็นภาพ เสียง กลิ่น รส ฯลฯ สิ่งเร้าทั้งหลายเหล่านี้สามารถที่จะกระตุ้นให้เกิดกระบวนการการรับสัมผัสและการรับรู้ได้อยู่ตลอดเวลา แต่ในความเป็นจริงแล้วแต่บุคคลจะเลือกรับรู้สิ่งเร้าเฉพาะที่ตนให้ความสนใจหรือใส่ใจก่อนเป็นอันดับแรก ตัวอย่างเช่น คนที่นั่งคอยฟังประกาศเรียกชื่อตนให้เข้ารับสัมภาษณ์ จะเลือกและใส่ใจกับเสียงที่ประกาศจากเครื่องขยายเสียงว่าเรียกชื่อตนหรือยัง มากกว่าจะสนใจเสียงเพลง เสียงสนทนา หรือเสียงอื่น ๆ รอบตัว เป็นต้น ดังนั้นอาจสรุปได้ว่าถ้าบุคคลให้ความสนใจและเลือกที่จะรับรู้สิ่งเร้าใด จะสามารถรับรู้สิ่งเร้านั้นได้ก่อนเป็นอันดับแรก อย่างไรก็ตามปัจจัยสำคัญของการให้ความสนใจและเลือกที่จะรับรู้สิ่งเร้า นั้น จะขึ้นอยู่กับคุณสมบัติบางประการของสิ่งเร้า นั้นว่าจะมีอิทธิพลในการจะดึงดูดใจให้เกิดการรับรู้ได้มากน้อยเพียงใด ซึ่งจะได้กล่าวในรายละเอียดต่อไป

2.1.5) สภาวะทางอารมณ์ (Emotion) ของบุคคลก่อนหรือขณะเกิดการรับรู้ สภาวะทางอารมณ์ของบุคคลในขณะนั้นจะมีอิทธิพลต่อการแปลความหมายถูกต้องหรือผิดพลาดได้เป็นอย่างมาก เช่น คนที่อารมณ์ไม่ดี ซึมเศร้า หงุดหงิด เครียด กังวล หรืออยู่ในระหว่างการออกฤทธิ์ของสุรา ยาบ้า ยากล่อมประสาท ย่อมจะเกิดการรับรู้สิ่งเร้าผิดพลาดหรือต่างไปจากขณะที่มีอารมณ์แจ่มใส ร่าเริง ไม่มีฤทธิ์แอลกอฮอล์ หรือสารเคมีของยาเสพติดเข้ามาเกี่ยวข้อง

2.1.6) ความคาดหวัง (Expectancy) ต่อสิ่งเร้า โดยทั่วไปแล้วบ่อยครั้งที่บุคคลมักจะมี ความคาดหวังต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งเอาไว้ล่วงหน้า ความคาดหวังนี้เองที่จะเป็นปัจจัยทำให้บุคคลเกิดความสนใจที่จะรับรู้ต่อสิ่งเร้าหรือสถานการณ์นั้น ๆ มากกว่าการไม่มีความคาดหวัง เช่น เย็นตาคาดหวังว่าแฟนหนุ่มจะโทรศัพท์มาหาในเวลา 18.00 น. เมื่อใกล้เวลา

เย็น 18.00 น. เป็นตาจะคอยตั้งใจฟังเสียงโทรศัพท์ตลอดเวลา หรือเป็นตาคาดหวังว่าจะเรียนวิชาจิตวิทยา ทั่วไปด้วยความสนุกสนาน จึงเตรียมพร้อมที่จะรับรู้สิ่งที่ครูสอน เป็นต้น

2.1.7) สติปัญญา (Intelligence) เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้แต่ละคน รับรู้สิ่งเร้าได้แตกต่างกันไป โดยคนที่มีสติปัญญาสูงจะรับรู้อะไรได้อย่างลึกซึ้ง มีการใช้เหตุผลและ วิจารณ์ญาณในการวิเคราะห์สิ่งเร้าหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ที่รับรู้ได้ดีกว่าบุคคลที่มีสติปัญญาต่ำหรือปัญญา อ่อน สามารถเพิ่มความสนใจและใส่ใจที่จะรับรู้ให้มากขึ้นได้ เช่น คนที่ชอบสะสมพระเครื่อง เมื่อได้ยินคน สนทนาเรื่องดังกล่าวก็จะกระตุ้นความสนใจมากยิ่งขึ้น

2.1.8) การให้คุณค่า (Value) ต่อสิ่งที่รับรู้ สิ่งเร้าใจที่บุคคลให้คุณค่า และความสำคัญ สิ่งเร้า นั้นจะเรื่องพระเครื่องที่ใดจะตั้งใจที่จะรับรู้เป็นกรณีพิเศษ หรือในวงสนทนาของ สุภาพสตรีเมื่อคุยกันถึงเรื่องเครื่องประดับเพชรพลอย คนที่ให้คุณค่ากับเพชรพลอยจะเกิดความสนใจที่จะ ฟังและสนทนามากกว่าคนที่ไม่เห็นคุณค่าหรือให้ความสำคัญน้อยซึ่งจะไม่สนใจฟังเท่าใดนัก เป็นต้น บรู เนอร์และกูตแมน (Bruner und Goodman: 1947 อ้างอิงจาก วิภาพร มาพบสุข. 2540: 264) ได้ทดลอง เกี่ยวกับการให้คุณค่าของสิ่งเร้าที่แตกต่างกันจะมีผลต่อการรับรู้ที่แตกต่างกันหรือไม่ โดยให้เด็กอายุ 10 ปี จากครอบครัวที่มีฐานะยากจนกับเด็ก 10 ปีที่มีฐานะร่ำรวยวาดภาพเหรียญกษาปณ์ที่ใช้กันอยู่ให้มีขนาด ใกล้เคียงกับของจริง ปรากฏว่าเด็กที่มีฐานะยากจนจะวาดเหรียญกษาปณ์ที่มีขนาดใหญ่กว่าของจริง มากกว่าเด็กที่มีฐานะร่ำรวย

2.1.9) การถูกชักจูง (Persuasion) บุคคล กลุ่ม หรือสังคมจะมีอิทธิพล ต่อการรับรู้ของบุคคล โดยบุคคลมักจะให้ความสนใจที่จะรับรู้กับสิ่งที่บุคคล กลุ่ม หรือสังคมชักจูง เช่น ขณะที่กำลังเดินบนบาทวิถี มีคนกลุ่มหนึ่งกำลังแหงนมองดูที่ยอดอาคารสูง ปรากฏว่าคนผ่านไปผ่านมา จะต้องแหงนหน้าขึ้นมองตามเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้กลุ่มหรือสังคมยังมีส่วนที่จะทำให้เกิดความคล้อย ตามในการรับรู้อีกด้วย เช่น ถ้าคนส่วนใหญ่ตัดสินใจเรื่องใด คนส่วนน้อยก็จะมี การรับรู้ที่คล้อยตาม ความเห็นของคนส่วนใหญ่ไปด้วย

2.2) คุณลักษณะของสิ่งเร้า

นอกจากปัจจัยจากตัวบุคคลจะมีอิทธิพลต่อการรับรู้แล้ว คุณลักษณะของสิ่งเร้า ยังเป็นปัจจัยสำคัญอีกประการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ของบุคคลด้วย ทั้งนี้เนื่องจากสิ่งเร้าที่มีคุณสมบัติ แตกต่างกันจะมีผลต่อการรับรู้ของบุคคลที่แตกต่างกันไปด้วย ซึ่งอาจจะจำแนกคุณลักษณะของสิ่งเร้าได้ ดังต่อไปนี้

2.2.1) ขนาดของสิ่งเร้า (Size) สิ่งเร้าที่มีขนาดใหญ่จะสร้างความสนใจ

ที่จะรับรู้ได้ดีกว่าสิ่งเร้าที่มีขนาดเล็ก จะสังเกตได้จากป้ายโฆษณาตามท้องถนนซึ่งมักจะมีขนาดใหญ่ หรือ คนทั่วไปจะสนใจอ่านพาดหัวข่าวใหญ่ของหนังสือพิมพ์ก่อนอ่านพาดหัวรอง เป็นต้น

2.2.2) ความเข้มของสิ่งเร้า (Intensity) สิ่งเร้าที่มีความเข้ม เช่น วัตถุที่มีสีเข้ม เสียงที่มีความดังมาก กลิ่นที่แรง หรือการสัมผัสกับร่างกายที่หนักหน่วง สิ่งเหล่านี้จะดึงดูดความสนใจที่จะรับรู้ได้ดีกว่าสิ่งเร้าที่มีความเจือจาง เช่น คนที่พูดเสียงดังจะได้รับความสนใจมากกว่าคนพูดเสียงค่อย เป็นต้น

2.2.3) ความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ย่อมจะทำให้เกิดความน่าสนใจที่จะรับรู้มากกว่าสิ่งเร้าที่มีลักษณะเดิม ๆ ดังนั้นจะเห็นว่าคนที่ดูโทรทัศน์จะไม่สนใจภาพยนตร์โฆษณาเก่า ๆ แต่เมื่อมีโฆษณาชิ้นใหม่จะให้ความสนใจตั้งแต่ต้นจนจบ

2.2.4) การเคลื่อนไหว (Movement) สิ่งเร้าที่มีการเคลื่อนไหวจะทำให้เป็นจุดสนใจที่จะรับรู้มากกว่าสิ่งเร้าที่อยู่นิ่ง ๆ เช่น เวลากลางคืนคนจะให้ความสนใจที่จะดูป้ายโฆษณาที่เป็นไฟวิ่งมากกว่าเปิดไฟสว่างเฉย ๆ คนจะสนใจดูภาพยนตร์มากกว่าภาพสไลด์ หรือเด็กจะเอื้อมมือไปหยิบของเล่นที่เคลื่อนไหวได้มากกว่าของเล่นที่ไม่เคลื่อนไหว เป็นต้น

2.2.5) การกระทำซ้ำ ๆ (Repetition) ในบางครั้งบุคคลจะให้ความสนใจที่จะรับรู้หรือเกิดการรับรู้เร็วขึ้นถ้าสิ่งเร้านั้นเกิดขึ้นซ้ำกันบ่อย ๆ หรือมีความถี่ในการเกิดสูงมากกว่าสิ่งเร้าที่นาน ๆ เกิดครั้ง เช่น การกะพริบไฟหน้ารถถี่ ๆ หรือบีบแตรติดต่อกันหลาย ๆ ครั้งจะทำให้คนสนใจหันมามองได้ การโฆษณาสินค้าทางวิทยุหรือโทรทัศน์บ่อย ๆ จะทำให้ผู้ฟังหรือผู้ชมรับรู้สินค้าชนิดนั้นได้อย่างดี หรือการเปิดเพลงใดเพลงหนึ่งบ่อย ๆ คนฟังจะรับรู้เนื้อเพลงและร้องได้โดยไม่รู้ตัว เป็นต้น

2.2.6) สีสันทัน (Colour) สิ่งเร้าที่มีสีสันทันโดดเด่น สะดุดตา หรือมีการตัดกันของสีที่รุนแรง จะทำให้สิ่งเร้านี้เป็นจุดเด่นและน่าสนใจทำให้เกิดการรับรู้มากกว่าสิ่งเร้าที่มีสีอ่อนหรือเจือจาง

2.2.7) ความแตกต่าง (Different) สิ่งเร้าใจที่แตกต่างไปจากสิ่งเร้าทั้งหลาย สิ่งเร้านั้นจะเร้าความสนใจที่จะรับรู้ได้ดีกว่า เช่น ผู้หญิงใส่ชุดสีขาวท่ามกลางคนใส่ชุดสีดำ ทุกคนนั่งแต่มีคนเดียวยืนขึ้น หรือคนผิวขาวเดินอยู่ท่ามกลางหมู่คนไทย จะเห็นได้ว่าคนจะเกิดการรับรู้ผู้หญิงใส่ชุดขาว คนยืน และคนผิวขาว เพราะเป็นจุดสนใจมากกว่า เนื่องจากมีความแตกต่างไปจากสิ่งเร้าอื่น เป็นต้น

จากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเด็กช่วงวัย 6-9 ปี ทั้งพัฒนาการ ความสนใจในการอ่าน การปลูกฝังต่อวัยเด็ก รวมถึงทฤษฎีการรับรู้ของเด็กข้างต้นนั้น ผู้ศึกษาสามารถที่จะนำมาเป็นแนวทางประกอบการคัดเลือก วิเคราะห์ และพิจารณาความเหมาะสมในการนำเสนอเนื้อหาที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมของเด็กช่วงวัย 6-9 ปีอย่างแท้จริงได้

1.4 เอกสารที่เกี่ยวข้องกับทักษะสังคมของเด็ก

1.4.1 ความหมายและความสำคัญของทักษะสังคม

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทักษะทางสังคมพบว่า มีผู้ให้ความหมายของทักษะทางสังคมไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

วิลาสลักษณ์ ชั่ววัลลี (2542: 40) กล่าวถึงความหมายของทักษะทางสังคมไว้ว่า คือความสามารถจัดการกับอารมณ์ในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลได้ดี สามารถทำนายสภาพการทางสังคมและบุคคลที่เกี่ยวข้องได้อย่างแม่นยำ มีปฏิสัมพันธ์ที่ราบรื่นได้ สามารถใช้ทักษะเหล่านี้ในการชักจูงและเป็นผู้ดำเนินการประนีประนอมและการยุติข้อโต้แย้งเพื่อการร่วมมือในการทำงานเป็นทีมได้

สุพันธ์วดี ไวยรูป (2540: 32) กล่าวไว้ว่า ทักษะทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัยที่เด็กต้องเรียนรู้ในเบื้องต้น คือ

1. การเรียนรู้เกี่ยวกับการติดต่อและการเล่นกับเพื่อน
2. การเรียนรู้เกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนทั้งในด้านการรับและการให้
3. การเรียนรู้ที่จะเข้ากับเพื่อน ๆ ได้ดี
4. การเรียนรู้ที่จะเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น
5. การเรียนรู้เกี่ยวกับการผลัดกันทำกิจกรรม และรอคอยให้ถึงรอบของตนเอง
6. การเรียนรู้ในการแบ่งปันกับผู้อื่น
7. การเรียนรู้ที่จะเคารพสิทธิของผู้อื่น
8. การเรียนรู้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

ทักษะทางสังคมนับว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นและมีความสำคัญต่อมนุษย์เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคม ไม่สามารถอยู่ตามลำพังได้ ต้องมีเพื่อน มีสังคมที่จะดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งต้องอาศัยทักษะที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้โดยราบรื่น ไม่เกิดความขัดแย้ง ดังนั้นจึงมีผู้ให้คำนิยามถึงความสำคัญของทักษะทางสังคมไว้ ดังนี้

สุขุมล เกษมสุข (2548: 10) กล่าวถึงความสำคัญของทักษะทางสังคมว่า

1. ความสำคัญทางด้านส่วนบุคคล ช่วยให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ยิ่งสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปมาก ทักษะทางสังคมยิ่งมีความจำเป็นมากเท่านั้น บุคคลต้องสามารถปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น สื่อความหมาย ทำงานร่วมกัน แก้ปัญหาของตนเองและสังคมสามารถปรับตัวได้ทุกสภาพแวดล้อม สิ่งเหล่านี้เป็นทักษะที่ช่วยให้มนุษย์ดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

2. ความสำคัญทางด้านสังคม สังคมใดที่สมาชิกเป็นผู้ที่มีทักษะทางสังคมที่ดีรู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มีความคิดสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาสังคมที่ตนอยู่ สังคมนั้นย่อมเป็นสังคมที่สงบสุข มีความเจริญมั่นคง แต่ถ้าสังคมใดมีลักษณะตรงกันข้าม ขาดทักษะทางสังคม สังคมนั้นย่อมมีปัญหา ไม่สงบสุข และมีความเสื่อม

วรรณภรณ์ มะลิรัตน์ (2554: 1) บรรยายถึงความสำคัญของทักษะทางสังคมว่า ทักษะทางสังคมมีส่วนในการช่วยพัฒนาบุคคล สังคม เพราะสังคมเป็นสิ่งที่ใกล้ตัวมนุษย์มากที่สุด จึงมีความสำคัญต่อทั้งตัวบุคคล และส่วนรวม นอกจากนี้ยังส่งผลต่อพัฒนาการของเด็กในการปรับตัวในด้านต่าง ๆ สังคมในอดีตและปัจจุบันส่งผลกระทบต่อร่างกาย จิตใจ รวมถึง พฤติกรรมของเด็กช่วยให้เด็กรู้จักตนเอง และความต้องการของตนเอง หรือแม้กระทั่งการปฏิบัติตัวเพื่อให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข

อารี วัชรเวียงชัย (2551: 3) กล่าวถึงความสำคัญของทักษะทางสังคมไว้ว่า ทักษะทางสังคมมีความสำคัญเป็นอย่างมากที่จะช่วยพัฒนาทั้งบุคคลและสังคมเพื่อให้สมาชิกของสังคมมีทักษะที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งจะทำให้สังคมเกิดความสงบสุขและมีความเจริญก้าวหน้าต่อไป

จากที่กล่าวมาข้างต้น จึงสรุปได้ว่า ทักษะทางสังคม หมายถึง ทักษะในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม โดยประนีประนอม เป็นผู้นำผู้ตามที่ดี รู้จักแบ่งปันรู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่น รู้จักการรอคอย ควบคุมอารมณ์ จิตใจของตนเองได้ ยอมรับนับถือการตัดสินใจที่ถูกต้องของผู้อื่นได้ ทักษะทางสังคมจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก สมาชิกของสังคมจำเป็นต้องมีทักษะทางสังคมเพื่อปรับตัวให้อยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างสงบสุข มีความเจริญมั่นคงในสังคม

1.4.2 องค์ประกอบของทักษะสังคม

ทักษะทางสังคมมีความสำคัญต่อมนุษย์เพราะมนุษย์เป็นสัตว์สังคมต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยมีผู้ที่กล่าวถึงองค์ประกอบของทักษะทางสังคมไว้อย่างหลากหลาย เช่น อโนชา ธีรธำรง (2550: 10) กล่าวว่าทักษะทางสังคมประกอบด้วย

- 1) การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม เช่นกิจกรรมของโรงเรียน มีส่วนร่วมในวันสำคัญหรือโอกาสสำคัญต่าง ๆ
- 2) การแสดงออกทางด้านวาจาและท่าทางที่เหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้แก่ การทักทาย การต้อนรับ การใช้วาจาท่าทางที่สุภาพอ่อนโยน
- 3) การรับฟังซึ่งกันและกัน สนใจ เอาใจใส่ซึ่งกันและกัน ยอมรับความคิดเห็นของส่วนรวม

สุขุมล เกษมสุข (2548: 9) กล่าวว่าองค์ประกอบของทักษะทางสังคมมีด้วยกัน 6 ด้าน ดังนี้

- 1) การแสดงออกทางอารมณ์ (Emotional expressivity) หมายถึงความสามารถที่แสดงออกในการสื่อความกับคนอื่นโดยไม่ใช้ถ้อยคำ เป็นการสื่อสารด้วยอารมณ์ รวมทั้งการแสดงทัศนคติและการแสดงระหว่างบุคคลโดยไม่ใช้ถ้อยคำ
- 2) ความไวในการรับรู้อารมณ์ของผู้อื่น (Emotional sensitivity) หมายถึงความสามารถในการรับและแปลความหมายอารมณ์ของผู้อื่น โดยบุคคลนั้นไม่ต้องใช้คำพูด

3) การควบคุมอารมณ์ของตนเอง (Emotional control) หมายถึงความสามารถในการแสดงถ้อยคำหรือการสนทนากับบุคคลอื่นอย่างคล่องแคล่ว และมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่นได้ดี

4) การแสดงออกทางสังคม (Social expressivity) หมายถึง ความสามารถในการแสดงถ้อยคำหรือการสนทนากับบุคคลอื่นอย่างคล่องแคล่ว และมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับผู้อื่นได้อย่างดี

5) ความไวในการรับรู้สังคม (Social sensitivity) หมายถึง ความสามารถในการเข้าใจข้อความที่ผู้อื่นพูด มีความรู้ทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับปทัสถานทางสังคม

6) การควบคุมทางสังคม (Social control) หมายถึงความสามารถในการแสดงบทบาททางสังคม มีทักษะในการแสดงตนและการแนะนำผู้อื่น

จตุพร แสงหาญ (2549: 19) กล่าวถึงองค์ประกอบของทักษะทางสังคมไว้ ดังนี้

องค์ประกอบของทักษะทางสังคม คือ ความสามารถต่าง ๆ ที่ทำให้บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กันในสังคม นับตั้งแต่การใช้ชีวิตร่วมกัน การทำงานร่วมกันและการปฏิบัติตนให้อยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุขได้แก่

- 1) ทักษะการมีส่วนร่วมในการวางแผนกับผู้อื่น
- 2) ทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม
- 3) ทักษะการมีส่วนร่วมในการอภิปรายกลุ่ม
- 4) ทักษะการมีส่วนร่วมในการสนองตอบอย่างมีมารยาทต่อคำถามของผู้อื่น
- 5) ทักษะการเป็นผู้นำอภิปราย
- 6) ทักษะการแสดงความรักใคร่ชอบ
- 7) ทักษะในการช่วยเหลือผู้อื่น
- 8) ทักษะในการเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเอง
- 9) ทักษะในการใช้สิทธิและเสรีภาพอย่างมีคุณธรรม
- 10) ทักษะในการเคารพต่อระเบียบวินัยของตนเองและกลุ่ม
- 11) ทักษะในการมีมารยาทในสังคม
- 12) ทักษะในการแก้ปัญหาในกลุ่ม

สุดารัตน์ พิมลรัตน์กานต์ (2560: 37) ได้จำแนกองค์ประกอบของทักษะทางสังคมและหน้าที่ของสังคมมนุษย์ไว้ ดังนี้

1) ดินแดนหรืออาณาบริเวณ สังคมมนุษย์จะดำรงอยู่ในขอบเขตภูมิศาสตร์ที่สมาชิกในสังคมสามารถอาศัยอยู่ร่วมกัน และทำกิจกรรมร่วมกันได้ ขอบเขตดินแดนอาจมีขนาดจำกัด เช่น ภายในครอบครัว หรือมีอาณาเขตกว้างขวาง เป็นบริเวณที่ผู้คนที่ตั้งหลักแหล่งทำมาหากินร่วมกันเป็นหมู่บ้านจนถึงระดับประเทศหรือระดับชาติ

2) ประชากรที่มีอยู่ร่วมกัน สังคมมนุษย์จะประกอบด้วยผู้คนจำนวนหนึ่งซึ่งมีความผูกพันกันภายในสังคมของตน และมีการกระทำต่อกันในทางใดทางหนึ่ง

3) ความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน สังคมมนุษย์ที่มีผู้คนมาอยู่ร่วมกันจะมีความสัมพันธ์ระหว่างกันทั้งทางตรงและทางอ้อม ลักษณะความสัมพันธ์ทางตรง เช่น การทำงานร่วมกัน การพูดคุยกัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่วนความสัมพันธ์ทางอ้อม เช่น การอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน ต้องร่วมมือกันรักษาความสะอาดของหมู่บ้าน เป็นต้น

4) ความร่วมมือและแบ่งหน้าที่กัน สังคมมนุษย์แต่ละกลุ่มจะมีบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกันออกไป และในสังคมแต่ละแห่งก็จะประกอบด้วยกลุ่มคนที่ทำหน้าที่สนองความต้องการของคนในสังคมแตกต่างกันด้วย เช่น กลุ่มผู้ปกครอง กลุ่มที่ทำหน้าที่ผลิตทางเศรษฐกิจ เช่น ชาวไร่ ชาวนา ช่างฝีมือ กลุ่มที่ทำหน้าที่ด้านการศึกษา กลุ่มการเมือง และกลุ่มที่ทำหน้าที่นันทนาการซึ่งส่งผลให้สังคมมนุษย์มีการแบ่งแยกชนชั้น ซึ่งรับผิดชอบสังคมแตกต่างกันออกไป เช่น สังคมอินเดียแบ่งชนชั้นทางสังคมเป็น 4 วรรณะ ได้แก่ วรรณะพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ และศูทร สังคมไทยสมัยก่อนแบ่งเป็นชนชั้นเจ้านาย ขุนนาง ไพร่ และทาส

5) การจัดระเบียบทางสังคม การที่มนุษย์ต้องอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งแต่ละบุคคลต้องตอบสนองหรือมีความสัมพันธ์ระหว่างกันทั้งในกลุ่มและต่างกลุ่ม การมีปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้มีการกำหนดกฎเกณฑ์หรือกฎระเบียบของสังคมมากขึ้น เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลและสมาชิกในสังคม

จากองค์ประกอบของทักษะทางสังคมที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า องค์ประกอบของทักษะทางสังคมคือ ความสามารถในการใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคม โดยอาศัยทักษะหลายอย่าง เช่น การปรับอารมณ์ การปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การรับฟังความเห็น การยอมรับความแตกต่าง และการมีความรับผิดชอบต่อสังคมไม่ว่าจะเป็นการเคารพกฎกติกาในสังคม การเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น ซึ่งจะทำให้ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

1.4.3 การสร้างความเป็นพลเมืองแก่เด็กและเยาวชน (Citizenship Education)

ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมจัดเป็นคุณลักษณะหนึ่งของความเป็นพลเมือง หน้าที่พลเมืองที่ตึ้นับเป็นสิ่งที่เด็กและเยาวชนควรได้รับการปลูกฝังตั้งแต่ยังเล็กเพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติตนให้อยู่ร่วมกับบุคคลอื่น ๆ ในสังคมได้อย่างสงบสุขต่อไป

พลเมืองจัดเป็นพลังของประเทศ หมายถึง การที่บุคคลมีคุณลักษณะประจำตัวที่เหมาะสมตามหน้าที่ สิทธิ กฎหมาย และจารีตประเพณีที่สังคมกำหนดไว้ กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กำหนดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ โดยเป็นทั้งคนดี มีปัญญา มีความสุข มีศักยภาพในการศึกษาและการประกอบอาชีพ มีคุณธรรม จริยธรรมในการดำเนินชีวิต มีระเบียบวินัยและปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนา รักษาไว้ซึ่งประเพณี

ไทย มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของไทย การรักษาและพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคมพร้อมทั้งอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข รวมถึงมีศักยภาพเพื่อการศึกษาต่อในชั้นสูงตามความประสงค์ได้

ส่วนสมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2554) ได้สรุปคุณลักษณะของพลเมืองดีในศตวรรษที่ 21 กล่าวคือ 1) มีความสามารถในการมองปัญหาและหาแนวทางที่จะแก้ปัญหาในฐานะเป็นสมาชิกของสังคมโลก 2) มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ และรู้จักรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ของตนเองในสังคม 3) มีสมรรถภาพในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและมีวิธีการคิดอย่างเป็นระบบ 4) มีความตั้งใจที่จะแก้ปัญหาคความขัดแย้งด้วยสันติวิธี 5) มีความเต็มใจในการที่จะเปลี่ยนการดำเนินชีวิตและลักษณะนิสัยในการบริโภคส่วนตัวเพื่อพิทักษ์สิ่งแวดล้อม 6) มีจริยธรรมและคุณธรรม 7) มีความรู้ทั่วไปเพื่อดำรงชีวิตและมีความรู้เฉพาะในการประกอบอาชีพ 8) มีทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม 9) มีทักษะทางเทคโนโลยี สื่อ และสารสนเทศ 10) มีทักษะทางอาชีพและทักษะชีวิต

นอกจากนี้จากผลการเสวนาเพื่อปฏิรูปพลเมืองสู่ความเป็นพลเมืองต้นแบบในกลุ่มเด็กและเยาวชน ซึ่งจัดโดยคณะกรรมการสังคม กิจการเด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ คนพิการและผู้ด้อยโอกาส สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ในวันที่ 9 มิถุนายน 2558 ณ อาคารสุขประพฤติ จังหวัดกรุงเทพฯ สามารถสรุปกรอบแนวคิดของการเป็นพลเมืองในศตวรรษที่ 21 ได้ดังนี้ 1) ความสามารถในการแยกแยะรับผิดชอบชั่วดี 2) ความสามารถในการรู้ข้อเท็จจริง 3) ความสามารถในการสื่อสาร 4) เป็นผู้นำในการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และ 5) สามารถปฏิบัติได้จริง ต่อเนื่อง มั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืน

จากตัวอย่างแนวคิดความเป็นพลเมืองข้างต้นอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า การที่จะหล่อหลอมความเป็นพลเมืองที่ดีให้กับเด็กและเยาวชนเพื่อให้พวกเขาเติบโตอย่างเข้มแข็งและพร้อมเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสรรค์สังคมให้สงบสุขได้นั้น นอกจากจะต้องมีคุณธรรมและจริยธรรมเป็นพื้นฐานแล้ว ยังต้องมีความสำนึกต่อประเทศชาติและส่วนรวม รวมถึงมีทักษะชีวิต รู้จักหน้าที่และการพัฒนาตนเองให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม อีกทั้งยังต้องรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเพื่อพร้อมเปิดรับและปรับตัวให้ทันต่อยุคสมัยอีกด้วย ซึ่งลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับทักษะการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมที่เด็กและเยาวชนควรเรียนรู้เพื่อการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของสังคมอย่างยั่งยืนในอนาคตต่อไป

1.4.4 ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยม หรือ ปัญญานิยม (Cognitive Learning Theories)

ทิสนา แชนมณี (2547: 50 - 76) ได้กล่าวถึงทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยมโดยสรุปได้ว่า เป็นกลุ่มพุทธินิยม หรือกลุ่มปัญญานิยม คือ กลุ่มความรู้ความเข้าใจหรือกลุ่มที่เน้นกระบวนการทางปัญญาหรือความคิด นักคิดกลุ่มนี้เริ่มขยายขอบเขตของความคิดที่เน้นทางด้านพฤติกรรมออกไปสู่กระบวนการทางความคิด ทฤษฎีกลุ่มนี้ที่สำคัญมี 5 ทฤษฎี คือ ทฤษฎีเกสตัลท์ (Gestalt Theory) ทฤษฎีสนาม (Field Theory) ทฤษฎีเครื่องหมาย (Sign Theory) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Intellectual

Development Theory) ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมาย (A Theory of Meaningful Verbal Learning)

1) ทฤษฎีเกสตัลท์ (Gestalt Theory) แนวความคิดหลักของทฤษฎีนี้คือ ส่วนรวมมิใช่เป็นเพียงผลรวมของส่วนย่อย ส่วนรวมเป็นสิ่งที่มากกว่าผลรวมของส่วนย่อย การเรียนรู้ที่เห็นส่วนรวมมากกว่าส่วนย่อยนั้นจะต้องเกิดจากประสบการณ์เดิม และการเรียนรู้อย่อมเกิดขึ้น 2 ลักษณะคือ

1.1) การรับรู้ (Perception) การรับรู้เป็นกระบวนการที่บุคคลใช้ประสาทสัมผัสรับสิ่งเร้าแล้วถ่ายโยงเข้าสู่สมองเพื่อผ่านเข้าสู่กระบวนการคิด

1.2) การหยั่งเห็น (Insight) เป็นการค้นพบหรือการเกิดความเข้าใจในช่องทางแก้ปัญหาอย่างฉับพลันทันที

2) ทฤษฎีสนาม (Field Theory) ของเคิร์ท เลวิน (Kurt Lewin) เป็นผู้ริเริ่มทฤษฎีนี้ คำว่า “field” มาจากแนวคิดเรื่อง “field of force” พฤติกรรมของคนมีพลังและทิศทาง สิ่งใดที่อยู่ในความสนใจและความต้องการของตนจะมีพลังเป็น + สิ่งทีนอกเหนือจากความสนใจ จะมีพลังงานเป็น - ในขณะที่หนึ่งคนทุกคนจะมี “โลก” หรือ “อวกาศ” ของตน การเรียนรู้เกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีแรงจูงใจหรือแรงขับที่จะกระทำทำให้ไปสู่จุดหมายปลายทางที่ตนต้องการ

3) ทฤษฎีเครื่องหมาย (Sign Theory) ทอลแมน (Tolman) กล่าวว่า “การเรียนรู้เกิดจากการใช้เครื่องหมายเป็นตัวชี้ทางให้แสดงพฤติกรรมไปสู่จุดหมายปลายทาง” ในการเรียนรู้ต่าง ๆ ผู้เรียนมีการคาดหมายรางวัล และในขณะที่ผู้เรียนพยายามจะไปให้ถึงจุดหมายปลายทางที่ต้องการผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้เครื่องหมาย สัญลักษณ์ สถานที่ และสิ่งอื่น ๆ ที่เป็นเครื่องชี้ทางตามไปด้วย

4) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Humanism)

4.1) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์

เพียเจต์ (Piaget) ได้ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านความคิดของเด็กกว่า มีขั้นตอนหรือกระบวนการอย่างไร เขาอธิบายว่า การเรียนรู้ของเด็กเป็นไปตามพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งจะมีพัฒนาการไปตามวัยต่าง ๆ เป็นลำดับขั้น พัฒนาการเป็นสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ควรที่เร่งเด็กให้ข้ามจากพัฒนาการขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่ง เพราะจะทำให้เกิดผลเสียแก่เด็ก แต่การจัดประสบการณ์ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในช่วงที่เด็กกำลังจะพัฒนาไปสู่ขั้นที่สูงกว่า สามารถช่วยให้เด็กพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตามเพียเจต์เน้นความสำคัญของการเข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กมากกว่าการกระตุ้นเด็กให้มีพัฒนาการเร็วขึ้น

4.2) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรุนเนอร์

บรุนเนอร์ (Bruner) เป็นนักจิตวิทยาที่สนใจและศึกษาเรื่องของพัฒนาการทางสติปัญญาต่อเนื่องจากเพียเจต์ บรุนเนอร์เชื่อว่ามนุษย์เลือกที่จะรับรู้สิ่งที่ตนเองสนใจและการเรียนรู้เกิดจากกระบวนการค้นพบด้วยตัวเอง (Discovery Learning) แนวคิดที่สำคัญ ๆ ของบรุนเนอร์มีดังนี้

(Brunner, 1963:1-54) การจัดโครงสร้างของความรู้ให้มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก มีผลต่อการเรียนรู้ของเด็ก การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับระดับความพร้อมของผู้เรียน และสอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนจะช่วยให้การเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพ การคิดแบบหยั่งรู้ (Intuition) เป็นการคิดหาเหตุผลอย่างอิสระที่สามารถช่วยพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้

5) ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมาย (A Theory of Meaningful Verbal Learning) ของเดวิด ออซูเบล (David Ausubel) เชื่อว่าการเรียนรู้ที่มีความหมายแก่ผู้เรียน หากการเรียนรู้นั้นสามารถเชื่อมโยงกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่รู้มาก่อน การนำเสนอความคิดรวบยอดหรือกรอบมโนทัศน์หรือกรอบความคิด (Advance Organizer) ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแก่ผู้เรียนก่อนการสอนเนื้อหาสาระนั้น ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนเนื้อหาสาระนั้นอย่างมีความหมาย

ส่วนสยมพร ศรีมุงคุณ (2553) กล่าวถึงทฤษฎีการเรียนรู้ไว้ว่า เป็นทฤษฎีแนวความคิดที่ได้รับการยอมรับว่าสามารถใช้อธิบายลักษณะของการเกิดการเรียนรู้ หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ ส่วนหลักการสอนคือแนวคิดที่เป็นหลักของการปฏิบัติทางการสอนที่สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ต่าง ๆ และยังให้ความเห็นเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยม (Cognitivism) ไว้ว่า เป็นทฤษฎีที่เน้นกระบวนการทางปัญญาหรือความคิด ซึ่งเป็นกระบวนการภายในของสมอง นักคิดกลุ่มนี้มีความเชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ไม่ใช่เรื่องของพฤติกรรมที่เกิดจากกระบวนการตอบสนองต่อสิ่งเร้าเพียงเท่านั้น การเรียนรู้ของมนุษย์มีความซับซ้อนยิ่งไปกว่านั้น การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางความคิดที่เกิดจากการสะสมข้อมูล การสร้างความหมายและความสัมพันธ์ของข้อมูลและการดึงข้อมูลออกมาใช้ในการกระทำและการแก้ปัญหาต่าง ๆ การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสติปัญญาของมนุษย์ในการที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ตนเอง

ทั้งนี้ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยม หรือ ปัญญานิยม ข้างต้นสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางประกอบการวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมในแง่มุมของการสร้างสรรค์และนำเสนอเนื้อหาเพื่อให้เด็กช่วงวัย 6-9 ปี เข้าใจทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมผ่านการกระบวนการเรียนรู้จากการอ่านได้อย่างแท้จริง

1.4.5 ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Stages of Moral Development)

จริยธรรมเป็นคำที่มีความหมายกว้างและลึกซึ้ง การกำหนดความหมายให้เฉพาะเจาะจงทำได้ยาก และการกำหนดความหมายมักขึ้นอยู่กับสิ่งที่ เป็นพื้นฐานทางจริยธรรมที่ใช้จิตวิทยาหรือสังคมวิทยาเป็นพื้นฐาน ความหมายของจริยธรรมจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความดีงาม ซึ่งแสดงออกทั้งในด้านความคิดและการประพฤติปฏิบัติ

ลอเรนซ์ โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg) ได้ศึกษาวิจัยพัฒนาการทางจริยธรรมของ

มนุษย์ในหลายประเทศที่มีวัฒนธรรมต่างกัน จริยธรรมในที่นี้เป็นเรื่องของความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความถูกต้อง โดยเกิดจากกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลและอาศัยวุฒิภาวะทางปัญญา การวิจัยของโคลเบิร์ตพบว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กอายุ 10 ปียังพัฒนาไม่ถึงขั้นสูงสุด แต่ยังคงพัฒนาต่อไปเมื่ออายุมากขึ้น การวิจัยนี้ทำให้ทราบว่า การที่บุคคลใช้เหตุผลตัดสินใจเลือกกระทำต่อเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญในจิตใจของบุคคลนั้น ซึ่งการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมไม่ได้ขึ้นอยู่กับกฎเกณฑ์ของสังคมใดโดยเฉพาะ แต่เป็นการใช้เหตุผลที่ลึกซึ้งตามลำดับวุฒิภาวะทางจิตใจและสติปัญญาของบุคคลนั้น ดังนั้นการศึกษาแนวคิดทฤษฎีนี้จึงช่วยให้เข้าใจระดับพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กและเยาวชนที่กระทำผิด ซึ่งอาจเป็นเหตุผลส่วนหนึ่งของสาเหตุพฤติกรรมกระทำผิด รวมถึงการมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมต่าง ๆ ความเข้าใจนี้จะช่วยในการวางแผนบำบัด แก้ไข ฟื้นฟู รวมทั้งพัฒนาทักษะต่าง ๆ ให้แก่เด็กและเยาวชน เพื่อช่วยลดการมีความประพฤติที่ไม่เหมาะสมได้ ทฤษฎีนี้ได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมเป็น 3 ระดับ โดยแต่ละระดับจะแบ่งย่อยเป็น 2 ชั้น รวมทั้งหมด 6 ชั้น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ระดับที่ 1 ระดับก่อนมีจริยธรรมหรือระดับก่อนกฎเกณฑ์สังคม (Pre-Conventional Morality Level) เด็กจะรับรู้กฎเกณฑ์ของพฤติกรรมที่ ‘ดี’ และ ‘ไม่ดี’ จากผู้มีอำนาจเหนือตนเอง เช่น พ่อแม่ ครูหรือเด็กที่โตกว่าและมักคำนึงถึงผลที่ตามมาว่าเป็นรางวัลหรือการถูกลงโทษในการตีความพฤติกรรมของตนเอง เช่น พฤติกรรมดี คือ พฤติกรรมที่แสดงแล้วได้รับรางวัล ส่วนพฤติกรรมที่ไม่ดี คือ พฤติกรรมที่แสดงแล้วถูกลงโทษ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้จะพบในเด็กที่อายุ 2-10 ปี โดยพัฒนาการทางจริยธรรมในระดับที่ 1 นี้จะแบ่งเป็น 2 ชั้น คือ

ชั้นที่ 1 การเชื่อฟังและการถูกลงโทษ (Obedience and Punishment Orientation) ในขั้นนี้เด็กใช้ผลที่ตามมาของการแสดงพฤติกรรมเป็นเครื่องบ่งชี้ว่า พฤติกรรมของตนเอง ‘ถูก’ หรือ ‘ผิด’ ถ้าเด็กถูกทำโทษจะเรียนรู้ว่าสิ่งที่ตนเองทำนั้นผิด ถ้าเด็กได้รับรางวัลหรือคำชมจะเรียนรู้ว่าสิ่งที่ตนทำนั้นถูก และจะทำซ้ำอีกเพื่อให้ได้รับรางวัล ดังนั้นเด็กจะยอมทำตามคำสั่งของผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าตนเองโดยไม่มีเงื่อนไข เพื่อไม่ให้ตนเองถูกลงโทษ ถือว่าเป็นการแสดงพฤติกรรมเพื่อหลบหลีกการถูกลงโทษ

ชั้นที่ 2 กฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตน (The Instrumental Relativist Orientation) ในขั้นนี้ใช้หลักการแสวงหารางวัล และการแลกเปลี่ยน บุคคลเลือกทำตามความพอใจของตนเอง โดยให้ความสำคัญต่อการได้รับรางวัลตอบแทน รางวัลอาจจะเป็นวัตถุหรือเป็นการตอบแทนทางกาย วาจา และใจ โดยในขั้นนี้ยังไม่คำนึงถึงความถูกต้องของสังคม แต่ทว่าเด็กจะสนใจทำตามข้อบังคับ เพื่อประโยชน์ หรือความพอใจของตนเอง หรือเพราะอยากได้ของตอบแทน ทั้งนี้บุคคลที่อยู่ในขั้นนี้ยังไม่มีความคิดเห็นนอกเหนือใจต่อผู้อื่นหรือความยุติธรรม ดังนั้นพฤติกรรมของเด็กในขั้นนี้จึงทำเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง แต่มักเป็นไปในลักษณะของการแลกเปลี่ยนกับคนอื่น

ระดับที่ 2 ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์ทางสังคม (Conventional Morality Level)

บุคคลจะแสดงพฤติกรรมตามเกณฑ์ของสังคมที่ตนอยู่ ทำตามความคาดหวังของผู้ปกครอง โดยจะไม่คำนึงถึงผลตามมาที่จะเกิดแก่ตนเอง แต่คำนึงถึงจิตใจของผู้อื่น ยึดถือความซื่อสัตย์และความจงรักภักดี เป็นสำคัญ จริยธรรมในระดับนี้มักพบในช่วงวัยรุ่นอายุประมาณ 10–16 ปี โดยพัฒนาการทางจริยธรรมนี้จะแบ่งเป็น 2 ชั้น คือ

ชั้นที่ 3 ความคาดหวังและการยอมรับในสังคมสำหรับ ‘เด็กดี’ (The Interpersonal Concordance or “Good Boy-Nice Girl” Orientation) ในขั้นนี้บุคคลจะใช้หลักทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ โดยจะแสดงพฤติกรรมเพื่อต้องการให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม ทำให้ผู้อื่นพอใจ และยกย่องชมเชย บุคคลจะไม่ค่อยมีความเป็นตัวของตัวเอง มักคล้อยตามการชักจูงของผู้อื่น โดยเฉพาะเพื่อน พบในวัยรุ่นอายุ 10–15 ปี พัฒนาการทางจริยธรรมในขั้นนี้เป็นพฤติกรรมของ “คนดี” ตามมาตรฐานหรือความคาดหวังของพ่อ แม่ หรือเพื่อนวัยเดียวกัน ดังนั้นพฤติกรรมดีในที่นี้จึงหมายถึง พฤติกรรมที่ทำให้ผู้อื่นชอบและยอมรับ รวมทั้งการไม่ประพฤติดีเพราะกลัวว่าจะทำให้พ่อแม่เสียใจ

ชั้นที่ 4 กฎและระเบียบ (Law and Order Orientation) ในขั้นนี้บุคคลจะใช้หลักทำตามหน้าที่ของสังคม พัฒนาการทางจริยธรรมในขั้นนี้พบในวัยรุ่นช่วงอายุประมาณ 13–16 ปี โดยจะเรียนรู้ถึงการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม คำนึงถึงบทบาทและหน้าที่ของตนเองในสังคม และปฏิบัติตามหน้าที่ของสังคมอย่างเคร่งครัดด้วยยึดมั่นกฎเกณฑ์ของสังคม เหตุผลในเชิงจริยธรรมในขั้นนี้ ถือว่าสังคมจะอยู่ด้วยความมีระเบียบจะต้องมีกฎหมายและข้อบังคับ คนดีหรือคนที่มีพฤติกรรมถูกต้องคือ คนที่ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับหรือกฎหมาย

ระดับที่ 3 ระดับจริยธรรมตามหลักการด้วยวิจารณญาณ หรือระดับเหนือกฎเกณฑ์สังคม (Post-Conventional Morality Level) พัฒนาการทางจริยธรรมในระดับนี้เป็นหลักจริยธรรมของผู้ที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไป หากบุคคลพัฒนาจริยธรรมมาถึงขั้นนี้ก็จะมีการใช้วิจารณญาณตีความหมายของสถานการณ์ต่าง ๆ ตามหลักการและมาตรฐานทางจริยธรรมก่อนที่จะแสดงพฤติกรรม ซึ่งการตัดสินใจว่า ‘ถูก’ ‘ผิด’ หรือ ‘ควร’ ‘ไม่ควร’ มาจากวิจารณญาณของตนเอง อยู่บนหลักของความยุติธรรมและเป็นที่ยอมรับของสังคม ไม่มีอิทธิพลของผู้ที่มีอำนาจหรือกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก ซึ่งพัฒนาการทางจริยธรรมในระดับนี้ก็จะแบ่งเป็น 2 ชั้น คือ

ชั้นที่ 5 สัญญาสังคม หรือ หลักการทำตามคำมั่นสัญญา (The Social-Contract Legalistic Orientation) บุคคลมีเหตุผลในการเลือกกระทำ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เคารพการตัดสินใจของตนเอง และสามารถควบคุมตนเองได้ โดยมีพฤติกรรมที่ถูกต้องตามค่านิยมของตนและมาตรฐานของสังคม

ชั้นที่ 6 หลักการคุณธรรมสากล (The Universal-Ethical Principle Orientation) ขั้นนี้ถือว่าเป็นหลักการมาตรฐานจริยธรรมสากล เป็นหลักการเพื่อมนุษยธรรม ในขั้นนี้สิ่งที่ ‘ถูก’ และ ‘ผิด’ เป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับมโนธรรมที่แต่ละคนยึดถือ บุคคลจะแสดงพฤติกรรมตามหลักการ

คุณธรรมสากล โดยคำนึงถึงความถูกต้อง ยอมรับในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ คำนึงถึงสิทธิมนุษยชน มีคุณธรรมประจำใจ ละอาย เกรงกลัวต่อบาป มีความยืดหยุ่นและยึดหลักจริยธรรมของตนอย่างมีสติ

พัฒนาการทางจริยธรรมจะมีความเกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางด้านความคิดเป็นเหตุเป็นผล (ตรรกะ) บุคคลจะมีพัฒนาการทางจริยธรรมเป็นไปตามลำดับไม่มีการข้ามขั้น เช่น บุคคลที่มีพัฒนาการทางจริยธรรมในขั้น 3 การแสดงพฤติกรรมเพื่อให้ได้รับการยอมรับจากกลุ่มจะไม่สามารถพัฒนาแบบก้าวกระโดดไปยังขั้น 5 ซึ่งเป็นเรื่องการตระหนักถึงประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก แต่อาจพัฒนาก้าวหน้าขึ้นไปเรื่อย ๆ ผ่านขั้นที่ 4 และไปถึงขั้นที่ 5 ตามลำดับ การศึกษาแนวคิดเหตุผลเชิงจริยธรรมนี้จะช่วยให้ตระหนักถึงข้อจำกัดทางด้านความคิดในแต่ละขั้นพัฒนาการปัจจุบันของบุคคล ซึ่งเหล่านี้เป็นแรงผลักดันที่ส่งผลต่อพัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลนั้น และยังเกี่ยวข้องกับการแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ของบุคคลในการอยู่ในสังคมด้วยเช่นกัน

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับทักษะทางสังคม การสร้างความเป็นพลเมืองแก่เด็กและเยาวชน รวมถึงทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญาและทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบิร์ตนั้น สามารถเป็นข้อมูลและแนวทางสำคัญในการคัดเลือกหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมเพื่อใช้ในการศึกษาค้นคว้า อีกทั้งยังใช้ประกอบการวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมของเด็กและเยาวชนที่เหมาะสมได้

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

2.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหนังสือภาพสำหรับเด็ก

หนังสือภาพสำหรับเด็กเป็นสื่อที่สามารถให้ทั้งความบันเทิงและเนื้อหาสาระที่ดีต่อเด็ก ซึ่งมีผู้นำเสนอแนวคิดต่าง ๆ ในหนังสือภาพอย่างหลากหลาย ดังนี้

เกริก ยุ้นพันธ์ (2560) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวรรณกรรมสำหรับเด็กในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2455 – 2555” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลทางบรรณานุกรมและวิวัฒนาการของหนังสือบันเทิงคดีสำหรับเด็กของประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2455 – 2555 รวมถึงศึกษาแนวคิดรวบยอดในหนังสือบันเทิงคดีสำหรับเด็กที่ใช้ปลูกฝังเด็กและเยาวชนของประเทศไทย ซึ่งศึกษาจากหนังสือภาพบันเทิงคดีสำหรับเด็กอายุระหว่าง 3 – 11 ปี ที่จัดพิมพ์เป็นภาษาไทย เขียนและวาดภาพประกอบโดยคนไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 – 2555 จำนวน 1,145 เล่ม ผลการวิจัยพบว่า หนังสือภาพสำหรับเด็กสามารถแบ่งเนื้อหาได้ตามแนวความคิดรวบยอดในการปลูกฝังเด็กและเยาวชน 3 แนวทางหลัก ดังนี้ 1) ความดี ได้แก่ การปลูกจิตสำนึกในเรื่องคุณธรรม สติปัญญา การดำเนินชีวิตในสังคมของการอยู่ร่วมกับผู้อื่น ความมีวินัย และการอนุรักษ์เพื่อทำนุบำรุงรักษาสังคมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมถึงศิลปวัฒนธรรม 2) ความงาม ได้แก่ การแสดงออกทางความรู้สึกเกี่ยวกับศิลปะ สุนทรียศาสตร์ จินตนาการ สุขอนามัย สุขลักษณะ วัฒนธรรม

ประเพณี การเรียน การสอน การเรียนรู้ การประกอบสัมมาอาชีพและความพอใจในตนเอง 3) ความรัก ได้แก่ การแสดงออกถึงความรักใคร่กลมเกลียวในครอบครัวที่มีบิดามารดา พี่น้องและวงศาคุณญาติ ความรักในชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ บุคคล สัตว์ สิ่งของ และธรรมชาติ จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า วรรณกรรมสำหรับเด็กของประเทศไทยมุ่งเน้นส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเป็นคนดีของสังคม นับเป็นแนวคิดหลักของการพัฒนาและการปลูกฝังในเด็กของประเทศไทย ที่มุ่งหวังเพื่อให้เด็กเป็นคนดีและเติบโตเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ

รสสุคนธ์ โชติดำรงค์ (2546) ได้ศึกษา “การศึกษาทฤษฎีการใช้ภาษาและการปลูกฝังแนวคิดด้านคุณธรรมในหนังสือสำหรับเด็กประเภทบันเทิงคดี ฉบับชนะการประกวดในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2525 – 2545” ซึ่งการวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิเคราะห์หนังสือสำหรับเด็ก อายุ 6 - 11 ปี ประเภทบันเทิงคดี ฉบับชนะการประกวดในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติตั้งแต่ปี พ.ศ.2525 - 2545 จำนวน 34 เรื่อง โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ทฤษฎีการใช้ภาษาที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก 2) เพื่อศึกษาวิเคราะห์การปลูกฝังแนวคิดด้านคุณธรรมให้แก่เด็ก โดยเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ จากการศึกษาวิจัยด้านทฤษฎีการใช้ภาษาในหนังสือสำหรับเด็ก การใช้คำ พบว่า มีการใช้คำสั้น ๆ ง่าย ๆ สื่อความหมายตรงตัว การใช้วลีและประโยค พบว่า ใช้ประโยคสั้น ๆ ง่าย ๆ มีความเดียว การเรียงลำดับความในประโยคเน้นว่ามีลักษณะเด่นทางทฤษฎีการใช้ภาษาที่เหมาะสมกับวัยของเด็กเป็นอย่างดี การใช้สำนวนภาษา พบว่า มีการใช้ภาษาหลายแบบทั้งบรรยายโวหาร พรรณนาโวหารและอุปมาโวหารเพื่อบอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ และตีความสารนั้น ๆ ได้อย่างถูกต้อง การใช้คำ การใช้วลีและประโยค และการใช้สำนวนภาษานับเป็นส่วนประกอบที่สำคัญช่วยให้เด็กมีพัฒนาการทางภาษาได้ดีขึ้นและรวดเร็วขึ้น อีกทั้งยังเป็นการฝึกฝนการใช้ภาษาเพื่อเตรียมความพร้อมในการอ่านหนังสือของเด็กต่อไป ฉะนั้น ทฤษฎีการใช้ภาษาในหนังสือสำหรับเด็กจึงมีความเหมาะสมกับวัยของเด็ก จากการศึกษาวิจัยด้านการปลูกฝังแนวคิดด้านคุณธรรมในหนังสือสำหรับเด็ก พบว่า ผู้แต่งมุ่งปลูกฝังคุณลักษณะที่สังคมพึงประสงค์ โดยสอดแทรกแนวคิดด้านคุณธรรมซึ่งเป็นทฤษฎีที่แยบยลในการช่วยพัฒนาเยาวชนของชาติให้เติบโตขึ้นเป็นพลเมืองที่ดีและมีคุณภาพได้ตามที่สังคมส่วนใหญ่ต้องการโดยใช้หนังสือสำหรับเด็กเป็นเครื่องมือในการปลูกฝังแนวคิดด้านคุณธรรมให้แก่เด็กเป็นการย้ำเตือนให้เด็กได้ตระหนักรู้ถึงการกระทำดีและไม่ดีได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรมมากขึ้น

รติ งามนิยม (2558) ได้ศึกษา “แนวทางการสร้างหนังสือนิทานภาพสำหรับเด็กปฐมวัย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคูณสมบัติที่ดีของหนังสือนิทานภาพสำหรับเด็กอายุ 0-3 ปี และศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อหนังสือนิทานภาพของผู้ปกครอง รวมถึงเพื่อเสนอแนะแนวทางการสร้างหนังสือนิทานภาพสำหรับเด็ก 0-3 ปี ผลการศึกษาพบว่า นักวิชาการ และผู้ผลิตมีความเข้าใจที่ไม่สอดคล้องกัน กล่าวคือ ผู้ปกครองเห็นความสำคัญและเข้าใจคุณสมบัติที่ดีของนิทานภาพ รวมทั้งรู้ถึงวิธีการใช้นิทานกับลูกอย่างถูกต้อง แต่ก็ยังมีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับการเลือกหนังสือนิทานภาพ ซึ่งผู้ปกครองต้องการหนังสือ

นิทานภาพที่มีเนื้อหาสื่อสารหลายประเด็นในเล่มเดียวเพื่อความคุ้มค่าในการซื้อ ส่วนผู้ผลิตเข้าใจว่าการลดราคาและรางวัลจากการประกวดนิทานมีผลกระทบต่อการตัดสินใจซื้อของผู้ปกครองเป็นอย่างมาก รวมถึงรายละเอียดทางเทคนิคในภาพประกอบไม่มีผลต่อการตัดสินใจซื้อแต่อย่างใด ดังนั้นแนวทางการสร้างหนังสือภาพสำหรับเด็ก 0-3 ปี คือ หนังสือนิทานที่ดีควรสื่อสารในประเด็นเดียวแต่เสริมพัฒนาการหลายด้านตามวัยของเด็ก เด็กวัย 0-3 ปีสีขาวดำจะช่วยส่งเสริม และเปิดกว้างทางจินตนาการได้มากกว่า และทำให้เด็กสนใจกับรูปทรงของภาพในนิทานได้ดีโดยไม่ถูกรบกวนจากสีที่หลากหลาย

สรณี วงศ์เปี้ยสัจจ์; หทัยา จันทรมังกร; และศตวรรษิ์ เปียงบุญทา (2547) ได้ศึกษา “หนังสือนิทานภาพสำหรับเด็กของไทยที่ได้รับรางวัล : การวิเคราะห์เชิงวรรณกรรมและวาทกรรม” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะทางวรรณกรรม วาทกรรม และอุดมการณ์ที่แฝงอยู่ในหนังสือนิทานภาพสำหรับเด็กไทย รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างปฏิกริยาทางภาษา วรรณกรรมและวาทกรรม นอกจากนี้ยังศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างหนังสือนิทานภาพสำหรับเด็กกับสังคมและวัฒนธรรมไทย ซึ่งผลการวิจัยพบว่าการประกอบสร้างและแฝงเร้นความหมาย และอุดมการณ์เชิงสังคมหลายประการ โดยใช้วัจนภาษา ภาษาภาพ และกลไกทางวรรณกรรม ได้แก่ การจัดลำดับชั้น เพศสภาพ ความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างเด็ก-ผู้ใหญ่ ชาย-หญิง ชนชั้นสูง-ชนชั้นล่าง รัฐ-ราษฎร ตลอดจนระหว่างความเป็นคนไทยและความเป็นฝรั่งในยุคโลกาภิวัตน์ สิ่งที่น่าสนใจคือ ปฏิบัติการทางภาษา ได้แก่ การเลือกคำ การเชื่อมคำ การผูกประโยค ขนบการใช้ภาษา และการใช้ความเป็นเรื่องเล่าแต่งเพื่อบดบังอุดมการณ์ดังกล่าว นอกจากนี้หนังสือนิทานภาพยังทำหน้าที่สร้างตัวตนและเตรียมเด็กชนชั้นกลางเพื่อให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่พร้อมปฏิบัติตามสิ่งที่สังคมกำหนด หรือทำหน้าที่เป็นห่วงโซ่วาทกรรมที่กำหนดควบคุมและสืบทอดการรับรู้ของสังคมไทยเพื่อให้สมาชิกในสังคมอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขตลอดไป

2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคม

ทักษะสังคมถือว่าเป็นทักษะสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข ซึ่งมีผู้ศึกษาและทดลองเพื่อพัฒนาทักษะสังคมต่อเด็กอย่างหลากหลาย ดังนี้

ลักกะณา เสโนฤทธิ์ (2551) ได้ศึกษา “การเปลี่ยนแปลงระดับพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมเกมการศึกษา” กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาเป็นเด็กอนุบาลปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2549 โรงเรียนชอยแอนเนกซ์ ซึ่งได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย หนึ่งห้องเรียนจากสามห้องเรียน และสุ่มนักเรียนจากห้องที่เลือกได้มาจำนวน 15 คน ใช้เวลาทดลอง 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 30 นาที รวมทั้งสิ้น 24 ครั้ง เครื่องมือที่ใช้ในการค้นคว้าคือ แผนการจัดกิจกรรมเกมการศึกษา และแบบสังเกตพฤติกรรมทางสังคมโดยใช้ผู้สังเกต 2 คน ผลการวิจัยพบว่า การจัดกิจกรรมเกมการศึกษาส่งเสริมให้พฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัยโดยรวมสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จิราภรณ์ แจ่มใส (2558) ได้วิจัยเรื่อง “ผลของการใช้กิจกรรมศิลปะแบบร่วมมือประกอบการเล่า นิทานในการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย” โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาระดับและเปรียบเทียบ ทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยด้วยการจัดกิจกรรมศิลปะแบบร่วมมือประกอบการเล่า นิทาน กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นเด็กปฐมวัยชาย-หญิง อายุระหว่าง 4-5 ปี ที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นอนุบาลปีที่ 1 ปี การศึกษา 2556 ของโรงเรียนสุเหร่าใหม่เจริญ อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี โดยเลือกกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 20 คน ระยะเวลาการทดลอง 7 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 40 นาที เครื่องมือที่ใช้ในการ วิจัยครั้งนี้ คือแผนการจัดกิจกรรมศิลปะแบบร่วมมือประกอบการเล่า นิทาน และแบบประเมินทักษะทาง สังคมของเด็กปฐมวัย ผลการวิจัยพบว่า ก่อนการจัดกิจกรรม และระหว่างการจัดกิจกรรมศิลปะแบบ ร่วมมือประกอบการเล่า นิทานทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัยแตกต่างกันอย่างมีนัยยะสำคัญที่ระดับ .01 ทั้ง โดยรวมและทักษะด้านการแก้ปัญหากลุ่ม ทักษะด้านการยอมรับความคิดเห็น ทักษะด้านการช่วยเหลือ ทักษะด้านการยอมรับความคิดเห็น ทักษะด้านการแก้ปัญหากลุ่ม โดยการจัดกิจกรรมศิลปะแบบร่วมมือ ประกอบการเล่า นิทานส่งผลต่อพัฒนาการทักษะทางสังคมร้อยละ 98 ส่งผลต่อพัฒนาการทักษะทางด้าน สังคมด้านการช่วยเหลือ ทักษะด้านการยอมรับความคิดเห็น ทักษะด้านการแก้ปัญหากลุ่ม คิดเป็นร้อยละ 98 และผลการศึกษาการเปลี่ยนแปลง พบว่า คะแนนทักษะทางสังคมโดยรวมและรายด้านของเด็กปฐมวัย มีการเปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นทุกช่วงสัปดาห์ แสดงว่าการจัดกิจกรรมศิลปะแบบร่วมมือประกอบการเล่า นิทาน สามารถพัฒนาทักษะสังคมของเด็กปฐมวัย ได้อย่างชัดเจน

จากการทบทวนวรรณกรรมและสารสนเทศที่เกี่ยวข้องข้างต้น ทั้งจากการเอกสาร ทฤษฎีและ งานวิจัยต่างๆ ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่หลากหลายและมีแง่มุมที่น่าสนใจเพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยเพื่อหา แนวทางในการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ต่อไปได้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาแนวทางการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ระหว่างปี พ.ศ. 2553-2563 นี้ ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีดำเนินการวิจัยไว้เป็นแนวทางในการศึกษา ดังรายละเอียดขั้นตอนต่างๆ ต่อไป

1. การคัดเลือกและรวบรวมข้อมูล

1) คัดเลือกหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่มีเนื้อหาส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ระหว่างปี พ.ศ.2553-2563 โดยกำหนดขอบเขตในการคัดเลือก ดังนี้

1.1) คัดเลือกเฉพาะหนังสือภาพสำหรับเด็กช่วงอายุ 6-9 ปี ที่สร้างสรรค์โดยนักเขียนและนักวาดภาพประกอบของไทย และจัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ที่ได้รับการยอมรับในระดับกว้าง ระหว่างปี พ.ศ. 2553-2563

1.2) คัดเลือกเฉพาะหนังสือภาพสำหรับเด็กประเภทบันเทิงคดีที่มีเนื้อหามุ่งเน้นเกี่ยวกับการส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยใช้แนวคิดทักษะทางสังคมที่เด็กต้องเรียนรู้ในเบื้องต้นของสุพันธ์วิดิ ไวยรูป (2540: 32) ได้แก่ 1. การเรียนรู้เกี่ยวกับการติดต่อและการเล่นกับเพื่อน 2. การเรียนรู้เกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนทั้งในด้านการรับและการให้ 3. การเรียนรู้ที่จะเข้ากับเพื่อน ๆ ได้ดี 4. การเรียนรู้ที่จะเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น 5. การเรียนรู้เกี่ยวกับการผลัดกันทำกิจกรรมและรอคอยให้ถึงรอบของตนเอง 6. การเรียนรู้ในการแบ่งปันกับผู้อื่น 7. การเรียนรู้ที่จะเคารพสิทธิของผู้อื่น และ 8. การเรียนรู้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ประกอบกับแนวคิดองค์ประกอบของทักษะทางสังคม 6 ด้านของ สุขุมล เกษมสุข (2548: 9) ได้แก่ 1. การแสดงออกทางอารมณ์ 2. ความไวในการรับรู้อารมณ์ของผู้อื่น 3. การควบคุมอารมณ์ของตนเอง 4. การแสดงออกทางสังคม 5. ความไวในการรับรู้สังคม และ 6. การควบคุมทางสังคม รวมถึงทฤษฎีทางสังคมอื่น ๆ เพื่อนำมาวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอตามองค์ประกอบ การสร้างสรรค์หนังสือภาพสำหรับเด็ก ได้แก่ เนื้อหา การใช้ภาษา และภาพประกอบ

ทั้งนี้จากการคัดเลือกหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมตามขอบเขตดังกล่าว ผู้วิจัยสามารถคัดเลือกตัวอย่างหนังสือเป็นกรณีศึกษาในการวิเคราะห์ได้ทั้งหมด 46 เรื่อง ได้แก่

ตารางที่ 3.1

ลำดับที่	เรื่อง	ปีพิมพ์	ผู้เขียนและผู้วาดภาพประกอบ	สำนักพิมพ์
1.	เพื่อนใหม่ของสีหมีก	2553	สุวิมล เมธาวัชรินทร์	แพรวเพื่อนเด็ก

ลำดับที่	เรื่อง	ปีพิมพ์	ผู้เขียนและผู้วาดภาพประกอบ	สำนักพิมพ์
2.	ดาวดวงนั้นของฉันคนเดียว	2554	เพนกวินตัวแรก : เรื่อง พัชชา ดิษยนันท์ : ภาพ	พาส แอท คิดส์
3.	ไม่ทำแล้วครับ	2554	วีระยุทธ เลิศสุดวิชัย	นานมีบุ๊คส์คิดดี
4.	เหมียวสามขา	2554	สุรศักดิ์ พุ่มรัก	นานมีบุ๊คส์คิดดี
5.	สตางค์ของใครครับ	2555	สุรศักดิ์ พุ่มรัก	นานมีบุ๊คส์คิดดี
6.	บ้านไร่สามัคคี	2555	น.ต.หญิง ธิติมา ช่างพุ่ม : เรื่อง จิตพาชื่น มุสิกานนท์ : ภาพ	นานมีบุ๊คส์คิดดี
7.	ปู่ยักษ์อยากสวย	2555	ชัยพร พาณิชูทิตวงศ์	นานมีบุ๊คส์คิดดี
8.	กระต่ายขี้อาย	2555	น้ำเมฆ : เรื่อง พีพิมพ์ : ภาพ	นานมีบุ๊คส์คิดดี
9.	แพนเค้กของบ๊อบบี้	2556	สุพรรณิ นามวงษ์ : เรื่อง วิหิตา บุญสุภาพ : ภาพ	นานมีบุ๊คส์คิดดี
10.	ก้อนเมฆมีน้ำใจ	2556	นภัสสร ไชยมโนวงศ์	นานมีบุ๊คส์คิดดี
11.	มาช่วยกันนะ	2556	นันทวรรณ ภูศรี : เรื่อง วชิราวรรณ ทับเสื่อ และ กฤษณะ กาญจนภา : ภาพ	แพรวเพื่อนเด็ก
12.	เด็กดีเคารพกฎจราจร	2557	กิตติยา ลีครองสกุล และ ร่มรัฐ ปรมาทิกุล	แพรวเพื่อนเด็ก
13.	เด็กดีต้องเข้าแถว	2557	กิตติยา ลีครองสกุล และ ร่มรัฐ ปรมาทิกุล	แพรวเพื่อนเด็ก
14.	เด็กดีต้องใช้ของสาธารณะร่วมกัน	2557	กิตติยา ลีครองสกุล และ ร่มรัฐ ปรมาทิกุล	แพรวเพื่อนเด็ก
15.	เด็กดีรักประชาธิปไตย	2557	กิตติยา ลีครองสกุล และ ร่มรัฐ ปรมาทิกุล	แพรวเพื่อนเด็ก
16.	ความซื่อสัตย์	2557	ปรีดา ปัญญาจันทร์	แพรวเพื่อนเด็ก
17.	ความสามัคคี	2557	ปรีดา ปัญญาจันทร์	แพรวเพื่อนเด็ก
18.	การให้	2557	ปรีดา ปัญญาจันทร์	แพรวเพื่อนเด็ก
19.	ลูกแมวขี้มันแกว	2557	ชีวัน วิสาสะ	มูลนิธิเอสซีจี
20.	ไม่ใช่ของเรา...คืนเขาไปนะ	2557	นันทวรรณ ภูศรี : เรื่อง วชิราวรรณ ทับเสื่อ และ กฤษณะ กาญจนภา : ภาพ	แพรวเพื่อนเด็ก
21.	ความดีของพอใจ	2557	ชนนชนก อยู่หลง	นานมีบุ๊คส์คิดดี
22.	คาถาแปลงกาย	2557	สุดไผท เมืองไทย	แพรวเพื่อนเด็ก
23.	มีใครอยู่มั้ย	2558	ปิยา วัชรสวัสดิ์	แพรวเพื่อนเด็ก

ลำดับที่	เรื่อง	ปีพิมพ์	ผู้เขียนและผู้วาดภาพประกอบ	สำนักพิมพ์
24.	กระต่ายขายแครอท	2559	ปรีดา ปัญญาจันทร์	มูลนิธิเอสซีจี
25.	คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม (ตัวแทนจากนิทานชุดปลูกฝัง ค่านิยมเด็กดี 5 เรื่อง)	2559	ปติยามาศ สิวฒนาสิริกุล : เรื่อง คาริณย์ หีกขุนทด และ สุมิตรา เจริญศิลาวาทย์ : ภาพ	นานมีบุ๊คส์คิดดี
26.	ลูกช้างไม่ยอมเดิน	2559	ปรีดา ปัญญาจันทร์ : เรื่องและ ภาพ สุดไผท เมืองไทย : คำ	คิดบวก
27.	โกโก้ ฮีโร่ไปธรรมดา	2560	ณิชา พิษวนิชย์	นานมีบุ๊คส์คิดดี
28.	เจ้าสิงโตโมโหโต	2560	ยุวดี สุวรรณศักดิ์ชัย	นานมีบุ๊คส์คิดดี
29.	เวลากลางวันของหมาป่ากับหนู น้อยหมวกแดง	2560	ปรีดา ปัญญาจันทร์	แพรวเพื่อนเด็ก
30.	ระยะทางของกระต่ายกับเต่า	2560	ปรีดา ปัญญาจันทร์	แพรวเพื่อนเด็ก
31.	ขนาดของลูกหมูสามตัว	2560	ปรีดา ปัญญาจันทร์	แพรวเพื่อนเด็ก
32.	หมาป่ากับงา	2560	ปรีดา ปัญญาจันทร์	แพรวเพื่อนเด็ก
33.	เจ้าถ่านกับการให้ไม่รู้จัก	2560	สรรประภา วุฒิวร	นานมีบุ๊คส์คิดดี
34.	มีอะไรให้ช่วยไหมจ๊ะ	2560	พัชรา พันธุ์นากุล	นานมีบุ๊คส์คิดดี
35.	สุขใจในวันน้ำท่วม	2560	หทัยชนก เชียงทอง : เรื่อง สุทัศน์ ปะละมะ : ภาพ	นานมีบุ๊คส์คิดดี
36.	สี่สหายกับต้นไม้ ๑๐๐ ต้น	2561	กฤษณะ กาญจนานภา วชิราวรรณ ทับเสื่อ	แพรวเพื่อนเด็ก
37.	بابา	2561	กฤษณะ กาญจนานภา วชิราวรรณ ทับเสื่อ	มูลนิธิเอสซีจี
38.	ดินดื้อ	2561	นภัสสร ไชยมโนวงศ์	นานมีบุ๊คส์คิดดี
39.	ไมโลกับฉันทัน	2561	นันทนัน วาตะ	แพรวเพื่อนเด็ก
40.	ขอโทษนะ ไม่ได้ตั้งใจ	2562	ผศ. บุษพา เรืองรอง : เรื่อง เจนจิรา เกตุวงศ์วิริยะ : ภาพ	คิดบวก
41.	งานฉลองของไส้เดือน	2562	ชีวัน วิสาสะ : เรื่อง พัชชา ดิษยนันท์ : ภาพ	มูลนิธิเอสซีจี
42.	เพื่อนรักในป่าใหญ่	2562	ชาญศิลป์ กิตติโชติพิภณิชย์	นานมีบุ๊คส์คิดดี
43.	ยักษ์ใหญ่	2563	ไอริณ อีสริยะเนตร	นานมีบุ๊คส์คิดดี
44.	บนต้นไม้มีใครอยู่นะ	2563	ศศิวิมล สุนทรวิภาณต์	นานมีบุ๊คส์คิดดี
45.	เพื่อนรักในป่าใหญ่ ตอน ไปงานวันเกิดให้ตรงเวลากัน เถอะ	2563	พีสแตมป์ : เรื่อง พีโม : ภาพ	Amarin Kids

ลำดับที่	เรื่อง	ปีพิมพ์	ผู้เขียนและผู้วาดภาพประกอบ	สำนักพิมพ์
46.	เพื่อนรักในป่าใหญ่ ตอน เดินทางไกลไปหาเพื่อน	2563	พีสแตมป์ : เรื่อง พีโม : ภาพ	Amarin Kids

2) คัดเลือกกรณีศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กที่มีเนื้อหาส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ระหว่างปี พ.ศ.2553-2563 เล่มตัวอย่างจำนวน 9 เรื่องตามเกณฑ์ข้างต้น เพื่อนำไปเป็นเครื่องมือประกอบการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างในการแสดงความคิดเห็นต่อหนังสือภาพสำหรับเด็กดังกล่าว

3) คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเพื่อสัมภาษณ์ความคิดเห็นที่มีต่อหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่มีเนื้อหาส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ระหว่างปี พ.ศ. 2553-2563 โดยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) และคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างตามสะดวก (Convenience Sampling) แล้วจึงเลือกพิจารณาตามความเหมาะสมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการศึกษา ซึ่งแบ่งตัวแทนผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล (Individual In-depth Interview) เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

3.1) กลุ่มนักวิชาการ ได้แก่ นักวิชาการด้านการประถมศึกษา นักวิชาการด้านการผลิตสื่อสำหรับเด็กและเยาวชน นักการศึกษาด้านการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง

3.2) กลุ่มผู้ใช้หนังสือภาพสำหรับเด็ก ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูระดับประถมศึกษาตอนต้น ทั้งโรงเรียนรัฐบาลและเอกชน ตัวแทนห้องสมุดสำหรับเด็ก นักจัดกิจกรรมสำหรับเด็ก ผู้ปกครองและเด็กช่วงวัย 6-9 ปี (ซึ่งคัดเลือกจากการสอบถามคุณครูหรือผู้ปกครองของเด็กที่มีความสนใจในการอ่าน)

3.3) กลุ่มผู้ผลิตหนังสือภาพสำหรับเด็ก ได้แก่ สำนักพิมพ์ผู้ผลิตหนังสือและสื่อสำหรับเด็กและเยาวชน รวมถึงนักเขียนและนักวาดภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก

รวมกลุ่มตัวอย่างเพื่อสัมภาษณ์ความคิดเห็นทั้งหมดจำนวน 23 คน เพื่อจะได้ข้อมูลในมุมมองที่หลากหลายและครอบคลุมในทุกบริบท

2. การสร้างเครื่องมือ

2.1 สร้างตารางเก็บข้อมูลกลวิธีการนำเสนอในหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ทั้งด้านเนื้อหา การใช้ภาษา และภาพประกอบ เพื่อจะได้นำรายละเอียดไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไปได้ ดังตัวอย่างตารางการเก็บข้อมูลดังนี้

ตารางที่ 3.2

ลำดับ ที่	เรื่อง	ปี พิมพ์	ผู้เขียน/ ผู้วาด ภาพประกอบ	สำนักพิมพ์	กลวิธีการนำเสนอ			หมายเหตุ
					เนื้อหา	ภาษา	ภาพ	
1.								
2.								
3.								
4.								
5.								

2.2 สร้างแบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นเชิงลึกรายบุคคล (In-depth interview) ที่มีต่อหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่มีเนื้อหาส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ระหว่างปี พ.ศ. 2553-2563 โดยแต่ละข้อคำถามได้นำไปหารือกับที่ปรึกษาโครงการวิจัย 2 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญในการตรวจเครื่องมือวิจัย 3 ท่าน ถึงความเหมาะสมของข้อคำถาม จากนั้นจึงได้มีการปรับแก้ข้อคำถามจนเหมาะสมเพื่อนำไปเป็นแบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นเชิงลึกต่อไป โดยมีข้อคำถามดังนี้

ตารางที่ 3.3

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์	<ol style="list-style-type: none"> 1) เพศ 2) อายุ 3) อาชีพ 4) ประสบการณ์
ส่วนที่ 2 ความคิดเห็นที่มีต่อแนวทางการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม	<ol style="list-style-type: none"> 1) ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับทักษะทางสังคมของเด็กไทยในปัจจุบัน 2) ท่านคิดว่าเรื่องของ Generation มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะทางสังคมแก่เด็กหรือไม่ อย่างไร 3) ท่านคิดว่าหนังสือภาพสำหรับเด็กมีส่วนช่วยส่งเสริมทักษะทางสังคมแก่เด็กได้หรือไม่ อย่างไร 4) ท่านคิดว่าทักษะทางสังคมด้านใดควรปลูกฝังแก่เด็กไทยในปัจจุบันมากที่สุด 5) จากตัวอย่างหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงวัย 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับตัวอย่างหนังสือภาพดังกล่าว

	<p>6) แนวทางการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงวัย 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมด้าน กลวิธีนำเสนอทั้งเนื้อหา การใช้ภาษา และภาพประกอบในทัศนะของท่านควรเป็นอย่างไร</p> <p>7) ท่านคิดว่านอกจากหนังสือภาพสำหรับเด็กแล้ว สื่อใดเหมาะที่จะนำเสนอเพื่อส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันของเด็กไทยอีกบ้าง เพราะเหตุใด</p> <p>8) ความคาดหวังของท่านต่อหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นอย่างไร</p>
<p>ส่วนที่ 3 ความคิดเห็นในเรื่องของปัญหาการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม</p>	<p>9) ท่านคิดว่าการปลูกฝังเรื่องทักษะทางสังคมผ่านหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยในปัจจุบันสัมฤทธิ์ผลหรือไม่ อย่างไร</p> <p>10) ท่านคิดว่าหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะทางสังคมของเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ในปัจจุบัน มีข้อควรปรับปรุงหรือไม่ เพราะเหตุใด และมีข้อเสนอแนะในส่วนที่ควรปรับปรุงอย่างไรบ้าง</p>

3. การเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

1) เก็บข้อมูลและวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอตามองค์ประกอบการสร้างสรรค์หนังสือภาพสำหรับเด็ก ได้แก่ เนื้อหา การใช้ภาษา และภาพประกอบ จากหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่มีเนื้อหาส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ระหว่างปี พ.ศ. 2553-2563 โดยอ้างอิงแนวคิดกลวิธีการนำเสนอหนังสือสำหรับเด็กของวิริยะ สิริสิงห (2537: 92-115) ประกอบกับทฤษฎีการวิเคราะห์วรรณกรรมอื่นๆ เพื่อพิจารณาความเหมาะสมของการนำเสนอเนื้อหาแก่เด็กและเยาวชนกลุ่มผู้อ่าน

2) เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล โดยศึกษาความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนต่อหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม 3 กลุ่ม คือ *กลุ่มนักวิชาการ* ได้แก่ นักวิชาการด้านการประถมศึกษา นักวิชาการด้านการผลิตสื่อสำหรับเด็กและเยาวชน นักการศึกษาด้านการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง *กลุ่มผู้ใช้หนังสือภาพสำหรับเด็ก* ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูระดับประถมศึกษาตอนต้น ทั้งโรงเรียนรัฐบาลและเอกชน ตัวแทนห้องสมุดสำหรับเด็ก นักจัดกิจกรรมสำหรับเด็ก ผู้ปกครองและเด็กช่วงวัย 6-9 ปี (ซึ่งคัดเลือกจากการสอบถามคุณครูหรือผู้ปกครองของเด็กที่มีความสนใจในการอ่าน) และ *กลุ่มผู้ผลิตหนังสือภาพสำหรับเด็ก* ได้แก่ สำนักพิมพ์ผู้ผลิตหนังสือและสื่อสำหรับเด็กและเยาวชน รวมถึงนักเขียนและนักวาดภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก ทั้งนี้การสัมภาษณ์จะใช้คำถามหลัก (Main Questions) ในการสร้างบทสนทนา หากได้รับคำตอบในประเด็นต่าง ๆ ครบถ้วนก็จะไม่ใช้คำถามเพิ่มเติม แต่หากยังไม่ให้คำตอบในประเด็นที่ต้องการก็จะใช้คำถามเจาะลึก (Probing Questions) สร้างขึ้นมาจากรายละเอียดของแต่ละประเด็นที่ได้มาจากการสืบค้นวรรณกรรมและระหว่างการสัมภาษณ์

3) วิเคราะห์ข้อมูลผลการศึกษาจากกลวิธีการนำเสนอและความคิดเห็นจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลที่มีต่อหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงวัย 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อจะได้

พบแนวทางในการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมที่เหมาะสมกับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ในปัจจุบันอย่างแท้จริง

4. การสรุปผล

สรุปผลการวิเคราะห์แล้วนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยรวมถึงสื่อสำหรับเด็กและเยาวชนอื่นๆ ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างถูกต้อง เหมาะสม และยั่งยืนสำหรับเด็กไทยในยุคปัจจุบันต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการวิเคราะห์หนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงวัย 6-9 ปีที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ระหว่างปี พ.ศ. 2553-2563 ทั้งหมด 46 เรื่อง และการศึกษาความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนในหลากหลายด้าน ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่น่าสนใจอันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงวัย 6-9 ปีที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. กลวิธีการนำเสนอหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม

การนำเสนอหนังสือภาพสำหรับเด็กควรมีองค์ประกอบให้ครบถ้วนเพื่อส่งเสริมการอ่านให้เป็นไปอย่างเพลิดเพลินและได้รับเนื้อหาสาระครบตามวัตถุประสงค์ ตลอดจนมีความสวยงามน่าจับต้องและเก็บรักษา (มานพ ถนอมศรี. 2546: 28) จากการวิเคราะห์หนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม จำนวน 46 เรื่อง พบว่า ผู้แต่งมีกลวิธีการนำเสนออย่างหลากหลาย ทั้งมีจุดร่วมที่คล้ายคลึงกันและมีจุดที่แตกต่างกันจนเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งจัดเป็นส่วนสำคัญในการวิเคราะห์หาแนวทางในการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กดังกล่าวต่อไปได้ โดยผู้วิจัยได้แบ่งการวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอที่ปรากฏในหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหา ด้านการใช้ภาษา และด้านภาพประกอบ ดังนี้

1.1 ด้านเนื้อหา

เนื้อหาเป็นองค์ประกอบแรกและผู้สร้างสรรค์หนังสือภาพสำหรับเด็กต้องคำนึงถึงเพื่อที่จะเลือกสรรข้อมูลและวัตถุดิบต่าง ๆ มาถ่ายทอดเรื่องราวได้อย่างเหมาะสมสำหรับเด็กแต่ละช่วงวัย เมื่อผู้แต่งมีเรื่องที่จะสร้างสรรค์แล้วสิ่งสำคัญในขั้นตอนต่อมาคือ การเลือกกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาที่เหมาะสม สนุกสนาน และเกิดประโยชน์กับผู้อ่านคือเด็กมากที่สุด ซึ่งการนำเสนอเนื้อหาเกี่ยวกับทักษะทางสังคมนับเป็นสิ่งสำคัญและเหมาะสมสำหรับผู้อ่านที่อยู่ในช่วงวัย 6-9 ปีอย่างยิ่ง เนื่องจากเด็กช่วงวัยดังกล่าวกำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาตอนต้น ที่กำลังเริ่มเรียนทั้งสาระความรู้และเรียนรู้การอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมที่กว้างใหญ่มากขึ้น ความเข้าใจทักษะทางสังคมเพื่อพัฒนาการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างเหมาะสมจึงเป็นสิ่งที่ควรสร้างพื้นฐานให้แก่เด็กในวัยนี้ ดังที่อารี วัชรเวียงชัย (2551: 3) กล่าวไว้ว่า “ทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมมีความสำคัญเป็นอย่างมากที่จะช่วยพัฒนาทั้งบุคคลและสังคมเพื่อให้สมาชิกของสังคมมีทักษะที่จะ

อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข” ดังนั้นทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ควรนำเสนอและส่งเสริมตั้งแต่เด็กในช่วงวัยดังกล่าว

นอกจากผู้สร้างสรรค์จะเลือกสรรหาเนื้อหาที่เหมาะสมแก่กลุ่มผู้อ่านแล้ว การเลือกกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาก็มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการถ่ายทอดเรื่องราวเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้อ่านให้เข้ามาเนื้อเรื่องอย่างสนุกสนานและให้เข้าใจได้โดยง่าย ซึ่งต้องอาศัยชั้นเชิงในการนำเสนอที่แนบเนียนผ่านทั้งการวางโครงเรื่อง กลวิธีการเล่าเรื่อง และการสร้างตัวละครที่น่าสนใจ

จากการศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กทั้ง 46 เรื่อง ตลอดช่วงระยะเวลา 10 ปี ผู้วิจัยพบว่าผู้สร้างสรรค์นำเสนอเนื้อหาที่เกี่ยวกับการส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาที่หลากหลาย โดยสรุปรายละเอียดได้ดังต่อไปนี้

1.1.1 เนื้อหาที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม

จากหนังสือภาพสำหรับเด็กทั้ง 46 เรื่อง ผู้วิจัยพบว่า มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมทั้งหมด 9 ประเด็นหลัก ได้แก่ 1) การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น 2) การเคารพสิทธิ์ผู้อื่น 3) การรู้จักการแก้ปัญหาความขัดแย้ง 4) การควบคุมอารมณ์ 5) การเห็นคุณค่าในตนเอง 6) ความซื่อสัตย์ 7) ความสามัคคี 8) การเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน และ 9) การไม่ตัดสินบุคคลแต่ภายนอก กล่าวคือ

1) การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น

สุดารัตน์ พิมลรัตนกานต์ (2560: 37) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของทักษะทางสังคมและหน้าที่ของสังคมมนุษย์ไว้โดยสรุปว่า เมื่อมนุษย์อยู่ร่วมกันในสังคมจะเกิดความผูกพันและมีการกระทำต่อกันทางใดทางหนึ่ง ซึ่งจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งนี้ลักษณะความสัมพันธ์ทางตรง เช่น การทำงานร่วมกัน การพูดคุยกัน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่วนความสัมพันธ์ทางอ้อม เช่น การอยู่ในหมู่บ้านเดียวกันต้องร่วมมือกันรักษาความสะอาดของหมู่บ้าน เป็นต้น นอกจากนี้ยังต้องมีการร่วมมือกันและแบ่งหน้าที่กันไปตามบทบาท ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวต้องอาศัยการจัดระเบียบทางสังคม โดยมีการกำหนดกฎเกณฑ์หรือกฎระเบียบของสังคม เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลและสมาชิกในสังคมด้วย

การมีปฏิสัมพันธ์หรือการรู้จักสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นจึงนับเป็นพื้นฐานสำคัญที่จำเป็นต้องปลูกฝังแก่เด็กวัยประถมศึกษาตอนต้นเป็นอย่างยิ่ง เพื่อการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมต่อไปได้ ทั้งนี้การนำเสนอประเด็นการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงวัย 6-9 ปี นั้น ผู้วิจัยพบว่า มีเนื้อหาด้านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในหลากหลายด้าน โดยในแต่ละเรื่องไม่ได้มีการนำเสนอทักษะทางสังคมด้านใดเพียงด้านเดียว แต่มักมีการผสมผสานเชื่อมโยงหลายทักษะเข้าด้วยกันให้เด็กได้เรียนรู้ อาทิ การรู้จักเป็นทั้งผู้ให้และผู้รับ การแบ่งปัน การช่วยเหลือเกื้อกูล ความมีน้ำใจ การรู้จัก

ขอโทษและขอบคุณ การเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และการเสียสละ เป็นต้น ดังตัวอย่างจากหนังสือภาพสำหรับเด็กต่อไปนี้

ประเด็นเรื่องของการรู้จักเป็นทั้งผู้รับและผู้ให้ การแบ่งปัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และความมีน้ำใจ จากตัวอย่างเรื่อง “ดินดี” เรื่องและภาพโดยนภัสสร ไชยมโนวงศ์ เป็นเรื่องราวของเจ้าดินที่อยู่กับต้นไม้มาตลอด สัตว์ต่าง ๆ ก็อยากเป็นเพื่อนด้วย แต่มันกลับปฏิเสธสัตว์ทุกตัว โดยไม่รู้ว่าสัตว์เหล่านี้จะช่วยให้ดินสมบูรณ์ขึ้น เมื่อดินอ่อนแอ ไปไม่กี่วัน เจ้าดินจึงเริ่มนึกถึงสัตว์เหล่านั้นและเสียใจที่เคยทำไม่ดีด้วย เมื่อเหล่าสัตว์รู้จึงให้อภัย ดินกับต้นไม้จึงกลับมาอุดมสมบูรณ์ จากเรื่องนำเสนอทักษะการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในประเด็นการแบ่งปัน การช่วยเหลือเกื้อกูล การอยู่ร่วมกันด้วยการพึ่งพาอาศัยกัน โดยนำเสนอผ่านตัวละครจากธรรมชาติในการอธิบายเรื่องราวอ้างอิงตามหลักการทางวิทยาศาสตร์ คือ ต้นไม้ ดิน และสัตว์ต่าง ๆ ที่ต้องอาศัยเกื้อกูลกันและกัน อีกทั้งยังสอดแทรกเกร็ดความรู้เพิ่มเติมให้ผู้อ่านได้อีกด้วย

หรือตัวอย่างจากเรื่อง “การให้” เรื่องและภาพโดยปรีดา ปัญญาจันทร์ เป็นเรื่องราวเมื่อหมู่บ้านของเด็กชายมาติน้ำท่วมหนักทำให้ทุกคนได้รับความเดือดร้อน แต่ทุกคนในหมู่บ้านรวมถึงครอบครัวเด็กชายมาติน้ำใจที่ดีต่อกันและยังได้รับความช่วยเหลือจากลุงพระราชทานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วย จากเรื่องเป็นการนำเสนอวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในต่างจังหวัด บอกเล่าความยากลำบากในขณะที่เกิดอุทกภัย ซึ่งในขณะนั้นการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นเรื่องที่สำคัญ เรื่องราวนำเสนอให้เห็นว่าการให้คือความสุข อีกทั้งการให้แก่คนที่มีความจำเป็นและไม่มีโอกาสเท่าคนอื่นคือความสุขมากขึ้นอีกรูปแบบหนึ่งด้วย

และอีกตัวอย่างจากเรื่อง “ระยะทางของกระต่ายกับเต่า” เรื่องและภาพโดยปรีดา ปัญญาจันทร์ เป็นเรื่องราวการแข่งขันวิ่งประจำปีของกระต่ายกับเต่า โดยตกลงกันว่ากระต่ายจะวิ่งคนละเส้นทาง ซึ่งเนื้อหาเป็นการดัดแปลงนิทานคลาสสิกจากเรื่องกระต่ายกับเต่า แต่นำเสนอแตกต่างออกไปอย่างสิ้นเชิง โดยนำเสนอผ่านมุมมองจากเส้นทางวิ่งของกระต่าย ซึ่งจะมีภาพการอยู่ร่วมกันของสัตว์ในชุมชนอย่างเกื้อกูล รวมไปถึงการมีน้ำใจซื้อของฝากระหว่างทางกลับมาให้เต่าเมื่อถึงเส้นชัยอีกด้วย แม้ผู้สร้างสรรค์ต้องการนำเสนอเรื่องความมีน้ำใจเป็นหลัก แต่ก็ได้สอดแทรกมุมมองที่น่าสนใจให้ผู้อ่านได้เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นโดยไม่จำเป็นต้องแข่งขันเพื่อหาแต่ผู้ชนะเท่านั้น ซึ่งนับเป็นการนำเสนอทักษะการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคมในอีกแง่มุมหนึ่งที่น่าสนใจและแตกต่างไปจากเดิม

ประเด็นเรื่องของการรู้จักขอโทษและขอบคุณ จากเรื่อง “ไม่ทำแล้วครับ” เรื่องและภาพโดยวิระยุทธ เลิศสุตวิชัย เป็นเรื่องราวของแม่เปิดขาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ซึ่งในไม่ช้าไขฟองแรกกำลังจะฟักตัว แต่แล้วคุณลุงจุ่นน้ากวาดรูปก็แวะเข้ามาในหมู่บ้านและระบายสีไข่แม่เป็ดจนมีลวดลายประหลาด ทำให้เกิดความโกลาหลไปทั้งหมู่บ้านเพราะแม่เป็ดตกใจ อุ่มไข่ตามหาเจ้าของและตามหาไข่ของตัวเอง เมื่อไม่พบก็ท้อแท้เสียใจจนเพื่อนและลุงจุ่นตกใจรีบวิ่งมาดู เมื่อลุงจุ่นสำนึกผิดจึงขอโทษ

แม่เปิดขาวให้อภัย ลิงจุ่นจึงขอบคุณแม่เปิดขาวและรับปากว่าจะไม่ทำแบบนี้กับใครอีก จากเรื่องเป็นการนำเสนอให้เห็นโทษของการกลั่นแกล้งผู้อื่นโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ คิดถึงแต่ความสุขของตนเองจนลืมความทุกข์ของผู้ที่ถูกกลั่นแกล้งไป รวมถึงให้เด็กผู้อ่านได้เรียนรู้ที่จะขอโทษเมื่อรู้สึกสำนึกผิดอย่างแท้จริงและรู้จักขอบคุณเมื่อได้รับโอกาส

หรืออีกตัวอย่างจากเรื่อง “ขอโทษนะ ไม่ได้ตั้งใจ” เรื่องโดยบุบผา เรื่องรอง ภาพโดยเจนจิรา เกตุวงศ์วิริยะ เป็นเรื่องราวของแม่เปิดที่พาลูกเปิดออกไปเดินเล่น แต่ลูกเปิดทิ้งหลายไม่ทันระวังผลต่อทำความเดือดร้อนให้กับสัตว์อื่นๆ ระหว่างทาง จึงขอโทษและช่วยกันแก้ไขจนปัญหาคีลคลายในที่สุด จากเรื่องสอนให้ผู้อ่านเรียนรู้ที่จะขอโทษเมื่อทำผิดโดยใช้กลวิธีการสร้างเหตุการณ์หรืออุบัติเหตุเพื่อให้ตัวละครทำความผิดและตระหนักถึงความผิดของตัวเองจากนั้นจึงขอโทษอีกฝ่ายเพื่อรับผิดขอการกระทำของตัวเอง นอกจากนี้ยังสอดแทรกเรื่องความมีน้ำใจช่วยเหลือต่อกันด้วย ซึ่งเรื่องดังกล่าวจัดเป็นทักษะการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ควรปลูกฝังแก่เด็กๆ ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น

ประเด็นเรื่องของการเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และความเสียสละ ดังตัวอย่างจากเรื่อง “สุขใจในวันน้ำท่วม” เรื่องโดยหทัยชนก เชียงทอง ภาพโดยสุทัศน์ ปะละมะ เป็นเรื่องราวยามเกิดน้ำท่วมหนักจนเหล่าสัตว์ต่างหาที่หลบ หมีดำพายเรือผ่านมาจึงชวนสัตว์ต่าง ๆ ขึ้นเรือไปด้วยกัน แต่สัตว์ทุกตัวต่างมีสัมภาระที่พกมาทำให้เรือเริ่มเต็ม จนกระทั่งเรือแล่นมาถึงพ้อข้างเรือก็เต็มแล้ว สัตว์ทุกตัวจึงตัดสินใจยอมเสียสละสัมภาระของตนเองจนมีพื้นที่ว่างพอให้พ้อข้างขึ้นมาได้ ซึ่งเรื่องนี้ได้นำเสนอให้ผู้อ่านเรียนรู้และเข้าใจความรู้สึกของผู้ที่กำลังประสบปัญหาและเรียนรู้ที่จะเสียสละความสุขสบายของตนเองให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม

จากตัวอย่างหนังสือภาพสำหรับเด็กที่นำเสนอเรื่องการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นข้างต้นพบว่ามีกลวิธีการนำเสนอแตกต่างกัน 2 รูปแบบ คือ 1) การนำเสนอแบบตัวละครได้รับบทเรียนหรือได้เรียนรู้ จากนั้นจึงปรับความคิด ความเข้าใจและการกระทำของตนใหม่ เพื่อเรียนรู้การอยู่ร่วมกันในสังคมให้ดียิ่งขึ้นกับ 2) การนำเสนอให้เห็นว่าการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในรูปแบบต่าง ๆ ทำแล้วส่งผลดีทั้งตัวเองและผู้อื่นอย่างไรบ้าง ซึ่งทั้งสองรูปแบบสามารถช่วยปลูกฝังให้ผู้อ่านเข้าใจและนำไปปรับใช้ได้ อีกทั้งการมีปฏิสัมพันธ์ทุกรูปแบบล้วนมีความสำคัญต่อการดำรงอยู่ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นการมีน้ำใจ การรู้จักแบ่งปัน การช่วยเหลือเกื้อกูล การเสียสละ และการขอบคุณขอโทษ ทุกประเด็นคือทักษะการเข้าสังคมที่มนุษย์ทุกคนต้องเรียนรู้เพื่อที่อยู่ร่วมกัน

2) การเคารพสิทธิผู้อื่น

การเคารพสิทธิผู้อื่นเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคม เพราะเมื่อต้องอยู่ร่วมกันทุกคนจะต้องยอมรับความหลากหลายและเคารพความแตกต่างของแต่ละบุคคล ไม่ว่าจะเป็นอาชีพ วิถีชีวิต ความเชื่อทางศาสนา หรือความคิดเห็นทางการเมืองเพื่อที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม ซึ่งรวมถึงการ

เคารพสิทธิ เคารพกติกา และเคารพความเสมอภาค (ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. 2555: 33) หนังสือภาพสำหรับเด็กไทยที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมมีการนำเสนอเนื้อหาการเคารพสิทธิ์ผู้อื่น ดังตัวอย่าง

จากเรื่อง “เด็กดีเคารพกฎจราจร” เรื่องและภาพโดยกิตติยา ลีครองสกุล และร่วมรัฐพรมาธิกุล เป็นเรื่องราวของเด็กชายตั้งโห่งผู้ไม่สนใจกฎจราจรและทำผิดกฎแทบจะทุกอย่าง เช่น ไม่ข้ามถนนตรงทางม้าลาย ไม่ข้ามสะพานลอย กดสัญญาณไฟจราจรเล่น จนทำคนขับขี่ยานพาหนะวุ่นวายกันไปหมด เป็นการนำเสนอเนื้อหาให้ผู้อ่านเรียนรู้ที่จะเคารพกฎกติกาในสังคมซึ่งเท่ากับเป็นการไม่ละเมิดสิทธิ์ของบุคคลอื่นๆ ในสังคมด้วย ไม่เช่นนั้นก็จะส่งผลให้เกิดความวุ่นวายในสังคมได้ ซึ่งผู้แต่งใช้กลวิธีการนำเสนอในลักษณะให้เห็นการกระทำที่ผิด เพื่อที่จะสอนให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องกฎจราจรอย่างถูกต้อง โดยให้ตัวละครเป็นผู้ละเมิดกฎทุกอย่าง เป็นตัวอย่างที่ไม่ดีและได้รับบทเรียนจนเข้าใจและปฏิบัติตามกฎจราจรอย่างถูกต้องต่อไป

หรือจากเรื่อง “เด็กดีรักประชาธิปไตย” เรื่องและภาพโดยกิตติยา ลีครองสกุล และร่วมรัฐพรมาธิกุล เป็นเรื่องราวของสองพี่น้องที่อยากไปเที่ยวในวันหยุด แต่ต่างฝ่ายต่างมีความเห็นที่ไม่ตรงกันจึงตกลงไม่ได้ว่าจะไปเที่ยวที่ไหน จากนั้นจึงได้เถียงกันทำให้พ่อต้องเข้ามาไกล่เกลี่ยโดยรับฟังทุกความเห็นและประนีประนอมเลือกไปในสถานที่ที่ลงตัวสำหรับทุกคนในครอบครัวได้ เรื่องนี้นำเสนอให้เด็ก ๆ เรียนรู้หลักประชาธิปไตยเบื้องต้นผ่านการยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และเคารพความคิดของผู้ที่เห็นต่างเพื่อหาแนวทางที่จะแก้ปัญหาได้อย่างสันติและเกิดประโยชน์กับทุกฝ่าย

อีกตัวอย่างจากเรื่อง “บ้านไร่สามัคคี” เรื่องโดยธิดิมา ช้างพุ่ม ภาพโดยจิตพาชื่น มุสิกานนท์ เป็นเรื่องราวของหญิงชายชาวไร่คนหนึ่งทำงานของตนอย่างดีเสมอมา จนวันหนึ่งฝ่ายชายเริ่มเหนื่อยและโทษว่าฝ่ายหญิงทำงานสบายกว่าจึงทะเลาะกันและไม่มีใครฟังเหตุผลของกันและกัน บ้านไร่จึงแตกแยกออกเป็นสองฝ่าย การทำงานในบ้านไร่จึงวุ่นวายมากขึ้น นอกจากเรื่องนี้ต้องการนำเสนอเรื่องความสามัคคีแล้ว อีกประเด็นที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอ คือ การรู้จักเคารพในบทบาทหน้าที่ของผู้อื่น ไม่ก้าวก้าว ก้าวโทษ และไม่ขัดแย้งกันเพราะความแตกต่างทางเพศ ซึ่งหากยอมรับฟังความคิดเห็นระหว่างกันและร่วมมือกัน ปัญหาต่างๆ ก็จะคลี่คลายและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้

จากตัวอย่างการนำเสนอเนื้อหาเรื่องการเคารพสิทธิ์ของผู้อื่นนั้น จัดเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเมื่อผู้อ่านเรียนรู้ว่าสิทธิ์ส่วนบุคคลเป็นสิ่งสำคัญ และเป็นสิ่งที่ทุกคนควรเคารพและให้เกียรติซึ่งกันและกัน ก็จะนำไปสู่การไม่ไปละเมิดสิทธิ์หรือความคิดของผู้อื่น ส่งผลให้สามารถอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมได้อย่างสงบสุขด้วยความเคารพซึ่งกันและกัน รวมถึงรู้จักเคารพในกฎกติกา มารยาทของสังคมด้วยผ่านตัวอย่างการกระทำของตัวละครที่ผู้แต่งนำเสนอให้ประสบผลกระทบบจากพฤติกรรมที่ไม่เคารพสิทธิ์หน้าที่ และความคิดเห็นของผู้อื่น

3) การรู้จักการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

สุพันช์วดี ไวยรูป (2540: 32) กล่าวไว้โดยสรุปว่า การเรียนรู้การแก้ปัญหาความขัดแย้งจัดเป็นทักษะทางสังคมที่เด็กปฐมวัยต้องเรียนรู้ในเบื้องต้นจึงจะสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้ ทั้งนี้ไม่ว่าปัญหาจะเล็กหรือใหญ่ก็มีหนทางแก้ไขได้เสมอ ถ้าเริ่มด้วยการตั้งสติและใช้ปัญญาคิดวิเคราะห์เพื่อหาหนทางที่ดีที่สุดเพื่อคลี่คลายปัญหานั้น ๆ เมื่อทำสำเร็จอาจค้นพบว่าปัญหาเหล่านั้นอาจเป็นเพียงเรื่องเล็กน้อย ทักษะนี้จัดเป็นอีกทักษะที่จำเป็นต่อการเรียนรู้เพื่อการเติบโตสำหรับเด็กวัยประถมศึกษาดอนต้นเป็นอย่างมาก โดยผู้วิจัยพบการนำเสนอทักษะการแก้ปัญหาความขัดแย้งในหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงวัย 6-9 ปี ดังตัวอย่าง

จากเรื่อง “เพื่อนใหม่ของสีหมึก” เรื่องและภาพโดยสุวิมล เมธาวัชรินทร์ เป็นเรื่องราวของแมวน้อยสีหมึกที่ต้องเดินทางด้วยรถไฟเพื่อกลับบ้าน แต่ระหว่างทางสีหมึกก็ได้เพื่อนใหม่มากมาย เพราะต้องร่วมเดินทางไปด้วยกันจนกระทั่งเกิดปัญหาต่าง ๆ ระหว่างเดินทาง ผู้โดยสารทุกคนรวมทั้งสีหมึกจึงต้องช่วยกันแก้ปัญหาด้วยความสามารถของตนเองจึงผ่านพ้นปัญหานั้นไปได้ จากเรื่องมีกลวิธีการนำเสนอเรื่องการแก้ปัญหาด้วยการเผชิญหน้ากับเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดระหว่างการเดินทางกลับบ้านและให้ตัวละครแต่ละตัวเสนอตัวออกมาใช้ทักษะความสามารถที่ตนเองมีอยู่ในการแก้ปัญหาให้ผ่านไปด้วยดี

อีกตัวอย่างจากเรื่อง “ดาวดวงนั้นของฉันคนเดียว” เรื่องโดยเพนกวินตัวแรก ภาพโดยพัชรา ดิษยนันท์ ปัญหาของเรื่องเริ่มจากการที่เหล่าสัตว์อยากครอบครองดวงดาวยิ้มแป้นที่อยู่บนฟ้า แต่ดาวดวงนั้นมีเพียงแค่ดวงเดียว สัตว์ทุกตัวจึงต้องแข่งกันเพื่อที่จะได้มันมาครอบครองเป็นของตนเอง ซึ่งกลวิธีการแก้ปัญหาของเรื่องคือการให้ตัวละครเรียนรู้และทดลองที่จะแก้ปัญหาในเบื้องต้นแบบลองผิดลองถูกตามธรรมชาติของเด็กไปก่อน จากนั้นจึงให้ตัวละครหนึ่งตัวเสนอความคิดที่ยุติธรรมและส่งผลดีต่อสัตว์ทุกตัว ปัญหาความขัดแย้งในเรื่องจึงคลี่คลายและลงตัว

และจากเรื่อง “สุขใจวันน้ำท่วม” เรื่องโดยหทัยชนก เชียงทอง ภาพโดยสุทัศน์ ปะละมะ ซึ่งเรื่องนี้นำเสนอให้เห็นวิธีการแก้ปัญหาที่ชาญฉลาดของเหล่าสัตว์เพื่อให้พ่อช้างสามารถขึ้นเรือเพื่อหนีน้ำท่วมไปกับสัตว์อื่น ๆ ได้โดยการเสียสละของที่ไม่จำเป็นของสัตว์แต่ละตัวเพื่อช่วยเหลือพ่อช้างนั่นเอง

จากตัวอย่างหนังสือภาพสำหรับเด็กทั้งสามเรื่องที่น่าเสนอการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า เรื่อง “เพื่อนใหม่ของสีหมึก” และ “สุขใจวันน้ำท่วม” มีการใช้การนำเสนอคล้ายกัน คือมีเหตุที่ทำให้ต้องอยู่ร่วมกัน และระหว่างการอยู่ร่วมกันก็เกิดปัญหาขึ้น ดังนั้นทุกคนจึงต้องช่วยแก้ไขเพื่อให้ผ่านพ้นปัญหานั้น ๆ ไปได้ ซึ่งด้วยเหตุนี้จึงทำให้เห็นการพึ่งพาอาศัยกันและการคิดแก้ปัญหาอย่างยุติธรรมเพื่อเกิดผลดีต่อส่วนรวม ส่วนเรื่อง “ดาวดวงนั้นของฉันคนเดียว” เป็นการคิดแก้ปัญหาเพื่อยุติความขัดแย้งของคนในกลุ่ม ซึ่งเป็นการสร้างสถานการณ์ที่ทำให้เห็นว่าทุกปัญหามักมีทางแก้ ไม่ควรใช้เพียงแต่อารมณ์และความรู้สึกของตนเองอย่างเดียวมาตัดสิน ไม่เช่นนั้นจะไม่เห็นหนทางที่นำไปสู่การแก้ปัญหาเลย อีกทั้งจะเห็นว่าทั้งสามเรื่องมีจุดร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นคือ “การไม่ใช่

อารมณ์แต่ใช้สติปัญญาและทักษะที่ตนเองมีในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้” ซึ่งเป็นสิ่งที่สามารถปลูกฝังและทำให้ผู้อ่านที่เป็นเด็กรับรู้และเข้าใจได้อย่างชัดเจน

4) การควบคุมอารมณ์

การควบคุมอารมณ์ของตนเอง (Emotional Control) หมายถึงความสามารถในการแสดงถ้อยคำหรือการสนทนากับบุคคลอื่นอย่างคล่องแคล่ว และมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่นได้อย่างดี (สุขุมาล เกษมสุข. 2548: 9) ซึ่งจัดเป็นองค์ประกอบหลักของทักษะทางสังคมประการหนึ่ง

ทั้งนี้การควบคุมอารมณ์ คือ การจัดการอารมณ์ตนเองได้ สามารถควบคุมอารมณ์และแสดงออกไปได้อย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ แต่การที่จะจัดการกับอารมณ์ได้อย่างเหมาะสมหรือไม่เพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับความสามารถในการควบคุมอารมณ์ จากการศึกษาพบว่าหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปีที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีการนำเสนอเนื้อหาเรื่องการควบคุมอารมณ์ เป็นประเด็นหลักมีเพียงเรื่องเดียว ได้แก่

เรื่อง “เจ้าสิงโตโมโหโทโโส” เรื่องและภาพโดยยุวดี สุวรรณศักดิ์ชัย เป็นเรื่องราวของเจ้าสิงโตตัวหนึ่งที่ใครๆ ก็ต่างหวาดกลัว เพราะมันโมโหอยู่ตลอดเวลา สัตว์ในป่าจึงช่วยกันหาวิธีระงับความโกรธของเจ้าสิงโต ซึ่งเนื้อหาที่นำเสนอคือวิธีการระงับความโกรธแบบง่าย ๆ ที่สามารถทำได้โดยอ้างอิงจากเหตุการณ์ในชีวิตจริง เช่น การวิ่ง การวาดรูประบายสี และการทำโยคะ นอกจากนี้ยังนำเสนอให้เห็นท่าทางเวลารู้สึกโกรธ เช่น การทำท่าพิศมัย การกระแทกเท้า และการส่งเสียงดัง ซึ่งจัดเป็นพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ แต่อาจช่วยให้เด็กๆ ได้กลับมาพิจารณาอารมณ์ของตนเองว่าเป็นเหมือนกับตัวละครหรือไม่ และเรียนรู้ที่จะควบคุมอารมณ์ต่อไปได้เมื่อต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น

หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “เจ้าสิงโตโมโหโทโโส” ช่วยสะท้อนให้เห็นภาพของการเป็นคนเจ้าอารมณ์ ให้ผู้อ่านกลับมาพิจารณาตนเองว่ามีพฤติกรรมดังกล่าวหรือไม่ และถ้ามีจะมีวิธีแก้ไขอย่างไร ซึ่งหนังสือภาพเรื่องนี้สอดแทรกข้อมูลความรู้อันเป็นประโยชน์ที่จะช่วยใช้จัดการอารมณ์ได้ในชีวิตจริง เช่น การทำโยคะอย่างง่าย ๆ การวิ่งก้าวเท้าสลับกันไป และการวาดรูป ซึ่งถือเป็นตัวอย่างเพื่อให้ผู้อ่านจดจำและนำไปใช้ได้

5) การเห็นคุณค่าในตัวเอง (Self Esteem)

การเห็นคุณค่าในตัวเอง (Self Esteem) คือ ความคิดเห็นที่มีต่อตัวเอง ซึ่งส่งผลต่อความกระตือรือร้นในการใช้ชีวิต รวมถึงการรับมือกับอารมณ์และสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยผู้ที่มี Self Esteem สูงนั้นจะมีทัศนคติที่ดีต่อตนเอง ในทางกลับกัน การเป็นผู้มี Self Esteem ต่ำจะส่งผลให้รู้สึกแย่และมีมุมมองความคิดต่อตัวเองในแง่ลบ ซึ่งเป็นเหตุให้ขาดความกระตือรือร้นในการทำสิ่งต่าง ๆ และรู้สึกว่าตนเองไม่มีความสามารถในการเผชิญหน้ากับปัญหาหรือความท้าทายในชีวิต CJ. (2562: ออนไลน์) จึงเป็นเหตุผลสำคัญว่า ทำไมเด็กจึงควรจะได้รับปลูกฝังให้รู้สึกมั่นใจในตัวเองเป็นพื้นฐาน เพราะถ้าเด็กเกิดขาดความมั่นใจก็จะส่งผลต่อทั้งตัวเอง การเข้าสังคม จนไปถึงการใช้ชีวิต จึงเป็นเรื่องสำคัญมาก ๆ ที่

เด็กต้องเรียนรู้และเข้าใจถึงคุณค่าในตัวเอง จากการศึกษาพบหนังสือภาพสำหรับเด็กที่มีการนำเสนอเนื้อหาประเด็นการเห็นคุณค่าในตัวเอง ดังนี้

ตัวอย่างจากเรื่อง “เหมียวสามขา” เรื่องและภาพโดยสุรศักดิ์ พุ่มรัก เป็นเรื่องราวของเจ้าแปดแต้มลูกแมวสามขาที่ถูกเจ้านายทิ้งเพราะเกิดมาแตกต่างจากแมวตัวอื่นและไม่สามารถจับหนูได้ เจ้าแปดแต้มเชื่อในความคิดที่ว่าหากเกิดเป็นแมวแล้วจับหนูไม่ได้มันจะไร้คุณค่า จนได้พบกับเด็กหญิงที่ไม่ได้รักมันน้อยลงแม้มันจะจับหนูไม่ได้ มันจึงเริ่มเปลี่ยนความคิด และให้ความสำคัญกับการเล่นกับเด็ก ๆ ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ของแมวเหมือนกัน จากเรื่องเป็นการนำเสนอที่ส่งเสริมให้ผู้อ่านมองเห็นคุณค่าของตนเองอย่างถ่องแท้ โดยไม่จำเป็นการยึดถือคำพูดหรือความเชื่อที่เป็นบรรทัดฐานของคนในสังคมมากจนเสียความเป็นตัวเอง ซึ่งจะส่งผลให้มีความสุขในการใช้ชีวิตในสังคมมากขึ้นได้

หรือจากเรื่อง “คาถาแปลงกาย” เรื่องและภาพโดยสุตไผท เมืองไทย เป็นเรื่องของเจ้าดำแมวน้อยชนสีดาสนิทที่อาศัยอยู่กับแม่ผด มันพยายามค้นหาความสามารถที่เก่งที่สุดของตนเอง แต่ก็ไม่พบว่าตัวเองเก่งอะไรที่สุด มันจึงผิดหวังและหมดความมั่นใจ แต่แม่ผดเชื่อมั่นในตัวเจ้าดำและพูดให้กำลังใจจนมันรู้สึกดีและชื่นชอบความเป็นตัวเองในที่สุด ผู้เขียนใช้กลวิธีที่สื่อให้เห็นว่าความมั่นใจของคนเราไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวเองเท่านั้น แต่อาจต้องมีคนรอบข้างคอยสนับสนุนและให้กำลังใจ เพราะคำชมหรือคำที่มอบพลังบวกจากคนรอบข้างนับเป็นคำพูดที่สร้างแรงใจอีกอย่างแก่เด็ก

เช่นเดียวกับเรื่อง “กระต่ายขี้อาย” เรื่องโดยน้ำเมฆ ภาพโดยพีพิม ที่เป็นเรื่องของเจ้าหญิงกระต่ายขี้อายไม่กล้าพูดไม่กล้าสบตาใคร เจอใครก็หลบอยู่หลังแม่ แม่จะอยากเล่นกับเพื่อนก็เงินอายจนไม่กล้าเข้าไปหา ซึ่งแม่ต้องคอยปลอบอยู่ตลอดเวลา “ความกลัวอยู่ในใจเท่านั้น เจ้าหญิงกระต่ายกล้าหาญ คุณแม่มั่นใจ” เรื่องนี้เจ้าหญิงกระต่ายเชื่อมั่นในคำพูดของแม่ จนทำให้กล้าที่จะเผชิญหน้ากับความกลัวในใจและกลับกลายเป็นคนมั่นใจในที่สุด ซึ่งผู้เขียนส่งเสริมความเข้าใจในตัวเด็กพร้อมทั้งชี้แนะให้ผู้ปกครองและคนรอบตัวเด็กรู้จักใช้คำพูดให้กำลังใจให้เด็กเชื่อมั่นและเห็นคุณค่าในตนเองด้วย

จากตัวอย่างหนังสือภาพที่นำเสนอเรื่องการเห็นคุณค่าในตนเองทั้งสามเล่มพบว่า มีการนำเสนอให้เห็นถึงแง่มุมของการเป็นคนที่ไม่มีความมั่นใจในตัวเอง จากสาเหตุต่าง ๆ เช่น ความแตกต่างที่ไม่เหมือนคนอื่น การไม่ได้รับการยอมรับจากผู้อื่น และความกลัวที่จะเผชิญหน้ากับความท้าทาย อีกทั้งมีการใช้กลวิธีการให้คำชมหรือคำที่เสริมสร้างกำลังใจหรือการมอบความรักให้แก่เด็กที่ไม่มีความมั่นใจ ซึ่งเป็นตัวช่วยสำคัญให้เด็กรู้สึกมั่นใจและช่วยปรับทัศนคติของเด็กให้มองตัวเองในแง่มุมที่ดีขึ้นได้ นอกจากนี้ยังเป็นการสะท้อนในอีกมุมหนึ่งให้แก่ผู้ปกครองหรือคนรอบตัว หรือแม้กระทั่งตัวของเด็กได้เรียนรู้ว่าการพูดการกระทำเหล่านี้สามารถเป็นแรงกระตุ้นให้แก่คนคนหนึ่งให้เห็นคุณค่าในตนเองได้เช่นกัน

6) ความซื่อสัตย์

ความซื่อสัตย์จัดเป็นทักษะพื้นฐานที่จำเป็นมากสำหรับมนุษย์ทุกคนในการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น เพราะการประพฤติตนดี จริ่งใจ ไม่คดโกงและไม่โกหกเป็นสิ่งที่สำคัญอย่างมากกับการอยู่ร่วมกัน

ในสังคม จากการศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงวัย 6-9 ปี ผู้วิจัยพบการนำเสนอประเด็นเรื่องของความซื่อสัตย์ ดังนี้

จากเรื่อง “สตางค์ของใครครับ” เรื่องและภาพโดยสุรศักดิ์ พุ่มรัก เป็นเรื่องราวของเด็กชายโหน่งที่เก็บเงินได้สิบบาท แต่เขาก็นึกถึงคำสอนที่ครูและแม่บอกไว้ว่า “เวลาเก็บสิ่งของอะไรก็ต้องนำไปคืนเจ้าของ” เขาจึงพยายามตามหาเจ้าของเงิน ระหว่างการเดินทางตามหาเจ้าของเงินก็สะท้อนถึงความคิดของเด็กชาย เช่น เงินตั้งสิบบาทไม่ใช่เงินแค่สิบบาท หรือไม่ใช่เงินเราจะเอาไปซื้อของไม่ได้ เป็นต้น จนในตอนท้ายโหน่งก็พบเจ้าของเงินคือเด็กหญิงที่ทำเงินจากการขายพวงมาลัยหล่นหาย จึงคืนเงินให้เด็กหญิง ๆ ซาบซึ้งจึงขอบคุณและมอบพวงมาลัยเป็นการตอบแทน จากเรื่องเป็นการเน้นย้ำให้ผู้อ่านตระหนักว่า ความซื่อสัตย์เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งของการอยู่ในสังคม เพราะหากเราไม่ซื่อสัตย์จะมีผู้ได้รับความเดือดร้อนจากการกระทำของเราเช่นกัน

เช่นเดียวกันเรื่อง “ไม่ใช่ของเราคืนเขาไปนะ” เรื่องโดยนันทวรรณ ภูศรี ภาพโดยวชิราวรรณ ทับเสื่อ และกฤษณะ กาญจนภา ที่เด็กชายเก็บดินสอลายการ์ตูนได้จึงหอบกลับบ้าน แต่เขาไม่สบายใจที่หอบของคนอื่นมาเพราะเจ้าของดินสอแห่งนี้อาจจะทุกขใจและตามหาอยู่ จึงนำไปคืนครูเพื่อตามหาเจ้าของตัวจริง และผลการกระทำของเด็กชายจากทั้งสองเรื่องคือการได้รับคำขอบคุณและคำชื่นชม ซึ่งเป็นกลวิธีที่นำเสนอให้เห็นถึงการทำความดีหรือมีความซื่อสัตย์จะได้รับผลตอบแทนที่ดี อีกทั้งความคิดของตัวละครทั้งสองเรื่องถือว่าสะท้อนความซื่อสัตย์อันเป็นการปลูกฝังผู้อ่านไปในตัว

จากตัวอย่างหนังสือภาพทั้งสองเรื่องมีการนำเสนอเนื้อหาเรื่องความซื่อสัตย์คล้ายคลึงกันคือ ใช้กลวิธีสร้างสถานการณ์และบททดสอบให้ตัวละครเอก เช่น การเก็บของได้หรือการได้เงินทอนเกิน และตัวละครจะรู้สึกไม่สบายใจด้วยจิตสำนึกที่ดีในตัวเองว่า เจ้าของอาจจะเดือดร้อนหรือทุกขใจอยู่ จึงตัดสินใจตามหาเจ้าของและคืนจนสำเร็จ เมื่อตัวละครคืนของก็จะได้รับคำชื่นชมกลับมา ซึ่งกลวิธีนี้เป็นการนำเสนอภาพลักษณ์ของการทำดีแล้วจะได้รับคำชื่นชม รวมถึงยังเป็นการปลูกฝังให้ผู้อ่านเรียนรู้ที่จะเห็นอกเห็นใจหรือเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นอีกด้วย โดยผู้อ่านที่เป็นเด็กจะสามารถจดจำตัวอย่างพฤติกรรมและทัศนคติเหล่านี้และนำไปปฏิบัติตามได้เมื่อพบเจอสถานการณ์จริง

7) ความสามัคคี

ความสามัคคี คือการร่วมแรงร่วมใจ การเป็นหนึ่งอันเดียวกันและการส่งเสริมให้บุคคลเข้ามาช่วยกันทำงานด้วยความเต็มใจและตั้งใจเพื่อให้บรรลุผลตามที่ต้องการ (วรทิพย์ มีมาก และ ชีวินทร์ ฉายาขวลิต. 2547: 52) จากการศึกษาพบว่า หนังสือภาพสำหรับเด็กที่มีการนำเสนอความสามัคคีอย่างเด่นชัดมีจำนวน 3 เรื่อง ได้แก่ มาช่วยกันนะ ความสามัคคี และบ้านไร่สามัคคี โดยจะยกตัวอย่างการนำเสนอที่แตกต่างกันดังนี้

เรื่อง “มาช่วยกันนะ” เรื่องโดยนันทวรรณ ภูศรี ภาพโดยวชิราวรรณ ทับเสื่อ และกฤษณะ กาญจนภา เป็นเรื่องของพี่สองน้องที่กำลังเล่นกันตามปกติ แต่แล้วต้นไม้ต้นใหญ่ก็หักลงมา

กลางถนนทำให้ขัดขวางการเดินทาง จากเรื่องผู้แต่งใช้กลวิธีเพิ่มจำนวนคนเข้ามาช่วยเรื่อย ๆ จนสามารถรวมพลังกันเคลื่อนย้ายต้นไม้ให้พ้นถนนไม่ขัดขวางการเดินทางอีกต่อไปได้สำเร็จ

เรื่อง “ความสามัคคี” เรื่องและภาพโดยปรีดา ปัญญาจันทร์ เป็นเรื่องราวของเด็กนักเรียนห้องหนึ่งที่กำลังทำกิจกรรมสร้างบ้านจากถังกระดาษ แต่เด็ก ๆ ตกลงกันไม่ได้ว่าจะสร้างบ้านจากแบบของใคร จนทะเลาะกันเสียงดัง วิธีแก้ของเรื่องใช้คือการให้ตัวละครคุณครูเข้ามาคลี่คลายปัญหาและเสนอแนวทางการแก้ปัญหาที่ทุกคนพอใจและหันกลับมาสามัคคีสร้างบ้านจนสำเร็จ

เรื่อง “บ้านไร่สามัคคี” เรื่องโดย ธิติมา ช่างพุ่ม ภาพโดยจิตพาชื่น มุสิกานนท์ เรื่องราวของชายหญิงชาวไร่ที่ทะเลาะกันเพราะคิดว่าต่างฝ่ายต่างทำงานสบายกว่าตนเองจึงเกิดการถกเถียง ไม่ฟังเหตุผลซึ่งกันและกัน จนเกิดภัยร้ายมาเยือนไร่ของทั้งคู่ในที่สุด จากเรื่องมีการใช้กลวิธีนำเสนอการทำงานในมุมมองฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ซึ่งสรุปแล้วไม่ว่าจะเป็นเพศไหนหน้าที่การงานก็สำคัญไม่แพ้กัน หากขาดฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไปงานก็ไม่สำเร็จจุล่งได้ และหลังจากขัดแย้งกันทั้งสองฝ่ายก็กลับมาพร้อมใจกันเพื่อที่จะแก้วิกฤติของบ้านไร่ให้กลับมาสงบสุขอีกครั้ง

จากตัวอย่างหนังสือภาพสำหรับเด็กข้างต้นที่นำเสนอเรื่องความสามัคคี โดยเรื่อง “บ้านไร่สามัคคี” กับเรื่อง “ความสามัคคี” มีการนำเสนอจากการขัดแย้งและแบ่งฝักแบ่งฝ่าย จากนั้นเมื่อเห็นถึงผลเสียจึงเริ่มปรับความเข้าใจหาทางแก้ปัญหาและร่วมมือสามัคคีอีกครั้งเพื่อบรรลุจุดประสงค์ของกลุ่ม ส่วนเรื่อง “มาช่วยกันนะ” เป็นการนำเสนอภาพความสามัคคีด้วยการประสบปัญหาจากปัจจัยภายนอกที่ทำให้เกิดอุปสรรคบางอย่างแล้วทุกคนจึงร่วมแรงร่วมใจกันเพื่อผ่านพ้นอุปสรรคนี้ไป ซึ่งการนำเสนอทั้งสองแบบต่างทำให้เห็นถึงผลดีของพลังสามัคคี เช่น เมื่อมีความสามัคคี จุดประสงค์ที่ทุกคนมีส่วนร่วมก็สามารถบรรลุเป้าหมายไปได้ หรือเมื่อมีความคิดที่เห็นต่างแต่ควรปรับความเข้าใจ รับฟังความเห็นผู้อื่นและกลับมาสามัคคีเพื่อหาหนทางแก้ไขเพื่อไปสู่เป้าหมายที่ดีที่สุด

8) การเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน

การเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน เป็นการรับผิดชอบต่อสังคม เพราะสังคมหรือประเทศชาติจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับภาระการกระทำของคนในสังคมผู้ที่ต้องตระหนักว่าตนเองเป็นหนึ่งในสมาชิกของสังคมและรับผิดชอบต่อภาระการกระทำของตน ซึ่งทุก ๆ การกระทำของตนเองย่อมมีผลต่อสังคมและส่วนรวม “พลเมือง” จึงต้องรับผิดชอบต่อสังคมและมองตนเองเชื่อมกับสังคมอยู่เสมอ (ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, 2555: 35) ซึ่งทักษะนี้จัดเป็นจิตสำนึกสาธารณะและเป็นทักษะด้านการอยู่ร่วมกันในสังคมอีกรูปแบบหนึ่งที่ควรปลูกฝังให้แก่เด็กเพื่อที่จะเติบโตขึ้นไปเป็นบุคคลที่มีคุณภาพพร้อมที่จะสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้กับสังคมต่อไป จากการศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กดังกล่าว ผู้วิจัยพบการนำเสนอเรื่องการเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ดังตัวอย่าง

จากเรื่อง “ก้อนเมฆมีน้ำใจ” เรื่องและภาพโดยนภัสสร ไชยมโนวงศ์ เป็นเรื่องของก้อนเมฆผู้โลกมากที่ลอยผ่านมาในอาณาจักรแห่งหนึ่ง มันอยากเป็นก้อนเมฆที่ใหญ่ที่สุดจึงเริ่มดูน้ำจากทั่วทุก

มุมของเมือง ตอนเริ่มแรกเป็นการนำเสนอให้ตัวละครยังไม่มีความรู้ความเข้าใจและทำตามความคิดของตนเอง คือ ก้อนเมฆจะไม่แบ่งน้ำให้กับผู้ใด เพราะอยากเป็นก้อนเมฆที่ใหญ่ที่สุด ต่อมาเมื่อเกิดปัญหาสร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น ก้อนเมฆจึงเริ่มทำความเข้าใจและแบ่งน้ำให้แก่ทุกคนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

หรือจากเรื่อง “เด็กดีต้องใจของสาธารณะร่วมกัน” เรื่องและภาพโดยกิตติยา ลีครองสกุล และร่วมรัฐ ปรมาทิกุล เป็นเรื่องราวของข้าวตูที่ชอบไปห้องสมุด เพราะมีหนังสือภาพรวมสัตว์น้ำสวย ๆ ให้ดู หลายวันผ่านไปคุณครูให้ทำรายงานกลุ่มโดยเลือกหนังสืออะไรก็ได้ทำการบ้าน ข้าวตูเสนอหนังสือภาพรวมสัตว์น้ำเพราะมีรูปมากมายให้เลือกใช้ แต่เมื่อไปหยิบดูอีกครั้งหนังสือเล่มนั้นกลับถูกฉีกหน้าหายไป ซึ่งคนที่ทำก็คือโลมา เพื่อนในกลุ่มที่ต่อไปรับปากว่าจะไม่ทำเช่นนี้อีกและจะรักษาของส่วนรวม ซึ่งกลวิธีที่ใช้แนะนำเสนอเนื้อหาคือการยกตัวอย่างสถานการณ์ที่ใกล้ตัวกับเด็กและสอนให้เรียนรู้ว่าหากไม่รู้จักรักษาของใช้ส่วนรวมจะเกิดปัญหากับผู้อื่นและสังคมในวงกว้างได้เช่นกัน

และอีกตัวอย่างจากเรื่อง “เพื่อนรักในป่าใหญ่” เรื่องและภาพโดยชาญศิลป์ กิตติโชติพาณิชย์ เป็นเรื่องราวในป่าใหญ่อันอุดมสมบูรณ์ จนกระทั่งวันหนึ่งพายุฝนโหมกระหน่ำซัดโคนต้นไม้เสียหายจนหมด ซึ่งเรื่องราวแนะนำเสนอให้เห็นว่าป่าแห่งนี้คือสถานที่ที่เหล่าสัตว์อาศัยอยู่ร่วมกัน ไม่ใช่ของใครผู้ใดผู้หนึ่งเท่านั้น สัตว์ทุกตัวจึงต้องร่วมกันสร้างและพัฒนาป่าแห่งนี้ให้กลับมาสมบูรณ์อีกครั้ง

จากตัวอย่างหนังสือภาพสำหรับเด็กทั้งสามเรื่องพบการนำเสนอเรื่องการเห็นประโยชน์แก่ส่วนรวมแตกต่างกัน คือ เรื่อง “ก้อนเมฆมีน้ำใจ” นำเสนอแบบผสมผสานความรู้ทางวิทยาศาสตร์เรื่องวัฏจักรน้ำแบบง่าย ๆ เพื่อเชิญชวนให้เด็กผู้อ่านเข้าใจการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าตนเองได้ง่ายยิ่งขึ้น ส่วนเรื่อง เรื่อง “เด็กดีต้องใจของสาธารณะร่วมกัน” นำเสนอเนื้อหาแบบตรงไปตรงมาและเน้นเรื่องหรือสถานการณ์ใกล้ตัวกับเด็กมากที่สุด เช่น การใช้ห้องสมุดที่เด็กในวัยเรียนยังต้องใช้อยู่เป็นประจำ ส่วนเรื่อง “เพื่อนรักในป่าใหญ่” เป็นการนำเสนอเรื่องแบบเหนือจริง (Fantasy) โดยใช้ตัวละครเป็นสัตว์ป่าและแสดงให้เห็นว่า เมื่ออาศัยอยู่ร่วมกันจึงต้องช่วยกันรักษาสถานที่และของต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อทั้งส่วนรวมและส่วนตน

9) การไม่ตัดสินผู้อื่นแต่ภายนอก

เมื่อต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น สิ่งสำคัญที่สุดคือการไม่ด่วนเชื่อและตัดสินว่าใครดีหรือร้ายจากภายนอก ไม่ว่าจะเป็นรูปร่าง หน้าตา หรืออุปนิสัยใจคอ การที่ปักใจเชื่อเพียงเพราะรูปร่างลักษณะคือการตัดสินคุณค่าของผู้อื่นที่ผิดวิธี นั่นจึงเป็นเรื่องที่ควรปลูกฝังความเข้าใจที่ถูกต้องแก่เด็กอย่างลึกซึ้ง ซึ่งจากการศึกษาพบมีหนังสือภาพสำหรับเด็กที่นำเสนอเรื่องการไม่ตัดสินผู้อื่นแต่ภายนอก ดังนี้

เรื่อง “เวลากลางวันของหมาป่ากับหนูน้อยหมวกแดง” เรื่องและภาพโดยปรีดา ปัญญาจันทร์ เป็นเรื่องราวระหว่างหมาป่ากับหนูน้อยหมวกแดง แต่ใช้กลวิธีเล่าเรื่องตามเวลาอันเป็นหลักการตามคณิตศาสตร์ เช่น แก้วโมงเช้าหนูน้อยหมวกแดงหิวตะกร้าออกไปบ้านคุณยาย บ่ายสองโมงถึงบ้านคุณยาย เป็นต้น อีกทั้งตัวละครหมาป่าไม่ได้เป็นหมาป่าใจร้ายตามแบบฉบับที่เด็กเคยอ่าน แต่ผู้แต่งได้ดัดแปลง

เรื่องราวให้หมาป่าเป็นหมาป่าใจดีที่อยากพาหนูน้อยหมวกแดงเดินทางอย่างปลอดภัย ซึ่งเป็นการปรับภาพลักษณ์ตัวละครใหม่ให้ผู้อ่านได้เห็นในอีกแง่มุมที่คาดไม่ถึง

หรือจากเรื่อง “بابา” เรื่องและภาพโดยกฤษณะ กาญจนภา และวชิรารวรรณ ทับเสื่อ เป็นเรื่องราวของเพื่อนรักทั้งสี่ตัว คือ เสือดาว หมิ ฮิปโป และช้าง ที่เข้าไปหาผลไม้ในป่าอัครรรยและถูกยักษ์بابาจับตัวไป เริ่มแรกจะนำเสนอให้ผู้อ่านเข้าใจว่าبابาเป็นสัตว์ประหลาดดุร้าย ไม่เป็นมิตร ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านลึ้นไปกับตัวละครหลักที่ถูกจับตัวไปว่าจะเอาชีวิตรอดอย่างไร แต่ในตอนท้ายจึงเฉลยว่าبابาเป็นสัตว์ประหลาดที่ใจดี แต่เพียงแค่มีหน้าตาที่หน้ากลัวเท่านั้น

จากตัวอย่างหนังสือภาพสำหรับเด็กข้างต้นพบกลวิธีการนำเสนอสองลักษณะ คือ การนำเสนอการไม่ตัดสินผู้อื่นจากภายนอกผ่านการตัดแปลงเรื่องราวจากกับนิทานคลาสสิกที่รู้จักกันดีอย่างเรื่องหนูน้อยหมวกแดง โดยนำเสนอในมุมมองใหม่ที่ปรับเปลี่ยนความคิดเกี่ยวกับความโหดร้ายของหมาป่าไป จากหมาป่าใจร้ายกลายเป็นหมาป่าใจดีแทน และการนำเสนอในแบบที่สร้างให้ตัวละครดูโหดร้ายตัวโตท่าทางน่ากลัว เห็นแล้วต้องตัดสินทันทีว่าเป็นตัวร้าย แต่ตอนจบกลับหักมุมและเฉลยว่าเป็นผู้มีจิตใจดีไม่ได้ น่ากลัวเหมือนรูปลักษณะ โดยทั้งสองกลวิธีมีจุดตรงร่วมกันคือความพยายามสร้างความเข้าใจในการพิจารณาภาพลักษณ์ของผู้คนในสังคมให้ลึกซึ้งมากขึ้นก่อนตัดสินบุคคลนั้น ๆ ซึ่งการเรียนรู้ที่จะไม่ตัดสินผู้อื่นแต่เพียงภายนอกนั้นจัดเป็นทักษะสำคัญอีกประการที่ควรปลูกฝังแก่เด็กเพื่อให้เข้าใจบุคคลอื่น ๆ ในสังคมอย่างแท้จริงโดยไม่ใช้ความคิดหรือความรู้สึกของตนเป็นที่ตั้งในการตัดสินผู้อื่น

จากการพิจารณาเนื้อหาหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า พบประเด็นที่น่าสนใจที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอเกี่ยวกับทักษะทางสังคมอยู่ 9 ประการ ได้แก่ 1) การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น 2) การเคารพสิทธิผู้อื่น 3) การรู้จักการแก้ปัญหาความขัดแย้ง 4) การควบคุมอารมณ์ 5) การเห็นคุณค่าในตนเอง 6) ความซื่อสัตย์ 7) ความสามัคคี 8) การเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน และ 9) การไม่ตัดสินคนแต่ภายนอก โดยมีการนำเสนอประเด็นการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นมากที่สุด อันได้แก่ การแบ่งปัน การช่วยเหลือเกื้อกูล ความมีน้ำใจ การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น และการเสียสละ รองลงมาคือประเด็นเรื่องการเคารพสิทธิผู้อื่นและความสามัคคี ส่วนประเด็นที่ผู้แต่งนำเสนอที่น้อยที่สุด คือ การควบคุมอารมณ์ ซึ่งปรากฏเรื่องที่น่าสนใจที่นำเสนอทักษะดังกล่าวเป็นแนวคิดหลักเพียงเรื่องเดียว ทั้งๆ ที่การเรียนรู้เรื่องของการควบคุมอารมณ์เป็นสิ่งสำคัญพื้นฐานในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น นอกจากนี้ประเด็นเรื่องของการเห็นคุณค่าในตัวเอง และการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ผู้แต่งก็เลือกมานำเสนอไม่มากนัก

ทั้งนี้ดังที่กล่าวไว้ข้างต้นแล้วว่า การนำเสนอทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมในหนังสือภาพสำหรับเด็กนั้น บางเรื่องอาจไม่ได้นำเสนอทักษะด้านใดด้านหนึ่งเป็นประเด็นหลักเพียงประเด็นเดียว ทว่ายังมีการสอดแทรกแง่คิดเกี่ยวกับทักษะสังคมด้านอื่น ๆ แฝงไว้ แม้จะไม่ได้เป็นประเด็นหลักของเรื่องก็ตาม แต่ถึงอย่างไรจากการวิเคราะห์เนื้อหาดังกล่าวก็สามารถนำมาเป็นองค์ประกอบสำคัญในการหาแนว

ทางการพัฒนาการนำเสนอเนื้อหาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบันต่อไปได้

1.1.2 กลวิธีการนำเสนอเนื้อหา

กลวิธีการนำเสนอจัดว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการถ่ายทอดเนื้อหาสาระไปสู่ผู้อ่านได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจากการศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม จำนวน 46 เรื่องพบว่า ผู้สร้างสรรค์ได้เลือกกลวิธีการนำเสนอผ่านการวางโครงเรื่อง กลวิธีการเล่าเรื่อง และการสร้างตัวละคร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) การวางโครงเรื่อง

โครงเรื่อง คือ การสร้างเรื่องราวคร่าว ๆ เพื่อเป็นแนวให้แต่งเนื้อเรื่องตามเค้าโครงนั้น ในโครงเรื่องจะมีข้อขัดแย้งหรือปัญหาผูกเป็นปม ชวนให้ผู้อ่านฉงนแล้วก็อยากรู้ต่อไปว่าเรื่องจะเป็นอย่างไร จะเกิดอะไรขึ้น มีการดำเนินเรื่องเพื่อชวนให้ผู้อ่านสนใจเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนถึงจุดยอด (Climax) ของเรื่อง จากนั้นเรื่องก็จะคลี่คลายและอาจจบลงอย่างที่ไม่ถึงก็ได้ (วิริยะ สิริสิงห. 2537: 60) จากการศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยอายุ 6-9 ปีที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม พบกลวิธีการวางโครงเรื่องทั้งหมด 3 ส่วน ได้แก่ การเปิดเรื่อง การดำเนินเรื่อง และการปิดเรื่อง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.1) การเปิดเรื่อง

การเปิดเรื่อง คือจุดเริ่มต้นที่สำคัญอย่างยิ่งของเรื่อง ที่ผู้เขียนจะต้องปูพื้นฐานให้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวละคร เหตุการณ์ เวลา และสถานที่ เป็นช่วงแนะนำตัวละครเพื่อเตรียมผู้อ่านให้รู้เรื่องราวเบื้องต้น (ยุวพาส์ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์วัฒนา. 2556: 111-116) โดยสามารถทำได้หลายรูปแบบ เช่น การเปิดเรื่องแบบบรรยาย การเปิดเรื่องด้วยการสนทนา และการเปิดเรื่องแบบพรรณนา แต่จากการศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กข้างต้น สรุปได้ว่ามีลักษณะการเปิดเรื่องอยู่ 2 รูปแบบ ดังนี้

1.1.1) การเปิดเรื่องแบบบรรยาย

การเปิดเรื่องแบบบรรยาย คือ การให้รายละเอียดและสร้างความน่าสนใจให้แก่ผู้อ่าน ซึ่งโดยส่วนใหญ่การเปิดเรื่องแบบบรรยายจะใช้ในหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยอายุ 6-9 ปีที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมมากที่สุด ดังตัวอย่าง

จากเรื่อง “สุขใจในวันน้ำท่วม” เรื่องและภาพโดยหทัยชนก เชียงทอง และสุทัศน์ ปะละมะ ในตอนเปิดเรื่องที่บรรยายถึงเหตุการณ์ฝนตกหนักก่อนที่จะเกิดน้ำท่วมใหญ่ ซึ่งเป็นจุดขัดแย้งสำคัญของเรื่อง ดังนี้

เช้าวันหนึ่งฝนตกหนัก สัตว์ทุกตัวต่างวิ่งหลบฝน

พ่อแม่เร่งปั่นจักรยานพาลูกน้อย 2 ตัวหลบฝนได้ทันไม่ใหญ่

(หทัยชนก เชียงทอง. 2560: 2-3)

อีกตัวอย่างจากเรื่อง “ความสามัคคี” เรื่องและภาพโดยปรีดา ปัญญาจันทร์ ในตอนเริ่มเรื่องที่ทุกคนในห้องเรียนของมาตีกำลังวุ่นวายกับการทำกิจกรรมสร้างบ้านจากลังกระดาษ ดังนี้

วันนี้ห้องเรียนของมาตีวุ่นวายที่สุด เพราะครูปล่อยให้เด็ก ๆ
ตกลงกันเองว่าจะสร้างบ้านแบบไหนจากลังกระดาษที่ทุกคนเตรียมมา
(ปรีดา ปัญญาจันทร์. 2557: 2-3)

หรือตัวอย่างที่ 3 จากเรื่อง “ดาวดวงนั้นของฉันคนเดียว” เรื่องโดยเพนกวิ้นตัวแรก ภาพโดยพัชชา ดิษยนันท์ ที่เปิดเรื่องด้วยการบรรยายถึงลักษณะและหน้าที่ของตัวละครเอกของเรื่อง คือ “นากน้อย” ที่มีอาชีพรับจ้างแจวเรือข้ามฟาก ดังนี้

นากน้อยรับจ้างแจวเรือข้ามฟากอยู่ที่ท่าแม่น้ำใสแจ้ว
ทุกวันจะมีสัตว์ทั้งตัวเล็กตัวใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นครูกระต่าย คุณนายแมวป่า
น้ำหมูฮู้ด หรือเด็กชายกระรอก ต่างเข้าแถวยาวเหยียดรอลงเรือของเขา
ตั้งแต่เช้าตรู่...
(เพนกวิ้นตัวแรก. 2554: 2)

จากทั้งสามตัวอย่างจะเห็นถึงการบรรยายบอกถึงที่มาของเหตุการณ์สำคัญหรือความเป็นมาของตัวละคร เพื่อเล่ารายละเอียดและสร้างความเข้าใจเบื้องต้นเป็นการนำผู้อ่านเข้าสู่เรื่องในลำดับต่อไปอย่างชัดเจน ไม่ซับซ้อน ซึ่งนับเป็นกลวิธีการเปิดเรื่องที่ใช้อย่างแพร่หลายในหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันสังคม ซึ่งใช้การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายถึง 44 เรื่องด้วยกัน

1.1.2) การเปิดเรื่องด้วยการสนทนา

การเปิดเรื่องด้วยการสนทนา คือ เริ่มเรื่องจากบทสนทนาของตัวละครเพื่อสร้างความน่าสนใจให้แก่ผู้อ่าน เพราะเป็นการเปิดเรื่องที่จุดสำคัญของการดำเนินเรื่องทันที ซึ่งจากการศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปีที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมใช้กลวิธีการเปิดเรื่องด้วยการสนทนาเพียงแค่ 2 เรื่อง ดังนี้

ตัวอย่างแรกจากเรื่อง “แพนเค้กของบุ่มบีม” เรื่องและภาพโดยสุพรรณิ นามวงษ์ และวิทิตา บุญสุภาพ ที่นำเสนอเรื่องราวความมีน้ำใจของบุ่มบีมที่แบ่งวัตถุดิบในการทำแพนเค้กแก่เพื่อน ๆ แล้วสุดท้ายเพื่อน ๆ ก็มาแบ่งขนมที่ทำขึ้นให้บุ่มบีมผู้มีน้ำใจด้วย โดยมีการเปิดเรื่องด้วยบทสนทนา ดังนี้

เช้าวันหนึ่ง บุ่มบีมหิวมาก จ๊อก จ๊อก
“อูย หิวจังเลย อ๊ะ! รู้แล้ว ทำแพนเค้กกินดีกว่า อย่างที่แม่เคยสอนไว้”

(สุพรรณิ นามวงษ์และวิทิตา บุญสุภาพ. 2556: 2-3)

และอีกตัวอย่างจากเรื่อง “ลูกแมวซื้อมันแกว” เรื่องและภาพโดยซีวัน วิสาสะ เป็นเรื่องราวของลูกแมวที่แม่มอบหมายให้ไปซื้อมันแกวที่ตลาด แม้ในตลาดจะมีของมากมายที่น่าสนใจจนลูกแมวเดินชมอย่างเพลิดเพลินแต่สุดท้ายลูกแมวก็นั่งที่ร้านมันแกวกลับไปให้แม่แมว โดยผู้แต่งเริ่มเปิดเรื่องด้วยบทสนทนา ดังนี้

“ลูกแมว ไปซื้อมันแกวให้แม่ได้ไหมจ๊ะ”

“ได้ค่ะ ลูกแมวอยากไปเดินตลาดพอดีเลยค่ะ”

(ซีวัน วิสาสะ. 2557: 1)

จากตัวอย่างการเปิดเรื่องด้วยบทสนทนาข้างต้นจะพบว่า เป็นการใช้การพูดคุยเพื่อเปิดเรื่องเชื่อมโยงไปสู่จุดสำคัญของการดำเนินเรื่องทันที นับเป็นการให้รายละเอียดแก่ผู้อ่านเพื่อเตรียมพร้อมกับการอ่านต่อไปได้อย่างน่าสนใจ

ทั้งนี้หนังสือภาพสำหรับเด็กที่ศึกษาทั้ง 46 เรื่อง โดยส่วนใหญ่จะเริ่มเปิดเรื่องตามโครงสร้างของโครงเรื่องแบบ Freytag Pyramid ซึ่งนักวิจารณ์ชาวเยอรมันชื่อ Gustav Freytag ได้พัฒนาขึ้น โดยจะเริ่มเรื่องจากสถานการณ์ที่ไม่แน่นอน (Unstable Situation) หรือความไม่ปกติธรรมดา (ประคอง เจริญจิตกรรม. 2556: 48) เพื่อสร้างความตื่นเต้นและสงสัยใคร่รู้ให้ผู้อ่านอยากติดตามเรื่องราวต่อไป

ดังตัวอย่างจากเรื่อง “สี่สหายกับต้นไม้ 100 ต้น” เรื่องและภาพโดยกฤษณะ กาญจนานา และวชิราวรรณ ทับเสื่อ ซึ่งเปิดเรื่องด้วยการให้เพื่อนรักทั้งสี่ ได้แก่ ลูกหมู เสือน้อย ลูกหมา และลูกหมีชวนกันออกไปเดินเล่น แต่ยิ่งเดินก็ยิ่งร้อนเพราะไม่มีต้นไม้สักต้นเดียว จากตัวอย่างการเปิดเรื่องจะเห็นว่า ผู้แต่งได้ใช้กลวิธีการเปิดเรื่องโดยการสร้างสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนหรือไม่ปกติ กล่าวคือการไปเดินเล่นในป่าแต่กลับไม่พบต้นไม้สักต้นเดียว ให้ผู้อ่านชวนสงสัยและอยากติดตามต่อว่า เพราะเหตุใดและสี่สหายจะไปพบกับอะไรต่อไป

หรืออีกตัวอย่างจากเรื่อง “ยักษ์ใหญ่” เรื่องและภาพโดยไอริณ อีสริยะเนตร เริ่มเรื่องด้วยการบรรยายว่า “ใหญ่ เป็นยักษ์ใหญ่ อาศัยอย่างโดดเดี่ยวหลังก้อนหินมหึมา” (ไอริณ อีสริยะเนตร. 2563: 4) จากการเปิดเรื่องด้วยถ้อยคำสั้นๆ แต่ก็ใช้กลวิธีการสร้างความไม่ปกติธรรมดาให้ผู้อ่านเกิดความสงสัยใคร่รู้ว่า เพราะเหตุใดยักษ์ใหญ่จึงอาศัยอยู่เพียงลำพัง ทำให้ผู้อ่านเกิดความอยากติดตามเรื่องราวของยักษ์ใหญ่ต่อไปได้

จากการเปิดเรื่องทั้ง 2 ลักษณะ คือ การเปิดเรื่องด้วยการบรรยาย และการเปิดเรื่องด้วยการสนทนา แม้จะเป็นการเปิดเรื่องในรูปแบบที่ไม่ได้แปลกใหม่มากนัก แต่สามารถให้รายละเอียดสร้างความเข้าใจแก่ผู้อ่านเกี่ยวกับตัวละคร ฉาก และบรรยากาศของเรื่องได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังมีจุดร่วมกันคือความพยายามเปิดเรื่องด้วยสถานการณ์ที่ไม่ปกติทำให้เกิดความน่าติดตามเรื่องราวต่อไปได้อีกด้วย

1.2) การดำเนินเรื่อง

สิ่งสำคัญของการวางโครงเรื่องในส่วนของกา​รดำเนินเรื่อง คือ ความขัดแย้ง (Conflict) ดังที่ ยูวพาส์ (ประทีปะเสน) ซัยคิลบัวพัฒนา (2556: 112-114) กล่าวไว้โดยสรุปเกี่ยวกับความขัดแย้งว่า ความขัดแย้งคือปัญหาที่จะทำให้เรื่องราวดำเนินต่อไป อันจะนำไปสู่การผูกปม (Complication) และ การขมวดปม (Rising Action) ซึ่งหมายถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นหลังบทเปิดเรื่องอันเป็นช่วงยุ่งยากที่จะทำให้เรื่องพัฒนาและดำเนินต่อไป โดยปัญหาและความขัดแย้งของโครงเรื่องจะค่อยๆ ปรากฏออกมาอย่างเด่นชัด และจะค่อยๆ เข้มข้นขึ้นจนถึงจุดวิกฤติ (Crisis) หรือจุดหักเหของเรื่อง ซึ่งจุดวิกฤติของเรื่องก็สามารถเกิดขึ้นได้มากกว่าหนึ่งครั้งจนเรื่องดำเนินมาถึงความตึงเครียดที่สุดหรือการหักเหครั้งสุดท้ายที่เรียกว่า จุดสุดยอด (Climax) ก่อนที่เรื่องจะคลี่คลายและจบลง ทั้งนี้ความขัดแย้งต้องเกิดขึ้นกับตัวละครเอก โดยสามารถแบ่งความขัดแย้งได้ 3 ลักษณะ คือ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม และความขัดแย้งของมนุษย์กับตัวเอง จากการศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมปรากฏความขัดแย้งหรือการสร้างปมปัญหาของเรื่องทั้ง 3 ลักษณะ ดังที่จะอธิบายในลำดับต่อไป

ทั้งนี้การนำเสนอความขัดแย้ง การผูกปมปัญหา จนพัฒนาไปถึงจุดวิกฤติก่อนการคลี่คลายปมของเรื่องนั้น ผู้แต่งสามารถนำเสนอผ่านการดำเนินเรื่องได้หลากหลายรูปแบบ โดย วิริยะ สิริสิงห์ (2537: 83-84) ได้กล่าวถึงการดำเนินเรื่องในหนังสือภาพสำหรับเด็กไว้ว่า การดำเนินเรื่อง คือ ช่วงที่สืบเนื่องมาจากการเปิดเรื่องเพื่อให้ผู้อ่านทราบความคลี่คลายของเรื่อง ซึ่งทำได้หลายรูปแบบ อาทิ การดำเนินเรื่องตามลำดับปฏิทิน ดำเนินเรื่องด้วยการตั้งคำถามเพื่อแทรกข้อมูลความรู้ที่ต้องการสื่อถึงผู้อ่าน การดำเนินเรื่องแบบให้ตัวละครเป็นผู้เล่าเรื่อง โดยจะใช้ตัวละครตัวใดตัวหนึ่งเป็นผู้เล่าหรือตัวละครในเรื่องช่วยกันเล่าก็ได้ นอกจากนี้ยังมีการดำเนินเรื่องโดยใช้ผู้เขียนเป็นผู้เล่าเรื่องเองอีกด้วย นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้พบวิธีการดำเนินเรื่องที่น่าสนใจเพิ่มเติมในหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยสามารถสรุปการใช้การดำเนินเรื่องได้ 5 ลักษณะ ดังนี้

1.2.1) การดำเนินเรื่องตามลำดับปฏิทิน

การดำเนินเรื่องตามลำดับปฏิทิน คือ การเล่าเรื่องตามลำดับเวลา เรื่องเกิดก่อนเล่าก่อน เรื่องเกิดหลังเล่าทีหลัง ซึ่งตัวอย่างหนังสือภาพสำหรับเด็กที่มีการดำเนินเรื่องตามลำดับปฏิทิน มีดังนี้

จากเรื่อง “เวลากลางวันของหมาป่ากับหนูน้อยหมวกแดง” เรื่องและภาพโดย ปรีดา ปัญญาจันทร์ เป็นเรื่องราวที่เล่าตามลำดับเวลาตั้งแต่หกโมงเช้าจนถึงหกโมงเย็นของหมาป่ากับหนูน้อยหมวกแดงที่ใช้เวลาระหว่างทางไปบ้านคุณยายทั้งวันด้วยกัน โดยใช้โครงเรื่องหลักตามเดิม เช่น หมาป่ามาคอยเฝ้าหนูน้อยหมวกแดงออกจากบ้านตอนเช้า ไปดักพบหนูน้อยหมวกแดงกลางทาง ขวนหนูน้อยหมวกแดงไปเก็บดอกไม้ไปฝากคุณยาย แต่ปรับเปลี่ยนการดำเนินเรื่องและสถานการณ์ตั้งแต่ช่วงกลางเรื่อง

เป็นต้นไปให้หมาป่าดูเป็นมิตรและพาหนูน้อยหมวกแดงกลับถึงบ้านอย่างปลอดภัย ซึ่งเป็นการนำเสนอเรื่องราวของหนูน้อยหมวกแดงกับหมาป่าที่ผู้อ่านรู้จักกันดีในแบบฉบับของนิทานคลาสสิก แต่นำโครงเรื่องมาดัดแปลงใหม่แบบหักมุมให้ผู้อ่านตื่นเต้นว่าหนูน้อยจะถูกหมาป่าทำร้ายแบบในต้นฉบับเดิมเมื่อไร ซึ่งในท้ายที่สุดผู้อ่านจึงได้รู้ว่าแท้จริงแล้วหมาป่าเป็นเพื่อนที่ดีของหนูน้อยหมวกแดง

อีกตัวอย่างจากเรื่อง “ไมโลกับฉิ่ง” เรื่องและภาพโดยนันทวัน วาตะ เป็นการเล่าเรื่องโดยเล่าตามลำดับเหตุการณ์ตั้งแต่ไมโลเข้ามาชวนเด็กหญิงออกไปเล่นลูกบอล พวกเขาจึงออกไปเล่นด้วยกัน แล้วลูกบอลสีแดงก็ถูกลมพัดลอยไปไกล จากนั้นจึงดำเนินเรื่องต่อด้วยการตามหาลูกบอลในสถานที่ต่าง ๆ โดยมีสัตว์ต่าง ๆ ที่ทำของหายเช่นเดียวกันคอยช่วยเหลือในแต่ละเหตุการณ์จนจบเรื่อง ซึ่งเป็นการเล่าเรื่องตามลำดับปฏิทินได้อย่างน่าติดตาม ทั้งนี้เรื่อง “ไมโลกับฉิ่ง” เป็นการสร้างปมปัญหาความขัดแย้งระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม โดยผู้แต่งกำหนดให้มีลมวูบใหญ่พัดมาทำให้ลูกบอลสีแดงของเด็กหญิงลอยออกนอกรั้วไปเป็นจุดเริ่มต้นของการตามหาลูกบอลของเด็กหญิง ไมโล และเหล่าสัตว์ที่พบเจอระหว่างทาง ซึ่งถึงแม้เรื่องจะดำเนินไปถึงตอนจบที่พบลูกบอลแล้ว แต่ลมก็ยังพัดมาทำให้ลูกบอลลอยไปอีกครั้ง โดยให้ผู้อ่านจินตนาการต่อเองว่าเรื่องราวจะเป็นเช่นไรต่อไป

และอีกตัวอย่างจากเรื่อง “โกโก้ อีโปไปธรรมดา” เรื่องและภาพโดยฉิชา พิษวนิชย์ โดยมีการดำเนินเรื่องตามลำดับเวลา เริ่มจากโกโก้ อีโปไปน้อยอยากเป็นเพื่อนกับชมพู อีโปไปสาว จึงเริ่มพยายามทำตัวเองให้ชมพูชอบ แต่ไม่ว่าจะฝึกร้องเพลงหรือเล่นกีฬา สุดท้ายโกโก้ก็เป็นอย่างที่ไม่คิดไม่ได้ จากนั้นโกโก้ก็เริ่มท้อใจและคิดว่าชมพูคงไม่อยากเป็นเพื่อนกับอีโปไปธรรมดา ๆ เช่นมันเป็นแน่ จากเรื่องเป็นการสร้างปมปัญหาในลักษณะความขัดแย้งของตัวละครกับตัวเอง ซึ่งเกิดจากความมั่นใจในตัวเอง ทำให้รู้สึกท้อแท้และสับสนกับสิ่งที่ตนเองเป็น จนสุดท้ายเมื่อโกโก้ค้นพบสิ่งที่ชื่นชอบและเป็นตัวเองที่สุดจึงเริ่มขจัดปมปัญหาความขัดแย้งในตัวเองและมีความสุขที่แท้จริงได้

กลวิธีการดำเนินเรื่องตามลำดับปฏิทินจัดเป็นกลวิธีหนึ่งที่มีใช้ในหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันแทบทุกเรื่องเนื่องจากการเล่าเรื่องที่ไม่ซับซ้อน ลำดับเรื่องราวได้อย่างชัดเจน ทำให้ผู้อ่านคือเด็กไม่เกิดความสับสนในการรับรู้และเข้าใจเนื้อเรื่องได้

1.2.2) การดำเนินเรื่องโดยใช้วิธีตั้งคำถาม

การดำเนินเรื่องโดยใช้วิธีตั้งคำถาม คือ วิธีการดำเนินเรื่องเพื่อแทรกความรู้ที่ต้องการสื่อให้ผู้อ่านทราบ เป็นการใช้คำถามแทนการบรรยาย ซึ่งจะช่วยให้เรื่องน่าสนใจและชวนติดตาม ขณะเดียวกันก็ได้สาระและเข้าใจเรื่องได้มากขึ้นอีกด้วย จากการศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมพบกลวิธีการดำเนินเรื่องในรูปแบบดังกล่าว ดังนี้

จากตัวอย่างเรื่อง “เพื่อนใหม่ของสีหมึก” เรื่องและภาพโดยสุวิมล เมธาวัชรินทร์ เป็นการดำเนินเรื่องแบบตั้งคำถามระหว่างการเดินทางกลับบ้านของแมวน้อยสีหมึกด้วยรถไฟ เนื่องจากตัวละครประสบปัญหาตลอดการเดินทางซึ่งเกิดจากความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับ

สภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการเดินทาง ทั้งรางรถไฟขาด ดวงดาวไหลท่วมทางรถไฟ หรือพื้นหมด เป็นต้น ผู้แต่งจึงใช้กลวิธีตั้งคำถามเพื่อให้ตัวละครได้ช่วยกันแก้ไขปัญหาต่างๆ ดังตัวอย่างในตอนที่ดาวหางสีม่วงพุ่งชนรางรถไฟจนขาด ทำให้รถไฟแล่นต่อไปไม่ได้ คนขับรถไฟจึงเอ่ยถามขึ้นมาว่า

“วันนี้ายสถานีไม่สบายจึงไม่ได้มาด้วย แล้วใครจะซ่อมรางรถไฟได้ล่ะ”

คนขับรถไฟอวภาคร้องบอก

“ฉันซ่อมได้” มังกรสีชมพูพูดแล้วยิ้มกว้าง

(สุวิมล เมธาวชิรินทร์. 2553: 11)

จากประโยคตัวอย่างเป็นการตั้งคำถามเพื่อให้ตัวละครอื่นๆ ในเรื่องได้ตอบเพื่อหาทางแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างทางเป็นระยะที่เมฆน้อยสีหมึกกลับบ้านจนเรื่องราวสามารถดำเนินไปถึงตอนท้ายที่ทุกคนถึงที่หมายปลายทางของเรื่องได้

หรืออีกตัวอย่างจากเรื่อง “มีใครอยู่มั้ย” เรื่องและภาพโดยปิยา วัชรระสวัสดิ์ ซึ่งดำเนินเรื่องด้วยการให้ชายหาเงินต้องการตัดต้นไม้ไปขายเพื่อจะได้เงินมากๆ ระหว่างที่กำลังจะตัดต้นไม้ก็มีบางสิ่งหล่นลงมา เขาจึงถามขึ้นว่า “มีใครอยู่มั้ย” ซ้ำๆ อยู่หลายครั้งตลอดเวลาที่จะตัดต้นไม้ นั้น จนสุดท้ายจึงได้รู้ว่าบนต้นไม้มีสัตว์มากมายอาศัยอยู่ เขาจึงตัดสินใจไม่ตัดต้นไม้อีกแล้ว จากเรื่องเป็นการนำเสนอปัญหาความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสภาพแวดล้อม คือ สิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่บนต้นไม้ที่มักคอยขัดจังหวะการตัดไม้ของเขา โดยดำเนินเรื่องด้วยการตั้งคำถามระหว่างทางว่า “มีใครอยู่มั้ย” เพื่อจะได้เฉลยคำตอบและดำเนินเรื่องต่อไปได้ว่า มีสัตว์อะไรอาศัยอยู่บนต้นไม้บ้างจนเข้าสู่การคลี่คลายปมเฉลยตัวละครปริศนาและให้แง่คิดในตอนจบของเรื่อง

ทั้งนี้กลวิธีการดำเนินเรื่องด้วยวิธีการตั้งคำถามนี้ จัดเป็นกลวิธีที่มักใช้ในการดำเนินเรื่องในหนังสือภาพสำหรับเด็ก เนื่องจากเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างผู้แต่ง ตัวละคร และผู้อ่านให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันจากการคิดใคร่ครวญเพื่อมีส่วนร่วมในการตอบคำถามและการดำเนินเรื่องต่อไปได้อย่างน่าติดตาม

1.2.3) การดำเนินเรื่องโดยใช้ผู้เขียนเป็นผู้เล่าเรื่องเอง

การดำเนินเรื่องโดยใช้ผู้เขียนเป็นผู้เล่าเรื่อง เป็นกลวิธีที่ผู้เขียนจะใช้ตัวละครทุกตัวในเรื่องเป็นผู้เล่า โดยผู้อ่านจะไม่ทราบว่าคุณเขียนเป็นผู้เล่า ดังตัวอย่าง คือ

จากเรื่อง “เด็กดีต้องใช้ของสาธารณะร่วมกัน” เรื่องและภาพโดยกิตติยา ลีครองสกุล และร่วมรัฐ ปรมาริกุล เป็นเรื่องราวตอนที่เด็กชายโลมาฉีกหนังสือภาพของห้องสมุดหน้าที่สวยงามออกไปติดสมุดวาดเขียนของตนเอง ทำให้เกิดความขัดแย้งโต้เถียงกับเพื่อนๆ ซึ่งจัดเป็นความขัดแย้งระหว่างตัวละครที่เป็นมนุษย์กับมนุษย์ จนตอนท้ายโลมาถึงได้เรียนรู้และสำนึกผิดแล้วไปซื้อหนังสือเล่มใหม่เปลี่ยนให้ห้องสมุด ทั้งสัญญาว่าจะรักษาของส่วนรวมต่อไป โดยมีการดำเนินเรื่องนี้โดยผู้เขียนเล่าเรื่องเอง ดังนี้

ข้าวตุงสุใจ	ไปห้องสมุด
หนังสือที่ดีที่สุด	มีให้เลือกสรร
รวมภาพสัตว์น้ำ	ความรู้สารพัน
ยืมกลับบ้านพลัน	อ่านแล้วสนุกดี

.....

โลมาอีกอึก	ถูกหักจึงตอบไป
ตอนนั้นคิดไม่ได้	จึงฉีกออกมา
ไม่นึกถึงใคร	อยากได้นักหนา
พอฉีกแล้วไม่กล้า	ยอมรับกับใคร

(กิตติยา ลีครองสกุล และร่วมรัฐ ปริญญาอักษร. 2557: 2,14)

ตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่า ผู้แต่งใช้กลวิธีให้ตัวละครในเรื่องเป็นผู้เล่าเรื่อง ทำให้ผู้อ่านเข้าใจเหตุการณ์ ความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ของตัวละครต่างๆ อย่างชัดเจนผ่านมุมมองของผู้เล่า หรืออีกตัวอย่างจากเรื่อง “สี่สหายกับต้นไม้ 100 ต้น” เรื่องและภาพโดยกฤษณะ กาญจนานา และวชิรารวรรณ ทับเสือ ซึ่งใช้การดำเนินเรื่องโดยผู้แต่งเป็นผู้เล่าเรื่องเองทั้งหมด ดังตัวอย่าง

พี่หมีและพี่แมวเห็นสี่สหายร้อนจึงชวนสี่สหายแหวะที่หมู่บ้าน
หมู่บ้านของพี่หมีร้อนเย็นสบายเพราะเต็มไปด้วยต้นไม้ แลยังมีเพื่อน ๆ มากมาย
นั่น! แม่ไก่กำลังมองหาลูกเจี๊ยบ 5 ตัว เด็ก ๆ เห็นลูกเจี๊ยบใหม่...

(กฤษณะ กาญจนานา และวชิรารวรรณ ทับเสือ. 2561: 4)

จากตัวอย่างจะพบว่า ผู้แต่งใช้กลวิธีการเล่าเรื่องเองทั้งหมดทำให้เรื่องดำเนินไปโดยผู้อ่านรู้มุมมองความคิดและการกระทำของตัวละครทุกตัวอย่างชัดเจนจากการเล่าเรื่องของผู้แต่ง ทั้งนี้จากเรื่องยังมีการสร้างปมความขัดแย้งโดยเริ่มจากตัวละครขัดแย้งกับสภาพแวดล้อมที่มีอากาศร้อนมาก ทำให้ผู้แต่งค่อย ๆ เล่าเรื่องต่อไปสู่ปมปัญหาอื่น รวมถึงมีการสอดแทรกการตั้งถามระหว่างเรื่อง เพื่อให้เด็ก ๆ มีส่วนร่วมในการตอบคำถามและการดำเนินเรื่องอีกด้วย

1.2.4) การดำเนินเรื่องแบบนิทานไม่รู้จบหรือนิทานลูกโซ่

การดำเนินเรื่องแบบนิทานไม่รู้จบหรือนิทานลูกโซ่เป็นการดำเนินเรื่องในลักษณะคล้ายนิทานโบราณ โดยเล่าเรื่องต่อเนื่องด้วยวิธีการทวนเรื่องซ้ำไปซ้ำมาผูกต่อกันเป็นลูกโซ่ ส่วนใหญ่เรื่องจะวนกลับมาที่เดิม แต่บางครั้งอาจต่อเนื่องซ้ำ ๆ จนพบจุดจบ หนังสือภาพสำหรับเด็กในปัจจุบันส่วนใหญ่มีการดัดแปลงการดำเนินเรื่องในลักษณะดังกล่าว โดยสร้างสรรค์เรื่องให้มีการซ้ำทวนเรื่องราวและสถานการณ์คล้ายคลึงกันแต่เปลี่ยนรายละเอียดในแต่ละสถานการณ์ก่อนจะคลี่คลายปมและเข้าสู่ตอนจบเรื่อง ซึ่งลักษณะการดำเนินเรื่องในลักษณะนี้เหมาะสำหรับการนำเสนอเรื่องสำหรับเด็ก เนื่องจากเด็กผู้อ่านมักชอบเรื่องราวซ้ำ ๆ เป็นจังหวะที่สนุกสนาน จากการศึกษาพบว่า มีหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ใช้กลวิธีการดำเนินเรื่องในลักษณะของนิทานไม่รู้จบหรือนิทานลูกโซ่อยู่เป็นจำนวนมาก ดังตัวอย่างเช่น

จากเรื่อง “แพนเค้กของบุ่มบีม” เรื่องโดยสุพรรณิ นามวงษ์ ภาพโดยวิจิตา บุญสุภาพ เป็นการนำเสนอเรื่องราวของบุ่มบีมที่กำลังทำแพนเค้ก แต่เพื่อน ๆ ขาดวัตถุดิบทำขนม ซึ่งปมปัญหาดังกล่าวจัดเป็นความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสภาพแวดล้อมที่ไม่มีวัตถุดิบทำขนม ทำให้เพื่อน ๆ ต้องแฉะมาขอแบ่ง บุ่มบีมมีน้ำใจจึงแบ่งให้เพื่อน ๆ คนละครึ่ง สุดท้ายเพื่อน ๆ ก็แบ่งขนมที่ทำให้บุ่มบีมได้กินด้วย จากเรื่องใช้กลวิธีสร้างสถานการณ์ซ้ำ ๆ แต่เปลี่ยนรายละเอียดปลีกย่อยในแต่ละเหตุการณ์เพื่อชวนให้ติดตามเรื่องต่อไป อีกทั้งยังให้ตัวละครพูดประโยคซ้ำ ๆ หลายครั้ง เพื่อให้เด็กจดจำในลักษณะนิทานไม่รู้จบหรือนิทานลูกโซ่ ได้แก่ “ก๊อ ก๊อ ก๊อ ใครมาเคาะประตูกันนะ... ได้ลิจ๊ะ บุ่มบีมจะแบ่งให้ครึ่งหนึ่งนะ” (สุพรรณิ นามวงษ์และวิจิตา บุญสุภาพ. 2556: 5-25) ไปตลอดทุกเหตุการณ์ในเรื่อง ซึ่งเป็นลักษณะของการซ้ำเหตุการณ์ให้ผู้อ่านรู้สึกสนุกไปกับการคาดเดาว่า ในเหตุการณ์ลักษณะเดียวกันนี้ต่อไปบุ่มบีมจะพบใครและต้องแบ่งอะไรให้ตัวละครตัวใหม่อีก จัดเป็นลักษณะการดำเนินเรื่องที่นำติดตามและทำให้ผู้อ่านสนุกกับการคาดเดาด้วย

หรืออีกตัวอย่างจากเรื่อง “คาถาแปลงกาย” เรื่องและภาพโดยสุดไพทเมืองไทย ซึ่งเป็นการดำเนินเรื่องในลักษณะซ้ำเหตุการณ์ที่เจ้าดำพยายามที่จะแปลงกายเปลี่ยนตัวเองให้เป็นเหมือนเพื่อนที่เก่งกว่าตัวเอง ซึ่งเป็นปมปัญหาที่จัดว่าเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในใจของตัวละครคือ ตัวเจ้าดำเอง แต่สุดท้ายเมื่อแม่ मदแนะนำและให้กำลังใจ เจ้าดำถึงค้นพบว่ามันก็มี ความเก่งในแบบฉบับของตัวเองโดยไม่จำเป็นต้องแปลงกายเป็นใครอีกเลย จากเรื่องเป็นการใช้กลวิธีการซ้ำเหตุการณ์ในลักษณะนิทานไม่รู้จบให้ผู้อ่านได้สนุกกับการคาดเดาเนื้อเรื่องว่า ต่อไปนี้เจ้าดำจะแปลงกายเป็นใครอีก

กลวิธีการดำเนินเรื่องแบบนิทานไม่รู้จบหรือนิทานลูกโซ่ เป็นการนำรูปแบบการเล่าเรื่องแบบนิทานพื้นบ้านมาใช้ประกอบการเล่าเรื่อง แต่เป็นลูกเล่นที่เพิ่มความน่าสนใจและน่าติดตามให้กับเรื่องราว ทำให้ผู้แต่งส่วนใหญ่มักจะใช้กลวิธีดังกล่าวในการดำเนินเรื่องสำหรับเด็กให้ผู้อ่านได้สนุกสนานกับช่วงทำนองการเล่าซ้ำ ๆ แต่เปลี่ยนแปลงรายละเอียดของเรื่องราวให้ได้คาดเดาต่อไปอย่างตื่นเต้น

1.2.5) การดำเนินเรื่องด้วยการยกตัวอย่างสถานการณ์ในชีวิตจริงประกอบ

กลวิธีการยกตัวอย่างสถานการณ์ในชีวิตจริงประกอบเป็นการดำเนินเรื่องในอีกรูปแบบหนึ่งที่ผู้วิจัยพบว่า ผู้แต่งมักเลือกใช้เป็นการดำเนินเรื่องในหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม เนื่องจากเป็นกลวิธีที่สามารถเชื่อมโยงความเข้าใจของเด็กผู้อ่านจากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่องกับเหตุการณ์ในชีวิตจริงได้อย่างชัดเจน ทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจสาระที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอได้กระจ่างชัดยิ่งขึ้น ดังตัวอย่าง

จากเรื่อง “เจ้าสิงโตโมโหโทโโส” เรื่องและภาพโดยยุวดี สุวรรณศักดิ์ชัย ซึ่งเป็นเรื่องราวของเจ้าสิงโตที่โมโหอยู่ตลอดเวลา เพราะเกิดความขัดแย้งภายในตัวเองจนเกิดอารมณ์ที่ขุ่นมัวซึ่งส่งผลไปสู่ความขัดแย้งกับตัวละครอื่น ๆ ในเรื่องที่เจ้าสิงโตรู้สึกขวางหูขวางตาไปหมด แล้วเหล่าสัตว์จึง

ช่วยกันแนะนำวิธีระงับความโกรธให้เจ้าสิงโตจนมันหัวเราะอารมณ์ดี และได้ชื่อใหม่ว่า ‘สิงโตอารมณ์ดี’ ซึ่งผู้แต่งได้ใช้กลวิธีการยกตัวอย่างสถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงประกอบการที่เหล่าสัตว์หาวิธีช่วยเจ้าสิงโต ดังนี้

หนูน้อยยกมือยกขา	เอ่ยปากบอกว่า “โยคะ” ช่วยได้
สุดลมหายใจอ่อนคลาย	ความโกรธนั้นหาย มลายทันที
.....	
ท่าหายใจแบบเสียงผึ้ง	
ท่าต้นไม้	
ท่าปลดปล่อย.....	

(ยูวดี สุวรรณศักดิ์ชัย. 2560: 18-19)

ตัวอย่างข้างต้นเป็นตอนที่เจ้าหนูน้อยแนะนำวิธีการลดอารมณ์โกรธให้เจ้าสิงโตด้วยการใช้ “โยคะ” ท่าทางต่าง ๆ เข้าช่วย ซึ่งจัดเป็นการยกตัวอย่างสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในสถานการณ์ปัจจุบัน มาประกอบการเล่าเรื่องให้ผู้อ่านเข้าใจได้ชัดเจนและเห็นภาพยิ่งขึ้น

หรืออีกตัวอย่างจากเรื่อง “ไม่ใช่ของเรา...คืนเขาไปนะ” เรื่องโดยนันทวรรณ ภูศรี ภาพโดยวชิรารวรรณ ทับเสือ และกฤษณะ กาญจนภา เป็นเรื่องราวของเด็กชายที่เก็บดินสอได้แต่เขาไม่สบายใจที่หยิบของคนอื่นมา ซึ่งผู้แต่งได้สร้างปมปัญหาให้ตัวละครเอกเกิดความขัดแย้งในตัวเอง พ่อจึงแนะนำให้ไปตามหาเจ้าของเพื่อเอาไปคืน วันต่อมาเด็กชายจึงนำดินสอแท่งนี้ไปให้คุณครูเพื่อตามหาเจ้าของ และไม่นานก็พบเจ้าของดินสอ โดยผู้แต่งได้ใช้กลวิธีดำเนินการเรื่องด้วยการสร้างสถานการณ์เสมือนในชีวิตประจำวันของเด็ก ด้วยการใส่ตัวละคร ฉากและบรรยากาศ รวมถึงเหตุการณ์ต่างๆ เกิดขึ้นที่โรงเรียนเทียบเคียงได้กับในโรงเรียนของเด็กผู้อ่าน ดังนี้

กริ่ง กริ่ง โรงเรียนเลิกแล้ว	เด็กน้อยเสียงแจ้วร่าเริงสุخی
สพายกระเป๋าเตรียมไว้	เด็กเด็กสุขใจยิ้มแย้มเต็มที
เรียนหนักมาแล้วทั้งวัน	อยากกลับบ้านกันวิ่งแจ้นเร็วรี
ใครใกล้เดินกลับเป็นแถว	เดินกันเป็นแนวเรียบร้อยตุติ
ปิ่นปิ่นรอคุณพ่อมารับ	เพื่อนทยอยกลับเหลืออีกแคสี่
นั่งพักตรงโคนต้นไม้	เอ๊ะ นั่นอะไร ตกอยู่ใต้เก้าอี้...

(นันทวรรณ ภูศรี. 2557: 2-3)

จากตัวอย่างทำให้เห็นถึงการใส่สถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่เด็กผู้อ่านสามารถประสบพบเจอได้จริงในชีวิตประจำวัน คือ การไปโรงเรียน ซึ่งจะส่งผลให้ผู้อ่านรู้สึกคุ้นเคยกับเรื่องราว และสามารถเชื่อมโยงความคิดและเข้าใจเรื่องราวที่เกิดขึ้นในเรื่องได้ง่ายมากยิ่งขึ้น และอาจรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องราวและตัวละครได้

ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า แม่ผู้แต่งหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมมักจะใช้กลวิธีการดำเนินเรื่องแบบตามลำดับปฏิทินมากที่สุด เพื่อความชัดเจนในการดำเนินเรื่องตามลำดับเวลา แต่ในขณะเดียวกันผู้แต่งอาจไม่ได้ใช้กลวิธีการดำเนินเรื่องแบบใดแบบหนึ่งตลอดทั้งเรื่อง ทว่าบางเรื่องอาจมีการผสมผสานกลวิธีการดำเนินเรื่องในหลากหลายรูปแบบ เช่น บางเรื่องใช้การลำดับเรื่องตามลำดับปฏิทินผสมผสานกับการให้ผู้แต่งเป็นผู้เล่าเรื่อง หรือบางเรื่องอาจใช้กลวิธีการดำเนินเรื่องแบบนิทานไม่รู้จบหรือนิทานลูกโซ่ แต่สอดแทรกการตั้งคำถามให้ผู้อ่านมีส่วนร่วมกับการดำเนินเรื่องไปตามลำดับด้วย เช่นเดียวกับการสร้างปมปัญหาหรือความขัดแย้งในเรื่องก็มีทั้งความขัดแย้งระหว่างตัวละครด้วยตนเอง ความขัดแย้งระหว่างตัวละครกับสิ่งแวดล้อม และความขัดแย้งภายในใจของตัวละครเองผสมผสานกันเพื่อการดำเนินเรื่องที่สมจริงและนำไปสู่การคลี่คลายปมปัญหาของเรื่องต่อไปอย่างสมเหตุสมผล

1.3) การปิดเรื่อง

การแก้ปม (Falling Action) คือ การค่อย ๆ ลดความตึงเครียดของเรื่องราวเพื่อนำไปสู่การคลี่คลายเรื่อง (Resolution) คือ การคลี่คลายปัญหาและความขัดแย้ง จนปิดเรื่องในท้ายที่สุด ซึ่งการปิดเรื่องจัดเป็นส่วนที่สำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นส่วนที่เรื่องต้องมาถึงจุดสิ้นสุด ปัญหาต่าง ๆ ต้องได้รับการคลี่คลาย ดังที่ วิริยะ สิริสิงหะ (2537: 85) กล่าวว่า การปิดเรื่องหรือตอนจบเรื่อง เป็นตอนที่ปัญหาได้รับการคลี่คลาย ถือเป็นจุดที่ให้ความตื่นเต้น ความสนใจ ความตึงเครียด หรือความรู้สึกด้านอื่น ๆ ของผู้อ่านทวีขึ้นจนถึงจุดสุดท้าย ซึ่งการปิดเรื่องมีหลายลักษณะ เช่น การปิดเรื่องแบบสุขนานุกรม การปิดเรื่องแบบโศกนาฏกรรม การปิดเรื่องแบบให้ตื่นเต้นหรือหักมุมตอนจบ และปิดเรื่องแบบให้ข้อคิด ซึ่งจากการศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปีที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมทั้งหมด 46 เล่ม พบรูปแบบการปิดเรื่อง 3 ลักษณะ ดังนี้

1.3.1) การปิดเรื่องแบบสุขนานุกรม

การปิดเรื่องแบบสุขนานุกรม คือ การปิดเรื่องแบบมีความสุข มีการคลี่คลายปมในเรื่องทุกอย่างอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ ผู้อ่านทุกกลุ่มทุกระดับอายุจึงชื่นชอบพึงพอใจ ซึ่งส่วนแล้วใหญ่มักพบในการสร้างสรรค์หนังสือภาพสำหรับเด็ก ดังตัวอย่าง ได้แก่

จากเรื่อง “เพื่อนรักในป่าใหญ่ ตอน เดินทางไกลไปหาเพื่อน” เรื่องโดยพี สแตมป์ ภาพโดยพีโม ซึ่งเป็นเรื่องราวของน้องนากและเพื่อนที่ได้รับบัตรเชิญไปร่วมงานวันเกิดของคุณเพนกวินที่ดินแดนหิมะอันห่างไกล จึงต้องเดินทางไกลเพื่อไปร่วมงานวันเกิด ระหว่างทางก็เจอเหตุการณ์ไม่คาดคิดมากมาย แต่สุดท้ายก็ไปถึงงานวันเกิดได้ทันเวลาพอดี ตอนปิดเรื่องผู้แต่งจบเรื่องอย่างมีความสุขให้น้องนากและเพื่อนๆ เดินทางกลับอย่างปลอดภัยโดยมีคุณเพนกวินมาส่งขึ้นเรือ และแถมท้ายด้วยการ

ให้น้องนากเขียนจดหมายเชิญคุณเพนกวินมางานวันเกิดของตนเองบ้าง ซึ่งนับเป็นการปิดเรื่องแบบ
 สุขนาฏกรรมที่ทุกปมปัญหาของเรื่องถูกคลี่คลายอย่างสมบูรณ์และทุกคนมีความสุข

หรืออีกตัวอย่างจากเรื่อง “มีอะไรให้ช่วยไหมจ๊ะ” เรื่องและภาพโดยพัชรา
 พันธุ์นาถกุล เป็นเรื่องราวของใบบุญที่ขึ้นเขาไปเก็บพืชผักมาทำอาหาร แต่ระหว่างทางเพื่อน ๆ ก็เข้ามา
 ขอความช่วยเหลือ ซึ่งใบบุญก็ช่วยทุกคนด้วยความเต็มใจโดยทุกคนก็ให้ของตอบแทนใบบุญทุกครั้ง
 ที่ช่วยเหลือ จนตอนท้ายของเรื่อง เพื่อนๆ ก็กลับมาช่วยใบบุญทำพืชชาเป็นอาหารเย็น แล้วกินอาหาร
 ร่วมกันอย่างมีความสุข ซึ่งเป็นการปิดเรื่องแบบสุขนาฏกรรมสามารถคลี่คลายทุกปมปัญหาในเรื่องแล้ว
 จบลงด้วยความสุขของใบบุญและเพื่อนๆ ที่มีน้ำใจต่อกัน

การปิดเรื่องแบบสุขนาฏกรรมเป็นกลวิธีการปิดเรื่องที่คุณแต่งมักใช้ในตอนจบเรื่อง
 ของหนังสือสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งปรากฏถึง 12 เรื่องด้วยกัน เนื่องจาก
 เป็นวิธีที่จบเรื่องอย่างสมบูรณ์ สมหวัง และสร้างความอึดอึดใจพร้อมรอยยิ้มแก่ผู้อ่านได้

1.3.2) การปิดเรื่องแบบให้ข้อคิด

การปิดเรื่องแบบให้ข้อคิด คือ การให้ข้อคิดด้านคุณธรรมที่สามารถนำไป
 ประพฤติปฏิบัติได้แก่ผู้อ่าน ซึ่งจากการศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กทั้ง 46 เรื่อง พบว่า ผู้แต่งส่วนใหญ่
 มักใช้กลวิธีการปิดเรื่องแบบให้ข้อคิดแก่ผู้อ่านถึง 24 เรื่อง ทั้งแบบในทางตรง คือ การบอกกล่าวสั่งสอน
 อย่างตรงไปตรงมา และในทางอ้อม คือ การแสดงผลลัพธ์จากการกระทำของตัวละคร ดังตัวอย่าง

จากเรื่อง “เด็กดีต้องเข้าแถว” เรื่องและภาพโดยกิตติยา ลีครองสกุล และ
 รมรัฐ ปรมาธิกุล ซึ่งเรื่องดำเนินด้วยตัวละครที่ชอบแซงแถว แต่เมื่อตนเองถูกแซงแถวบ้างจึงเกิดความ
 เข้าใจ เรื่องคลี่คลายลงด้วยการที่ครูเข้ามาแก้ปัญหาและสอนให้ตัวละครเข้าใจว่า การอยู่ร่วมกันในสังคม
 ควรต้องมีจิตสำนึกที่ดี การปิดเรื่องจึงเป็นการให้ข้อคิดเกี่ยวกับความเข้าใจในการเข้าแถวต่อคิว ไม่แซง
 แถวเพื่อประโยชน์ส่วนตนโดยหลงลืมมารยาททางสังคมไป ซึ่งจัดเป็นการบอกกล่าวสั่งสอนอย่างค่อนข้าง
 ตรงไปตรงมา

อีกตัวอย่างจากเรื่อง “กระต่ายขายแครร์รอด” เรื่องและภาพโดยปรีดา ปัญญา
 จันทร ซึ่งเป็นเรื่องราวของกระต่ายที่อยากร่ำรวยจึงเริ่มปลูกแครร์รอด พอปลูกได้มากจึงนำไปขายที่ตลาด
 แต่ระหว่างทางกระต่ายพบเจอคนมากมายและแบ่งแครร์รอดจนเหลือเพียงตะกร้าเดียว จึงจะได้เงินมาเพียง
 เล็กน้อยแต่กลับรู้สึกมีความสุข ซึ่งผู้แต่งได้ปิดเรื่องโดยให้ข้อคิดที่ดีไว้ว่า

แม้จะอยู่บ้านหลังเล็กๆ

ที่มีข้าวของเครื่องใช้ไม่กี่ชิ้นและเสื้อผ้าไม่กี่ตัว

แต่กระต่ายยากกลับมีความสุขที่ได้แบ่งปันแครร์รอดให้กับเพื่อนบ้าน

เขาตั้งใจว่าปลูกแครร์รอดครั้งหน้า

จะปลูกส่วนหนึ่งไว้ขายและส่วนหนึ่งไว้แบ่งปัน

(ปรีดา ปัญญาจันทร์. 2559: 27)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่า ผู้แต่งได้ปิดเรื่องโดยให้ข้อคิดแก่ผู้อ่านได้เป็นอย่างดี เกี่ยวกับการรู้จักแบ่งปันว่าสามารถทำให้มีความสุขได้แม้จะไม่ร่ำรวยมากมายก็ตาม ผ่านตัวอย่างการกระทำของกระต่ายยาว

และอีกตัวอย่างจากเรื่อง “ดาวดวงนั้นของฉันคนเดียว” เรื่องโดยเพนกวิ้นตัวแรก ภาพโดยพัชชา ดิษยนันท์ โดยผู้แต่งนำเสนอให้สัตว์ทุกตัวเคยแย่งชิงดวงดาวกันมาก่อน แต่เมื่อได้วิธีที่ไม่ต้องแย่งดวงดาวกันเรื่องจึงคลี่คลายได้อย่างเหมาะสม ดาวดวงนั้นจึงกลายเป็นของสัตว์ทุกตัวโดยไม่ต้องแข่งขันแย่งชิง ซึ่งผู้แต่งปิดท้ายเรื่องโดยทิ้งข้อความให้ข้อคิดผ่านคำพูดของนากน้อยว่า

“เราไม่แข่ง แต่เราจะแบ่งกัน” นากน้อยประกาศเสียงดัง

แล้วเด็ดใบบัวที่มีอยู่มากมายให้เพื่อนสัตว์

คืนนั้นสัตว์ทุกตัวยิ้มแป้นอย่างมีความสุข

เพราะมีดาวยิ้มแป้นเป็นของตัวเองโดยไม่ต้องแก่งแย่งกัน

(เพนกวิ้นตัวแรก. 2554: 22)

จากตัวอย่างจะพบว่า ผู้แต่งใช้กลวิธีการปิดเรื่องแบบให้ข้อคิดอย่างแยบคาย ผ่านคำพูดและพฤติกรรมของตัวละครเอกให้ผู้อ่านตีความได้ว่า เมื่อไม่ต้องแข่งขันและเรียนรู้ที่จะแบ่งปันความสุขก็จะเกิดขึ้นกับทุกคนที่อยู่ร่วมกันนั่นเอง

กลวิธีการปิดเรื่องแบบให้ข้อคิดจัดเป็นกลวิธีที่ผู้แต่งหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมเลือกใช้มากที่สุด อาจเป็นเพราะผู้แต่งต้องการสอดแทรกสาระเป็นการทิ้งท้ายให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงสิ่งที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอเป็นการเน้นย้ำอีกครั้งก่อนจบเรื่อง

1.3.3) การปิดเรื่องแบบปลายเปิด

การปิดเรื่องแบบปลายเปิด คือ การจบแบบเปิดโอกาสให้ผู้อ่านได้คิดต่อถึงแง่คิดหรือสาระที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอเพิ่มเติมจากการนำเสนอระหว่างการดำเนินเรื่อง ซึ่งจากการศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมใช้กลวิธีการปิดเรื่องแบบปลายเปิดอยู่ 11 เรื่อง ดังตัวอย่างเช่น

จากเรื่อง “ลูกช่างไม่ยอมเดิน” เรื่องและภาพโดยปรีดา ปัญญาจันทร์ คำโดยสุดไพท เมืองไทย เป็นเรื่องราวของลูกช่างที่ถูกซื้อมาทำงานในเมือง แต่มั่นคิดถึงแม่ที่จากมามาก เมื่อเจอรูปปั้นช่างที่เหมือนแม่มั่นจึงไม่ยอมเดินไปไหน สุดท้ายคนที่ซื้อลูกช่างไปก็ต้องพามันกลับมาคืนเจ้าของเดิม และลูกช่างก็มีความสุขที่ได้พบแม่ของมันอีกครั้ง ซึ่งการปิดเรื่องนั้นผู้แต่งได้เปิดโอกาสให้ผู้อ่านตีความต่อเองว่า เพราะเหตุใดลูกช่างถึงมีความสุขที่ได้กลับบ้านอีกครั้ง โดยไม่ได้บอกกล่าวอย่างตรงไปตรงมาถึงข้อคิดที่ได้จากเรื่องแต่อย่างใด

อีกตัวอย่างจากเรื่อง “เหมียวสามขา” เรื่องและภาพโดยสุรศักดิ์ พุ่มรัก ที่

นำเสนอเรื่องราวของเจ้าแปดแต้มแมวพิการมีสามขา ที่ไม่ชอบจับหนู เมื่อเด็กหญิงคนหนึ่งเก็บมันไปเลี้ยง มันจึงรู้ว่าแมวไม่จำเป็นต้องจับหนูเสมอไป แต่สามารถทำหน้าที่อื่น ๆ เช่นเล่นกับเด็ก ๆ แทนก็มีคุณค่าแล้ว ซึ่งเรื่องดังกล่าวผู้แต่งได้ปิดเรื่องด้วยคำถามว่า “แล้วเธอจะจีบคนดี จะรับเจ้าเหมียวสามขาไปเลี้ยงสักตัวได้ไหม” (สุรศักดิ์ พุ่มรัก. 2554: 30-31) เพื่อให้ผู้อ่านได้คิดทบทวนเรื่องราวที่อ่านเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของตนเองว่า หากผู้อ่านเป็นตัวละครในเรื่องจะรับแมวที่มีรูปลักษณ์และนิสัยไม่ปกติแต่เป็นแมวจิตใจดีแบบเจ้าแปดแต้มไปเลี้ยงบ้างหรือไม่

หรืออีกตัวอย่างจากเรื่อง “ไมโลกับฉัน” เรื่องและภาพโดยนันทวัน วาตะ เป็นเรื่องราวของไมโลกับเด็กหญิงที่เล่นปาลูกบอลกัน แต่ลูกบอลลอยไปไกลจึงต้องออกตามหา เรื่องคลี่คลายลงเมื่อพวกเขาเจอลูกบอล แต่การปิดเรื่องมีการหักมุม โดยในตอนแรกผู้แต่งพยายามนำเสนอให้ผู้อ่านคิดว่าเรื่องกำลังจะจบลงและตัวละครจะได้ลูกบอลสีแดงคืน แต่ในหน้าปิดเรื่องลูกบอลสีแดงกลับถูกลมพัดปลิวลอยไปอีกครั้ง ซึ่งเป็นการจบเรื่องแบบปลายเปิดและปล่อยให้ผู้อ่านได้คิดว่าเรื่องราวจะเป็นอย่างไรต่อไป ซึ่งสามารถสร้างความสนุกสนานและจินตนาการต่อยอดให้กับผู้อ่านเพิ่มเติมได้

นอกจากการปิดเรื่องใน 3 ลักษณะที่ผู้วิจัยพบในหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมแล้ว ผู้วิจัยยังพบข้อสังเกตที่น่าสนใจเกี่ยวกับการคลี่คลายปมก่อนการปิดเรื่องของหนังสือภาพสำหรับเด็กข้างต้น กล่าวคือ ผู้แต่งมักใช้กลวิธีการคลี่คลายปมปัญหาของเรื่องใน 2 ลักษณะ ได้แก่ การให้ตัวละครที่เป็นผู้ใหญ่มาเป็นผู้ชี้แนะหรือแก้ปัญหาของเรื่อง และการให้ตัวละครที่เป็นเด็กเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาด้วยตัวเอง

การให้ตัวละครที่เป็นผู้ใหญ่มาเป็นผู้ชี้แนะหรือแก้ปัญหาของเรื่อง เป็นการที่ผู้แต่งสร้างความขัดแย้งและปมปัญหาของเรื่องมาจนถึงจุดที่ตัวละครที่เป็นเด็กเกินที่จะรับมือหรือแก้ไขได้ด้วยวัย วุฒิภาวะ และประสบการณ์ชีวิตที่ไม่มากพอ จากนั้นตัวละครผู้ใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นพ่อแม่ คุณครู หรือผู้ใหญ่ในสังคมก็จะยื่นมือเข้ามาชี้แนะและหาทางช่วยเหลือจนตัวละครเอกพบกับทางแก้ปัญหาอย่างสมบูรณ์ ดังตัวอย่างเรื่อง “ความดีของพ่อกับใจ” เรื่องและภาพโดยชนนชนก อยู่หลง ซึ่งเป็นการนำเสนอเรื่องราวของเด็กหญิงพ่อกับใจที่คุณยายเจ้าของแมวคิดว่าเธอช่วยเหลือแมวของคุณยายที่หายไปไว้ ทั้ง ๆ ที่เธอไม่ได้ช่วยเพียงแค่อุบัติในสถานที่เดียวกันโดยบังเอิญเท่านั้น จากนั้นเธอจึงได้รับของขวัญและความชื่นชมจากคุณยายรวมถึงผู้คนมากมายที่รู้เรื่อง ทำให้เธอรู้สึกภูมิใจจนเปลอพูดโอ้อวดเมื่อได้รับคำชม แต่ไม่นานนักเธอก็กลับมาครุ่นคิดและรู้สึกขัดแย้งในตัวเองจนไม่มีความสุข ผู้แต่งได้คลี่คลายปมปัญหาที่อัดอั้นของเด็กหญิงพ่อกับใจด้วยการให้คุณแม่มาปลอบใจ ส่วนคุณพ่อพูดให้แง่คิดว่า “ลูกควรไปบอกความจริงกับคุณยายและเพื่อนๆ นะ” (ชนนชนก อยู่หลง. 2557: 20) จนเด็กหญิงพ่อกับใจตัดสินใจทำตามคำบอกของคุณพ่อเรื่องจึงจบลงด้วยการปลดปล่อยความผิดที่อยู่ในใจของเธอจากคำแนะนำของคุณพ่อได้

หรืออีกตัวอย่างจากเรื่อง “ความสามัคคี” เรื่องและภาพโดยปรีดา ปัญญา

จันทร์ ที่เป็นเรื่องราวของเด็กนักเรียนห้องหนึ่งกำลังทำกิจกรรมสร้างบ้านจากถังกระดาษ แต่ตกลงกันไม่ได้ว่าจะสร้างบ้านจากแบบของใครจนทะเลาะกันเสียงดัง ผู้แต่งใช้วิธีการคลี่คลายปมปัญหาของเรื่องโดยให้คุณครูช่วยเข้ามาไกล่เกลี่ยและชี้แนะวิธีที่ลงตัวที่สุด คือ การสร้างบ้านหลังใหญ่โดยรวมแบบบ้านของทุกคนเข้าด้วยกัน จากนั้นทุกคนจึงช่วยกันสร้างบ้านและบ้านหลังใหญ่ของทุกคนก็เสร็จสวยงามมีสีสันสดใสจากพลังสามัคคีของคนในห้อง

การให้ตัวละครที่เป็นเด็กเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาด้วยตัวเอง เป็นการที่ผู้แต่ง

สร้างสถานการณ์ให้ตัวละครที่เป็นเด็กในเรื่อง ทั้งตัวละครเอกและตัวละครอื่น ๆ ได้ช่วยกันเรียนรู้ที่จะการแก้ปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งก็อาจมีทั้งการเรียนรู้สิ่งที่ถูกหรือผิดบ้าง แต่สุดท้ายปัญหาต่าง ๆ ก็คลี่คลายลงด้วยความสามารถและจิตสำนึกของตัวละครเด็กเอง ดังตัวอย่างจากเรื่อง “มีอะไรให้ช่วยไหมจ๊ะ” เรื่องและภาพโดยพัชรา พันธุ์นากุล เป็นเรื่องราวของใบบุญที่ขึ้นเขาไปเก็บพืชผักมาทำอาหารเย็น แต่ระหว่างทางเจอเพื่อน ๆ เข้ามาขอความช่วยเหลือใบบุญก็ช่วยด้วยความเต็มใจ และได้ของตอบแทนกลับมามากมาย ซึ่งทุกครั้งที่ใบบุญช่วยเหลือเพื่อนก็จะมีสถานการณ์ที่แตกต่างให้ต้องขบคิด ซึ่งผู้แต่งก็เลือกที่จะให้ตัวละครเด็กคือใบบุญและผองเพื่อนเป็นผู้ใช้ปัญญาในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เอง แม้ในตอนท้ายใบบุญไม่รู้ว่าจะนำของที่ได้ตอบแทนมาทำอะไร เพื่อน ๆ ที่เคยได้รับความช่วยเหลือจากใบบุญก็ยังมาช่วยกันทำอาหารเย็นเป็นพิซซ่าให้และอยู่กินด้วยกันอย่างมีความสุข

หรืออีกตัวอย่างจากเรื่อง “ยักษ์ใหญ่” เรื่องและภาพโดยไอริน อิศริยะเนตร

ซึ่งเป็นเรื่องราวของยักษ์ใหญ่ที่ใคร ๆ ก็ต่างหวาดกลัว แต่กลับเป็นยักษ์ใจดีช่วยเหลือสัตว์ต่าง ๆ ข้ามทะเลไปยังจุดหมาย แต่เมื่อถึงคราวที่ยักษ์ใหญ่ประสบภัยจึงตะโกนร้องขอความช่วยเหลือบ้างอย่างที่ตัวเองไม่เคยทำมาก่อน ผู้แต่งจึงเลือกให้ตัวละครสัตว์ตัวน้อย ๆ ที่เคยได้รับความช่วยเหลือจากยักษ์ใหญ่ แม้จะยังหวาดกลัวกับรูปลักษณ์ของยักษ์ใหญ่อยู่แต่ก็ตัดสินใจกลับมาช่วยเหลือยักษ์ใหญ่เป็นการตอบแทนน้ำใจที่ยักษ์ใหญ่มีให้แก่พวกเขาด้วย จากเรื่องเป็นตัวอย่างที่ดีที่ผู้แต่งเลือกใช้วิธีการคลี่คลายปมปัญหาโดยให้เด็กใช้ความสามารถและสติปัญญาตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยตัวเองก่อนที่จะมีผู้ใหญ่มาชี้แนะช่องทางอย่างสำเร็จรูป

จากรายละเอียดและตัวอย่างการวางโครงเรื่องในหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปีที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมที่ยกตัวอย่างมาข้างต้นพบว่า มีกลวิธีการเปิดเรื่องที่ยังไม่หลากหลายมากนัก ส่วนใหญ่ผู้แต่งมักจะใช้การเปิดเรื่องแบบบรรยายมากกว่ารูปแบบอื่น ๆ เนื่องจากความชัดเจนในการนำเสนอที่มาของเหตุการณ์สำคัญและตัวละคร แต่มีกลวิธีการดำเนินเรื่องที่ค่อนข้างหลากหลาย ทั้งการดำเนินเรื่องตามลำดับปฏิทิน การดำเนินเรื่องโดยใช้วิธีตั้งคำถาม การดำเนินเรื่องโดยใช้ผู้เขียนเป็นตัวละครเรื่องเอง การดำเนินเรื่องแบบนิทานไม่รู้จบหรือนิทานลูกโซ่ และการดำเนินเรื่องด้วยการยกตัวอย่างสถานการณ์ในชีวิตจริงประกอบ โดยพบกลวิธีการดำเนินเรื่องตามลำดับปฏิทินมากที่สุด เพราะง่ายต่อความเข้าใจเรื่องราวและการจดจำของผู้อ่านที่เป็นเด็กชั้นประถมศึกษาตอนต้น ส่วนกลวิธี

การปิดเรื่องโดยส่วนใหญ่ผู้แต่งนิยมใช้กลวิธีการปิดเรื่องแบบให้ข้อคิดและการปิดเรื่องแบบสุชานาฏกรรมตามลำดับ เนื่องจากเป็นการจบเรื่องที่มอบทั้งสาระ แง่คิดที่ดี รวมถึงให้ผู้อ่านสัมผัสได้ถึงความสุขและความอบอุ่นใจด้วย

2) กลวิธีการเล่าเรื่อง

สิ่งสำคัญของการเล่าเรื่อง คือ ผู้เขียนต้องรู้จักตัวละครที่สร้างขึ้นเป็นอย่างดี ถ้าตัวละครเป็นคนควรมีแบบจำลอง เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางในการกล่าวถึงตัวละครได้สมจริงยิ่งขึ้น ถ้าตัวละครเป็นสัตว์ ผู้เขียนต้องหาข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสัตว์ชนิดนั้น ๆ ให้ถ่องแท้ รายละเอียดไม่ควรผิดพลาดหรือคลาดเคลื่อนแม้จะเป็นตัวละครที่สร้างขึ้นมาก็ตาม เพราะเมื่อเด็กได้อ่านแล้วจะจดจำเป็นแบบอย่าง ข้อมูลในเรื่องจึงควรถูกต้องและแม่นยำ ทั้งนี้การเล่าเรื่องยังรวมถึงการลำดับโครงเรื่อง ซึ่งเป็นการเอื้อให้ผู้แต่งสามารถเลือกรูปแบบให้เหมาะสมไปกันได้ดีกับเนื้อเรื่อง วิธีการเล่าเรื่อง การเสนอแก่นเรื่อง ตลอดจนผลกระทบต่ออารมณ์ของเรื่องและของผู้อ่าน (ยุพาส์ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์วัฒนา, 2556: 115) การลำดับโครงเรื่องทำได้ 3 รูปแบบ คือ การจัดลำดับเหตุการณ์ตามลำดับเวลาที่เกิด การจัดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นล่าสุดมาก่อนแล้วจึงเล่าเรื่องย้อนหลังตามมาและการจัดเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตอนกลางเรื่องมาก่อนแล้วจึงเล่าตอนต้นมาบรรจบกันก่อนที่จะดำเนินเรื่องไปสู่ตอนจบ

ส่วนใหญ่แล้วกลวิธีการเล่าเรื่องในหนังสือภาพสำหรับเด็กที่พบจะเป็นในรูปแบบของการ **จัดลำดับเหตุการณ์ตามลำดับเวลาที่เกิด** เนื่องจากเป็นหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ผู้แต่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้อ่านซึ่งเป็นเด็กเข้าใจเรื่องราวได้โดยง่าย ไม่ซับซ้อน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างจากเรื่อง “ก้อนเมฆมีน้ำใจ” เรื่องและภาพโดยนภัสสร ไชยมโนวงศ์ มีการเล่าเรื่องตามลำดับเวลาที่เกิดให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจเรื่องราวได้โดยง่าย ดังนี้

1. เรื่องเริ่มต้นด้วยการบรรยายบอกว่าอาณาจักรแห่งหนึ่งผู้คนอยู่อย่างสงบสุข จนกระทั่งก้อนเมฆผู้โลภมากผ่านเข้ามา
2. ก้อนเมฆดูดน้ำจากทั่วทุกมุมของอาณาจักรแห่งนี้
3. อาณาจักรเริ่มขาดน้ำ ผู้คนไม่มีน้ำใช้และเดือดร้อนกันไปหมด
4. ก้อนเมฆจึงเริ่มรู้สึกผิดและมันก็ไม่มีความสุข
5. หลังจากนั้นมันจึงสำนึกผิดและกลั่นน้ำลงมาเป็นหยดฝน
6. จากนั้นอาณาจักรก็กลับคืนสู่ความปกติสุขอีกครั้ง และก้อนเมฆก็มีความสุขเช่นกัน

หรืออีกตัวอย่างจากเรื่อง “เด็กดีรักประชาธิปไตย” เรื่องและภาพโดยกิตติยา ลีครองสกุลและร่มรัฐ ปรมาทิกุล มีการเล่าเรื่องตามลำดับ ดังนี้

1. เรื่องเริ่มต้นด้วยสองพี่น้องคุยกันว่าวันหยุดนี้จะไปเที่ยวที่ไหน แต่ต่างคนต่างมีสถานที่ที่อยากไปแต่ตกลงกันไม่ได้
2. เกิดการโต้เถียงเพราะไม่มีใครยอมใคร

3. คุณพ่อเห็นดั่งนั้นจึงเข้ามาห้ามและเสนอวิธีแบบประชาธิปไตยด้วยการใช้สิทธิ์ออกเสียง
4. ทุกคนออกเสียงเลือกสถานที่ที่อยากไป
5. เมื่อผลคะแนนออกก็ไปเที่ยวในสถานที่ที่ชนะ

จากตัวอย่างทั้งสองเรื่องเป็นการจัดลำดับการเล่าเรื่องแบบลำดับเหตุการณ์ตามเวลาเกิด กล่าวคือ เป็นการเล่าเรียงตามลำดับเรื่องที่เกิดขึ้นก่อนแล้วเล่าเรื่องที่ดำเนินต่อจากนั้นไปเรื่อย ๆ ไม่มีการเล่าย้อนกลับ เพื่อให้ง่ายต่อความเข้าใจแก่ผู้อ่านที่เป็นเด็ก ซึ่งการลำดับการเล่าเรื่องลักษณะนี้เป็นกลวิธีการเล่าเรื่องที่ใช้ในหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยอายุ 6-9 ปี โดยส่วนใหญ่

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบกลวิธีการเล่าเรื่องหรือการนำเสนอเนื้อหาในหนังสือภาพสำหรับเด็กช่วงวัย 6-9 ปีที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในลักษณะอื่นที่น่าสนใจเพิ่มเติม ได้แก่ **การเล่าเรื่องผ่านการตัดแปลงเนื้อหาจากรรณกรรมที่เด็กรู้จักอยู่แล้ว** กลวิธีดังกล่าวจัดเป็นการนำเสนอเนื้อหาโดยการนำเรื่องราวที่เด็กรู้จักเป็นอย่างดีอยู่แล้วมาตัดแปลงโดยเปลี่ยนรายละเอียดหรือแง่คิดในมุมมองใหม่ แต่ยังคงรายละเอียดหรือโครงเรื่องหลักไว้ ซึ่งจัดว่าเป็นกลวิธีการเล่าเรื่องที่นำเสนอใจอีกรูปแบบหนึ่ง โดยการนำโครงเรื่องนิทานคลาสสิกที่เป็นที่รู้จักดีมาปรับการดำเนินเรื่องบางจุดและสร้างบทสรุปใหม่ที่แตกต่างไปจากต้นฉบับเดิม ซึ่งพบได้ในหนังสือภาพสำหรับเด็กของปรีดา ปัญญาจันทร์ ชุตติยานัฐคณิตศาสตร์จากนิทาน ได้แก่ เรื่อง “เวลากลางวันของหมาป่ากับหนูน้อยหมวกแดง” (ตัดแปลงมาจากเรื่องหนูน้อยหมวกแดง) “ระยะทางของกระต่ายกับเต่า” (ตัดแปลงมาจากเรื่องกระต่ายกับเต่า) “ขนาดของลูกหมูสามตัว” (ตัดแปลงมาจากเรื่องลูกหมูสามตัว) และ “หมาป่ากับงา” (ตัดแปลงมาจากเรื่องหมาป่ากับงา) ซึ่งทั้ง 4 เรื่องใช้กลวิธีการตัดแปลงเรื่องราวและตอนจบโดยให้แง่คิดที่น่าสนใจแก่ผู้อ่าน เช่น เรื่อง “ระยะทางของกระต่ายกับเต่า” ผู้แต่งได้คงโครงเรื่องเดิมไว้ คือ การที่กระต่ายกับเต่าวิ่งแข่งกัน แต่เปลี่ยนเงื่อนไขและรายละเอียดในการวิ่งคือ ให้กระต่ายกับเต่าเลือกเส้นทางวิ่งคนละทาง โดยกระต่ายเลือกวิ่งทางเข้าเมืองซึ่งต้องใช้ระยะเวลามากกว่า ส่วนเต่าเลือกวิ่งทางเลี้ยวเมืองซึ่งจะช่วยร่นระยะทางและระยะเวลาได้มากกว่า ทั้งนี้เมื่อกระต่ายวิ่งผ่านเมืองทำให้พบกับผู้คนที่ต้องการความช่วยเหลือมากมาย กระต่ายจึงหยุดช่วยและแวะซื้อของด้วยทำให้มาถึงเส้นชัยช้ากว่าเต่า แต่แทนที่กระต่ายจะเสียใจเหมือนเรื่องเล่าจากต้นฉบับเดิม ผู้แต่งกลับนำเสนอบทสรุปของเรื่องในมุมมองที่แตกต่างไป คือ กระต่ายไม่ได้สนใจว่าจะเป็นผู้ชนะหรือไม่ แลมีของมาฝากเต่าซึ่งเป็นผู้ชนะอีกต่างหาก ซึ่งผู้แต่งต้องการให้ผู้อ่านเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความมีน้ำใจโดยไม่จำเป็นต้องแข่งขันเพื่อหาแต่ผู้ชนะเพียงอย่างเดียว

ทั้งนี้ผู้วิจัยยังพบอีกว่า กลวิธีการเล่าเรื่องของผู้แต่งส่วนใหญ่มักใช้ในการสร้างสรรค์หนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม คือ **กลวิธีการเล่าเรื่องโดยเน้นการสอนอย่างตรงไปตรงมา** ซึ่งจะพบได้ในหนังสือภาพสำหรับเด็กหลายเรื่องโดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือภาพที่นำเสนอในรูปแบบของบทร้อยกรอง เช่นตัวอย่างจากเรื่อง “คำนี้ถึงประโยชน์ส่วนรวม” เรื่องโดยปติยามาศ ลีวัฒนาสิริกุล ภาพโดยคาริณย์ หิกขุนทด และสมิตรา เจริญศิลาวาทย เป็นเรื่องราวหลังเลิกเรียนที่

นักเรียนทุกคนช่วยกันทำจิตอาสา แต่เด็กชายคนหนึ่งขี้ใจว่าทำไมต้องช่วยกันดูแลรักษาชุมชน จนกระทั่งมีคนลื่นล้มเพราะพื้นสกปรกเขาจึงเข้าใจว่าต้องช่วยกันดูแลเพื่อประโยชน์ส่วนรวมและเพื่อให้สังคมมีความสุข ดังตัวอย่างที่ว่า

ช่วยเก็บช่วยกวาด	สะอาดสดใส
เศษขยะไปไม้	ไม่รกเกะกะ
ชุมชนของเรา	เข้าช่วยกันนะ
แค่เสียสละ	เร็วแรงเวลา
ผลัดเปลี่ยนเวียนไป	ใครว่างอาสา
น้ำรินชวนมา	ทั่วหน้าทุกคน
โอซินขี้ใจ	ทำไมต้องสน
เรื่องของชุมชน	ไม่เกี่ยวกับเรา

(ปิติยามาศ สิวฒนาสิริ. 2559: 3-4)

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นถึงการเล่าเรื่องด้วยการบอกกล่าวสิ่งที่ผู้แต่งต้องการสอนผู้อ่าน คือ ความต้องการให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องการค้าถึงสาธารณะประโยชน์หรือประโยชน์ส่วนรวม รวมทั้งการมีจิตอาสา ซึ่งจัดเป็นค่านิยมหลักของคนไทยผ่านการเล่าเรื่องอย่างตรงไปตรงมา

ทั้งนี้แม้กลวิธีการเล่าเรื่องในรูปแบบของการจัดลำดับเหตุการณ์ตามลำดับเวลาที่เกิดจะนิยมใช้ในการสร้างสรรค์หนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม เนื่องจากการเล่าเรื่องที่ทำให้ผู้อ่านเข้าใจง่ายไม่สับสนในการลำดับเรื่องราว ทว่ากลวิธีการเล่าเรื่องโดยเน้นการสอนอย่างตรงไปตรงมาก็ยังมีปรากฏอยู่ไม่น้อยอาจเป็นเพราะเป็นอีกกลวิธีที่ทำให้เด็กเข้าใจข้อคิดหรือสาระที่ผู้แต่งต้องการนำเสนออย่างชัดเจนตรงไปตรงมา แม้จะขาดชั้นเชิงในการนำเสนอไปบ้าง ส่วนกลวิธีการเล่าเรื่องผ่านการตัดแปลงเนื้อหาจากวรรณกรรมที่เด็กรู้จักอยู่แล้ว เป็นกลวิธีการเล่าเรื่องที่น่าสนใจและแปลกใหม่รูปแบบหนึ่งที่ยังไม่ค่อยพบผู้แต่งใช้กลวิธีนี้มากนัก แต่จัดเป็นกลวิธีการเล่าเรื่องที่สามารถสอดแทรกสาระต่าง ๆ ที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอได้อย่างน่าสนใจผ่านการตัดแปลงรายละเอียดจากรายละเอียดจากราวที่เด็กรู้จักดีอยู่แล้ว เป็นการกระตุ้นให้ผู้อ่านรู้จักเชื่อมโยงเรื่องราวและคาดเดาเนื้อเรื่องที่ตัดแปลงว่าจะคล้ายคลึงกับเรื่องที่เคยรับรู้มาหรือไม่อย่างสนุกสนานจนอาจได้รับข้อคิดที่ผู้แต่งต้องการสอดแทรกผ่านการตัดแปลงรายละเอียดของเรื่องราวไปโดยไม่รู้ตัว

3) การสร้างตัวละคร

ตัวละครคือจุดศูนย์กลางของเรื่อง เนื้อหาและเหตุการณ์ที่ผู้แต่งสร้างเป็นเค้าโครงเรื่อง ขึ้นมาจะต้องเชื่อมโยงอยู่ที่ตัวละคร โดยทั่วไปสามารถแบ่งตัวละครออกเป็น 3 แบบ คือ ตัวเอก ตัวร้าย และตัวประกอบ ซึ่งการกำหนดตัวละคร นอกจากจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมตามโครงเรื่องและเนื้อหาเรื่องราวแล้ว สิ่งที่ต้องนำมาเป็นเครื่องช่วยประกอบการพิจารณาอีกประการหนึ่งก็คือ ช่วงวัยของเด็ก โดยทั่วไปแล้วหนังสือบันเทิงคดีสำหรับเด็กที่เขียนขึ้นสำหรับเด็กเล็ก มักใช้ตัวละครเป็นสัตว์น่ารักต่าง ๆ

เช่น กระต่าย แมว กระรอก สุนัข ลูกหมี โดยกำหนดบทบาทตามนิสัยของตัวละครแต่ละตัวที่ผูกขึ้น (มานพ ถนอมศรี. 2546: 66-67) จากการศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงวัย 6-9 ปีที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม พบองค์ประกอบการสร้างตัวละครตามหลักการของวีริยะ สิริสิงหะ (2537: 87) ดังนี้

3.1) สร้างให้สมจริง (Realist) คือ การสร้างตัวละครให้มีลักษณะที่เป็นไปได้ตามธรรมชาติ มีลักษณะสมจริงไม่ว่าจะเป็นตัวละครคนหรือสัตว์ก็ควรแสดงธรรมชาติของตัวละครนั้น ๆ อย่างชัดเจน โดยผู้แต่งต้องรู้จักวิทยาและธรรมชาติของตัวละครนั้น จากการศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมพบการสร้างตัวละครในลักษณะสมจริง ดังตัวอย่าง

จากเรื่อง “ไม่ทำแล้วครับ” เรื่องและภาพโดย วีระยุทธ เลิศสุตวิชัย เรื่องนี้ใช้ตัวละครเป็นสัตว์ โดยตัวละครเอกเป็นลิงชื่อ ‘ลิงจุ่น’ โดยลิงจุ่นเป็นตัวละครที่มีลักษณะนิสัยคล้ายเด็กที่ชอบวาดขีดเขียนไปเรื่อยโดยไม่ได้คำนึงถึงความเดือดร้อนของใคร เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ลิงจุ่นทำผิด ลิงจุ่นไม่ได้สำนึกในทันทีแต่หลังจากที่เข้าใจว่าตนเองผิดอะไรและทำคนอื่นเสียใจขนาดไหนจึงรู้สึกผิดและสำนึกด้วยใจจริงขึ้นมา ซึ่งลักษณะนิสัยของตัวละครนี้ค่อนข้างเหมือนลักษณะนิสัยของเด็กคนที่ยังไม่รู้ว่าอะไรผิดอะไรถูก เมื่อมีเหตุการณ์ที่สร้างความเข้าใจมากขึ้นก็ไม่ได้ก้าวร้าวรุนแรงแต่ยอมรับผิดและทำความเข้าใจในสิ่งที่ตนเองไม่รู้ ด้วยลักษณะนิสัยนี้ของตัวละครลิงจุ่นจึงจัดเป็นตัวละครที่มีความสมจริง

หรืออีกตัวอย่างจากเรื่อง “กระต่ายขี้อาย” เรื่องโดยน้ำเมฆ ภาพโดยพีพิม เรื่องนี้ใช้ตัวละครเป็นสัตว์เช่นเดียวกัน โดยตัวละครเอกเป็นเจ้าหญิงกระต่ายที่มีนิสัยขี้อาย ไม่กล้าเข้าสังคมและไม่กล้าเผชิญหน้ากับเรื่องที่ไม่เคยทำ ซึ่งลักษณะนิสัยดังกล่าวสะท้อนถึงนิสัยของเด็กที่ขาดความมั่นใจและไม่มี ความกล้าเช่นเดียวกับเจ้าหญิงกระต่าย จึงทำให้ตัวละครเจ้าหญิงกระต่ายมีความเชื่อมโยงและสมจริงกับลักษณะนิสัยของเด็กที่สามารถพบเห็นได้จริงตามธรรมชาติของเด็กที่กำลังเริ่มเรียนรู้การเข้าสังคม

3.2) สร้างตามอุดมคติ (Idealist) คือ การสร้างตัวละครในลักษณะที่คาดหวัง โดยใช้อุดมการณ์ ความศรัทธา และระบบค่านิยมส่วนตัวในเรื่องของความดีความงาม ความถูกต้องและความยุติธรรมเป็นเกณฑ์ ดังนั้นตัวละครแบบอุดมคติจึงมักตั้งงามเกินธรรมดาสามัญทั่วไป ดังตัวอย่างที่ปรากฏในหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ดังนี้

ตัวอย่างจากเรื่อง “สตางค์ของใครครับ” เรื่องและภาพโดยสุรศักดิ์ พุ่มรัก เรื่องนี้ใช้ตัวละครเป็นเด็กผู้ชาย ลักษณะนิสัยเป็นคนรักความถูกต้อง มีอุดมการณ์ของความซื่อสัตย์ เพราะการดำเนินเรื่องต่าง ๆ ได้พาเด็กชายไปเผชิญกับคำพูดที่เชิญชวนให้คิดว่าเงินเพียงสิบบาทไม่ได้มีค่าขนาดนั้นหรือเงินเพียงสิบบาทนำไปใช้ซื้อของดีกว่าเจ้าของคงไม่ได้ตามหาอยู่หรอก แต่เด็กชายก็ยังคงยึดมั่นความซื่อสัตย์ ถูกต้อง และเชื่อว่าเงินตั้งสิบบาทจะต้องมีคนตามหาอยู่แน่นอน ซึ่งลักษณะนิสัยดังกล่าวของตัวละครจัดเป็นตัวละครในอุดมคติที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอเพื่อปลูกฝังให้ผู้อ่านมีพฤติกรรมและความคิดตามตัวละครในอุดมคติเช่นนี้

อีกตัวอย่างจากเรื่อง “ระยะทางของกระต่ายกับเต่า” เรื่องและภาพโดยปรีดา ปัญญาจันทร์ เรื่องนี้เป็นการดัดแปลงลักษณะนิสัยของตัวละครจากนิทานต้นฉบับเดิมที่กระต่ายมีนิสัยชอบเอาชนะ แต่ผู้แต่งได้ปรับเปลี่ยนรายละเอียดการดำเนินเรื่องพร้อมทั้งอุปนิสัยและทัศนคติของกระต่ายเสียใหม่ ให้เป็นตัวละครที่แม้จะยังมีความมั่นใจในตัวเองอยู่เช่นเดิมในตอนแรกว่าตนเองน่าจะวิ่งแข่งชนะเต่าได้ ทว่าระหว่างการแข่งขันก็แสดงความมีน้ำใจช่วยเหลือตัวละครอื่นๆ ระหว่างทาง อีกทั้งยังมีน้ำใจซื้อของไปฝากเต่าผู้เป็นคู่แข่งของตนเองเพื่อมอบให้เต่าเมื่อเต่าเป็นผู้ชนะ การวิ่งแข่งครั้งนี้ด้วยความจริงจัง ซึ่งการกระทำและทัศนคติของกระต่ายจัดเป็นการสร้างตัวละครตามอุดมคติของผู้แต่งที่อาจหาได้ยากในชีวิตจริง ซึ่งนอกจากจะต้องทำให้เรื่องมีความแปลกใหม่แล้วยังเป็นการนำเสนอมุมมองใหม่ให้ผู้อ่านที่เคยรับรู้เรื่องราวในต้นฉบับเดิมได้รู้จักตัวละครในแง่มุมใหม่ที่ลึกซึ้งมากขึ้น อันเป็นกลวิธีที่แยบยลในการสร้างตัวละครเพื่อให้ผู้อ่านนำไปเป็นแบบอย่างในการประพฤติปฏิบัติตนได้

และอีกตัวอย่างจากนิทานชุดคุณธรรมจากพระราชดำรัส ได้แก่ เรื่อง “ความซื่อสัตย์” และ “การให้” โดยตัวละครเอก คือ เด็กชายมาตี ที่เป็นตัวละครที่มีความอ่อนโยน จิตใจดี ไม่ว่าจะเกิดปัญหาหรือบททดสอบใดๆ ในชีวิต เช่น อยู่ในวิกฤติน้ำท่วม หรือ เหตุการณ์ได้รับเงินทอนมาเกินจากการซื้อของ แต่เด็กชายมาตีก็ยังยึดมั่นในคุณงามความดีเลือกการแก้ปัญหาที่ถูกที่ควรและตั้งงามเสมอ ซึ่งจัดว่าผู้แต่งพยายามสร้างตัวละครเด็กชายมาตีให้เป็นตัวละครในอุดมคติของผู้อ่าน เพื่อหวังสร้างภาพจำที่ดีให้แก่เด็กนำไปประพฤติปฏิบัติตามต่อไป

3.3) สร้างโดยใช้ตัวละครแบบฉบับ (Type) คือ การสร้างตัวละครให้มีลักษณะคงที่ ไม่ว่าจะในเวลาและสถานที่อย่างไรก็จะมีลักษณะนิสัยและพฤติกรรมเช่นเดิมไม่เปลี่ยนแปลง

ตั้งตัวอย่างจากเรื่อง “ดาวดวงนั้นของฉันคนเดียว” เรื่องโดยเพนกวินตัวแรก ภาพโดยพัชรา ดิษยนันท์ เรื่องนี้ใช้ตัวละครเป็นสัตว์ โดยมีตัวละครเอก คือ นากน้อยที่มีลักษณะนิสัยชอบช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน ซึ่งในขณะที่สัตว์ทุกตัวกำลังแย่งชิงดวงดาวเพื่อเอามาเป็นของตัวเอง นากน้อยก็ไม่ได้เข้าไปแย่งชิงด้วย อีกทั้งยังช่วยเสนอความคิดเพื่อแก้ไขปัญหาให้ทุกคนได้มีดวงดาวเป็นของตัวเอง ซึ่งจากลักษณะนิสัยและพฤติกรรมของนากน้อยจากที่กล่าวมาเป็นลักษณะอุปนิสัยคงที่ เป็นตัวละครที่ไม่ได้มีความเปลี่ยนแปลงไปเมื่อเจอสถานการณ์คับขันหรือเจอปัญหา

นอกจากแนวทางการสร้างตัวละครทั้ง 3 ลักษณะข้างต้นแล้ว ผู้วิจัยยังพบว่า ผู้แต่งมีวิธีแนะนำตัวละครตามแบบฉบับของการสร้างสรรคหนังสือภาพสำหรับเด็กใน 2 ลักษณะ กล่าวคือ **การแนะนำตัวละครโดยผู้เขียนบรรยายเอง (Narrative)** โดยผู้เขียนอาจเป็นผู้สังเกตการณ์จากภายนอกแล้วจึงอธิบายลักษณะต่างๆ ของตัวละคร รวมถึงเป็นผู้แสดงความรู้สึกภายในของตัวละครอย่างผู้รู้แจ้ง ดังตัวอย่างจากเรื่อง “บนต้นไม้มีใครอยู่นะ” เรื่องและภาพโดยศศิวิมล สุนทรวิภาณต์ เป็นเรื่องราวของเด็กชายที่สงสัยว่ามีใครอยู่บนต้นไม้ จึงใช้กล้องส่องทางไกลส่องดูจึงได้เจอเหล่าสัตว์มากมายที่พึ่งพาอาศัยกันอยู่บนต้นไม้ ซึ่งผู้แต่งได้ใช้วิธีการบรรยายเพื่อแนะนำตัวละครแต่ละตัวด้วยตนเอง เช่น

“ทุกเช้านี้ห้องจะหยิบกล่องส่องทางไกลตัวโปรด...
มาส่งคู่สัตว์บนต้นไม้ที่กำลังทำอะไรกันอยู่...
ลูกนกกำลังฝึกบิน พ่อนกแม่นกยืนมองอยู่ที่รัง คอยส่งกำลังใจให้
สู้ๆ นะเจ้านะตัวน้อย!”

(ศศิวิมล สุนทรวิภาณต์. 2563: 6-9)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าผู้เขียนได้บรรยายเปิดตัวละครบอกถึงการกระทำของตัวละครให้ผู้อ่านได้รู้จักอย่างชัดเจน หรือตัวอย่างอีกเรื่องจาก “ขนาดของลูกหมู3ตัว” เรื่องและภาพโดย ปรีดา ปัญญาจันทร์ เป็นเรื่องราวของลูกหมูสามตัวที่กำลังสร้างบ้านของตัวเองด้วยขนาดและวัสดุที่แตกต่างกัน โดยดัดแปลงมาจากนิทานคลาสสิกเรื่องลูกหมูสามตัว โดยผู้แต่งได้แนะนำตัวละครโดยบรรยายให้ผู้อ่านได้ทำความรู้จัก ดังนี้

“ลูกหมู 3 ตัวพี่น้อง
สร้างบ้านอยู่ด้วยกันคนละหลังตามขนาดใหญ่ กลาง เล็ก
หลังจากสร้างบ้านเสร็จก็สั่งเตี้ยงและตุ้มา...
วันต่อมาลูกหมูทั้งสามชวนกันไปตัดชุดใหม่สำหรับงานเลี้ยงฉลองขึ้นบ้านใหม่
เมื่อเข้าไปในร้านก็พบช่างตัดเสื้อคือคุณหมาป่า”

(ปรีดา ปัญญาจันทร์. 2560: 3-8)

จากตัวอย่างจะเห็นว่าผู้แต่งเป็นผู้แนะนำตัวละครทุกตัวควบคู่ไปกับเหตุการณ์สำคัญในเรื่องด้วย ทั้งนี้การแนะนำตัวละครโดยผู้เขียนบรรยายเองจัดเป็นกลวิธีการแนะนำตัวละครในหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันสังคมมากที่สุด อาจเพราะเป็นวิธีการบรรยายที่กระชับด้วยการให้ข้อมูลจากผู้แต่งอย่างชัดเจน สามารถทำให้ผู้อ่านเข้าใจทุกแง่มุมของตัวละครได้โดยง่าย

แต่อีกวิธีที่ผู้แต่งนิยมใช้ในการแนะนำตัวละคร ก็คือ **การแนะนำตัวละครแบบผสม (Combination)** โดยเป็นการผสมผสานระหว่างการแนะนำตัวละครโดยผู้เขียนบรรยายเองกับการแนะนำตัวละครโดยให้ตัวละครกล่าวเองในบทสนทนา (**Dramatic**) การแนะนำตัวละครในลักษณะนี้เป็นการที่ผู้แต่งจะบรรยายถึงตัวละครให้ผู้อ่านทราบก่อน จากนั้นพอถึงช่วงการทำความรู้จักนิสัยใจคอของตัวละครผู้แต่งอาจใช้บทสนทนายระหว่างตัวละครให้ผู้อ่านได้พิจารณาแทนการบอกกล่าวอย่างตรงไปตรงมา ดังอย่างจากเรื่อง “ดินดื้อ” เรื่องและภาพโดยนภัสสร ไชยมโนวงศ์ ที่ในตอนเปิดเรื่องผู้แต่งได้บรรยายแนะนำตัวละครคือเจ้าดินดังนี้

เจ้าดินเป็นที่พึ่งที่หนักแน่น ทนทาน
และยังคอยส่งสารอาหารที่สำคัญให้ต้นไม้เพื่อนรักของมัน
ทำให้ต้นไม้เจริญงอกงาม
ใครๆ ก็อยากเป็นเพื่อนกับดินและต้นไม้

เช่น นกอพยพฝูงนี้ที่บินมาแสนไกล

พวกมันพกเมล็ดพันธุ์ที่พร้อมจะเติบโตและเป็นเพื่อนกับต้นไม้และดินมาด้วย

(นภัสสร ไชยมโนวงศ์. 2561: 10-11)

จากตัวอย่างจะเห็นการบรรยายลักษณะความเป็นเจ้าดินให้ผู้อ่านได้ทำความรู้จักในเบื้องต้น แต่ในหน้าถัดไปซึ่งจะเป็นการบอกเล่าถึงนิสัยที่แท้จริงของเจ้าดิน ผู้แต่งกลับไม่ได้บรรยายให้ผู้อ่านรับรู้แต่กลับใช้บทสนทนาที่เจ้าดินพูดคุยกับสัตว์ต่างๆ แทน ดังตัวอย่าง

ไม่เอา!

เราไม่เห็นต้องการเพื่อนคนอื่นเลย เจ้าดินคิด

พวกชอบขุดอย่างเธอ ต้องทำให้รากของต้นไม้เสียหาย

และทำให้ฉันมอมแมมแน่ๆ

ฉันไม่ให้ยุ่งเหยิง แปร

(นภัสสร ไชยมโนวงศ์. 2561: 14-15)

ตัวอย่างคำกล่าวของเจ้าดินที่พูดคุยกับสัตว์ต่างๆ แสดงให้เห็นถึงนิสัยที่ต่อต้านและมั่นใจในตัวเองของเจ้าดินเป็นอย่างมาก นอกเหนือจากที่ผู้แต่งได้บรรยายบุคลิกลักษณะภายนอกของเจ้าดิน แต่บทสนทนาทำให้ผู้อ่านเข้าใจถึงนิสัยใจคอของตัวละครอย่างถ่องแท้ขึ้น ซึ่งการแนะนำตัวละครแบบผสมผสานก็เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ผู้แต่งนิยมใช้ แต่อาจไม่แพร่หลายเท่าการแนะนำตัวละครแบบผู้เขียนบรรยายเอง

จากการศึกษาการสร้างตัวละครในหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงวัย 6-9 ปีที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ผู้แต่งมักนิยมใช้กลวิธีการสร้างตัวละครแบบสมจริง ตั้งแต่การกำหนดช่วงวัยของตัวละครใกล้เคียงกับกลุ่มผู้อ่าน โดยถ่ายทอดลักษณะนิสัย ท่าทาง และการกระทำของเด็กเพื่อสะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมที่มีทั้งดีและไม่ดีตามธรรมชาติของเด็ก และมักใช้ตัวละครเป็นสัตว์โดยจะเชื่อมโยงด้วยลักษณะนิสัยของเด็กกับสัตว์นั้น ๆ เช่น ลิงแทนด้วยเด็กซน กระต่ายแทนด้วยเด็กขี้อาย เป็นต้น ทว่าการสร้างตัวละครตามอุดมคติก็มีไม่น้อย ซึ่งตัวละครเหล่านี้มักจะเป็นตัวละครที่มีลักษณะนิสัยตามบรรทัดฐานของสังคมเพื่อที่จะใช้เป็นแบบอย่างในการสอนสั่งให้เด็กประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นไปตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่สังคมคาดหวังในแนวทางเดียวกัน ส่วนการสร้างตัวละครแบบฉบับส่วนใหญ่คือตัวละครที่ใช้ในการคลี่คลายเรื่อง เช่นเมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งจะต้องมีตัวละครประเภทนี้ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับปัญหาในเรื่องมากนักเข้ามาคลี่คลายความขัดแย้งลง ซึ่งก็เพื่อชี้แนะให้เด็กเดินไปทางที่ถูกที่ควร นอกจากนี้จากการศึกษายังไม่พบการสร้างตัวละครแบบเหนือจริง (Surrealistic) ในหนังสือสำหรับเด็กไทยอายุ 6-9 ปีที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม

1.2 ด้านภาษา

ภาษาจัดเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างสรรค์หนังสือภาพสำหรับเด็ก เพราะประโยชน์ที่สำคัญอย่างยิ่งของหนังสือภาพสำหรับเด็กอีกประการหนึ่ง คือ การเป็นคลังคำหรือคลังภาษาแก่เด็ก การให้เด็กรับรู้เรื่องราวผ่านภาษาจะนำไปสู่กับจดจำและเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น ดังที่วิริยะ สิริสิงห (2537: 92 -115) ได้กล่าวไว้ว่า วรรณกรรมสำหรับเด็กนั้นต้องการภาษาชั้นเลิศเช่นเดียวกับการศึกษาแขนงอื่น ๆ การเขียนหนังสือที่ดีให้เด็กต้องใช้คำที่ง่าย ถูกต้อง และตรงความหมาย ใช้คำที่ไม่ก่อให้เกิดอุปสรรคของขบวนการความคิด ซึ่งจากการศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะอยู่ในร่วมกันในสังคมทั้ง 46 เรื่อง ผู้วิจัยแบ่งประเด็นการวิเคราะห์ด้านกลวิธีการใช้ภาษาได้ 2 ลักษณะ คือ การใช้วัจนภาษาหรือภาษาถ้อยคำ (Verbal Language) และการใช้วัจนภาษาหรือภาษาที่ไม่ใช้ถ้อยคำ (Non-Verbal Language) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.1 วัจนภาษา คือ ภาษาถ้อยคำ คำพูดหรือตัวอักษรที่กำหนดใช้ร่วมกันในสังคม ภาษาถ้อยคำจึงหมายถึงภาษาที่มนุษย์สร้างขึ้นอย่างเป็นระบบ มีหลักเกณฑ์ทางภาษาหรือไวยากรณ์ จากการศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมสามารถแบ่งวัจนภาษาออกได้เป็น 2 ประเภท กล่าวคือ

1) ภาษาร้อยแก้ว

ภาษาที่ดีที่สุดใน การเขียนเรื่องสำหรับเด็ก คือ ภาษาพูด แต่มีอีกหลายสิ่งที่คุณเขียนต้องคำนึงถึง ได้แก่ การพิจารณาผู้อ่านว่ากลุ่มเป้าหมายคือเด็กวัยใด ควรใช้ภาษาให้เหมาะกับวัยนั้น ๆ การเขียนอย่าง ที่พูดให้เรื่องราวและการสื่อสารออกมาอย่างธรรมชาติ ไม่ใช่ภาษาเขียนที่ยากเกินกว่าการรับรู้ของเด็ก ใช้ภาษาที่ถูกต้อง หากมีความผิดพลาดด้านไวยากรณ์หรืออื่น ๆ อาจทำให้หนังสือเล่มนั้น ๆ ด้อยคุณค่าลงได้ และระมัดระวังเรื่องตัวสะกดให้ถูกต้อง โดยสามารถค้นคว้าอ้างอิงจากพจนานุกรมเพื่อเด็กจะได้จดจำถ้อยคำที่สะกดได้อย่างถูกต้องเป็นการพัฒนาภาษาที่ดีอีกทางหนึ่งด้วย โดยการศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะทางสังคมพบการใช้ภาษาแบบร้อยแก้วในลักษณะต่างๆ ผ่านหนังสือภาพสำหรับเด็กทั้ง 36 เรื่อง ที่จัดว่าค่อนข้างเหมาะสมตามหลักการใช้ภาษาในหนังสือสำหรับเด็ก ดังนี้

การใช้คำในหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ใช้รูปแบบการเขียนแบบร้อยแก้วนั้น มีหลักการอย่างง่าย คือ ควรใช้คำที่มีการสื่อความหมายโดยตรงไปตรงมา สั้น กระชับ และไม่ใช้คำที่ยากเกินไป ไม่ควรใช้คำซ้ำๆ เพื่อซ้ำความหมายจนเกินไป ทั้งยังควรมีการหลากหลายคำเพื่อเพิ่มคลังศัพท์ให้กับเด็กผู้อ่านตามวัยด้วย นอกจากนี้คำที่ใช้ยังต้องเป็นคำที่แสดงภาพ คำแสดงอาการ และคำแสดงความรู้สึกที่สื่อถึงผู้อ่านอย่างแจ่มชัด จึงจะจัดว่าเป็นการใช้คำที่เหมาะสมในหนังสือภาพสำหรับเด็ก จากการศึกษาพบลักษณะการใช้คำ ดังตัวอย่างคือ

จากตัวอย่างเรื่อง “คาถาแปลงกาย” เรื่องและภาพโดยสุตโผท เมืองไทย ในตอนที่เจ้าคำกำลังเรียนวิชาตมกลืนแต่พบว่าผู้ที่เรียนได้ดีที่สุดคือ “เจ้าดิน” เพื่อนของตน ซึ่งจากเรื่องเป็นการบรรยายถึงตัวละคร คือ ‘เจ้าดิน’ ด้วย*ถ้อยคำที่สั้น กระชับ และเข้าใจง่าย* ดังนี้

ชั่วโมงที่สอง เรียนวิชาตมกลืน
เรื่องตมกลืน เจ้าดินเก่งที่สุด
ไม่ว่ากลืนอะไร เจ้าดินตอบได้ทั้งนั้น

(สุตโผท เมืองไทย. 2557: 10-11)

ตัวอย่างข้างต้นจะเห็นว่า มีการใช้คำที่มีการสื่อความหมายอย่างตรงไปตรงมา สั้น กระชับ และไม่ใช้คำที่ยากเกินไป

หรืออีกตัวอย่างจากเรื่อง “งานฉลองของไส้เดือน” เรื่องโดยชีวัน วิสาสะ ภาพโดย พัดชา ดิษยนันท์ ในตอนที่ผู้แต่งบรรยายถึงบรรยากาศในสวนกล้วยที่ว่า

เสียง*สวบสวบ*ดังมาจากสวนกล้วย...
เอ๊ะ ลูก*แมวมามาหา* เอ๊ะ ลูก*หมาแอบมอง*
นั่น ลูก*หมูคอยจ้อง* นั่นลูก*หนูเดินตาม*

(ชีวัน วิสาสะ. 2562: 12-13)

จากตัวอย่างแสดงถึงการเลือกใช้คำที่สั้น กระชับ สื่อความหมายเด่นชัดถึงบรรยากาศในสวนที่สัตว์ต่างๆ กำลังมุ่งเดินทางเข้าสวนเพื่อมากินกล้วยกับครอบครัวลิง ทั้งนี้ผู้แต่งยังเลือกใช้*คำที่หลากหลาย* เพื่อเพิ่มความหมายจากคำที่เด็กผู้อ่านรู้จักอยู่แล้วให้เข้าใจชัดเจนยิ่งขึ้นว่ามีคำที่มีความหมายใกล้เคียงหรือแตกต่างกันอยู่ เช่น “แอบมอง” กับ “คอยจ้อง” เป็นคำที่แสดงกริยา “การดู” เหมือนกัน แต่มีความหมายที่แตกต่างกัน อีกทั้งผู้แต่งยังเลือกใช้คำวิเศษณ์ประกอบเสียงเพื่อเพิ่มความหมายให้ผู้อ่านรู้จักคำเพิ่มเติมที่อาจไม่คุ้นชินในชีวิตประจำวันเป็นการเพิ่มคลังคำศัพท์ด้วย เช่น คำว่า “สวบสวบ” ซึ่งเป็นคำแสดงเสียงการเดินย่ำบนไม้หรือการบุกป่านั้นเอง

ส่วนตัวอย่างจากเรื่อง “เพื่อนใหม่ของสีหมึก” เรื่องและภาพโดยสุวิมล เมธาวัชรินทร์ ในตอนที่เกิดอุปสรรคระหว่างการเดินทาง ทั้งรางรถไฟขาด ดวงดาวไหลมาท่วมรางรถไฟ หรือพินหมด ทำให้ตัวละครต่างต้องอาสากันออกมาช่วยแก้แต่ละปัญหา ซึ่งแม้การดำเนินเรื่องจะเป็นในเชิงนิทานไม่รู้จบหรือนิทานลูกโซ่ที่มีการซ้ำสถานการณ์ใกล้เคียงกันเกิดขึ้น แต่ผู้แต่งก็ยังเลือกใช้*คำที่หลากหลาย* ในสถานการณ์เดิมที่รถไฟต้องหยุดเดินทางลง ดังเช่น

“ฉันซ่อมได้” มังกรสีชมพูพูดแล้วยิ้มกว้าง...
“ฉันจัดการได้” สีหมึกจึงยิ้มออก...
“ไม่เป็นไร ฉันช่วยเอง” ยักษ์สีส้มพูดพลางยิ้มกว้าง...

(สุวิมล เมธาวัชรินทร์. 2553: 13, 16, 20)

จากตัวอย่างจะพบว่า แม้ผู้แต่งจะใช้สถานการณ์ซ้ำที่ตัวละครจะต้องพบเจออุปสรรค ระหว่างการเดินทางเป็นระยะ ทว่าผู้แต่งก็ยังเลือกหลากหลายในสถานการณ์นั้นๆ ได้แก่ “ฉันท้อมไม่ได้” “ฉันทจัดการได้” และ “ฉันทช่วยเหลือ” เพื่อเพิ่มเติมคำศัพท์ให้ผู้อ่านได้เรียนรู้ ทั้งๆ ที่อาจเลือกใช้คำซ้ำกัน เพื่ออำนวยความสะดวกและการจดจำของผู้อ่านได้

นอกจากนี้ แม้ตามหลักการใช้ภาษาร้อยแก้วในหนังสือสำหรับเด็กจะระบุว่า ไม่ควรใช้คำซ้ำ ๆ ความคิดซ้ำ ๆ หรือคำใดคำหนึ่งบ่อย ๆ เพราะจะทำให้ท่วงทำนองการเขียนเสียหาย (วิริยะ สิริสิงห. 2537: 99) แต่ผู้วิจัยกลับพบว่า ผู้แต่งมีการเลือกใช้คำซ้ำเพื่อตั้งใจเน้นย้ำเรื่องราวในแบบฉบับของนิทานไม่รู้จบหรือนิทานลูกโซ่ เพื่อให้เกิดความสนุกสนานเน้นการซ้ำทวนและจดจำประโยคซ้ำๆ รวมทั้งสนุกสนานไปกับการคาดเดารายละเอียดที่จะเปลี่ยนไปหลังถ้อยคำหรือข้อความซ้ำเหล่านั้น อันเป็นเสน่ห์อีกรูปแบบหนึ่งซึ่งเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของเรื่องเล่าสำหรับเด็กอีกด้วย ดังตัวอย่างจากเรื่อง “มีใครอยู่มั้ย” เรื่องและภาพโดยปิยา วัชรสวรรค์ ที่ผู้แต่งมีการใช้ถ้อยคำและข้อความซ้ำ ๆ ในทุกครั้งที่ชายตัดฟันกำลังจะตัดต้นไม้เพื่อจะนำไปขาย ด้วยข้อความที่ว่า

มีใครอยู่มั้ย

ไม่มีใครตอบ

แต่มีบางอย่างอยู่ตรงนั้น

“อ้อ แมงมุมนี่เอง กำลังชักใยหาอาหารอยู่”

.....

มีใครอยู่มั้ย

ไม่มีใครตอบ

แต่มีบางอย่างอยู่ตรงนั้น

“อ้อ ฟอนกบินปกป้องแมงกที่กำลังกกไข่อู่นี่เอง”

.....

(ปิยา วัชรสวรรค์. 2558: 6-9)

ตัวอย่างข้อความข้างต้นผู้แต่งจะใช้ถ้อยคำซ้ำกันในทุกครั้งที่ชายตัดฟันกำลังจะตัดต้นไม้ แต่แล้วก็จะพบสัตว์ที่อาศัยอยู่บนต้นไม้ที่ปรากฏออกมาให้ผู้อ่านสนุกกับการคาดเดาว่า สัตว์ชนิดต่อไปที่อาศัยอยู่บนต้นไม้คืออะไร หรือใครจะเผลอมาขัดจังหวะชายตัดฟันเป็นรายต่อไป ทั้งนี้แม้ผู้แต่งจะเลือกใช้ข้อความซ้ำๆ ทว่าตลอดทั้งเรื่องจะมีการเปลี่ยนชนิดของสัตว์และสิ่งมีชีวิตชนิดนั้นๆ กำลังทำอยู่เชื่อมโยงกับภาพให้ผู้อ่านสนุกกับการคาดเดาและทายได้

หรืออีกตัวอย่างตัวอย่างจากเรื่อง “ขอโทษนะไม่ได้ตั้งใจ” เรื่องโดยบุบผา เรื่องรอง ภาพ

โดยเจนจิรา เกตุวงศ์วิริยะ ที่มี*การใช้คำซ้ำ*เพื่อย้ำความ โดยไม่ใช้คำพ้องเพื่อย้ำแต่อย่างใด แต่เป็นการซ้ำคำว่า “ขอโทษ” เมื่อลูกเปิดน้อยในเรื่องออกเดินทางไปทำความเดือดร้อนให้กับผู้อื่นระหว่างทาง

ส่วนตัวอย่างจากเรื่อง “สุขใจในวันน้ำท่วม” เรื่องโดยหทัยชนก เชียงทอง ภาพโดย สุทัศน์ ปะละมะ เป็นตัวอย่าง*การใช้คำแสดงภาพ*ได้อย่างน่าสนใจ ในตอนบรรยายถึงบรรยากาศและสถานการณ์ตอนที่น้ำกำลังท่วมสูงแล้วมีจุดเปลี่ยนของเรื่องคือหมิดำกำลังพายเรือผ่านมา ซึ่งผู้แต่งได้เลือกใช้ถ้อยคำแสดงภาพอย่างชัดเจน เช่น คำว่า ‘ผลุบโผล่’ ทำให้เด็กได้เรียนรู้คำศัพท์ที่อาจไม่คุ้นเคย แต่เข้าใจความหมายได้ชัดเจนขึ้น เพิ่มเติมเป็นคลังศัพท์ของเด็กด้วย ดังนี้

น้ำท่วมสูงอย่างรวดเร็ว ทุกสิ่งลอยผลุบโผล่ตามกระแสน้ำ
ทันใดนั้นเรือลำหนึ่งแล่นผ่านมา หมิดำกำลังขนน้ำฝิ่งหนีน้ำท่วมนั่นเอง

(หทัยชนก เชียงทอง. 2560: 10)

อีกทั้งยังมีการใช้คำสันธานคือ “ทันใดนั้น” ในการขึ้นความใหม่ที่สร้างความน่าตื่นเต้น แสดงถึงจุดเปลี่ยนที่กำลังจะเกิดขึ้นในเหตุการณ์ให้ผู้อ่านสามารถรับรู้ถึงความเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะเกิดขึ้นได้

สุดท้ายคือตัวอย่างของ*การใช้ถ้อยคำแสดงความรู้สึกและคำแสดงอาการ* จากเรื่อง “บาบา” เรื่องและภาพโดยกฤษณะ กาญจนานา และวชิรารวรรณ ทับเสื่อ ในตอนที่ลูกสัตว์หนีเจ้าบาบาตัวละครเอกที่มีลักษณะภายนอกน่ากลัวจนกลิ้งตกเขาไป จากนั้นลูกสัตว์ก็พูดขึ้นว่า

“โอ๊ย เจ็บจังเลย”
“เจ็บมากๆ”
“เจ็บที่สุด”
แต่ไม่มีใครกล้าร้องไห้เลยสักตัวเดียว

(กฤษณะ กาญจนานา และวชิรารวรรณ ทับเสื่อ. 2561: 22-23)

ตัวอย่างคำกล่าวของลูกสัตว์แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกเจ็บปวด ด้วยการใช้ถ้อยคำสั้นๆ คือ “เจ็บ” แต่เพิ่มคำวิเศษณ์ต่อท้ายทั้ง “จัง มากๆ และที่สุด” ให้ผู้อ่านรับรู้ได้ถึงความเจ็บที่มากล้นเหลือสำหรับเด็กหรือสัตว์ตัวน้อย ๆ แต่ก็ยังต่อท้ายด้วยข้อความแสดงถึงอาการและความรู้สึกของเด็กที่กำลังกลัวว่า “แต่ไม่มีใครกล้าร้องไห้เลยสักตัวเดียว” ซึ่งเป็นการเลือกใช้ถ้อยคำที่แสดงอารมณ์ความรู้สึกที่พยายามอดกลั้นของเด็กในสถานการณ์คับขันได้อย่างดี โดยไม่จำเป็นต้องใช้คำขยายใด ๆ เพิ่มเติมผู้อ่านก็สามารถเข้าใจความรู้สึกของตัวละครได้

นอกจากการเลือกใช้ถ้อยคำที่เหมาะสมแล้ว การใช้ประโยคก็เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในหนังสือภาพสำหรับเด็ก โดยมีหลักการใช้ประโยคในหนังสือภาพสำหรับเด็ก ได้แก่ การใช้ประโยคกรตุ วาจก (Active Voice) เป็นประโยคที่ประธานเป็นผู้กระทำการโดยตรง ซึ่งจะเป็นประโยคที่สื่อ

ความหมายและเข้าใจได้อย่างง่าย เป็นประโยคความเดียวหรือประโยคความรวมที่ไม่ซับซ้อน รวมถึงควรใช้ประโยคที่เป็นธรรมชาติ ไม่ฟุ่มเฟือย บทสนทนาไม่ยาวจนเกินไป และไม่ควรรู้แน่วล่วงหน้า

ดังตัวอย่างการใช้ประโยคกรตุวาก (Active Voice) ในหนังสือภาพเรื่อง “ยักษ์ใหญ่” เรื่องและภาพโดยไอริณ อีสริยะเนตร ที่แสดงถึงการเรียบเรียงประโยคด้วยภาคประธานและภาคแสดงอย่างชัดเจน เป็นประโยคความเดียวและประโยคความรวมที่เข้าใจง่าย ดังตัวอย่าง

ใหญ่เป็นยักษ์ใหญ่ใจดี
แต่นักเดินทางที่เดินทางผ่านมามากจะตกใจ
และหวาดกลัวยักษ์ใหญ่อยู่เสมอ

.....

ยักษ์ใหญ่ออกมาจากหลังก้อนหินมีมา
และอาสาจะช่วยพาเหล่านักเดินทางข้ามทะเล
ยักษ์ใหญ่ให้เหล่านักเดินทางกระโดดขึ้นบนหลัง
แล้วยักษ์ใหญ่ก็เริ่มว่ายน้ำออกไป

(ไอริณ อีสริยะเนตร. 2563: 6-9)

ตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการใช้ประโยคที่ไม่ยากจนเกินไป แม้จะมีรายละเอียดที่ผู้แต่งจำเป็นต้องบอกเล่าแก่ผู้อ่าน แต่ก็ใช้ภาคประธานทั้งยักษ์ และ นักเดินทางในการแสดงกิริยาอาการต่าง ๆ พร้อมคำขยายให้ผู้อ่านรับรู้เรื่องราวได้โดยง่าย

หรืออีกตัวอย่างจากเรื่อง “ความซื่อสัตย์” เรื่องและภาพโดยปริดา ปัญญาจันทร์ ในตอนที่ ‘เด็กชายมาตี’ ตัวละครเอกไปซื้อของแล้วได้รับเงินทอนมาเกินจึงตัดสินใจว่าควรจะทำอย่างไรกับเงินที่เกินมา ซึ่งนับเป็นบททดสอบในการทำความดีของตัวละครเอก ที่ผู้แต่งสามารถบรรยายด้วยประโยคที่ชัดเจน เห็นภาพ และเข้าใจถึงความรู้สึกหวั่นไหวของตัวละครได้ด้วยถ้อยคำสั้นๆ ดังนี้

มาตีลองนับเงินทอนในมือ แต่เงินทอนที่คุณป้าเจ้าของร้าน
ให้มากกว่าที่ควรจะได้ มาตีเดินผ่านร้านไอศกรีมพอดี
จึงลืงเลว่าใช้เงินที่เกินมาซื้อไอศกรีมดีไหมนะ

(ปริดา ปัญญาจันทร์. 2557: 10-11)

จากการพิจารณาหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ผู้วิจัยพบว่า โดยส่วนใหญ่ผู้แต่งสามารถเลือกใช้ภาษาร้อยแก้วในรูปแบบของถ้อยคำภาษาและประโยคที่เหมาะสมตามหลักการสร้างสรรค์หนังสือภาพสำหรับเด็ก กล่าวคือ การใช้คำถ้อยคำและประโยคที่กระชับ เข้าใจง่ายและสื่อความหมายอย่างชัดเจน ผ่านคำแสดงภาพ คำแสดงอาการ และคำแสดงความรู้สึก รวมทั้งมีการหลากคำเพื่อเพิ่มคลังศัพท์ และการซ้ำคำเพื่อบ่งชี้สิ่งที่ตั้งใจให้เด็กผู้อ่านได้เล่นทายและจดจำ

ทว่าก็ยังปรากฏลักษณะของการใช้ภาษาที่อาจไม่ตรงตามหลักการใช้ภาษาในหนังสือภาพสำหรับเด็กมากนัก อาทิ หนังสือภาพสำหรับเด็กบางเรื่องยังมีการบรรยายเรื่องราวที่ค่อนข้างยาว ให้รายละเอียดค่อนข้างมาก ในลักษณะการใช้คำฟุ่มเฟือยอยู่ ดังตัวอย่าง

จากตัวอย่างเรื่อง “สตางค์ของใครครับ” เรื่องและภาพโดยสุรศักดิ์ พุ่มรัก ในตอนที่ผู้แต่งบรรยายถึงความคิดของเด็กชายโหน่งเมื่อพบสตางค์ 10 บาทอย่างค่อนข้างละเอียด ดังตัวอย่าง

โหน่งจึงเดินออกมา แต่ก็คิดอย่างสงสัยว่า สตางค์ตั้ง 10 บาท

ซื้อขนมได้ตั้งเยอะ ทำไมเจ้าของถึงจะไม่ตามหาล่ะ

ถ้าเป็นสตางค์ของโหน่ง โหน่งต้องตามหาแน่ ๆ

โหน่งพบคนขายปลาหมึกบดระหว่างทาง จึงเล่าเรื่องให้ฟัง

“ลุงพอจะรู้ไหมครับว่าใครเป็นคนทำสตางค์หล่น” โหน่งถาม

“ลุงไม่รู้หรอก แต่ไม่เห็นต้องตามหาเจ้าของเลย เงินตกอยู่บนพื้น

ใครเก็บได้ก็เป็นของคนนั้น” คนขายปลาหมึกบอก

“เอามาซื้อปลาหมึกกินได้ตั้ง 2 ตัว อร่อยนะ”

ปลาหมึกก็น่าอร่อยดี แต่นี่ไม่ใช่สตางค์ของโหน่งนี่นา

(สุรศักดิ์ พุ่มรัก. 2555: 12-13)

หรืออีกตัวอย่างจากเรื่อง “ไม่ทำแล้วครับ” เรื่องและภาพโดยวีระยุทธ เลิศสุดวิชัย ในตอนที่แม่เปิดขวารู้แล้วว่าคุณลุงจุ่นเป็นผู้ระบายสีไข่ของแม่เปิดทำให้แม่เปิดต้องตามหาไข่ของตัวเองจนไกลาหลไปทั้งหมู่บ้าน ผู้เขียนมีการบรรยายรายละเอียดค่อนข้างมาก ซึ่งบางครั้งอาจใช้ภาพประกอบในการเล่าเรื่องให้ผู้อ่านได้พิจารณาภาพประกอบควบคู่ไปกับเรื่องราวแทนอาจเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้อ่านได้คิดและจินตนาการเรื่องราวต่อเองได้มากกว่าการบรรยายอย่างครบถ้วน ดังตัวอย่าง

แม่เปิดขาถึงจะโกรธ แต่ก็ให้อภัยคุณลุงจุ่น

คุณลุงจุ่นจึงขอบคุณแม่เปิดขาผู้ใจดี

และรับปากว่าจะไม่ทำแบบนี้กับใครอีก

วันต่อมา ลูกเปิดน้อยพักจากไข่ให้แม่เปิดขาได้ชื่นชม

สัตว์ทุกตัวในหมู่บ้านต่างร่วมแสดงความยินดี

รวมถึงคุณลุงจุ่นที่วาดภาพแม่เปิดขาบลูกน้อย

ให้เป็นของขวัญเพื่อต้อนรับลูกเปิดน้อย

สมาชิกใหม่ในหมู่บ้านแสนสุขแห่งนี้

(วีระยุทธ เลิศสุดวิชัย. 2554: 17)

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบการใช้ภาษาในเชิงชี้แนะล่วงหน้า หรือการบอกกล่าวสาระอย่างตรงไปตรงมา โดยไม่เปิดโอกาสให้ผู้อ่านได้ขบคิดด้วยตัวเองจากการอ่านเรื่องราวมากนัก ดังตัวอย่าง

จากเรื่อง “เจ้าถ่านกับการให้ไม่รู้จบ” เรื่องและภาพโดยสรพรประภา วุฒิวร ที่เป็น

เรื่องราวของเจ้าถ่านซึ่งอาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่แมวทุกตัวจะมีดอกไม้ประจำตัวแต่กลับเหี่ยวเฉา จนเมื่อเจ้าถ่านได้รู้จักกับเจ้าน้ำตาลแมวน้อยจึงรู้จักดูแลรดน้ำ ทำให้ดอกไม้ของมันเบ่งบานสวยงามในที่สุด จากเรื่องผู้แต่งมีการใช้ภาษาในเชิงชี้แนะล่วงหน้าแก่ผู้อ่านในตอนท้ายของเรื่องที่เจ้าถ่านผิดหวังเมื่อเพื่อนแมวตัวอื่นๆ ไม่เข้าใจกระทำของมัน ที่ว่า

“ไม่เป็นไรหรอกเจ้าถ่าน เพื่อนบางตัวอาจจะไม่เข้าใจหรือคิดไม่เหมือนกับเรา”

“แค่เราเต็มใจให้ ดอกไม้ของเราก็มีความสุขแล้วละ”

“เราไปช่วยรดน้ำให้ดอกไม้ของเพื่อนๆ กันนะ”

(สรรประภา วุฒิวร. 2560: 26-27)

ตัวอย่างคำกล่าวของเจ้าน้ำตาลที่ปลอบใจเจ้าถ่านแสดงถึงลักษณะการใช้ภาษาที่ค่อนข้างชี้แนะแก่ผู้อ่านล่วงหน้า โดยแฝงเจตนาให้แง่คิดจากผู้แต่งผ่านคำกล่าวของตัวละครให้ผู้อ่านได้รับรู้และตระหนักถึงคุณค่าของการทำความดีแก่ผู้อื่น แต่เป็นการใช้ภาษาที่จัดว่าค่อนข้างขำขันไปบ้าง ซึ่งหากพิจารณาการดำเนินเรื่องแล้วจะพบว่า ผู้อ่านสามารถที่จะติดตามถึงแง่มุมที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอได้ด้วยตัวเอง แต่ผู้แต่งได้พยายามย่อข้อมูลให้ชัดเจนขึ้นจึงอาจกลายเป็นการบอกกล่าวหรือชี้แนะอย่างตรงไปตรงมา

หรืออีกตัวอย่างจากเรื่อง “ดินดี” เรื่องและภาพโดยนภัสสร ไชยมโนวงศ์ ในตอนที่เจ้าดินที่ไม่ยอมเป็นเพื่อนกับสัตว์ต่าง ๆ เริ่มเข้าใจแล้วว่า ดินจำเป็นต้องอาศัยสัตว์ต่าง ๆ เพื่อให้ตัวเองสมบูรณ์และเป็นประโยชน์ต่อต้นไม้มากขึ้นได้ ดังตัวอย่าง

สุขภาพของเจ้าดินแย่งๆ ทั้งซีดและแห้ง

ตอนที่แข็งแรงเราน่าจะทำประโยชน์ให้ผู้อื่นเยอะๆ ไม่น่าเลยเรา

เจ้าดินนึกด้วยความเสียใจ

(นภัสสร ไชยมโนวงศ์. 2561: 22-23)

ตัวอย่างความคิดของเจ้าดินเป็นเสมือนข้อคิดที่ผู้แต่งที่ต้องการบอกแก่ผู้อ่าน แต่ใช้การแสดงออกสะท้อนผ่านความคิดของเจ้าดินที่เริ่มสำนึกได้ ซึ่งจากประโยคดังกล่าวและการเน้นย้ำข้อความด้วยตัวหนาจัดว่าค่อนข้างเป็นการใช้ภาษาที่ชี้แนะแก่ผู้อ่านล่วงหน้าไปบ้าง ซึ่งอันที่จริงหากผู้อ่านติดตามเรื่องราวมาตั้งแต่ต้นเรื่อง ผู้อ่านก็อาจจะตกผลึกความคิดถึงแง่คิดดังกล่าวได้โดยที่ผู้แต่งไม่จำเป็นต้องกล่าวขำขันอย่างตรงไปตรงมาแต่อย่างใด

จากตัวอย่างการใช้ภาษาร้อยแก้วในหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปีที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมพบว่า ส่วนใหญ่มักใช้ประโยคแบบกรรตุวาจก (Active voice) ที่สื่อความหมายอย่างตรงไปตรงมา เข้าใจง่าย ชัดเจน ไม่ซับซ้อน รวมถึงใช้ถ้อยคำที่ง่ายคุ้นเคยกับเด็ก แต่จะมีหนังสือภาพสำหรับเด็กบางส่วนที่ยังใช้ภาษาไม่กระชับ ฟุ่มเฟือย มีคำบรรยายหรือบทสนทนาค่อนข้างละเอียดและยาว

เกินไป รวมถึงมีการใช้ภาษาในเชิงชี้แนะล่วงหน้าอย่างตรงไปตรงมา ซึ่งการใช้ภาษาลักษณะนี้อาจทำให้เข้าใจยากและผู้อ่านหมดความสนใจในเรื่องราวได้ง่าย

2) ร้อยกรอง

การใช้ภาษาในรูปแบบร้อยกรอง คือ การนำเสนอเรื่องราวในหนังสือภาพสำหรับเด็ก ด้วยคำคล้องจองหรือบทร้อยกรอง ซึ่งบทร้อยกรองสำหรับเด็ก หมายถึง คำประพันธ์ที่เรียบเรียงถ้อยคำอย่างไร้เพราะ มีการสัมผัสคล้องจอง โดยใช้ภาษาง่าย ๆ สั้น ๆ เนื้อหาตรงไปตรงมา ไม่เคร่งครัดเรื่องฉันทลักษณ์มากนัก แต่เน้นความสนุกสนานเพลิดเพลินในการอ่าน (บุญเสริม แก้วพรหม. 2548: 41-51) บทร้อยกรองจึงเป็นที่นิยมในการนำมาถ่ายทอดเรื่องราวสำหรับเด็ก เนื่องจากเด็กส่วนใหญ่โดยเฉพาะเด็กเล็กถึงเด็กช่วงวัยประถมศึกษาตอนต้น มักชื่นชอบท่วงทำนองที่มีจังหวะจะโคนคล้ายเสียงดนตรี เป็นลีลาการใช้ภาษาที่สร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินและอยากมีส่วนร่วมในการออกเสียงตามจังหวะเหล่านั้นของเด็ก ๆ โดยกลวิธีการใช้ภาษาแบบร้อยกรองในหนังสือภาพสำหรับเด็กมีข้อควรคำนึงอยู่ 5 ประการ ได้แก่ ใช้คำง่าย ความหมายเด่น เล่นเสียงหลากหลาย ผกาคัด และจุดจิตเพลิน (วิริยะ สิริสิงห. 2537: 111) ซึ่งจากการศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมพบการใช้ภาษาในรูปแบบร้อยกรองทั้งหมด 10 เรื่อง ได้แก่ เด็กดีต้องเข้าแถว เด็กดีรักประชาธิปไตย เด็กดีใช้ของสาธารณะร่วมกัน เด็กดีเคารพกฎจราจร มาช่วยกันนะ ไม่ใช่ของเรา...คืนเขาไปนะ คำนี้ถึงประโยชน์ส่วนรวม กระจายข้าว ยาย บ้านไร่สามัคคี และลูกแมวซุ่มมันแกว โดยทั้ง 10 เรื่องมีลักษณะการใช้ภาษาดังต่อไปนี้

ลักษณะบทร้อยกรองที่นิยมใช้ในหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันสังคม ระหว่างปี พ.ศ. 2553-2563 ได้แก่ กลอนสี่ และกลอนหัวเดียว ดังรายละเอียดกล่าวคือ

การใช้กลอนสี่เป็นรูปแบบคำประพันธ์ที่นิยมใช้ในหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นอย่างมาก รูปแบบที่ใ้ใช้มักเป็นการเลือกใช้คำง่าย ๆ และชัดเจน มีท่วงทำนองและจังหวะการอ่านที่สร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินสามารถอ่านออกเสียงตามได้ และผู้แต่งก็สามารถแต่งคำประพันธ์ได้ถูกต้องตามฉันทลักษณ์ของกลอนสี่ ทั้งจำนวนคำและสัมผัส ดังตัวอย่าง

จากเรื่อง “เด็กดีรักประชาธิปไตย” เรื่องและภาพโดยกิตติยา ลีครองสกุล และร่วมรัฐพรมาธิกุล ในตอนที่พ่อเข้ามาไกล่เกลี่ยหาทางออกให้กับปัญหาที่เกิดขึ้นในเรื่องด้วยหนทางแห่งประชาธิปไตย ดังนี้

พ่อเรียกรวมพล	ทุกคนเป็นใหญ่
มีสิทธิ์ออกเสียงได้	หนึ่งเสียงเท่ากัน
หนึ่งคนหนึ่งเสียง	พร้อมเพรียงเธอฉัน
ตัดสินใจร่วมกัน	ผลนั้นย่อมดี
ผลที่ออกมา	ต้องพายินดี

เคารพเสียงที่

มากกว่ายุติธรรม

(กิตติยา ลีครองสกุล และร่วมรัฐ ปรมาธิกุล. 2557: 8)

หรืออีกตัวอย่างจากเรื่อง “บ้านไร่สามัคคี” เรื่องโดยธิดิมา ช่างพุ่ม ภาพโดยจิตพาชื่น มุสิกานนท์ เรื่องราวความแตกแยกของหญิงชายบ้านไร่ที่ถกเถียงกันว่าใครทำงานเหน้อยกว่ากัน แต่สุดท้ายเมื่อมีภัยมาเยือน ทุกคนต่างร่วมมือและรับฟังกันด้วยความเข้าใจก็สามารถผ่านพ้นอุปสรรคปัญหาต่าง ๆ ไปได้ ดังตัวอย่าง

แต่แล้ววันหนึ่ง	บังเกิดเรื่องแย
สำหรับอแง	ฮึดฮัดกลับบ้าน
บ่นเหน้อยเสียจริง	ผู้ชายทำงาน
ไม่ได้อยู่บ้าน	เหมือนพวกผู้หญิง
สำลีน่านิว	ฉุนฉิวฮึดฮัด
ใครแน่ว่างจัด	สบายทุกสิ่ง
พวกฉันทำงาน	ลำบากจริงจริง
ไม่เคยอยู่เนิ่น	หรือได้พักเลย

(ธิดิมา ช่างพุ่ม. 2555: 6-7)

จากตัวอย่างเรื่อง “เด็กติ๊กประชาธิปไตย” และ “บ้านไร่สามัคคี” จะพบว่า ผู้แต่งเลือกใช้กลอนสี่อย่างง่าย ๆ ในการนำเสนอเนื้อหาของเรื่อง แต่อาจไม่เคร่งครัดในเรื่องของจำนวนคำที่ต้องลง 4 คำกลอนต่อหนึ่งวรรคเท่านั้น บางวรรคอาจยืดยาวมี 5 คำกลอนด้วย รวมถึงไม่เคร่งครัดเรื่องสัมผัสระหว่างบทอีกด้วย แต่ลักษณะบังคับเรื่องสัมผัสระหว่างวรรคและการเลือกใช้คำเหมาะสมครบถ้วน

นอกจากกลอนสี่แล้วการใช้รูปแบบกลอนหัวเดียวก็เป็นที่ยอมรับในการถ่ายทอดเรื่องราวในหนังสือภาพสำหรับเด็กไม่น้อย ทั้งนี้กลอนหัวเดียวเป็นลักษณะบทร้อยกรองแบบกลอนพื้นบ้าน เช่น เพลงฉ่อย เพลงอีแซว เพลงเกี่ยวข้าว เป็นต้น โดยลักษณะคำประพันธ์ คือ วรรคหน้า 6 คำกลอน วรรคหลัง 8 คำกลอน คำสุดท้ายของวรรคแรกจะไปสัมผัสกับที่คำที่สามหรือคำที่ห้าของวรรคถัดไปแล้วลงท้ายด้วยสระเดียวกันหมดทุกบาท ดังตัวอย่าง

จากเรื่อง “มาช่วยกันนะ” เรื่องโดยนันทวรรณ ภูศรี ภาพโดยวชิราวรรณ ทับเสือ และกฤษณะ กาญจนภา เรื่องราวการร่วมแรงร่วมใจกันของคนในหมู่บ้านเมื่อต้นไม้ใหญ่ล้มลงมาขวางถนนที่ว่า

ต่อแถวจับเชือกเรียงหนึ่ง	แล้วช่วยกันดึง ฮุยเลฮุย เร็วไว
เอ้าฮีบ เอ้าฮีบ เอ้าฮีบ	กระดืบ...กระดืบ ขยับแล้วต้นไม้!

(นันทวรรณ ภูศรี. 2556: 20)

บทร้อยกรองข้างต้นจะเห็นว่าผู้แต่งใช้รูปแบบกลอนหัวเดียวในการนำเสนอเรื่องราวได้ ถูกต้องตามลักษณะของฉันทลักษณ์โดยลงสัมผัสที่สระโอะทั้งหมด เรียกว่า “กลอนโล” คล้ายกลอนพื้นบ้าน พร้อมมีคำซ้ำให้เด็ก ๆ รู้สึกสนุกที่จะออกเสียงตามจังหวะได้ด้วย

หรืออีกตัวอย่างของการใช้กลอนหัวเดียว จากเรื่อง “ลูกแมวซื้อมันแกว” เรื่องและภาพโดยชีวัน วิสาสะ เรื่องราวของลูกแมวที่ต้องไปซื้อมันแกวให้แม่ที่ตลาด แต่ระหว่างทางต้องพบเจอกับสิ่งของมากมายให้ทำตื่นเต้นแต่สุดท้ายก็ได้มันแกวกลับไปฝากแม่ ดังตัวอย่างที่ว่า

ลูกแมวหาที่นั่งพัก	หน้าร้านขายผักจิ้มน้ำพริกแจ่ว
แมงนี้มีผลไม้	ลูกแดงพวงใหญ่ไซแล้วบักแกว
ตรงนั้นแมงขายหนังแผ่น	คนดูแน่นชนิดภาพชัดเสียงแจ่ว
ลิงสาวขายเครื่องประดับ	สายสร้อยยาววับแหวนเพชรราวแวว

(ชีวัน วิสาสะ. 2557: 10-17)

ตัวอย่างการใช้กลอนหัวเดียวข้างต้นในการนำเสนอเนื้อหาของผู้แต่ง โดยลงสัมผัสด้วยคำที่ใช้สระแอะและมีตัวสะกดมาเกอวนั้น จัดเป็นการใช้ภาษาที่สนุกสนานให้จังหวะจะโคนได้อย่างลงตัวเมื่ออ่านออกเสียง จึงสามารถเพิ่มความสนุกและน่าติดตามให้กับผู้อ่านไปพร้อม ๆ กับการพิจารณาภาพประกอบได้ ทั้งนี้ยังเป็นการแสดงความสามารถในการเลือกใช้คำสัมผัสของผู้แต่ง ซึ่งนอกจากจะต้องเลือกจำนวนคำให้ตรงกับฉันทลักษณ์และลงสัมผัสอย่างถูกต้องแล้ว ยังต้องเป็นคำหลากหลายแต่สื่อความหมายอย่างชัดเจน เห็นภาพ ไม่ลากเข้าสัมผัสสระ แว โดยไม่มีความหมายอีกด้วย

จากการศึกษาตัวอย่างหนังสือภาพสำหรับเด็กที่นำเสนอด้วยบทร้อยกรองข้างต้นพบว่า แม่ผู้แต่งจะเลือกใช้บทร้อยกรองในการนำเสนอเรื่องราวได้อย่างน่าสนใจ ด้วยคำที่ง่าย เห็นภาพและเหมาะสมกับเรื่องราวแล้ว ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งที่พบก็คือ ผู้แต่งหลายเรื่องมักใช้ภาษาผ่านบทร้อยกรองในเชิงชี้แนะล่วงหน้าหรือนำเสนออย่างตรงไปตรงมาไม่ต่างจากงานในลักษณะร้อยแก้ว

ดังตัวอย่างจากเรื่อง “ไม่ใช่ของเรา...คืนเขาไปนะ” เรื่องโดยนันทวรรณ ภูศรี ภาพโดยวิราวรรณ ทับเสื่อ และกฤษณะ กาญจนภา ในตอนที่พ่อเข้ามาเตือนสติป็นป็นตัวละครเอกที่ไปเก็บดินสอของเพื่อนที่โรงเรียนได้แล้วอยากให้นำไปคืนเจ้าของ ที่ว่า

ดินสอที่เคยทำหายไป	ลูกเสียใจโหมบอกพ่อกว่า
ตอนนี้เจ้าของดินสอ	คงนอนหน้าอหลังไม่สนิท
ของที่ไม่ใช่ของเรา	ควรคืนให้เขาละ คิดให้ดี
คุณพ่อสอนแล้วก็ไป	เพราะอยากปล่อยให้ป็นป็นคิดอีกที

(นันทวรรณ ภูศรี. 2557: 14-15)

ตัวอย่างคำกล่าวของพ่อแม่จะทิ้งท้ายไว้ว่า “คุณพ่อสอนแล้วก็ไป เพราะอยากปล่อยให้ป็นป็นคิดอีกที” แต่บาทก่อนหน้านี้นี้ก็ได้ใช้ภาษาในเชิงชี้แนะล่วงหน้าแก่ผู้อ่านผ่านตัวละครอย่างชัดเจน

ไปแล้ว ที่ว่า “ของที่ไม่ใช่ของเรา ควรคืนให้เขานะ คิดให้ดีสิ” ซึ่งเป็นภาษาที่ผู้แต่งตั้งใจสั่งสอนผู้อ่านผ่าน คำกล่าวของพ่อในเรื่องอย่างค่อนข้างตรงไปตรงมา ไม่เปิดโอกาสให้ผู้อ่านคิดเชื่อมโยงเรื่องราวเพื่อ ตระหนักถึงแง่คิดในเรื่องด้วยตัวเองเท่าไรนัก ซึ่งลักษณะดังกล่าวมักพบในหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ นำเสนอในรูปแบบของบทร้อยกรอง

จากตัวอย่างหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปีที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกัน ในสังคมที่ใช้ภาษาร้อยกรองพบว่า หนังสือภาพสำหรับเด็กแต่ละเรื่องมีการใช้ภาษาในรูปแบบของบทร้อย กรองที่แตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับความถนัดของผู้แต่งและเรื่องราว แต่ในทุกรูปแบบยังคงเลือกใช้คำง่าย โดย ที่มีความหมายเด่นชัด มีการเล่นเสียงวรรณยุกต์หลากหลายเสียงสลับกัน และยังมีจังหวะในการออกเสียงที่ ทำให้เด็กเกิดความสนุกสนานเพลินเพลิน อีกทั้งยังสอดแทรกข้อคิดหรือความรู้อื่นๆ อันมีคุณค่าแก่ผู้อ่าน ซึ่งจะเห็นได้ชัดจากเรื่อง “บ้านไร่สามัคคี” ที่นำเสนอแนวคิดเชิงสังคมเรื่องประชาธิปไตยผ่านการแบ่งฝัก แบ่งฝ่ายเป็นชายกับหญิงให้เด็กได้คิดสงสัยต่อยอดเป็นข้อมูลเพิ่มเติมนอกเหนือจากแนวคิดหลักของเรื่อง ด้วย เป็นต้น

1.2.2 อวัจนภาษา คือ ภาษาที่สื่อสารโดยไม่ใช่ถ้อยคำ แต่ใช้อากัปกริยา ท่าทาง น้ำเสียง สายตา หรือใช้วัตถุ การใช้สัญลักษณ์ และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่สามารถรับรู้และแปลความหมายได้ เป็น สัญลักษณ์หรือรหัสที่ไม่ใช้ตัวอักษรหรือคำพูด ได้แก่ อากักรภาษา สัมผัสภาษา ปริภาษา เทศภาษา กาลภาษา กลิ่น รส ภาพ สี ลักษณะและขนาดของตัวอักษร (กรรณิการ์ ฤทธิเดช และคณะ. 2547: 6-8) ซึ่งจากการศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมพบอวัจนภาษาใน 3 ลักษณะ ดังนี้

1) ภาพ

ภาพจัดเป็นอวัจนภาษาที่สามารถสื่อความหมายได้ดีกว่าตัวอักษรหรือคำพูด การรับรู้ ความหมายจากภาพจำเป็นต้องอาศัยการตีความที่หลากหลายตามบริบทและของเรื่องและประสบการณ์ ของผู้รับสาร ในศาสตร์หนังสือภาพสำหรับเด็กจะเรียกว่า ภาษาภาพ (Visual Language) ซึ่งปัจจุบันมี การพัฒนาและนำมาใช้ออกแบบภาพประกอบให้มีลักษณะพิเศษเฉพาะตัวมากขึ้นแตกต่างจากภาษาเขียน เพราะภาษาภาพไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว ภาพหนึ่งสะท้อนได้หลายแง่มุม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับมุมมองและ ประสบการณ์ทางสุนทรียะของผู้อ่านด้วย (ภิมลพรรณ อุ่นแก้ว. 2563: 87)

จากการศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม พบการ ใช้อวัจนภาษาผ่านภาพในการสื่อความหมายให้ผู้อ่านรับรู้ประกอบกับถ้อยคำได้อย่างน่าสนใจและทำให้ ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวได้อย่างกระจ่างแจ้งมากยิ่งขึ้นในหลายเรื่องด้วยทักษะทางการสื่อความหมายของผู้วาด ภาพประกอบ

ดังตัวอย่างจากเรื่อง “ลูกช้างไม่ยอมเดิน” เรื่องและภาพโดยปรีดา ปัญญาจันทร์ ใน

ตอนที่เจ้าของชายลูกช้างให้กับคนที่สนใจมาซื้อ แม้อ้อยคำที่บรรยายจะบอกเพียงแค่ว่า “วันหนึ่ง มีคนกลุ่มหนึ่งมาขอซื้อลูกช้างจากเจ้าของ เจ้าของช้างเห็นว่าลูกช้างหย่านนมแม่แล้ว จึงขายให้คนเหล่านั้นไป” (ปริดา ปัญญาจันทร์. 2560: 7) แต่ภาพกลับสื่อความหมายยิ่งกว่าอ้อยคำที่ผู้แต่งบรรยายออกมาทำให้ผู้อ่านรับรู้ได้ถึงความกลัว การขัดขืน และการไม่ยินยอม จากวงของลูกช้างที่ยังเกาะเกี่ยววงของแม่ไว้ รวมถึงการขึ้นตัวของลูกช้างด้วย ดังภาพ

ภาพที่ 1: หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “ลูกช้างไม่ยอมเดิน” (ปริดา ปัญญาจันทร์. 2560: 7)

หรืออีกตัวอย่างจากเรื่อง “ไมโลกับฉิ่ง” เรื่องและภาพโดยนันทวัน วาตะ ในตอนจบของเรื่องที่ตั้งแม่เต๊นท์ๆ จะตามหาลูกบอลสีแดงและสิ่งของของตัวเองพบแล้ว แต่ในหน้าสุดท้ายของเรื่องผู้แต่งกลับหักมุมให้ลูกบอลสีแดงของเด็กหญิงกับไมโลลูกกลมพัดปลิวไปอีกครั้ง ทำให้ผู้อ่านต้องจินตนาการต่อว่าจะเกิดอะไรขึ้นต่อไป ดังภาพ

ภาพที่ 2: หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “ไมโลกับฉิ่ง” (นันทวัน วาตะ. 2561: 30-31)

จากตัวอย่างภาพจะพบว่า ผู้แต่งได้แสดงสีหน้าและอารมณ์ของตัวละครเพิ่มเติมจากคำบรรยาย ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจความรู้สึกของตัวละครเพิ่มมากขึ้นว่า มีความตื่นเต้นและตกใจ แต่แฝงไปด้วยความสนุกในแววตาของตัวละครที่พร้อมจะตามหาลูกบอลต่อไป

ตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ภาษาภาพ (Visual Language) จัดเป็นองค์ประกอบหนึ่งของอวัจนภาษาที่สำคัญในการสร้างสรรค์หนังสือภาพสำหรับเด็ก เนื่องจากสัดส่วนการนำเสนอภาพ

ในหนังสือสำหรับเด็กนั้นอาจมีมากถึงร้อยละ 70 ดังนั้นภาพจึงมีส่วนสำคัญในการสื่อความหมายเพิ่มเติม นอกเหนือจากภาษาถ้อยคำที่บรรยายไว้ในเรื่อง ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจเรื่องได้กระจ่างชัดมากขึ้น รวมถึงเปิดโอกาสให้ผู้แต่งได้แฝงนัยยะต่างๆ เป็นสัญลักษณ์ในภาพเพื่อให้ผู้อ่านตีความและได้รับสาระแฝงเพิ่มเติมจากเรื่องได้อีกด้วย

2) สี

สี เป็นอวัจนภาษาในรูปแบบหนึ่งที่มีความหมายและความรู้สึกแตกต่างกัน โดยภาพสีอาจให้ความรู้สึกได้ดีมากกว่าภาพขาวดำ ส่วนสีโทนร้อนอาจให้ความรู้สึกที่ร้อนแรงตื่นเต้นมากกว่าสีโทนเย็นที่มักให้ความรู้สึกสงบอบอุ่นใจ เป็นต้น นอกจากการใช้อาการภาษา หรือ การแสดงออกทางกิริยาท่าทาง สีหน้า หรือสายตาของตัวละครผ่านภาพประกอบเพื่อสื่อความหมายของเรื่องราวเพิ่มเติมแก่ผู้อ่านแล้ว ผู้แต่งยังมีการเลือกใช้ “สี” เป็นสัญลักษณ์ผ่านภาพประกอบในหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม เพื่อเพิ่มอารมณ์ความรู้สึกของเรื่องให้ผู้อ่านได้สัมผัสเพิ่มเติมอีกด้วย ดังตัวอย่าง

จากเรื่อง “ดาวดวงนั้นของฉันคนเดียว” เรื่องโดยเพนกวินตัวแรก ภาพโดยพัชชา ดิษยนันท์ ซึ่งเป็นเรื่องราวที่สัตว์ทุกตัวพยายามที่จะแข่งขันเพื่อแย่งกันเป็นเจ้าของดวงดาว ดังนั้นผู้แต่งจึงสร้างสรรค์ฉากและบรรยากาศของเรื่องโดยใช้สีดำ น้ำตาล และสีเทา ที่บ่งบอกถึงความสงบเงียบในเวลาค่ำคืนที่ดวงดาวกำลังส่องแสงสทาวเพื่อขับให้ภาพของดวงดาวที่สัตว์ทุกตัวกำลังแย่งกันเป็นเจ้าของมีความโดดเด่นขึ้นมา ดังภาพ

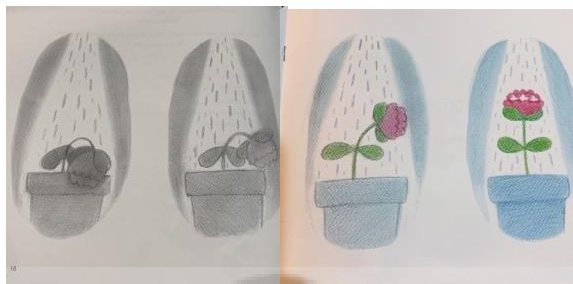

ภาพที่ 3: หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “ดาวดวงนั้นของฉันคนเดียว 1” (เพนกวินตัวแรก และ พชชา ดิษยนันท์. 2554: 22-23)

ยิ่งจากภาพตัวอย่างนั้นเป็นตอนที่สัตว์ทุกตัวหาทางแบ่งดวงดาวกันได้แล้ว โดยเต็ดใบ บัวรองน้ำเพื่อสะท้อนแสงดวงดาว การใช้สีของภาพพื้นหลังจึงยิ่งต้องมีมิติเพื่อให้ดวงดาวสีขาวเงินสทาวโดดเด่น และสื่อความหมายคล้ายให้ความหวังและกำลังใจแก่ทุกคนได้

หรืออีกตัวอย่างจากเรื่อง “เจ้าถ่านกับการให้ไม่รู้จบ” เรื่องและภาพโดยสรรประภา วุฒิวร ซึ่งเป็นเรื่องราวของเจ้าถ่านแมวน้อยสีดำที่มีดอกไม้อยู่ต้นหนึ่ง แต่ว่ากลับห่อเหี่ยว หลังจากมันได้รู้จักกับเจ้าน้ำตาลแมวน้อยก็ทำให้ชีวิตของมันเบิกบาน มีความหวังและรู้จักดูแลรดน้ำ จนดอกไม้ของมันจึงเบ่งบานสวยงาม ซึ่งผู้แต่งได้เลือกใช้สีดำเทาในช่วงเปิดตัวเจ้าถ่านที่ยังเป็นแมวที่หดหู่หมองมัว แต่เมื่อ

รู้จักเจ้าน้ำตาลผู้แต่งก็เลือกใช้สีเหลืองส้มที่สื่อความหมายถึงความสุขความอบอุ่นมีชีวิตมากขึ้น แม้กระทั่งภาพดอกไม้ของเจ้าถ่านในตอนแรกเป็นสีดำแต่พอเวลาเปลี่ยนไปที่เจ้าถ่านรู้จักรดน้ำภาพดอกไม้ก็แปรเปลี่ยนเป็นสีที่สดใสขึ้น ดังภาพ

ภาพที่ 4: หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “เจ้าถ่านกับการให้ไม่รู้จัก 1” (สรรประภา วุฒิวร. 2560: 16-17)

จากภาพตัวอย่างเป็นการเลือกใช้สีที่สื่อความหมายให้เห็นพัฒนาการของอารมณ์ความรู้สึกและบรรยากาศของเรื่อง que เริ่มคลี่คลายจากความหมองหม่น ที่นำเสนอด้วยสีเทา ดำ เปลี่ยนเป็นความสดใสในร่มย์ ที่นำเสนอด้วยสีฟ้า สีเขียว และสีชมพู ซึ่งสื่อความหมายถึงความสดชื่นอ่อนโยนและเบิกบานใจ

3) ลักษณะและขนาดของตัวอักษร

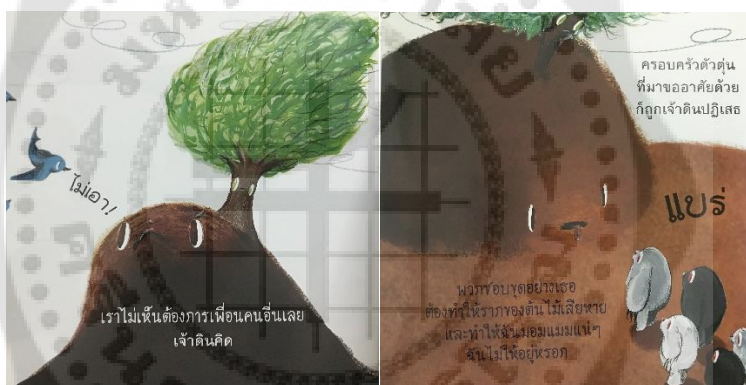
ลักษณะและขนาดของตัวอักษรจะให้ความรู้สึกที่แตกต่างกันไป เป็นอวัจนภาษาที่ใช้ในการเขียนหรือการพิมพ์ เช่น ตัวอักษรที่บอบบางฟริ้วไหวจะให้ความรู้สึกอ่อนโยนเป็นผู้หญิง ตัวอักษรขนาดใหญ่จะให้ความรู้สึกหนักแน่น น่าเชื่อถือ เป็นต้น จากการศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กดังกล่าวพบการใช้อวัจนภาษาในรูปแบบของการใช้ลักษณะและขนาดของตัวอักษรที่แตกต่างกันเพื่อสื่อความหมายพิเศษเพิ่มเติมจากเรื่องราว ดังตัวอย่าง

จากเรื่อง “ปุ๋ยักษ์อยากสวย” เรื่องและภาพโดยชัยพร พานิชวุฑฒินวงศ์ ที่นำเสนอเรื่องราวของปุ๋ยักษ์ที่รักความสวยงาม แต่เมื่อปุ๋ยักษ์มาถึงโลกมนุษย์ จึงเข้าใจว่าความงามไม่ได้หมายถึงเครื่องประดับหรือรูปร่างหน้าตา แต่ความงามที่แท้จริงคือการมีเมตตาช่วยเหลือผู้อื่นมากกว่า ซึ่งผู้แต่งได้เลือกใช้สีตัวอักษรที่แตกต่างจากประโยคอื่นๆ กับคำว่า “ความมีน้ำใจ” เป็นสีส้มเหมือนตัวปุ๋ยักษ์เพื่อความโดดเด่นสะดุดตาและสื่อความหมายในการเน้นย้ำให้ผู้อ่านจดจำว่าเรื่องนี้ต้องการย้ำผู้อ่านเรื่อง “ความมีน้ำใจ” ดังภาพ

ภาพที่ 5: หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “ปูยักษ์แสนสวย” (ชัยพร พานิชวุฒิตวงศ์. 2555: 29)

หรืออีกตัวอย่างจากเรื่อง “ดินดื้อ” เรื่องและภาพโดยนภัสสร ไชยมโนวงศ์ ที่นำเสนอเรื่องของเจ้าดินที่ปฏิเสธสัตว์ทุกตัวที่จะมาเป็นเพื่อนกับมัน โดยไม่รู้ว่าสัตว์เหล่านี้จะช่วยทำให้ดินสมบูรณ์ขึ้น ดังภาพ

ภาพที่ 6: หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “ดินดื้อ 1” (นภัสสร ไชยมโนวงศ์. 2561: 14-15)

ตัวอย่างข้างต้นเป็นตอนที่เจ้าดินดื้อกำลังเถียงกับสัตว์ต่างๆ ได้แก่ นกและตัวตุ่น เพราะไม่ต้องการเป็นเพื่อนกับใคร ผู้แต่งจึงเลือกใช้ตัวอักษรที่มีทั้งลักษณะและขนาดที่หลากหลาย ประกอบข้อความบรรยายและบทสนทนา เพื่อให้เห็นความแตกต่างของคำกล่าวของแต่ละตัวละครและคำบรรยายอย่างชัดเจน ซึ่งจากตัวอย่างจะเห็นว่าการเลือกใช้ลักษณะตัวอักษรถึง 3 แบบ โดยตัวอักษรที่มีลักษณะคล้ายตัวเขียนจะใช้บอกเล่าบทสนทนา ทว่าตัวอักษรที่เป็นตัวพิมพ์อย่างเป็นทางการจะเป็นการนำเสนอข้อความบรรยาย ส่วนคำว่า “แแปร์” ซึ่งเป็นคำแสดงอารมณ์ความรู้สึกของเจ้าดินดื้อก็จะเน้นการขยายขนาดตัวอักษรให้ใหญ่ขึ้นเพื่อเน้นอารมณ์ความรู้สึกของตัวละครให้เด่นชัดขึ้น

จากตัวอย่างการใช้วจนภาษาในหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปีที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ทั้งการใช้ภาพ สี และลักษณะรวมถึงขนาดของตัวอักษร สรุปได้ว่าวจนภาษาเป็นกลวิธีการสื่อสารด้านภาษาที่ช่วยสื่อสารและถ่ายทอดความมุ่งหมายของผู้แต่งได้อย่างมีชั้นเชิงและน่าสนใจ อีกทั้งยังมีลักษณะการใช้ที่หลากหลายแตกต่างกันไปตามบริบทที่ผู้แต่งต้องการสื่อ

ความหมายในทางอ้อมให้ผู้อ่านได้พิจารณาถึงตีความประกอบถ้อยคำภาษาอย่างถี่ถ้วน เพื่อให้เข้าใจความหมายที่ผู้แต่งสอดแทรกอยู่อย่างแท้จริง

นอกจากในหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมจะปรากฏการใช้ทั้งวัจนภาษาและอวัจนภาษาในรูปแบบที่ค่อนข้างเหมาะสมในการถ่ายทอดเรื่องราวและอารมณ์ความรู้สึกอย่างชัดเจนแก่ผู้อ่านแล้ว ผู้วิจัยยังพบข้อสังเกตของลักษณะการใช้ภาษาที่น่าสนใจเพิ่มเติมในหนังสือภาพสำหรับเด็กดังกล่าวในเรื่องของการสื่อความหมายเพื่อปลูกฝังทัศนคติแก่เด็กผู้อ่านทั้งในเชิงบวกและในเชิงลบผ่านการนำเสนอตั้งแต่ชื่อเรื่องและการถ่ายทอดเนื้อหาจากบทบรรยายและบทสนทนา ดังรายละเอียด กล่าวคือ

การตั้งชื่อเรื่องในหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมนั้น ผู้วิจัยพบการตั้งชื่อเรื่อง 4 ลักษณะ ได้แก่ การตั้งชื่อเรื่องที่สัมพันธ์กับตัวละครและเหตุการณ์ในเรื่อง การตั้งชื่อเรื่องโดยใช้คำถาม การตั้งชื่อเรื่องตามเหตุการณ์สำคัญในเรื่อง และการตั้งชื่อเรื่องโดยใช้แก่นเรื่องอย่างตรงไปตรงมา ดังตัวอย่าง

การตั้งชื่อเรื่องที่สัมพันธ์กับตัวละครในเรื่อง ได้แก่ ลูกแมวชื่อมันแกว ปุ้ยักษ์อยากสวย หนูทำได้ ดินดื้อ ไมโลกับฉัน ระยะเวลาของกระต่ายกับเต่า โกอ็อกีโปธรรมดา ก้อนเมฆมีน้ำใจ เพื่อนรักในป่าใหญ่ กระต่ายขี้อาย ยักษ์ใหญ่ เพื่อนใหม่ของสีหมึก ลูกช้างไม่ยอมเดิน หมาป่ากับเงา กระต่ายขายแคร่รอต เจ้าสิงโตโมโหโหด แพนเค้กของบูนบีม เจ้าถ่านกับการให้ไม่รู้จัก บาบ่า งานฉลองของไส้เดือน เหมียวสามขา ขนาดของลูกหมูสามตัว เวลากลางวันของหมาป่ากับหนูน้อยหมวกแดง ลีส์หายกัปตันไม้ 100 ต้น และดาวดวงนั้นของฉันคนเดียว

การตั้งชื่อเรื่องโดยใช้คำถาม ได้แก่ มีใครอยู่มัย มีอะไรให้ช่วยไหมจ๊ะ สตางค์ของใครครับ และบนต้นไม้มีใครอยู่นะ

การตั้งชื่อเรื่องตามเหตุการณ์สำคัญในเรื่อง ได้แก่ ไม่ใช่ของเราคืนเขาไปนะ ขอโทษนะไม่ได้ตั้งใจ ไม่ทำแล้วครับ มาช่วยกันนะ คาถาแปลงกาย และสุขใจในวันน้ำท่วม

การตั้งชื่อเรื่องโดยใช้แก่นเรื่องอย่างตรงไปตรงมา ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี การให้และคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม เด็กดีต้องเข้าแถว เด็กดีรักประชาธิปไตย เด็กดีใช้ของสาธารณะร่วมกัน และเด็กดีเคารพกฎจราจร

จากตัวอย่างแสดงให้เห็นได้ว่า โดยส่วนใหญ่ผู้แต่งมักตั้งชื่อเรื่องที่สัมพันธ์กับตัวละคร และตั้งชื่อเรื่องตามเหตุการณ์สำคัญในเรื่อง เพื่อให้ผู้อ่านสามารถเชื่อมโยงชื่อเรื่องที่บ่งบอกถึงตัวละครเอก และเหตุการณ์สำคัญ ๆ ในเรื่องกับเนื้อหาได้อย่างชัดเจน เข้าใจง่าย และชวนติดตามเรื่องราวต่อไปได้ แต่ทั้งนี้ก็ยังมีการตั้งชื่อเรื่องโดยใช้แก่นเรื่องที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอ ซึ่งเป็นลักษณะการตั้งชื่อเรื่องที่ค่อนข้างตรงไปตรงมาและขาดชั้นเชิงให้ชวนติดตามเรื่องราวต่อไป เนื่องจากการนำคุณลักษณะอันดีงามที่ผู้ใหญ่ปรารถนาดีที่จะสั่งสอนเด็กโดยเริ่มนำเสนอตั้งแต่ชื่อเรื่อง ซึ่งอาจขัดกับการรับรู้ตามธรรมชาติของ

เด็กที่ไม่ได้ชื่นชอบการสอนสั่งอย่างตรงไปตรงมามากนัก แม้ผู้แต่งจะมีเจตนาในการนำเสนอสิ่งที่ดีและเป็นประโยชน์ให้กับเด็กก็ตาม

การตั้งชื่ออย่างซ้ำๆไปทางการสอนสั่งมากจนเกินไป เช่น บ้านไร่สามัคคี ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี การให้ หรือเด็กดีต้องเข้าแถว เป็นการตั้งชื่อเรื่องที่มีมุ่งเน้นถึงการสอนตั้งแต่ปกหนังสือ อาจส่งผลให้หนังสือภาพเล่มนั้นขาดความน่าสนใจ ดังนั้นการตั้งชื่อเรื่องที่ดีควรเป็นไปในลักษณะที่ไม่บอกใบ้หรือซ้ำๆมากเกินไป เพื่อยังคงความน่าสนใจและชวนให้เด็กสงสัยแล้วหาคำตอบเกี่ยวกับเรื่องราวต่อไปโดยไม่ดูพยายามสอดแทรกความรู้หรือศีลธรรมมากจนเกินไป

การใช้ภาษาสื่อความหมายเพื่อปลูกฝังทัศนคติในด้านต่าง ๆ แก่เด็กผู้อ่านเป็นสิ่งที่ดีควรมีในหนังสือภาพสำหรับเด็ก โดยเฉพาะการใช้ภาษาในเชิงบวก ซึ่งโดยส่วนใหญ่หนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมมักใช้ภาษาในเชิงบวกนำเสนอเพื่อเสริมสร้างทัศนคติและกำลังใจที่ดีแก่เด็กผู้อ่านอยู่แล้ว แม้จะปรากฏการใช้ภาษาหรือถ้อยคำที่ถ่ายทอดเนื้อหาในเชิงสั่งสอนขึ้นไปบ้าง จากตัวละครที่เป็นผู้ใหญ่ในการสั่งสอนอบรมตัวละครเด็กในเรื่องอย่างตรงไปตรงมา แต่ก็แฝงไปด้วยความปรารถนาดีของตัวละครผู้ใหญ่หรือผู้แต่งเองที่ต้องการหล่อหลอมสิ่งดี ๆ ให้กับตัวละครส่งผ่านมายังผู้อ่าน

1.3 ด้านภาพประกอบ

การสร้างสรรคหนังสือภาพสำหรับเด็ก นอกจากจะมีเนื้อหาและภาษาที่ดึงดูดเป็นองค์ประกอบสำคัญแล้ว ภาพประกอบก็เป็นอีกองค์ประกอบหนึ่งที่มีความสำคัญเช่นกัน เพราะเด็กบางคนยังไม่สามารถอ่านหนังสือได้อย่างคล่องแคล่ว จึงรับรู้เรื่องราวหรือข้อมูลต่าง ๆ ผ่านการใช้สายตาดูภาพ อ่านเรื่องจากภาพ คิดและจินตนาการจากภาพเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้หน้าที่หลักของภาพประกอบในหนังสือภาพสำหรับเด็ก คือการช่วยอธิบายเรื่องราวให้ชัดเจน ผู้วาดภาพจึงต้องสร้างสรรค์ภาพให้สวยงามสอดคล้องกับเนื้อหาและภาษาของผู้แต่งเพื่อเติมเต็มกระบวนการเรียนรู้ ต่อยอดจินตนาการให้เด็ก ๆ ได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นการเลือกใช้ภาพในหนังสือสำหรับเด็กส่วนใหญ่จึงขึ้นอยู่กับประเภทของหนังสือและเนื้อหา ซึ่งการสร้างสรรคภาพประกอบก็ต้องอาศัยหลักการออกแบบภาพประกอบในหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ดี ดังที่ David L. Russell (2009: 139-148) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับศิลปะในหนังสือภาพสำหรับเด็กไว้โดยสรุปได้ว่า องค์ประกอบในหนังสือภาพสำหรับเด็กที่จะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวดียิ่งขึ้น ประกอบไปด้วย 1) *ลายเส้น* เป็นลักษณะเฉพาะที่จะช่วยในเรื่องของการเคลื่อนไหวและอารมณ์ความรู้สึกของภาพ 2) *พื้นที่ว่าง* ในทางศิลปะแล้วพื้นที่ว่างจัดเป็นสิ่งสำคัญและมีพลังอย่างมาก พื้นที่ว่างทำให้รู้สึกปลดปล่อยและเกิดจินตนาการ 3) *รูปร่าง* สามารถช่วยดึงปฏิกิริยาและอารมณ์ร่วมของผู้อ่านได้ดี ผู้วาดภาพประกอบที่ดีจะใส่ใจเรื่องความโดดเด่นของรูปร่างในภาพประกอบ 4) *สี* เป็นส่วนประกอบในการสร้างอารมณ์ความรู้สึกที่สำคัญที่สุดของงานศิลปะ ในหนังสือภาพส่วนใหญ่มักมีรูปแบบการใช้สีแบบปกติทั่วไป แม้สีสันสดใสจะเป็นที่นิยมในหนังสือภาพสำหรับเด็ก แต่สีชาวดำด้วยดินสอและหมึกก็ยังเป็นนิยมด้วยเช่นกัน เมื่อ

ต้องการเน้นรูปร่าง การจัดวางองค์ประกอบ มุมมองภาพ และพื้นผิว 5) *พื้นผิว* ภาพประกอบในหนังสือภาพสำหรับเด็กมีทั้งที่สร้างสรรค์ภาพบนพื้นผิวกระดาษที่เรียบ และสร้างสรรค์แบบสามมิติบนพื้นผิวอื่นๆ เพื่อสื่ออารมณ์ความรู้สึกของภาพเพิ่มเติม 6) *การจัดวางองค์ประกอบและมุมมองภาพ* องค์ประกอบภาพจัดเป็นสิ่งสำคัญในการใช้ภาพเล่าเรื่อง ผู้วาดภาพมักใช้มุมมองภาพที่หลากหลายในการนำเสนอ ซึ่งโดยส่วนใหญ่ผู้สร้างสรรค์หนังสือภาพสำหรับเด็กในปัจจุบันได้พัฒนาองค์ประกอบของภาพประกอบตามกระบวนการดังกล่าวเพื่อสื่อความหมายถึงเด็กผู้อ่านได้อย่างเหมาะสม

จากการศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมในสังคม ผู้วิจัยได้ศึกษาภาพประกอบตามองค์ประกอบของการสร้างสรรค์ภาพข้างต้น โดยจำแนกการเลือกใช้เทคนิคที่ปรากฏในการสร้างสรรค์ภาพประกอบได้ 3 รูปแบบ ได้แก่ ภาพเขียนหรือภาพวาด ภาพเทคนิคผสม และภาพจากคอมพิวเตอร์ ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะเน้นวาดภาพประกอบแบบกึ่งเหมือนจริงกับภาพการ์ตูนมากที่สุด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ภาพเขียนและภาพวาด

ดังตัวอย่างภาพประกอบจากเรื่อง “เหมียวสามขา” เรื่องและภาพโดยสุรศักดิ์ พุ่มรัก

ภาพที่ 7: หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “เหมียวสามขา” (สุรศักดิ์ พุ่มรัก. 2554: 20-21)

จากตัวอย่างภาพประกอบ เทคนิคที่ใช้คือสีน้ำ ซึ่งจะมีลวดลายพื้นผิวเฉพาะของสีน้ำปรากฏให้เห็นเป็นเอกลักษณ์อย่างเป็นธรรมชาติ แนวภาพไปในทิศทางเดียวกัน สีเส้นสดใสมองสบายตาและให้ความรู้สึกร่วมกับเรื่องราวได้ดี ผู้วาดเลือกใช้สีที่แตกต่างกับตัวละครเอก คือ เจ้าแปดแต้มแมวน้อยสามขา ให้ตัวละครเอกที่แม้จะมีลักษณะไม่ปกติ คือ มีสามขา แต่ก็ดูโดดเด่นกว่าแมวตัวอื่นๆ นอกจากนี้ยังมีการใช้มุมมองภาพที่หลากหลาย อีกทั้งยังจัดองค์ประกอบภาพได้ค่อนข้างเหมาะสม เพราะมีพื้นที่ว่างระหว่างภาพและการวางตัวอักษรอย่างพอเหมาะ ไม่ทำให้ผู้อ่านรู้สึกอึดอัดและสามารถมุ่งความสนใจไปที่ตัวละครหลักในขณะที่กำลังดำเนินเรื่องได้

อีกตัวอย่างจากเรื่อง “เจ้าถ่านกับการให้ไม่รู้จักจบ” เรื่องและภาพโดยสรรประภา วุฒิวร

ภาพที่ 8: หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “เจ้าถ่านกับการให้ไม่รู้จักจบ 2” ภาพที่ 9: หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “เจ้าถ่านกับการให้ไม่รู้จักจบ 3” (สรรประภา วุฒิวร. 2560: 12-13) (สรรประภา วุฒิวร. 2560: 2-3)

จากตัวอย่างภาพประกอบ เทคนิคที่ใช้คือ สีไม้ ซึ่งจะมีลวดลายเฉพาะตัวของสีไม้ที่เป็นเอกลักษณ์เช่นกัน อีกทั้งการใช้สีไม้จะให้ความรู้สึกที่ค่อนข้างอ่อนนุ่มและละมุน นอกจากนี้ผู้วาดยังสามารถถ่ายทอดอารมณ์ของเรื่องและตัวละครได้ดี ผ่านการแสดงสีหน้าท่าทางของตัวละครอีกด้วย ทั้งนี้ภาพประกอบของเรื่องยังมีความพิเศษอีกประการ คือ การใช้สี โดยผู้วาดเลือกใช้สีดำและสีเทา ในช่วงเปิดเรื่องที่แสดงอารมณ์หมองหม่นหดหู่ของตัวละครและบรรยากาศ จากนั้นเมื่อสถานการณ์เริ่มคลี่คลาย โดยมีเจ้าน้ำตาลแมนน้อยมาเปิดโลกแห่งความสดใสของเจ้าถ่านตัวละครเอก ทำให้เจ้าถ่านเริ่มค้นพบวิธีดูแลดอกไม้ให้มีชีวิตชีวา ผู้วาดจึงเปลี่ยนการใช้สีไปใช้โทนสีที่สดใสขึ้น คือ สีเหลือง สีส้ม และสีเขียวอ่อน ซึ่งแสดงถึงความรื่นเริงเบิกบานใจ อีกทั้งยังมีการจัดวางองค์ประกอบภาพอย่างเหมาะสม ปล่อยให้พื้นที่ว่างเพื่อผู้อ่านมุ่งจุดสนใจไปที่ตัวละครเอก รวมถึงมีการปรับเปลี่ยนมุมมองภาพที่หลากหลายทั้งมุมมองระยะใกล้และมุมมองระยะไกล เพื่อให้เห็นบรรยากาศภาพรวมของเรื่องราว ฉากและบรรยากาศด้วย

ภาพเทคนิคผสม

ภาพเทคนิคผสม คือ การนำเทคนิคการสร้างภาพหลายแบบมารวมกัน เช่น การใช้สีน้ำและสีไม้ผสมกัน หรือเป็นงานวาดเส้นที่ผสมสีน้ำ งานภาพพิมพ์ที่ระบายสีน้ำทับ สิ่งเหล่านี้เป็นการแสดงออกซึ่งความคิดสร้างสรรค์อย่างอิสระของผู้วาดภาพที่ถ่ายทอดไปยังผู้อ่าน โดยจากการศึกษาค้นพบการใช้ภาพแบบเทคนิคผสม ดังตัวอย่าง

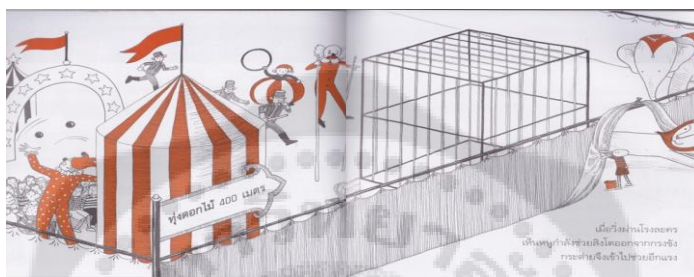
จากเรื่อง “ดาวดวงนั้นของฉันคนเดียว” เรื่องโดยเพนกวินตัวแรก ภาพโดยพัชชา ดิษยนันท์

ภาพที่ 10: หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “ดาวดวงนั้นของฉันคนเดียว 2” (เพนกวินตัวแรก และพัชชา ดิษยนันท์. 2554: 4-5)

ตัวอย่างภาพข้างต้นเป็นการใช้เทคนิคสีน้ำผสมสีไม้ ซึ่งการใช้ทั้งสองเทคนิคผสมกันนี้ทำให้สามารถเพิ่มรายละเอียดของภาพให้ดูมีมิติและนุ่มนวล นอกจากการใช้เทคนิคผสมแล้ว การจัดองค์ประกอบของภาพแต่ละหน้าก็มีมุมมองที่น่าสนใจและสวยงาม อีกทั้งการใช้โทนสีระหว่างกลางวันกับกลางคืนก็มีความสมดุล โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาพที่เป็นช่วงเวลากลางคืนที่เน้นความสว่างเจิดจ้าของดวงดาวให้โดดเด่น ซึ่งเสริมให้เข้าใจว่าทำไมตัวละครในเรื่องถึงอยากได้ดวงดาวนี้ไปครอบครอง

หรืออีกตัวอย่างภาพประกอบจากเรื่อง “ระยะทางของกระต่ายกับเต่า” เรื่องและภาพโดยปริดา ปัญญาจันทร์

ภาพที่ 11: หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “ระยะทางของกระต่ายกับเต่า” (ปริดา ปัญญาจันทร์. 2560: 14-15)

จากตัวอย่างภาพเป็นการตัดเส้นด้วยหมึกสีดำและลงสีด้วยสีน้ำโดยเน้นจุดสำคัญและใช้เพียงสีส้ม สีเดียว ภาพประกอบเรื่องนี้จึงมีแค่เพียงสีขาว สีดำ และสีส้ม ซึ่งส่วนใหญ่ภาพที่ผู้วาดเลือกนำเสนอ คือ ภาพมุมกว้างในระยะไกลที่จะทำให้เห็นรายละเอียดของฉากและทิวทัศน์ของบ้านเมืองระหว่างทางที่เจ้ากระต่ายตัวละครเอกวิ่งผ่าน เพื่อให้ผู้อ่านสามารถพิจารณาและสังเกตรายละเอียดปลีกย่อยของภาพที่ผู้วาดตั้งใจถ่ายทอดให้ผู้อ่านมองเห็นเรื่องราวเชื่อมโยงต่อยอดจากเนื้อเรื่องที่เป็นข้อความผ่านตัวอักษร ซึ่งจากรายละเอียดภาพในมุมกว้างจะเห็นว่า ผู้วาดตั้งใจให้ภาพสื่อเรื่องราวปลีกย่อยที่ซ่อนอยู่ในโครงเรื่องหลักคือการวิ่งแข่งของกระต่ายกับเต่า ภาพประกอบไม่ได้มุ่งเน้นไปที่ตัวละครเอก คือ เจ้ากระต่าย แต่กลับเผยแพร่ภาพในระยะไกลให้ผู้อ่านกวาดสายตาและมองหาตัวละครเอกผ่านภาพเรื่องราวที่กำลังดำเนินอยู่นับเป็นการจัดวางองค์ประกอบและมุมมองภาพที่กระตุ้นความสนใจและความช่างสังเกตของผู้อ่านได้ดีอีกทางหนึ่งด้วย

และตัวอย่างภาพประกอบจากเรื่อง “ไม่ทำแล้วครับ” เรื่องและภาพโดยวีระยุทธ เลิศสุตวิชัย

ภาพที่ 12: หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “ไม่ทำแล้วครับ 1” (วีระยุทธ เลิศสุตวิชัย. 2554: 4-5)

ภาพที่ 13: หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “ไม่ทำแล้วครับ 2” (วีระยุทธ เลิศสุตวิชัย. 2554: 10-11)

จากตัวอย่างภาพเป็นการใช้สีน้ำผสมกับการทำพื้นกระดาษให้ยับย่นเป็นภาพพื้นหลังซึ่งทำให้ภาพดูมีรายละเอียดแปลกตา ไม่ราบเรียบจนเกินไป เป็นอีกลักษณะหนึ่งของการทำภาพพื้นหลังให้เรื่องราวดูมีชีวิตชีวามากขึ้น ทั้งยังใช้เทคนิคงานดิจิทัลลงสีบางจุดที่ต้องการเพิ่มรายละเอียดให้สวยงามและชัดเจนขึ้น เช่น รอยแต้มแดงที่แก้มหรือเพิ่มแววตาให้ตัวละคร ซึ่งภาพโดยรวมของหนังสือภาพเรื่องนี้จัดว่าสีสันนารักสดใส และใช้เทคนิคที่แปลกตา รวมถึงมีการใส่รายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ลายผ้าม่าน ลายเสื้อ และส่วนประกอบอื่น ๆ อย่างต้นหญ้ากับดอกไม้ เป็นต้น ทำให้ผู้อ่านได้ฝึกการสังเกตเพิ่มเติมอีกด้วย

และอีกตัวอย่างจากภาพประกอบเรื่อง “ดินดื้อ” เรื่องและภาพโดยนภัสสร ไชยมโนวงศ์

ภาพที่ 14: หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “ดินดื้อ 2”
(นภัสสร ไชยมโนวงศ์. 2561: 20-21)

ภาพที่ 15: หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “ดินดื้อ 3”
(นภัสสร ไชยมโนวงศ์. 2561: 32-33)

จากตัวอย่างเรื่องนี้ใช้ภาพประกอบ 3 เทคนิคด้วยกัน คือ สีน้ำ สีเทียน และสีไม้ ในการสร้างสรรค์ภาพประกอบ ซึ่งความโดดเด่นของภาพมีรายละเอียดของพื้นผิวค่อนข้างชัดเจน โดดเด่น เห็นมิติความแตกต่างของสีที่ใช้ รวมถึงความแตกต่างของพื้นผิวสีที่ใช้ระบาย นอกจากนี้ผู้วาดจะใช้เทคนิคที่แตกต่างมาผสมผสานกันแล้ว ยังมีการเลือกใช้โทนสีที่ต่างกันไปตามอารมณ์ความรู้สึกตัวละครเอกของเรื่อง คือ เจ้าดินดื้อ ด้วย ดังตัวอย่างภาพที่ 14 จะเห็นว่า ยามที่เจ้าดินอ่อนแอไปไม้ก็ร่วง สีของเจ้าดินจึงเป็นสีเทาดำหม่นหมองแสดงถึงความรู้สึกแห้งแล้งหดหู่ แต่ในภาพที่ 15 เมื่อเจ้าดินยอมรับมิตรภาพของสัตว์ต่าง ๆ ทำให้ดินอุดมสมบูรณ์มากขึ้น ภาพเจ้าดินก็กลายเป็นสีโทนร้อนอันอบอุ่นแสดงถึงความรู้สึกเบิกบานยินดีและมีความสุข ซึ่งนับเป็นการเลือกใช้ทั้งเทคนิคและโทนสีที่เหมาะสมสำหรับการเล่าเรื่องที่เป็นเอกลักษณ์และสอดคล้องกับเรื่องราวเป็นอย่างดี

ภาพจากคอมพิวเตอร์

ภาพจากคอมพิวเตอร์ในปัจจุบันเป็นที่นิยมอย่างมาก เพราะเทคนิคคอมพิวเตอร์สามารถสร้างงานได้อย่างรวดเร็ว หลากหลาย และแก้ไขงานได้ง่าย โดยจากการศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมพบการใช้เทคนิคภาพจากคอมพิวเตอร์ ดังนี้

ตัวอย่างจากภาพประกอบเรื่อง “เพื่อนรักในป่าใหญ่ ตอน เดินทางไกลกลับบ้านเพื่อน” เรื่องโดยพีสแตมป์ ภาพโดยพีโม

ภาพที่ 16 : หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “เพื่อนรักในป่าใหญ่ ตอน เดินทางไกลกลับบ้านเพื่อน” (พีสแตมป์ และพีโม. 2563: 18-19)

จากตัวอย่างภาพเป็นการใช้เทคนิคภาพคอมพิวเตอร์ที่มีการตัดเส้นตัวละครและองค์ประกอบภาพจึงชัดเจน ดูง่าย อีกทั้งเป็นหนังสือภาพที่มีรายละเอียดของภาพให้ผู้อ่านฝึกสังเกตได้เป็นอย่างดี เพราะจุดประสงค์ของผู้แต่งตั้งใจให้เป็นหนังสือภาพฝึกค้นหาและสังเกต จึงมีจุดซ่อนภาพให้ผู้อ่านค้นหาหลายจุดเพื่อความสนุกสนาน องค์ประกอบภาพแต่ละหน้ามีความน่าสนใจ โดยส่วนใหญ่ใช้ภาพในมุมมองกว้างระยะไกล ส่วนโทนสีที่ใช้เป็นโทนอุ่นให้ความรู้สึกสนุกสนาน เบิกบาน ตื่นเต้น เหมาะกับเนื้อเรื่องที่บอกเล่าเรื่องราวของการเดินทาง ซึ่งมองแล้วสบายตาและเป็นมิตรกับเด็ก

อีกตัวอย่างจากภาพประกอบเรื่อง “โกโก้ ฮิปโปธรรมดา” เรื่องและภาพโดยนิชา พิษวณิชย์

ภาพที่ 17 : หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “โกโก้ ฮิปโปธรรมดา 1”
(นิชา พิษวณิชย์. 2560: 16-17)

ภาพที่ 18 : หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “โกโก้ ฮิปโปธรรมดา 2”
(นิชา พิษวณิชย์. 2560: 22-23)

จากภาพตัวอย่างเทคนิคที่ใช้เป็นภาพจากคอมพิวเตอร์ วาดแบบไม่ตัดเส้น โดยแปร่งที่ใช้ระบายสีให้รายละเอียดค่อนข้างฟุ้ง จึงทำให้ภาพดูยากในบางหน้า แต่โดยรวมผู้วาดใช้สีสดใส ละเอียด และสื่ออารมณ์ความรู้สึกของตัวละครได้อย่างอ่อนโยน แม้การจัดวางองค์ประกอบของภาพและข้อความจะ

ค่อนข้างเต็มพื้นที่ เนื่องจากเป็นหนังสือสองภาษา รวมถึงมุมมองภาพมักเป็นมุมมองระยะใกล้จึงทำให้พื้นที่ว่างลดน้อยลง และให้ความรู้สึกอัดอัดไปบ้าง

นอกจากผู้แต่งจะเลือกใช้เทคนิคการสร้างสรรคภาพประกอบในรูปแบบที่หลากหลายแล้ว ยังคำนึงถึงหน้าที่ของภาพประกอบซึ่งจัดเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างสรรค์หนังสือภาพสำหรับเด็ก ทั้งนี้กรีก ยูนิพันธ์ (2543: 25) ได้จำแนกหน้าที่ของภาพประกอบไว้ ได้แก่ ภาพประกอบช่วยอธิบายและเสริมเนื้อหาให้ชัดเจน ภาพประกอบช่วยดึงดูดความสนใจของเด็ก ภาพประกอบสอดคล้องตามจุดมุ่งหมายของผู้จัดทำ และภาพประกอบสร้างจินตนาการให้เด็ก ซึ่งสอดคล้องกับปริดา ปัญญาจันทร์ และสุดไพท เมืองไทย (2557: 48-52) ที่ได้กล่าวถึงหน้าที่ของภาพประกอบไว้ว่า ผู้วาดภาพประกอบหลายคนทีเล่าเรื่องด้วยภาพหรือทำหน้าที่อธิบายเรื่องได้มากกว่าสิ่งที่ผู้เขียนแต่งขึ้นมา ซึ่งพอจะแบ่งหน้าที่ของภาพประกอบออกได้ดังนี้ คือ ภาพเล่าเรื่องเอง ภาพประกอบเรื่องแบบตรงไปตรงมา ภาพประกอบทำหน้าที่ควบคู่ไปกับเรื่อง และภาพประกอบทำหน้าที่มากกว่าเรื่อง จากการศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยอายุ 6-9 ปีที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม 46 เรื่อง พบการนำเสนอภาพประกอบในบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.3.1 ภาพประกอบทำหน้าที่ควบคู่ไปกับเรื่อง คือ ผู้แตงนิทานหรือผู้เขียนเรื่องสำหรับเด็กส่วนมากจะใช้ภาษาวรรณกรรมในการเขียน ดังนั้นภาษาที่ปรากฏออกมาจึงงดงาม มีความไพเราะอยู่ในตัวเรื่องบางเรื่อง คำบางคำมีพลังจนทำให้ผู้อ่านจินตนาการได้มากมาย เมื่อผู้วาดได้รับหน้าที่วาดภาพประกอบเรื่องแบบนี้ก็จะทำงานได้ง่ายเพราะคำและเรื่องสมบูรณ์อยู่แล้ว แต่อย่างไรก็ตาม คำพูดหรือภาษาที่เป็นนามธรรมที่สอดแทรกอยู่ในเรื่อง ผู้วาดภาพประกอบต้องตีความออกมาเป็นรูปธรรมหรือเป็นภาพให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องนั้น ๆ ให้ได้

การศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปีที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม พบกลวิธีการใช้ภาพประกอบทำหน้าที่ควบคู่ไปกับเรื่อง ตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างจากเรื่อง “ความสามัคคี” เรื่องและภาพโดยปริดา ปัญญาจันทร์ ในตอนที่ครูให้เด็ก ๆ นำแบบบ้านของแต่ละคนมารวมกันเพื่อเลือกส่วนที่เหมือนและต่างจะได้รวมเป็นบ้านหลังใหญ่เพียงหนึ่งเดียว ซึ่งภาพได้ทำหน้าที่อธิบายควบคู่ไปกับถ้อยคำได้อย่างสมบูรณ์ ดังภาพ

ภาพที่ 19: หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “ความสามัคคี” (ปริดา ปัญญาจันทร์, 2557: 12-13)

หรืออีกตัวอย่างจากเรื่อง “ดินตื้อ” เรื่องและภาพโดยนภัสสร ไชยมโนวงศ์ ในตอนที่กล่าวว่เมื่อดินอ่อนแอก็จะมีสารอาหารไปเลี้ยงใบของต้นไม้ ใบไม้ก็จะร่วง ซึ่งภาพก็ทำหน้าที่อธิบายเรื่องราวไปพร้อมกับเนื้อเรื่องให้ผู้อ่านเข้าใจเรื่องราวได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ภาพที่ 20: หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “ดินตื้อ 4” (นภัสสร ไชยมโนวงศ์, 2561: 20-21)

จากตัวอย่างข้างต้น อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าภาพประกอบทำหน้าที่สื่อสารต่อผู้อ่านตามที่บรรยายอย่างครบถ้วนชัดเจน ซึ่งเป็นลักษณะกลวิธีนำเสนอภาพประกอบที่ทำหน้าที่ควบคู่ไปกับเรื่องที่ถือว่าการอธิบายและเสริมเนื้อหาของเรื่องให้กระจ่างชัดยิ่งขึ้น อีกทั้งยังสามารถถ่ายทอดเรื่องราวได้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของผู้จัดทำได้อย่างสมบูรณ์ เพราะเมื่อผู้แต่งบรรยายถึงสิ่งใดภาพก็สื่อสารออกมาตรงตามสิ่งที่บรรยายควบคู่กันไป เอื้อต่อการรับรู้ของผู้อ่าน ซึ่งหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยส่วนใหญ่จึงเลือกที่จะใช้กลวิธีการนำเสนอภาพด้วยวิธีนี้มากที่สุด

1.3.2 ภาพประกอบทำหน้าที่มากกว่าเรื่อง คือ ผู้วาดภาพสามารถเล่าเรื่องด้วยภาพอย่างมีชั้นเชิง เช่น แอบซ่อนเรื่องราวที่นอกเหนือจากเรื่องที่เขียนไว้ หรือแอบคุยกับเด็กด้วยรายละเอียดที่ซ่อนอยู่ในฉากเพื่อให้เด็กได้สังเกต ได้ค้นหา ก็จะทำให้หนังสือเล่มนั้นมีความสนุกและน่าสนใจยิ่งขึ้น จากการศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปีที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม พบกลวิธีการใช้ภาพประกอบที่ทำหน้าที่มากกว่าเรื่องอยู่บ้าง ดังตัวอย่างต่อไปนี้

จากเรื่อง “ลูกแมวซื้อมันแกว” เรื่องและภาพโดยชิววัน วิสาสะ ในตอนที่ลูกแมวกำลังเดินไปซื้อมันแกวให้แม่ที่ตลาด แต่ระหว่างทางกับพบร้านต่าง ๆ มากมายซึ่งในหน้าดังกล่าวเป็นร้านขายแก้วทำให้ลูกแมวตื่นตาตื่นใจอย่างมาก ซึ่งผู้วาดภาพประกอบก็สามารถใส่รายละเอียดเพิ่มเติมในภาพนอกเหนือจากคำที่บรรยายไว้ให้เด็กผู้อ่านได้ฝึกสังเกตและค้นคว้าเรื่องราวเพิ่มเติมจากภาพได้อย่างน่าสนใจและสนุกสนานตลอดทั้งเรื่อง ดังภาพ

ภาพที่ 21: หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “ลูกแมวซื้อมันแกว” (ชีวัน วิสาสะ. 2557: 8-9)

และอีกตัวอย่างจากเรื่อง “สี่สหายกับต้นไม้ 100 ต้น” เรื่องและภาพโดยกฤษณะ กาญจนภาพ และวชิรवारณ ทับเสือ ในตอนที่สี่สหายไปแจกต้นไม้ให้เพื่อน ๆ ในขณะที่เจ้าสัตว์ประหลาดก็แอบตัดต้นไม้ ผู้แต่งจึงบรรยายชี้ชวนให้เด็กผู้อ่านดูภาพว่าคุณลุงตำรวจจะเห็นสัตว์ประหลาดหรือไม่ ซึ่งนอกจากผู้วาดภาพประกอบจะวาดภาพที่เกี่ยวข้องกับบทบรรยายแล้ว ยังสร้างสรรค์รายละเอียดปลีกย่อยระหว่างทางให้ผู้อ่านได้สังเกตและฝึกค้นหาสิ่งอื่น ๆ ที่อยู่นอกเหนือจากการบรรยายของผู้แต่งเพิ่มเติมด้วย ดังภาพ

ภาพที่ 22: หนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่อง “สี่สหายกับต้นไม้ 100 ต้น”

(กฤษณะ กาญจนภาพ และวชิรवारณ ทับเสือ. 2561: 12-13)

จากตัวอย่างการบรรยายและภาพประกอบ จะเห็นได้ว่าภาพประกอบทำหน้าที่ตามบทบรรยายอย่างครบถ้วนและได้ทำหน้าที่มากกว่าเรื่องด้วยการวาดสิ่งที่มากกว่าบทบรรยาย กล่าวคือภาพมีมุมมองที่วาดให้เห็นถึงองค์ประกอบอื่นให้เด็กได้สังเกตและจินตนาการเรื่องราวต่อจากนั้นได้เอง ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าภาพประกอบที่ทำหน้าที่มากกว่าเรื่องสามารถปล่อยให้ภาพสร้างจินตนาการและดึงดูดความสนใจให้แก่เด็ก โดยภาพประกอบลักษณะนี้จะสามารถชวนเด็กเล่นและกระตุ้นความสนใจ รวมถึงเสริมสร้างจินตนาการของเด็กได้อีกด้วย

จากการศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงวัย 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมในสังคมระหว่างปี พ.ศ. 2553-2563 ข้างต้น อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า ผู้แต่งมีการใช้กลวิธีการนำเสนอทั้งด้านเนื้อหา ภาษา และภาพประกอบอย่างหลากหลาย แต่แฝงไปด้วยเจตนาที่ดีเพื่อจะช่วยเหลือเป็นส่วนหนึ่งใน

การหล่อหลอมและปลูกฝังให้เด็กไทยมีทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างเหมาะสม ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำมาเป็นแนวคิดสำคัญในการหาแนวทางการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะเรื่องดังกล่าวให้เหมาะสมและลงตัวสำหรับเด็กไทยช่วงวัย 6-9 ปีต่อไป

2. ความคิดเห็นต่อหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ระหว่างปี พ.ศ. 2553-2563

การศึกษาความคิดเห็นต่อหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ระหว่างปี พ.ศ. 2553-2563 ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนในหลายแง่มุม โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ *กลุ่มนักวิชาการ* ได้แก่ นักวิชาการด้านการประถมศึกษา นักวิชาการด้านการผลิตสื่อสำหรับเด็กและเยาวชน นักการศึกษาด้านการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง *กลุ่มผู้ใช้หนังสือภาพสำหรับเด็ก* ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูระดับประถมศึกษาตอนต้น ทั้งโรงเรียนรัฐบาลและเอกชน ตัวแทนห้องสมุดสำหรับเด็ก นักจัดกิจกรรมสำหรับเด็ก ผู้ปกครองและเด็กช่วงวัย 6-9 ปี และ *กลุ่มผู้ผลิตหนังสือภาพสำหรับเด็ก* ได้แก่ สำนักพิมพ์ผู้ผลิตหนังสือและสื่อสำหรับเด็กและเยาวชน รวมถึงนักเขียนและนักวาดภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก จำนวน 23 คน โดยคัดเลือกตัวอย่างหนังสือภาพสำหรับเด็กให้พิจารณาจำนวน 9 เรื่อง จากทั้งหมด 46 เรื่อง ได้แก่ เด็กดีต้องใช้ของสาธารณะร่วมกัน โกโก้ ฮิปโปธรรมดา ไมโลกับฉันทัน ระยะทางของกระต่ายกับเต่า ความดีของพอใจ ความสามัคคี งานฉลองของไส้เดือน ดาวดวงนั้นของฉันคนเดียว และดินตื้อ ซึ่งสามารถสรุปมุมมองของผู้ให้สัมภาษณ์ที่มีต่อหนังสือภาพสำหรับเด็กดังกล่าวที่น่าสนใจได้ดังนี้

2.1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับทักษะทางสังคมของเด็กไทยในปัจจุบัน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับทักษะทางสังคมของเด็กไทยในปัจจุบัน ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่า เด็กยุคนี้ขาดทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมหลายด้าน เพราะมักใช้เวลาอยู่กับอินเทอร์เน็ตและโลกออนไลน์มากกว่าการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้คนในชีวิตจริง พฤติกรรมดังกล่าวอาจเป็นผลมาจากโลกในปัจจุบันซึ่งเป็นยุคแห่งข้อมูลข่าวสารที่สื่อและเทคโนโลยีเข้ามามีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต แต่ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนมีความคิดเห็นที่น่าสนใจว่า ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ในชีวิตที่นำไปสู่พฤติกรรมการใช้สื่อออนไลน์และการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็ก ซึ่งสามารถจำแนกเป็นสองประการ ได้แก่ การใช้เวลาร่วมกันในครอบครัว และสภาพแวดล้อม

ประการแรก “การใช้เวลาร่วมกันในครอบครัว” ถือเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานในการเลี้ยงดูและปลูกฝังค่านิยมต่าง ๆ ให้กับเด็ก เด็กที่เติบโตมาในครอบครัวที่พ่อแม่ดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดย่อมมีทักษะทางสังคมดีกว่าครอบครัวที่เลี้ยงลูกอย่างปล่อยปละละเลย แต่ปัจจุบันนี้

คนชนบททยอยย้ายถิ่นฐานเข้าเมืองเพื่อหางาน ส่งผลให้ครอบครัวไทยกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น และความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้องห่างเหินกันขึ้นเรื่อย ๆ ครอบครัวที่พ่อแม่ทำงานและไม่มีเวลาอยู่กับลูกก็มีตัวช่วยในการเลี้ยงลูกเพียงไม่กี่อย่าง เช่น อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์มือถือ หนังสือ หรือวัตถุต่าง ๆ

ทั้งนี้ “สภาพแวดล้อม” ก็เป็นปัจจัยที่สำคัญอีกประการเช่นกัน เด็กที่เติบโตในชนบทจะมีพื้นที่ในการใช้ชีวิตมากกว่าเด็กในเมือง ทำให้มีทางเลือกในการทำกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น ออกไปเล่นกับเพื่อน หรือปีนต้นไม้ ขณะที่เด็กในเมืองเติบโตมากับความคับแคบแออัด หากอาศัยอยู่ในห้องเช่าหรือคอนโดมิเนียมก็มีตัวเลือกไม่มากนักนอกจากอ่านหนังสือ ดูโทรทัศน์ หรือเล่นอินเทอร์เน็ต ซึ่งสื่อออนไลน์มีความดึงดูดใจมากกว่าหนังสือภาพอยู่แล้ว หากเด็กไม่คุ้นชินกับการอ่านและพ่อแม่ไม่ได้ส่งเสริม เด็กก็มักใช้เวลากับหน้าจอเสียมากกว่า

ส่วนปัจจัยอื่น ๆ ที่มีผลต่อทักษะทางสังคมของเด็ก ได้แก่ ค่านิยมการเรียนพิเศษหรือความคาดหวังของผู้ใหญ่ที่ต้องการให้เด็กเก่งทักษะวิชาการ การบังคับให้เด็กเรียนพิเศษจนไม่มีเวลาได้เล่นหรือพัฒนาทักษะอื่น ๆ และโรงเรียนเองก็ไม่ได้สอนทักษะทางสังคมเท่าที่ควร เพราะคาดหวังว่าเด็กจะสามารถเรียนรู้ได้ตามธรรมชาติอยู่แล้ว

ปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ข้างต้น ส่งผลให้เด็กขาดการเรียนรู้ทักษะทางสังคมที่เหมาะสม และบริบทสังคมที่เปลี่ยนไปส่งผลให้เด็กยุคนี้มีลักษณะนิสัยบางอย่างที่ผู้ใหญ่มักมองว่าไม่เหมาะสม เช่น ใจร้อน รอไม่เป็น อดทนไม่ได้ และมองความต้องการของตัวเองเป็นใหญ่ ซึ่งผู้ใหญ่บางส่วนมีข้อเสนอแนะว่า พ่อแม่หรือผู้ใหญ่ไม่ควรใช้ความคิดของตัวเองตัดสินเด็ก ในทางกลับกันควรพิจารณาว่าทำอะไรเด็กจึงจะเปิดใจยอมรับในสิ่งที่ผู้ใหญ่ต้องการสอน และผู้ใหญ่ควรมีมุมมองที่เปิดกว้างเพื่อที่จะตอบคำถามของเด็กให้ได้

2.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับทักษะทางสังคมที่ควรปลูกฝังแก่เด็กไทยในปัจจุบัน

ความคิดเห็นเกี่ยวกับการปลูกฝังทักษะทางสังคมแก่เด็กช่วงวัย 6-9 ปี ส่วนใหญ่แล้วผู้ให้ข้อมูลเห็นสอดคล้องกันว่า ทักษะทางสังคมมีความสำคัญอย่างยิ่งในการปูพื้นฐานการอยู่ร่วมกันในสังคมของเด็ก ทักษะทุกด้าน อันได้แก่ การเรียนรู้เกี่ยวกับการติดต่อและการเล่นกับเพื่อน การเรียนรู้เกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนทั้งในด้านการรับและการให้ การเรียนรู้ที่จะเข้ากับเพื่อน ๆ ได้ดี การเรียนรู้ที่จะเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น การเรียนรู้เกี่ยวกับการผลัดกันทำกิจกรรมและรอคอยให้ถึงรอบของตนเอง การเรียนรู้

ในการแบ่งปันกับผู้อื่น การเรียนรู้ที่จะเคารพสิทธิ์ของผู้อื่น และการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง ล้วนสำคัญ

ท่าว่าเรื่อง "ความเข้าใจในตัวเอง" จัดเป็นแนวคิดที่น่าสนใจที่ผู้ให้ข้อมูลได้เสนอแนะมาว่า ควรปลูกฝังให้กับเด็กเป็นสิ่งแรกในปัจจุบัน เนื่องจากการเข้าใจอารมณ์ตนเอง เช่น รู้ว่าเหนื่อยต้องพัก รู้ว่าหิวต้องกิน และการเรียนรู้ที่จะบอกความความรู้สึกหรือความต้องการของตัวเอง เป็นพื้นฐานในการทำทุกสิ่งได้อย่างราบรื่นและจะนำไปสู่การแก้ปัญหาต่าง ๆ ต่อไป

ทั้งนี้เมื่อเด็กเข้าใจตัวเองแล้ว ก็จะเชื่อมโยงไปสู่สิ่งที่ควรปลูกฝังควบคู่กันเป็นลำดับถัดไป คือ "การเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น" เนื่องจากจะทำให้เกิดความเห็นอกเห็นใจ ไม่ด่วนตัดสินก่อนได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งในสังคมยุคดิจิทัลที่ผู้คนอยู่ท่ามกลางความขัดแย้ง ข้อมูลข่าวสารถูกบิดเบือนได้ง่ายและเผยแพร่อย่างรวดเร็ว

"การเคารพสิทธิ์ของผู้อื่น" จึงเป็นข้อเสนอแนะอีกลำดับที่ควรส่งเสริมแก่เด็กต่อจากทักษะที่กล่าวมาข้างต้น เนื่องจากการรู้ขอบเขตการกระทำและสิทธิ์ของตนเองและผู้อื่นเป็นทักษะอีกประการที่จะช่วยให้เกิดบรรยากาศการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม

ทักษะที่กล่าวมาทั้งสามลำดับนี้จะนำไปสู่ทักษะอื่น ๆ ซึ่งผู้ให้ข้อมูลเสนอแนะ เช่น การรอคอย การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง และการเข้าใจความหลากหลายในสังคม ซึ่งจะช่วยลดปัญหาการกลั่นแกล้งที่มักพบเห็นบ่อยครั้งตามสถาบันการศึกษา และสถาบันครอบครัวในปัจจุบัน

ทั้งนี้ยังมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับทักษะทางสังคมที่น่าสนใจและจำเป็นต่อวิถีชีวิตของเด็กในยุคปัจจุบันอีกประการคือ "ทักษะการตีความหรืออ่านข้อความระหว่างบรรทัด" เนื่องจากเด็กบางคนสามารถใช้เครื่องมือสื่อสารในการอ่านข้อความต่าง ๆ บนโลกออนไลน์ได้ด้วยตัวเองแล้ว การมีวิจารณญาณ รู้จักแยกแยะ และเข้าใจจุดประสงค์ของข้อความจะช่วยสร้างภูมิคุ้มกันความขัดแย้งให้กับเด็ก ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการใช้ชีวิตในโลกยุคดิจิทัลต่อไป

2.3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสัมฤทธิ์ผลของหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม

ความคิดเห็นเกี่ยวกับความสัมฤทธิ์ผลของหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่าหนังสือภาพเป็นสื่อที่ช่วยส่งเสริมทักษะทางสังคมให้กับเด็กได้

เป็นอย่างดี เนื่องจากเรื่องราวในหนังสือเป็นการทดลองพาเด็กไปเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ เมื่อเด็กมีตำไปในโลกของนิทานก็จะได้เรียนรู้แนวทางการปฏิบัติตัวผ่านการกระทำของตัวละครอย่างแบบเนียน การสอนทักษะผ่านหนังสือจึงทำให้เด็กเปิดใจเรียนรู้มากกว่าการฟังผู้ใหญ่พูดสอนอย่างตรงไปตรงมา นอกจากนั้นยังได้สะสมคลังคำศัพท์ ลับความคิด และลดความกังวลเมื่อเจอสถานการณ์ในชีวิตจริง แต่หนังสือภาพจะสัมฤทธิ์ผลมากน้อยเพียงใด ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นว่าขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ๆ อีกหลายประการ ได้แก่ การกระจายหนังสือให้ถึงมือเด็ก ช่วงวัยของเด็ก และสภาพแวดล้อมในครอบครัว

ปัจจัยแรก “การกระจายหนังสือให้ถึงมือเด็ก” มีส่วนเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของหนังสือภาพเป็นอย่างมาก เพราะหนังสือที่ดีมีคุณภาพจะไร้ประโยชน์ทันทีหากเด็กไม่มีโอกาสได้อ่าน ผู้ให้ข้อมูลเสนอว่าห้องสมุดโรงเรียนและห้องสมุดประชาชนควรมีหนังสือที่หลากหลาย เพียงพอสำหรับเด็ก และมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านร่วมด้วย หนังสือควรมีราคาถูกและจับต้องได้ ซึ่งทั้งหมดนี้รัฐบาลควรมีนโยบายสนับสนุนผู้ผลิตและส่งเสริมการศึกษาของประชาชนเพื่อให้เด็กได้อ่านหนังสืออย่างทั่วถึง

ปัจจัยต่อมาคือ “ช่วงวัยของเด็ก” ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นว่า หนังสือภาพยังใช้ได้ผลกับเด็กวัยอนุบาลถึงประถมตอนต้นช่วงอายุไม่เกิน 6-7 ปี ส่วนเด็กที่โตกว่านั้นค่อนข้างสัมฤทธิ์ผลยาก เนื่องจากเด็กอาจสนใจสิ่งสิ่งพิมพ์อื่นแทน เช่น หนังสือการ์ตูนหรือวรรณกรรมเยาวชน และปัจจุบันยังมีสื่อเทคโนโลยีทันสมัยที่ดึงดูดใจมากมาย เช่น แอนิเมชันและคลิปวิดีโอต่างๆ ซึ่งเป็นสื่อที่รวดเร็ว ไม่ซับซ้อน และไม่ต้องใช้สมาธิในการซึมซับหรือตีความเหมือนการอ่าน ดังนั้นการปลูกฝังทักษะทางสังคมผ่านหนังสือภาพสำหรับเด็กจึงไม่ค่อยสัมฤทธิ์ผลในกลุ่มเด็กที่อายุมากขึ้น

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของหนังสือภาพประการสุดท้ายคือ “สภาพแวดล้อมในครอบครัว” ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นว่าหนังสือภาพจะสัมฤทธิ์ผลได้ก็ต่อเมื่อครอบครัวมีวัฒนธรรมการอ่านและปลูกฝังให้ลูกอ่านหนังสือ พ่อแม่และผู้ใหญ่มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้เด็กเกิดความรู้สึกดีต่อหนังสือและชวนพูดคุยหรือทำกิจกรรมเพื่อสะท้อนความคิดหลังการอ่าน ผู้ให้ข้อมูลเสนอว่า ควรมีหนังสือคู่มือพ่อแม่ควบคู่มากับหนังสือภาพสำหรับเด็ก เพราะหากพ่อแม่ไม่เข้าใจสาระในหนังสือแล้ว ก็เป็นเรื่องยากที่จะสื่อสารให้เด็กเข้าใจได้อย่างถูกต้องตามมา

2.4 ความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวอย่างหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา

ความคิดเห็นเกี่ยวกับตัวอย่างหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นที่ค่อนข้างแตกต่างและหลากหลาย แต่ส่วนใหญ่แล้วเห็นตรงกันว่าหนังสือภาพสำหรับเด็กทุกเล่มที่เลือกมาเป็นหนังสือที่ดี เนื้อเรื่องสนุก น่าสนใจ และภาพประกอบสวยงาม สื่อเรื่องราวได้ดี ส่วนผู้ให้ข้อมูลที่เป็นเด็กชอบเรื่องราวที่ตัวละครเป็นสัตว์มากกว่า คนธรรมดา อาจเพราะสนุกกับการจินตนาการและสมมติตัวเองเป็นสัตว์ต่าง ๆ นอกจากนั้นยังมีแนวโน้มที่จะชอบภาพที่มีสีสัน และภาษากลอนซึ่งมีความไพเราะเป็นจังหวะ

แม้โดยรวมแล้วหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยในปัจจุบันจะเป็นที่น่าพึงพอใจและพัฒนาขึ้นจากเมื่อก่อน แต่ผู้ให้ข้อมูลส่วนหนึ่งมีความเห็นสอดคล้องกันว่า หนังสือภาพสำหรับเด็กยังคงนำเสนอค่านิยมหรือทักษะสังคมเพียงมิติเดียว เน้นการสอนที่ชัดเจนและตรงไปตรงมาเกินไป โดยมีโครงเรื่องพินิจนิยามที่ตัวละครกลับตัวเป็นคนดีในตอนท้ายแทบทุกเรื่อง เช่น เรื่องที่สอนคุณธรรมความซื่อสัตย์ ตัวละครในเรื่องจะพบสถานการณ์ที่ต้องโกหก จากนั้นได้เรียนรู้ว่าการพูดปดเป็นสิ่งไม่ดี เมื่อสารภาพผิดแล้วตัวละครอื่น ๆ ให้การยอมรับและกลับตัวกลับใจเป็นคนดีได้ในเพียงช่วงเวลาสั้น ๆ บางเรื่องใช้ตัวละครผู้ใหญ่เข้ามาช่วยสอน ทำให้เด็กขาดการเรียนรู้ที่จะแก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง และการมีบทสรุปที่เบ็ดเสร็จเพียงแบบเดียว ทำให้ไม่เหลือพื้นที่ให้ผู้อ่านได้คิดหรือตีความต่อ เนื้อเรื่องในลักษณะดังกล่าวเป็นอุดมคติและสมบูรณ์แบบเกินไป มาจากมุมมองผู้ใหญ่ที่ต้องการให้เด็กมีคุณลักษณะอันดีงามตามขนบของสังคมโดยไม่ได้คำนึงถึงธรรมชาติของเด็ก บางครั้งจึงมีการใช้คำเชิงตำหนิที่รุนแรงสำหรับเด็ก เช่น “นิสัยไม่ดี น่าอายเหลือทน”

อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลซึ่งเป็นครูประถมศึกษาโรงเรียนรัฐบาลมีความเห็นต่างออกไปว่า หนังสือภาพที่อ่านจบแล้วได้ข้อคิดชัดเจนนั้นง่ายต่อการอธิบายและใช้สอนเด็กมากกว่า และนักวิชาการด้านการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองมีความเห็นว่า หนังสือที่สอนตรงไปตรงมากับหนังสือที่สอนแบบมีชั้นเชิงนั้นมีข้อดีต่างกัน เด็กที่คิดตามได้ควรอ่านหนังสือที่มีชั้นเชิง ส่วนเด็กที่ยังคิดตามไม่ทันก็เหมาะที่จะอ่านหนังสือแบบสอนสำเร็จรูปมากกว่า ทั้งนี้ควรเลือกใช้คละกันตามศักยภาพและพัฒนาการด้านการอ่านของเด็ก

2.5 ข้อเสนอแนะและความคาดหวังเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม

ข้อเสนอแนะและความคาดหวังเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ซึ่งเป็นกลุ่มนักวิชาการ ผู้ผลิตหนังสือภาพสำหรับเด็ก

และผู้ใช้นั่งสื่อภาพสำหรับเด็กบางส่วนต่างมีความคาดหวังไปในทิศทางเดียวกันคือ อยากเห็นหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยที่เน้นความสนุก สร้างสรรค์ แปลกใหม่ และรุ่มรวยทางความคิด เข้าใจธรรมชาติของเด็ก ไม่นำเสนอเรื่องราวแบบตายตัว สั่งสอน หรือยึดเยียดความคิดให้เด็กจนเกินไป โดยผู้ให้ข้อมูลมีข้อเสนอแนะในการพัฒนาหนังสือภาพด้านต่าง ๆ ที่น่าสนใจ ดังนี้

ข้อเสนอแนะด้าน “เนื้อหา” ผู้ให้สัมภาษณ์กล่าวว่าอยากให้เรื่องมีความซับซ้อน มีชั้นเชิง และเป็นนามธรรมมากขึ้น มีการนำเสนอเนื้อหาที่ช่วยเตรียมเด็กให้พร้อมสำหรับสังคมในปัจจุบัน เช่น การเข้าใจตนเอง ซึ่งผู้ให้ข้อมูลเสนอว่าเป็นเรื่องที่ควรปลูกฝังเป็นอันดับแรกก่อนที่จะส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันด้านอื่น ๆ ต่อมาคือเรื่องความหลากหลายทางเพศ และความแตกต่างของคนในสังคม ซึ่งจะทำให้เด็กเรียนรู้ที่จะอยู่กับคนที่ต่างจากตัวเองได้โดยไม่กลั่นแกล้งหรือรังแก เรื่องที่น่าปลูกฝังให้เด็กอีกประการคือ ทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 เช่น การรู้จักแยกแยะและการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ต่อมาคือข้อเสนอแนะด้าน “ภาพ” ผู้ให้ข้อมูลเสนอว่าภาพควรมีสัดส่วนมากกว่าตัวอักษร ช่วยลดการบรรยาย และเล่าเรื่องได้แม้ไม่มีตัวหนังสือมาช่วยเสริม ควรทดลองเทคนิคที่แปลกใหม่ หลากหลาย ไม่จำกัดว่าต้องเป็นภาพที่มีสีสันฉูดฉาดหรือเรียบง่ายเพียงอย่างเดียว อาจสอดแทรกรายละเอียดเล็ก ๆ ไว้ให้เด็กสังเกต เช่น ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ สีหน้าท่าทางที่ขัดกับเรื่องราว การมีปฏิสัมพันธ์ของตัวละครประกอบ หรือการมีตัวละครที่เป็นเด็กพิเศษ

ข้อเสนอแนะลำดับถัดมาคือด้าน “ตัวละคร” เนื่องจากตัวละครในหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยมักเป็นเด็กดี แม้ทำผิดก็กลับตัวกลับใจได้ในทันที ซึ่งเป็นลักษณะของเด็กในอุดมคติหรือความต้องการของผู้ใหญ่ ผู้ให้ข้อมูลเสนอว่าอยากให้ตัวละครที่หลากหลายและมีตัวละครเด็กที่ซุกซนไปจนจบเรื่อง โดยที่เด็กได้รับบทเรียนแต่ก็ไม่ถูกเปลี่ยนนิสัยจากหน้ามือเป็นหลังมือ “ตัวละครแบบนี้เป็นตัวละครที่บางที่ทำให้เด็กรู้สึกพอใจว่า มีความโกรธอยู่ในตัวเขา มีความทโมนอยู่ในตัวเขา ซึ่งเป็นที่ยอมรับได้ และเด็กคนนี้มีตอนจบที่มีความสุขได้โดยที่ยังเป็นตัวเขาอยู่” (นักเขียน นักวาดภาพประกอบ และคุณครูเสริมพัฒนาการเด็ก) หากตัวละครมีเรื่องที่ต้องปรับปรุงหรือแก้ไขควรแก้ที่สถานการณ์ ไม่ควรเปลี่ยนนิสัยทั้งหมดของตัวละคร

ทั้งนี้จะเป็นไปตามข้อเสนอแนะและความคาดหวังข้างต้นได้ นักเขียนและผู้ผลิตหนังสือสำหรับเด็กต้องเข้าใจธรรมชาติของเด็กเสียก่อน ซึ่งผู้ให้ข้อมูลเสนอว่า รัฐบาลควรสนับสนุนให้มีการวิจัยพฤติกรรมเด็กก่อนจัดทำหนังสือ ส่วนนักเขียนควรได้ใช้เวลาใกล้ชิดกับเด็กก่อนเขียนงาน เพื่อสังเกตและทำความเข้าใจ

เข้าใจว่าเด็กมีมุมมองต่อโลกอย่างไร การได้สัมผัสกับเด็กจริง ๆ จะช่วยให้สร้างผลงานที่เข้าถึงจิตใจของเด็กได้ดียิ่งขึ้น

เมื่อผู้เขียนเข้าใจเด็กก็จะสามารถสร้างผลงานที่มีความเป็นธรรมชาติและสอดคล้องกับสภาพสังคมจริง เรื่องราวที่ไม่สมบูรณ์เบ็ดเสร็จจะสร้างพื้นที่และเปิดโอกาสให้ผู้ใหญ่และเด็กได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความเข้าใจหลังการอ่าน ผู้ให้ข้อมูลเสนอว่าควรมีคำแนะนำท้ายเล่มเพื่อเป็นแนวทางในการพูดคุยหรือทำกิจกรรม ซึ่งปัจจุบันบางสำนักพิมพ์ได้เพิ่มส่วนดังกล่าวเข้าไปในหนังสือหรือเผยแพร่ทางสื่อออนไลน์เพื่อเป็นตัวช่วยให้พ่อแม่และครูเข้าใจหนังสือภาพสำหรับเด็กมากขึ้น

2.6 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสื่ออื่น ๆ ที่สามารถนำมาใช้ในการนำเสนอเรื่องทักษะทางสังคมของเด็ก

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสื่ออื่น ๆ ที่สามารถนำมาใช้ในการนำเสนอเรื่องทักษะทางสังคมของเด็ก ผู้ให้ข้อมูลมีข้อเสนอแนะที่น่าสนใจหลายประการ ซึ่งสามารถแบ่งเป็นสองกลุ่มใหญ่ ๆ คือ สื่อที่เด็กไม่สามารถโต้ตอบหรือมีส่วนร่วมได้ และสื่อที่เด็กสามารถมีส่วนร่วมได้

สื่อที่เด็กไม่สามารถโต้ตอบหรือมีส่วนร่วม ได้แก่ แอนิเมชัน คลิปวิดีโอสั้น ๆ หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ รายการโทรทัศน์สำหรับเด็ก และสารคดีสำหรับเด็ก โดยผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นว่า เด็กชอบภาพเคลื่อนไหว โดยเฉพาะภาพที่มีเสียงซึ่งดึงดูดความสนใจของเด็กได้อย่างดี หากมีการนำหนังสือนิทานมาดัดแปลงเป็นตัวการ์ตูนเคลื่อนไหวอาจช่วยให้เข้าถึงเด็กได้ง่ายขึ้น ส่วนคลิปวิดีโอนั้นควรมีความยาวไม่เกิน 5-10 นาที และลงในแพลตฟอร์มออนไลน์ต่าง ๆ ที่เด็กใช้ เช่น ยูทูบ เฟซบุ๊ก หรือติ๊กต็อก เป็นต้น แต่ทั้งนี้ควรนำเสนออย่างมีชั้นเชิง ทันสมัย ไม่สอนแบบตรงไปตรงมา และหลังจากดูจบแล้วพ่อแม่หรือครูควรมีคำถามเพื่อกระตุ้นความคิดด้วย

สื่อประเภทต่อมาที่เด็กสามารถมีส่วนร่วมได้คือเกมและกิจกรรมประเภทต่างๆ ได้แก่ บอร์ดเกม เกมการ์ด เกมเศรษฐี บิงโก เกมเพื่อการศึกษา การละเล่นพื้นบ้าน บทเพลงสั้น ๆ กิจกรรมเข้าค่าย และกิจกรรมกลุ่ม เช่น แก้อัปเดตรี เป็นต้น ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นว่าการอ่านหนังสือภาพอาจเป็นเรื่องยากสำหรับเด็กที่ได้ไม่ได้รับการปลูกฝังให้คุ้นเคยกับหนังสือ บอร์ดเกมต่าง ๆ จัดเป็นทางเลือกที่ดีในการปลูกฝังทักษะทางสังคมให้กับเด็กแทนการใช้สื่อออนไลน์ นอกจากจะสนุกแล้วยังทำให้ได้ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอีกด้วย

ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลยังได้เสนอว่าสื่อหลาย ๆ ประเภทควรช่วยกันในการปลูกฝังทักษะทางสังคมให้เด็ก ไม่ควรปล่อยให้เป็นที่ของหนังสือภาพสำหรับเด็กเพียงอย่างเดียว สิ่งสำคัญสำหรับสื่อทุกประเภทคือ การนำเสนอเรื่องราวที่เป็นธรรมชาติและเหมาะสมกับวัยของเด็ก

2.7 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ผู้ให้ข้อมูลมีความคาดหวังให้สังคมไทยมีบรรยากาศการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ เด็กได้มีพื้นที่ในการพูดและแสดงความคิดเห็นโดยไม่ถูกตัดสิน และผู้ใหญ่ยอมฟังคำวิพากษ์วิจารณ์อันมีเหตุผลของเด็กโดยไม่มองว่าเป็นการเถียงหรือแสดงความก้าวร้าว ตามที่ผู้ให้ข้อมูลกล่าวว่า “ถ้าเราจะคาดหวังให้เด็กเติบโตอย่างสง่างาม มีความกล้าหาญ และสุภาพอ่อนโยน เราคงต้องเปิดโอกาสให้พวกเขา ได้แสดงออกโดยที่พวกเขาไม่ต้องเกรงกลัวอะไร ให้เด็กรู้สึกผ่อนคลายในการอยู่กับผู้ใหญ่ เราจะคาดหวัง ให้เด็กทำสิ่งใหม่ๆ คิดนอกกรอบ หรือมีความกล้าหาญได้อย่างไรถ้าเด็กคนนั้นเติบโตมากับการสยบยอม หรือเชื่อฟังผู้ใหญ่โดยคัดค้านไม่ได้” (อาจารย์ นักวิชาการด้านการสื่อสารมวลชน นักเขียน และคุณพ่อ)

ส่วนข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่น่าสนใจ ได้แก่ ควรมีการส่งเสริมให้นักเขียนและนักวาดภาพประกอบ หนังสือสำหรับเด็กสามารถยังชีพได้ด้วยการทำงานเขียนหรือวาดภาพ และควรมีการทดลองใช้หนังสือ ภาพกับเด็กจริง ๆ ก่อนวางขาย เพื่อยืนยันว่าเนื้อหาดังกล่าวเป็นประโยชน์กับเด็กกลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริง

3. แนวทางการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม

จากการศึกษาวิธีการนำเสนอหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ระหว่างปี พ.ศ. 2553-2563 ทั้งด้านเนื้อหา การใช้ภาษา และภาพประกอบตามหลักองค์ประกอบของหนังสือภาพสำหรับเด็ก รวมถึงการศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อหนังสือภาพสำหรับเด็กดังกล่าวจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนในหลากหลายแง่มุม ทั้งกลุ่มนักวิชาการ กลุ่มผู้ใช้หนังสือภาพสำหรับเด็ก และกลุ่มผู้ผลิตหนังสือและสื่อสำหรับเด็ก จำนวน 23 คน ทำให้ได้ข้อมูลในมุมมองที่หลากหลายและครอบคลุมในทุกบริบทมากยิ่งขึ้น จึงสามารถวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

3.1 แนวทางการพัฒนาด้านเนื้อหา

เนื้อหาถือเป็นองค์ประกอบหลักของหนังสือภาพสำหรับเด็ก จากการศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมระหว่างปี พ.ศ. 2553-2563 พบว่า มีเนื้อหาหลัก 9 ประเด็น คือ การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การเคารพสิทธิผู้อื่น การรู้จักการแก้ปัญหาความขัดแย้ง การควบคุมอารมณ์ การเห็นคุณค่าในตนเอง ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี การเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน และการไม่ตัดสินคนแต่ภายนอก โดยมีการนำเสนอประเด็นเรื่องการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นมากที่สุด รองลงมาคือเรื่องการเคารพสิทธิผู้อื่นและความสามัคคี ประเด็นที่มีการนำเสนอไม่มากนักคือเรื่องการเห็นคุณค่าในตัวเองและการแก้ปัญหาความขัดแย้ง และประเด็นที่มีการนำเสนอน้อยที่สุดคือการควบคุมอารมณ์ แต่จากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนในแง่มุมต่าง ๆ พบว่า การเข้าใจอารมณ์และเห็นคุณค่าของตนเองเป็นเนื้อหาที่ควรพัฒนาและส่งเสริมให้กับเด็กเป็นอันดับแรก เนื่องจากการเข้าใจตัวเองเป็นพื้นฐานสำคัญในการเข้าใจผู้อื่น ซึ่งจะนำไปสู่ทักษะต่าง ๆ ที่จะทำให้เด็กอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสงบสุข

ส่วนทักษะด้านอื่น ๆ เช่น การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การเคารพผู้อื่น การรู้จักแก้ปัญหา ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี และการเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน ซึ่งเป็นประเด็นที่มีการนำเสนอเป็นจำนวนมากอยู่แล้วนั้นล้วนมีความสำคัญ แต่ควรพัฒนารูปแบบและกลวิธีการนำเสนอให้หลากหลายและมีชั้นเชิงมากขึ้น เนื่องจากหนังสือสำหรับเด็กไทยที่ส่งเสริมทักษะทางสังคมในปัจจุบันยังคงมีรูปแบบตายตัวและมีการนำเสนอที่ซ้ำๆตรงไปตรงมาเกินไป

3.2 แนวทางการพัฒนากลวิธีการนำเสนอเนื้อหา

หนังสือภาพสำหรับเด็กไทยที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมสามารถพัฒนาต่อยอดให้มีชั้นเชิงและสร้างสรรค์มากขึ้นได้ด้วยการปรับปรุงโครงเรื่องและกลวิธีการเล่าเรื่อง จากการศึกษาพบว่า หนังสือภาพสำหรับเด็กไทยในช่วง 10 ปีที่ผ่านมามีการใช้กลวิธีการนำเสนอที่ผสมผสานกันอยู่บ้าง แต่ส่วนใหญ่มักเปิดเรื่องด้วยบทบรรยาย ดำเนินเรื่องตามลำดับปฏิทิน ปิดเรื่องแบบสุขนานุกรมหรือให้ข้อคิดเล่าเรื่องด้วยการจัดลำดับเหตุการณ์ตามลำดับเวลาที่เกิดขึ้น และมักใช้ตัวละครผู้ใหญ่มาช่วยสอนหรือคลี่คลายปัญหา ซึ่งมีข้อดีคือง่ายต่อการทำความเข้าใจและสื่อสารกับเด็กได้อย่างตรงไปตรงมา แต่การผลิตซ้ำในลักษณะดังกล่าวทำให้หนังสือภาพขาดความสนุกและแปลกใหม่ การสร้างสรรค์เรื่องราวที่ดึงดูดใจ

สำหรับเด็กจึงควรวางโครงเรื่องและคลี่คลายเรื่องด้วยวิธีการที่หลากหลาย รวมถึงสร้างตัวละครอย่างมีชีวิตชีวาและเป็นธรรมชาติมากขึ้น

หนังสือภาพที่ดีควรมีเนื้อเรื่องที่เปิดโอกาสให้เด็กได้คิดในระหว่างที่เหตุการณ์ดำเนินไป และไม่สรุปจบแบบตายตัวเพื่อให้เด็กเกิดความสงสัยและตั้งคำถามหลังการอ่าน โดยวิริยะ สิริสิงห์ (2537 : 78-91) มีแนวคิดเกี่ยวกับกลวิธีการนำเสนอเนื้อหาในแบบอื่น ๆ ที่น่าสนใจ เช่น ดำเนินเรื่องด้วยการตั้งคำถามเพื่อแทรกข้อมูลความรู้ที่ต้องการสื่อ ดำเนินเรื่องแบบให้ตัวละครเป็นผู้เล่าเรื่อง และดำเนินเรื่องโดยผู้เขียนเป็นผู้เล่าเรื่องเอง การปิดเรื่องยังมีอีกหลายรูปแบบ เช่น จบแบบโศกนาฏกรรม จบแบบหักมุม และจบแบบปลายเปิด ส่วนลำดับการเล่าเรื่องอาจเปลี่ยนจากการเล่าเป็นเส้นตรงมาตัดสลับเหตุการณ์ มีมุมมองคู่ขนาน เล่าเหตุการณ์ล่าสุดก่อนจึงเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นย้อนหลังตามมา หรือเล่าเหตุการณ์ตอนกลางเรื่องก่อนแล้วจึงเล่าตอนต้นมาบรรจบก่อนดำเนินเรื่องสู่ตอนท้าย นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบกลวิธีการนำเสนอรูปแบบอื่น ๆ เช่น การดำเนินเรื่องแบบนิทานไม่รู้จบหรือนิทานลูกโซ่ ซึ่งเนื้อหาจะมีการซ้ำคำ แต่ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงเหตุการณ์ทำให้เด็กสนุกกับการคาดเดาว่าจะเกิดอะไรขึ้นต่อไป การดำเนินเรื่องด้วยการยกตัวอย่างสถานการณ์ในชีวิตจริง ซึ่งทำให้เด็กเชื่อมโยงกับเหตุการณ์จริงได้ การเล่าเรื่องผ่านการดัดแปลงเนื้อหาจากวรรณกรรมที่เด็กรู้จักอยู่แล้วก็จัดเป็นอีกกลวิธีที่น่าสนใจ เนื่องจากเด็กได้ทบทวนวรรณกรรมและยังได้แง่มุมจากเรื่องที่ดัดแปลงใหม่ กลวิธีการนำเสนอแบบต่าง ๆ ดังที่กล่าวมา สามารถนำมาปรับใช้ให้เรื่องสนุก ชวนคิด และมีมิติมากขึ้นได้

ตัวละครเป็นองค์ประกอบสำคัญอีกประการที่ส่งเสริมให้เนื้อเรื่องสนุกและน่าติดตาม ตัวละครในหนังสือภาพสำหรับเด็กควรมีความเป็นเด็กและซุกซนตามธรรมชาติของเด็ก โดยที่ไม่ถูกเปลี่ยนนิสัยจากหน้ามือเป็นหลังมือหรือกลับตัวกลับใจแบบทันทีในตอนสุดท้าย เพราะพฤติกรรมดังกล่าวไม่ค่อยสมจริงมากนักและมักเป็นอุดมคติที่ผู้เขียนต้องการให้เด็กปฏิบัติตามเสียมากกว่า การมีตัวละครที่คงความซุกซนจนถึงท้ายเรื่องจะช่วยให้เด็กรู้สึกได้ว่า ตัวเองยังเป็นที่รักและยอมรับ แม้ไม่ได้เป็นคนเก่งหรือคนดีตามที่สังคมคาดหวัง หากตัวละครกระทำผิดแล้วมีสิ่งที่จะต้องปรับเปลี่ยนหรือแก้ไข ควรแก้ที่สถานการณ์หรือพฤติกรรม ไม่ใช่ตัวตนหรือแก่นของตัวละคร ดังที่เมริซา ยอดมณฑป (2563: ออนไลน์) กล่าวว่า เวลาเด็กทำผิดควรดำเนินที่ “พฤติกรรม” ที่เด็กทำ ไม่ใช่ “ตัวตน” ที่เด็กเป็น เนื่องจากการดำเนินที่ไปกระทบกับ “ตัวตน” ของเด็กโดยตรง ผลของการดำเนินรูปแบบนี้คือเด็กจะรู้สึกว่าการที่ตัวเองเป็นยังไม่ดีพอ นานวันเข้าความเชื่อมั่นในตนเองจะถดถอย คุณค่าที่มีให้กับตนเองก็เสื่อมคลาย และยากที่จะกู้กลับมา ตัวละครในหนังสือ

ภาพสำหรับเด็กจึงควรมีความสมจริง และได้รับบทเรียนที่เหมาะสมซึ่งทำให้ผู้อ่านเกิดการเรียนรู้และคิดต่อได้

3.3 แนวทางการพัฒนาด้านการใช้ภาษา

ภาษาในหนังสือภาพจัดเป็นองค์ประกอบสำคัญอีกประการในการเล่าเรื่อง นอกจากการใช้ภาษาที่ชัดเจน เข้าใจง่าย และตรงกับช่วงวัยของกลุ่มเป้าหมายแล้ว ผู้วิจัยยังพบข้อสังเกตซึ่งสามารถนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนาภาษาในหนังสือภาพที่ส่งเสริมทักษะทางสังคมสำหรับเด็กได้ คือ การใช้ภาษาเพื่อปลุกฝังทัศนคติเชิงบวกและเชิงลบให้กับเด็กผ่านการตั้งชื่อเรื่องและการดำเนินเรื่อง โดยไม่ควรนำแก่นหรือเรื่องคุณลักษณะอันดีงามที่ต้องการปลุกฝังมาตั้งเป็นชื่อเรื่องอย่างตรงไปตรงมาเกินไป เช่น เด็กดีรักประชาธิปไตย ความซื่อสัตย์ การให้ บ้านไร่สามัคคี เป็นต้น เนื่องจากจะทำให้หนังสือขาดความน่าสนใจ และทำให้เด็กรู้ว่าเรื่องต้องการสอนอะไรอย่างชัดเจน การตั้งชื่อเรื่องที่ดีจึงควรเป็นไปในลักษณะที่ไม่บอกใบ้หรือชี้แจงมากเกินไป ซึ่งจะทำให้เด็กสนใจใคร่รู้ที่จะหาคำตอบและติดตามเนื้อเรื่องต่อไป ซึ่งสามารถตั้งชื่อเรื่องให้สัมพันธ์กับตัวละครในเรื่อง เช่น ลูกแมวชื่อมันแกว บาบ่า ตั้งชื่อโดยใช้คำถาม เช่น มีใครอยู่มัยสตาจค์ของใครครับ และตั้งชื่อตามเหตุการณ์สำคัญในเรื่อง เช่น คาถาแปลงกาย สุขใจในวันน้ำท่วม เป็นต้น

ทั้งนี้ภาษาที่ใช้ในการเล่าเรื่องก็ไม่ควรเป็นไปเชิงลบหรือชี้แจงมากเกินไปเช่นกัน จากกลวิธีการใช้ภาษาของ วิริยะ สิริสิงห (2537: 92-115) กล่าวถึงการใช้ภาษาร้อยแก้วที่น่าสนใจว่า ภาษาในหนังสือภาพไม่ควรชี้แนะล่วงหน้า แต่ควรปล่อยให้เรื่องราวคลี่คลายเองตามพัฒนาการของเรื่อง ผู้เขียนควรเอาตัวเองไว้เบื้องหลัง ไม่ใส่ความคิดเห็นส่วนตัวเข้าไปในบทบรรยาย เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้อ่านได้ใช้ความคิดของตนเอง และไม่ควรรออธิบายมากเกินไป เพราะหนังสือภาพสำหรับเด็กมีภาพเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการช่วยเล่าเรื่องให้ผู้อ่านได้ตีความเองอยู่แล้ว นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่าการใช้วจนภาษาหรือการสื่อสารโดยไม่ใช่ถ้อยคำมาช่วยในการถ่ายทอดเนื้อเรื่อง ได้แก่ ภาพ สี รวมถึงลักษณะและขนาดของตัวอักษร จะทำให้เรื่องมีมิติมากขึ้น การนำกลวิธีเหล่านี้มาปรับใช้ในหนังสือภาพจะเปิดโอกาสให้เด็กซึ่งเป็นผู้่านได้คิดและจินตนาการในส่วนที่นอกเหนือจากถ้อยคำ โดยไม่จำเป็นต้องรับคุณลักษณะที่ใหญ่หลวงต้องการปลุกฝังเพียงรูปแบบเดียว

3.4 แนวทางการพัฒนาด้านภาพประกอบ

ภาพจัดเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ขาดไม่ได้ของหนังสือภาพ จากการศึกษาพบว่า หนังสือภาพสำหรับเด็กไทยที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมช่วง 10 ปีที่ผ่านมา มีภาพประกอบที่สวยงามและถ่ายทอดเรื่องราวได้ครบถ้วนชัดเจน แต่หนังสือภาพส่วนใหญ่ยังคงใช้ภาพประกอบในอัตราส่วนที่เท่ากับถ้อยคำ โดยให้ภาพทำหน้าที่ควบคู่กับเรื่อง ซึ่งภาพช่วยส่งเสริมเรื่องราวให้กระจ่างชัดและถ่ายทอดจุดมุ่งหมายของผู้เขียนได้อย่างสมบูรณ์แต่ไม่ได้เล่าเรื่องทีนอกเหนือไปจากถ้อยคำ หนังสือภาพบางเรื่องที่เน้นเนื้อหาและใช้ถ้อยคำในการเล่าเป็นหลักจึงทำให้ภาพมีบทบาทน้อยลง กลายเป็นเพียงภาพที่มองเพียงครั้งเดียวก็เข้าใจทะลุปรุโปร่ง แนวทางการพัฒนาคือ ให้ภาพประกอบทำหน้าที่มากกว่าเรื่องหรือมีอัตราส่วนในการเล่าเรื่องมากกว่าถ้อยคำ ซึ่งทำได้ด้วยการวาดภาพที่เล่าเรื่องมากกว่าสิ่งที่เขียนไว้ หรือเว้นการบรรยายเพื่อให้เด็กได้สังเกตและจินตนาการเรื่องราวที่แอบซ่อนในรายละเอียดต่าง ๆ ของภาพ เช่น การมีปฏิสัมพันธ์ของตัวละครประกอบ การที่ตัวละครมีสีหน้าท่าทางขัดแย้งกับเรื่อง การมีตัวละครหลากหลายชาติพันธุ์ หรือการมีตัวละครเด็กพิเศษ ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านใช้เวลาอยู่กับหนังสือได้นานยิ่งขึ้น

ทั้งนี้แนวทางการพัฒนาด้านภาพประกอบอีกประการคือการใช้เทคนิคภาพที่หลากหลาย แต่จากการศึกษาพบว่า หนังสือภาพสำหรับเด็กไทยยังใช้เทคนิคภาพเพียงไม่กี่รูปแบบคือ ภาพเขียนหรือภาพวาด ภาพเทคนิคผสม และภาพจากคอมพิวเตอร์ โดยมักเป็นภาพลักษณะกึ่งเหมือนจริงและการ์ตูนเป็นส่วนใหญ่ แต่เทคนิคในการสร้างสรรค์ภาพประกอบหนังสือเด็กนั้นยังมีอีกหลายประเภท ได้แก่ ภาพถ่าย ภาพสามมิติหรือป๊อปอัพ และภาพพิมพ์ (ภัทรขวัญ ลาสาชยาง. 2561: 109-115) ทั้งยังมีภาพในลักษณะอื่น ๆ เช่น ภาพเหมือนจริง และภาพลดทอนหรือภาพสัญลักษณ์ (ปรีดา ปัญญาจันทร์ และสุดไพฑ เมืองไทย. 2557: 13-35) ทั้งนี้การมีหนังสือภาพที่ใช้เทคนิคภาพหลาย ๆ แบบจะช่วยให้เด็กได้เสพงานที่หลากหลายและกระตุ้นความสนใจในการตีความภาษาภาพของเด็ก

3.5 แนวทางการพัฒนาการด้านรูปแบบ

แม้ในยุคปัจจุบันจะมีสื่อทันสมัยต่าง ๆ ให้เลือกมากมาย แต่หนังสือภาพสำหรับเด็กยังคงจัดเป็นสื่อที่มีประโยชน์และเหมาะสมสำหรับใช้ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมของเด็ก หากมีการพัฒนาด้านเนื้อหา กลวิธีการนำเสนอ และเทคนิคพิเศษต่าง ๆ ให้ร่วมสมัย เช่น มีปากกาพูดได้ที่มีเสียงเมื่อจิ้มบนภาพหรือคำในหน้ากระดาษ หรือสร้างแอปพลิเคชันการอ่าน ซึ่งทำให้เด็กได้โต้ตอบมีปฏิสัมพันธ์กับ

หนังสือมากขึ้น จะช่วยให้หนังสือภาพเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมทักษะสำหรับเด็กเป็นอย่างมาก

ทั้งนี้ยังมีสื่อประเภทอื่นที่เหมาะสมแก่การพัฒนาเพื่อใช้ในการปลูกฝังทักษะทางสังคมสำหรับเด็ก ได้แก่ บอร์ดเกมและการ์ดเกม เนื่องจากเป็นสื่อที่สามารถใช้ร่วมกันได้ เด็กมีส่วนร่วมได้เต็มที่ ทั้งยังสนุกสนาน ดึงดูดใจ ส่งเสริมให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์และรู้จักสื่อสารกับผู้เล่นคนอื่น ๆ เป็นการใช้เวลาว่างโดยไม่พึ่งพาสื่อออนไลน์อีกรูปแบบหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม สื่อสมัยใหม่ เช่น คลิปวิดีโอ แอนิเมชันสั้น ๆ หรือเพลงก็จัดเป็นสื่อที่ควรมีการพัฒนาเนื้อหาสำหรับเด็กโดยเฉพาะเช่นกัน เนื่องจากเด็กในยุคปัจจุบันสามารถเข้าถึงสื่อออนไลน์ต่าง ๆ ได้ด้วยตัวเองและมักมีพฤติกรรมเลียนแบบสื่อ ดังนั้นการผลิตเนื้อหาที่เหมาะสมจึงเป็นหนทางหนึ่งในการส่งเสริมทักษะให้กับเด็ก โดยเพลงถือเป็นสื่ออีกประเภทที่เข้าถึงเด็กได้ง่าย เพราะเด็กเรียนรู้ได้เร็วจากการฟังท่วงทำนองและร้องตาม ซึ่งจะทำให้เด็กซึมซับสาระที่สอดแทรกไปในเพลงและนำไปปฏิบัติหรือปรับใช้ในชีวิตได้ต่อไป

3.6 แนวทางหรือข้อเสนอแนะในการพัฒนาผู้สร้างสรรค์หนังสือภาพสำหรับเด็ก

ผู้สร้างสรรค์หนังสือภาพสำหรับเด็ก คือ บุคคลสำคัญในการผลิตงานซึ่งมีผลต่อการปลูกฝังค่านิยมบางประการให้กับเด็ก ทั้งนักเขียน นักวาด และสำนักพิมพ์จึงควรใส่ใจที่จะทำความเข้าใจแก่นแท้ของความเป็นเด็ก ด้วยการเข้าไปใกล้ชิด สังเกต รับรู้พฤติกรรมและความต้องการเรียนรู้ที่แท้จริงของเด็ก เนื่องจากหนังสือภาพที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมส่วนใหญ่ มากกว่าร้อยละ 80 เขียนขึ้นเพื่อปลูกฝังให้เด็กทำตามเป้าประสงค์หรือความคาดหวังของสังคมที่ต้องการคนเก่งและคนดี ทำให้ทั้งเนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอขาดความสนุกสร้างสรรค์และเป็นไปในเชิงสั่งสอนยึดเยียดเสียมากกว่า หนังสือภาพในลักษณะดังกล่าวจะมีความสมบูรณ์แบบและนำเสนออุดมคติเพียงด้านเดียว ไม่เปิดโอกาสให้เด็กได้คิดพิจารณา หาทางแก้ปัญหา และเรียนรู้ว่าการแก้ปัญหาต่าง ๆ ควรเริ่มต้นที่การเข้าใจตนเองก่อนเป็นอันดับแรก

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง "การศึกษาแนวทางการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม" มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากลวิธีการนำเสนอและความคิดเห็นที่มีต่อหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ระหว่างปี พ.ศ. 2553-2563 และวิเคราะห์หาแนวทางการพัฒนาหนังสือภาพ เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างถูกต้องและเหมาะสมสำหรับเด็กไทยในยุคปัจจุบันต่อไป จากวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม จำนวน 46 เรื่อง รวมถึงการสัมภาษณ์ความคิดเห็นบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนในหลากหลายแง่มุม โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ *กลุ่มนักวิชาการ* ได้แก่ นักวิชาการด้านการประถมศึกษา นักวิชาการด้านการผลิตสื่อสำหรับเด็กและเยาวชน นักการศึกษาด้านการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง *กลุ่มผู้ใช้หนังสือภาพสำหรับเด็ก* ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูระดับประถมศึกษาตอนต้น ทั้งโรงเรียนรัฐบาลและเอกชน ตัวแทนห้องสมุดสำหรับเด็ก นักจัดกิจกรรมสำหรับเด็ก ผู้ปกครอง และเด็กช่วงวัย 6-9 ปี และ *กลุ่มผู้ผลิตหนังสือภาพสำหรับเด็ก* ได้แก่ สำนักพิมพ์ผู้ผลิตหนังสือและสื่อสำหรับเด็กและเยาวชน รวมถึงนักเขียนและนักวาดภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก จำนวน 23 คน สามารถสรุปและอภิปรายผลได้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

สรุปผล

จากการศึกษากลวิธีการนำเสนอหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม พบเนื้อหาที่นำเสนอทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมหลัก ๆ 9 ประเด็น ได้แก่ การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การเคารพสิทธิ์ผู้อื่น การรู้จักการแก้ปัญหาความขัดแย้ง การควบคุมอารมณ์ การเห็นคุณค่าในตนเอง ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี การเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน และการไม่ตัดสินคนแต่ภายนอก โดยประเด็นที่มีการนำเสนอมากที่สุดคือ การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น อันได้แก่ ความมีน้ำใจและการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เป็นต้น ส่วนประเด็นที่นำเสนอน้อยที่สุดคือ การควบคุมอารมณ์ ด้านกลวิธีการนำเสนอยังมีวิธีการเปิดเรื่องที่ไม่หลากหลายนัก โดยพบการเปิดเรื่อง 2 รูปแบบคือ การเปิดเรื่องด้วยการบรรยายและการเปิดเรื่องด้วยบทสนทนา จากนั้นผู้เขียนมักเริ่มเรื่องจากสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนหรือความไม่ปกติธรรมดาเพื่อสร้างความน่าติดตามให้กับเรื่องราว แต่กลวิธีในการดำเนินเรื่องนั้นค่อนข้างหลากหลาย ซึ่งพบทั้งหมด 5 รูปแบบ ได้แก่ การดำเนินเรื่องตามลำดับปฏิทิน การดำเนินเรื่องโดยใช้วิธีตั้งคำถาม การดำเนินเรื่องโดยใช้ผู้เขียนเป็นตัวละครเรื่องเอง การดำเนินเรื่องแบบนิทานไม่รู้จบหรือนิทานลูกโซ่ และการดำเนินเรื่องด้วยการยกตัวอย่างสถานการณ์ในชีวิตจริง โดยผู้แต่งนิยมใช้การดำเนินเรื่องตามลำดับปฏิทิน

มากที่สุด ส่วนการปิดเรื่องนั้นพบ 3 รูปแบบ ได้แก่ การปิดเรื่องแบบให้ข้อคิดซึ่งมีการใช้มากที่สุด การปิดเรื่องแบบสุนทรพจน์ และการปิดเรื่องแบบปลายเปิด ทั้งนี้มีวิธีการคลี่คลายปมในเรื่อง 2 ลักษณะคือ ให้ตัวละครผู้ใหญ่มาชี้แนะแก้ปัญหาของเรื่อง และให้ตัวละครที่เป็นเด็กเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาด้วยตัวเอง สำหรับกลวิธีในการเล่าเรื่องนั้นพบทั้งหมด 3 รูปแบบ ได้แก่ การเล่าเรื่องแบบจัดลำดับเหตุการณ์ตามลำดับเวลาที่เกิดซึ่งผู้แต่งส่วนใหญ่นิยมใช้ ทั้งนี้ยังพบการเล่าเรื่องโดยเน้นการสอนโดยตรงไปตรงมา และการเล่าเรื่องผ่านการตัดแปลงเนื้อหาจากวรรณกรรมที่เด็กรู้จักอยู่แล้ว ด้านการสร้างตัวละครมี 3 แบบ ได้แก่ สร้างให้สมจริง สร้างตามอุดมคติ และสร้างโดยใช้ตัวละครแบบฉบับ

กลวิธีการนำเสนอด้านภาษาพบว่า ผู้แต่งมีการใช้ภาษาทั้งวจนภาษาและอวจนภาษาโดยวจนภาษานั้น ได้แก่ การใช้ภาษาร้อยแก้วที่กระชับ เข้าใจง่าย เลือกใช้คำหลากหลาย และใช้คำที่แสดงภาพหรือความรู้สึกได้ดี รวมถึงใช้ประโยคกรตุวจากในการเล่าเรื่อง ซึ่งเข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อนและเป็นธรรมชาติ แต่ทั้งนี้ยังมีหนังสือภาพบางส่วนที่ใช้ภาษาไม่กระชับ บรรยายเรื่องราวค่อนข้างยาวและใช้คำพุ่มเพื่อยค่อนข้างมาก ส่วนภาษาร้อยกรองมีฉันทลักษณ์ที่นิยมใช้คือ กลอนสี่และกลอนห้วนเดียว สำหรับอวจนภาษาในหนังสือภาพนั้นพบ 3 ลักษณะ ได้แก่ การใช้ภาพ สี รวมถึงขนาดและรูปแบบของตัวอักษร นอกจากนี้ผู้เขียนมีรูปแบบการตั้งชื่อเรื่อง 4 ลักษณะ ได้แก่ การตั้งชื่อเรื่องที่สัมพันธ์กับตัวละครในเรื่อง การตั้งชื่อเรื่องโดยใช้คำถาม การตั้งชื่อเรื่องตามเหตุการณ์สำคัญในเรื่อง และการตั้งชื่อเรื่องโดยใช้แก่นเรื่องโดยตรงไปตรงมา ซึ่งการตั้งชื่อเรื่องที่สัมพันธ์กับตัวละครผู้แต่งนิยมใช้มากที่สุด แต่การตั้งชื่อเรื่องโดยใช้แก่นเรื่องโดยตรงไปตรงมาก็เป็นที่นิยมเช่นเดียวกัน

ส่วนกลวิธีการนำเสนอด้านภาพพบว่า ผู้สร้างสรรค์หนังสือภาพสำหรับเด็กไทยที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมนิยมใช้เทคนิคในการวาดภาพประกอบ 3 รูปแบบ ได้แก่ ภาพเขียนหรือภาพวาด ภาพเทคนิคผสม และภาพจากคอมพิวเตอร์ โดยมีกวาดในลักษณะกึ่งเหมือนจริงและการดูมากที่สุด ทั้งนี้พบการใช้ภาพประกอบ 2 ลักษณะ คือ ภาพประกอบทำหน้าที่ควบคู่ไปกับเรื่อง และภาพประกอบทำหน้าที่มากกว่าเรื่อง

จากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องทั้งเด็กและเยาวชนทั้ง 3 กลุ่ม พบความคิดเห็นในหลากหลายแง่มุมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กต่อไป กล่าวคือ ทักษะทางสังคมของเด็กไทยในยุคปัจจุบันมีผลมาจากการใช้เวลาาร่วมกันในครอบครัวและสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็ก นอกจากนี้ยังมีความคาดหวังของพ่อแม่และสังคมที่ต้องการให้เด็กได้เรียนรู้ทักษะต่าง ๆ มากมายจนอาจจะเลยทักษะพื้นฐานที่ควรปลูกฝังให้กับเด็ก เช่น การเข้าใจตนเองและการรับรู้อารมณ์ของตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาทักษะด้านอื่น ๆ ต่อไป ทั้งนี้ผู้ให้ข้อมูลมีความเห็นว่าหนังสือภาพยังคงเป็นสื่อที่มีประสิทธิภาพในการปลูกฝังทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมให้กับเด็ก แต่ควรพัฒนาเนื้อหาและกลวิธีการนำเสนอให้หลากหลายและร่วมสมัยมากขึ้น เนื่องจากหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ยังคงมีการนำเสนอในลักษณะที่สอนสั่งอย่างค่อนข้างตรงไปตรงมา อย่างไรก็ตามความสัมฤทธิ์ผลของ

หนังสือภาพนั้นยังมีปัจจัยอื่นร่วมด้วย เช่น การกระจายหนังสือให้ถึงมือเด็กผู้อ่าน ช่วงวัยของเด็ก และวัฒนธรรมการอ่านในครอบครัว ผู้ให้ข้อมูลยังให้ข้อเสนอแนะว่าในปัจจุบันมีสื่ออื่น ๆ ที่สามารถนำมาปรับใช้ในการนำเสนอทักษะทางสังคมของเด็กได้ เช่น แอนิเมชัน คลิปวิดีโอสั้นๆ บทเพลง และบอร์ดเกม เป็นต้น

จากการศึกษาวิธีการนำเสนอและความคิดเห็นที่มีต่อหนังสือภาพสามารถสรุปแนวทางการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมได้ 6 ด้านดังนี้ 1) ด้านเนื้อหา ควรส่งเสริมให้มีการสร้างสรรค์หนังสือภาพที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการรับรู้อารมณ์และการเห็นคุณค่าในตัวเองมากขึ้น 2) ด้านกลวิธีการนำเสนอเนื้อหา ควรใช้กลวิธีการนำเสนอที่มีชั้นเชิงในการวางโครงเรื่องและการเล่าเรื่องมากขึ้น โดยเพิ่มความสุข เปิดโอกาสให้ผู้อ่านได้จินตนาการและขบคิด ปิดเรื่องโดยไม่สอนสั่งอย่างตรงไปตรงมา และสร้างตัวละครที่มีความซุกซนตามธรรมชาติที่แท้จริงของเด็ก 3) ด้านการใช้ภาษา ทั้งการตั้งชื่อเรื่องและการดำเนินเรื่องไม่ควรใช้ภาษาในลักษณะที่ชี้แนะหรือสอนสั่งเกินไป สามารถนำวจนภาษามาใช้ในการเล่าเรื่องเพื่อช่วยให้เรื่องราวมีความน่าสนใจยิ่งขึ้นได้ 4) ด้านภาพประกอบ ควรให้ภาพได้มีส่วนช่วยในการเล่าเรื่องมากขึ้น โดยเพิ่มรายละเอียดหรือเรื่องราวที่ไม่ได้เล่าผ่านถ้อยคำ และควรใช้เทคนิคภาพที่หลากหลายเพื่อให้เกิดมิติในผลงานและสร้างรสนิยมที่หลากหลายให้กับผู้อ่าน 5) ด้านรูปแบบ ควรพัฒนาหนังสือภาพให้มีความร่วมสมัยมากขึ้น ทั้งนี้สามารถนำสื่ออื่น ๆ เช่น คลิปวิดีโอ แอนิเมชัน บทเพลง และบอร์ดเกมหรือการ์ดเกมต่าง ๆ มาใช้ในการส่งเสริมทักษะทางสังคมของเด็กชั้นประถมศึกษาตอนต้นได้เช่นกัน 6) ข้อเสนอแนะในการพัฒนาผู้สร้างสรรค์หนังสือภาพ นักวาด นักเขียน และสำนักพิมพ์ผู้ผลิตหนังสือภาพสำหรับเด็กควรเข้าใจธรรมชาติความเป็นเด็กที่แท้จริง ด้วยการเข้าไปใกล้ชิดและใช้เวลาอยู่กับเด็กเพื่อสร้างสรรค์เรื่องราวที่เข้าถึงเด็กอย่างแท้จริงมากขึ้น

ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่า การสร้างสรรค์หนังสือภาพสำหรับเด็กเป็นศาสตร์และศิลป์อีกแขนงหนึ่งที่ต้องมีความละเอียดอ่อนและความประณีตในการทำทั้งเนื้อหา ภาษา และภาพประกอบ โดยเกิดจากความคิดและจินตนาการของผู้สร้างสรรค์เป็นสำคัญ บางครั้งทฤษฎีหรือกรอบแนวคิดต่างๆ อาจส่งผลให้เกิดข้อจำกัดทางความคิดและจินตนาการในสร้างสรรค์ผลงาน แต่ในทางกลับกันก็มีส่วนช่วยให้ผลงานมีความน่าเชื่อถือเป็นไปตามหลักเกณฑ์และความเหมาะสมของผู้อ่านกลุ่มเป้าหมายยิ่งขึ้นได้ ดังนั้นแนวทางการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมข้างต้น จึงเป็นเพียงข้อสรุปและข้อเสนอแนะที่เกิดจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากตัวอย่างหนังสือภาพสำหรับเด็กและความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนในแง่มุมต่างๆ เท่านั้น ซึ่งน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์หนังสือภาพ สำหรับเด็กให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมปัจจุบันและเด็กไทยผู้อ่านกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้นได้

อภิปรายผล

จากการศึกษาผู้วิจัยพบข้อสังเกตที่น่าสนใจเกี่ยวกับหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องกลวิธีการนำเสนอทั้งจากการวิเคราะห์หนังสือภาพและการสอบถามความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนในแง่มุมต่างๆ จะพบแนวความคิดที่ใกล้เคียงกัน กล่าวคือ หนังสือภาพสำหรับเด็กไทยที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมช่วงระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา ระหว่าง พ.ศ. 2553-2563 ยังขาดชั้นเชิงและความหลากหลายในการนำเสนอทั้งด้านเนื้อหา ภาษา และภาพประกอบ โดยเนื้อหามักมุ่งเน้นไปที่เรื่องของการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ความมีน้ำใจ การรู้จักแบ่งปัน หรือการเสียสละ ตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของเด็กไทยที่กรอบสังคมกำหนด และมักใช้กลวิธีการนำเสนอในลักษณะชี้แนะสั่งสอนอย่างตรงไปตรงมาโดยให้ตัวละครที่เป็นผู้ใหญ่เป็นผู้บอกกล่าวหรือชี้ทางแก้ปัญหาอย่างเบ็ดเสร็จแก่ตัวละคร ซึ่งถึงแม้เนื้อหาและกลวิธีดังกล่าวจะเป็นสิ่งควรปลูกฝังแก่เด็กผู้อ่านด้วยเจตนาอันดีของผู้แต่งหรือสำนักพิมพ์ผู้ผลิตก็ตาม แต่กลับไม่เห็นพัฒนาการของกลวิธีการนำเสนอที่น่าสนใจเท่าไรนัก ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากการที่สังคมไทยมีกรอบความคิดตายตัวเกี่ยวกับเนื้อหาที่ควรนำเสนอแก่เด็ก ทำให้ผู้สร้างสรรค์หนังสือภาพสำหรับเด็กทั้งผู้แต่ง ผู้วาด และสำนักพิมพ์ถูกจำกัดขอบเขตในการผลิตผลงาน เพราะต้องสร้างงานที่ปลูกฝังเรื่องคุณธรรมความดีหรือคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามที่สังคมคาดหวังอย่างเคร่งครัด นอกจากนี้ยังมีความคาดหวังของพ่อแม่ คุณครู และผู้ใหญ่ที่ต้องการให้เด็กได้ประโยชน์ที่ชัดเจนจากการอ่านนอกเหนือจากความสนุกสนาน เช่น ต้องอ่านได้ ต้องได้ทักษะภาษา ต้องได้เรียนรู้คุณธรรม และต้องส่งเสริมพัฒนาการรอบด้าน เป็นต้น เนื้อหาที่ผู้แต่งนำมาถ่ายทอดจึงไม่พ้นกรอบความคิดดังกล่าวที่ปรารถนาให้เด็กเป็นคนเก่ง ดี และมีความสุข ดังนั้นความต้องการที่จะวางโครงเรื่องให้สนุกและมีอิสระจึงมีข้อจำกัด ทำให้เรื่องราวที่สอนคุณธรรมความดีแก่เด็กมักจบด้วยการใช้ตัวละครผู้ใหญ่เข้ามาสอนสั่งอย่างตรงไปตรงมา

อย่างไรก็ตามคงไม่อาจสรุปได้อย่างแน่ชัดว่า หนังสือภาพสำหรับเด็กที่นำเสนออย่างตรงไปตรงมาขาดชั้นเชิงและลีลาในการนำเสนอจะเป็นหนังสือที่ไม่ดี ไม่น่าสนใจ หรือไม่ตอบโจทย์ความต้องการของเด็กเสียทั้งหมด เพราะหากพิจารณาผลการวิเคราะห์หนังสือภาพประกอบกับทฤษฎีพัฒนาการ (Theories of Development) เกี่ยวกับเด็กแล้วจะพบว่า การนำเสนอเรื่องราวในหนังสือสำหรับเด็กด้วยกลวิธีดังกล่าวสอดคล้องกับทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Stages of Moral Development) ที่ค้นพบว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กอายุ 10 ปียังพัฒนาไม่ถึงขั้นสูงสุด จัดอยู่ในระดับที่ 1 คือ ระดับก่อนเกณฑ์ทางสังคม (Pre-conventional Level) ซึ่งเด็กจะรับรู้กฎเกณฑ์ของพฤติกรรมที่ 'ดี' และ 'ไม่ดี' จากผู้มีอำนาจเหนือตนเอง เช่น พ่อแม่ ครูหรือเด็กที่โตกว่าและมักคำนึงถึงผลที่ตามมาว่าเป็นรางวัลหรือการถูกลงโทษในการตีความพฤติกรรมของตนเอง เช่น พฤติกรรมดีคือ พฤติกรรมที่แสดงแล้วได้รับรางวัล ส่วนพฤติกรรมที่ไม่ดี คือ พฤติกรรมที่แสดงแล้วถูกลงโทษ ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้จะพบในเด็กที่อายุ 2-10 ปี (ทิตนา แคมมณี. 2547: 50-76) ผู้สร้างสรรค์หนังสือภาพ

สำหรับเด็กที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมของเด็กไทยช่วงวัย 6-9 ปี จึงน่าจะใช้กลวิธีในการวางโครงเรื่อง การดำเนินเรื่องและการสร้างตัวละคร ที่เชื่อมโยงกับพัฒนาการทางจริยธรรมข้างต้นเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์ เนื่องจากเป็นพัฒนาการเรียนรู้ตามวัยของเด็กกลุ่มเป้าหมายที่ยังไม่สามารถตกผลึกความคิดหรือสังเคราะห์ความรู้สึกนึกคิดด้วยตัวเองอย่างลึกซึ้งจึงต้องมีผู้ชี้แนะซึ่งเป็นผู้ใหญ่หรือผู้มีประสบการณ์มากกว่า กระบวนการเรียนรู้ทักษะทางสังคมต่างๆ จึงจะเกิดขึ้นอย่างชัดเจนและเข้าใจได้ง่าย ดังนั้นหนังสือภาพที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม รวมถึงหนังสือที่เน้นการสอนเรื่องต่างๆ ของเด็กไทยในช่วงวัยดังกล่าวจึงมักใช้การคลี่คลายปมของเรื่องด้วยการให้ตัวละครผู้ใหญ่มาชี้แนะ หรือการให้รางวัลและการลงโทษเป็นผลลัพธ์ของการกระทำในตอนท้ายของเรื่องอันเป็นบทเรียนของตัวละครเพื่อการเรียนรู้เบื้องต้นในการพัฒนาจริยธรรมของผู้อ่านในขั้นต่อไปเมื่อเติบโตขึ้นได้

นอกจากนี้การที่ผู้แต่งเลือกใช้วาทกรรมการสั่งสอนอย่างตรงไปตรงมาผ่านทั้งบทสนทนาและบทบรรยายอาจไม่ได้มีความมุ่งหมายที่จะสอนเด็กเพียงอย่างเดียว ทว่าเป็นกลไกทางการตลาดที่สำนักพิมพ์ต้องการผลิตหนังสือให้ตรงตามความต้องการของพ่อแม่ผู้ปกครองซึ่งต้องการหนังสือสำหรับเด็กที่เข้าใจง่ายและนำไปใช้กับลูกได้อย่างสำเร็จรูป เห็นผลของการกระทำอย่างชัดเจน และสามารถเปรียบเทียบพฤติกรรมของตัวละครกับลูกของตนในเชิงสั่งสอนเป็นกรณีศึกษาได้อย่างกระจ่างแจ้ง ดังคำกล่าวของตัวแทนสำนักพิมพ์ผู้ผลิตหนังสือและสื่อสำหรับเด็กและเยาวชนได้กล่าวไว้ระหว่างการสัมภาษณ์ว่า “พ่อแม่ยุคเก่าที่เป็นคนเลือกหนังสือให้ลูก บางคนก็ชอบอะไรที่สอนตรงๆ ชัดเจน ก็เป็นปัญหาในการผลิตหนังสือสำหรับเด็กอยู่เหมือนกัน แต่พ่อแม่สมัยใหม่ก็เข้าใจมากขึ้นไม่ได้เน้นการสอนตรงแบบนั้น มักดูองค์ประกอบโดยรวม เช่น ภาพสวย เทคนิคต่างๆ หรือสิ่งที่เด็กจะได้รับ ซึ่งก็จะแตกต่างจากครู เพราะส่วนใหญ่แล้วครูต้องการเนื้อหาตรงๆ สามารถนำไปใช้ได้เลย ตามหัวข้อหรือสาระในการเรียนการสอน ” (อาจารย์ สุทธิโรจน์. 2564: สัมภาษณ์)

จากทัศนะของตัวแทนผู้ผลิตหนังสือและสื่อสำหรับเด็กและเยาวชนที่ใกล้ชิดกับกลุ่มเป้าหมาย คือพ่อแม่ผู้ปกครองและคุณครูมากกว่า 10 ปี สนับสนุนให้เห็นถึงความจำเป็นที่ผู้แต่งหรือสำนักพิมพ์ผู้ผลิตต้องเลือกสร้างสรรค์หนังสือภาพสำหรับเด็กที่มีการนำเสนออย่างชัดเจนด้วย แม้พ่อแม่ผู้ปกครองรุ่นใหม่จะเข้าใจการสร้างสรรค์และการใช้หนังสือสำหรับเด็กมากขึ้น แต่ก็ยังมีพ่อแม่ผู้ปกครองหรือคุณครูอีกส่วนหนึ่งที่ยังต้องการหนังสือภาพที่นำไปปรับใช้กับเด็กๆ ได้ในทันทีทันใด ผู้ผลิตจึงต้องสร้างสรรค์หนังสือภาพที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมสำหรับเด็กที่นำเสนอเรื่องราวอย่างตรงไปตรงมา ชัดเจน และบางครั้งอาจนำเสนอด้วยภาษาและทัศนคติในเชิงลบไปบ้างด้วยการบอกกล่าวถึงพฤติกรรมที่ไม่ดีของเด็กอย่างไปตรงมา เช่น ชีโมโห ชีเกียจ นิสัยไม่ดี ตีนส่าย เป็นต้น เพราะเป็นถ้อยคำที่ตรง ชัด สอดคล้องกับพฤติกรรมที่ไม่ดีของเด็กๆ ซึ่งพ่อแม่ผู้ปกครองต้องการปรับเปลี่ยนนิสัยดังกล่าวจึงกระตุ้นความสนใจในการเลือกซื้อเพื่อมุ่งเน้นการเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กในทันที โดยมีจุดขายตั้งแต่การตั้งชื่อเรื่องที่ชัดเจนว่า

หนังสือสอนอะไรไปจนถึงเนื้อหาที่มีการชี้แนะและปูเรื่องไปสู่บทสรุปที่ให้ออกคิด ทั้งหมดนี้อาจสืบเนื่องมาจากพ่อแม่ผู้ปกครองและคุณครูมีทุนทรัพย์และอำนาจในการตัดสินใจซื้อหนังสือมากกว่าเด็ก

ในขณะที่เดียวกันนักเขียนและกรรมการผู้จัดการมูลนิธิหนังสือเพื่อเด็กได้ให้ทัศนะเพิ่มเติมที่น่าสนใจเกี่ยวกับกลวิธีการนำเสนอในหนังสือภาพสำหรับเด็กว่า “หนังสือยังถือเป็นเครื่องมือที่ทรงคุณค่าและทรงคุณภาพในการปลูกฝังทักษะชีวิตทุกด้านของเด็ก แต่ต้องมีการนำเสนอที่มีความเป็นยุคสมัยของคนอ่านเป็นตัวเร้า ตัวละครต้องไม่หลุดยุคสมัยจนเด็กแตะไม่ถึง มีวิธีการนำเสนอตรง ๆ มีแนว How to ตรง ๆ เพราะเด็กยุคนี้ทุกอย่างต้อง ‘กึ่งสำเร็จรูป’ ‘พร้อมปรุง’ มากกว่ามาเสียเวลาตีความ” (เรื่องศักดิ์ ปิ่นประทีป. 2564: สัมภาษณ์) ความคิดเห็นดังกล่าวจัดเป็นอีกมุมมองที่สนับสนุนการใช้กลวิธีการนำเสนอในหนังสือภาพที่ชัดเจน โดยคำนึงถึงธรรมชาติของเด็กผู้อ่านในยุคปัจจุบันเป็นพื้นฐานด้วย

แต่ถึงอย่างไรความคาดหวังของผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชนหลายกลุ่มที่ต้องการหนังสือหรือสื่อที่เปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยตนเองผ่านกลวิธีการนำเสนอที่มีชั้นเชิง ไม่ใช่แนะนำบอกกล่าวอย่างตรงไปตรงมา ก็เป็นสิ่งสำคัญ น่าสนใจ และผู้ผลิต ทั้งผู้แต่ง ผู้วาด หรือสำนักพิมพ์ควรเลือกเป็นอีกแนวทางปฏิบัติในการสร้างสรรค์หนังสือภาพสำหรับเด็กด้วยเช่นเดียวกัน เนื่องจากการให้เด็กค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Discovery Learning) จัดเป็นการเรียนรู้ที่ได้ผลดีที่สุดตามทฤษฎีของบรุนเนอร์ (Bruner) นักจิตวิทยาที่สนใจและศึกษาเรื่องของการพัฒนาการทางสติปัญญาที่มีแนวคิดว่าการเรียนรู้ด้วยตนเองเกิดขึ้นตลอดชีวิต ไม่ได้เกิดเพียงช่วงใดช่วงหนึ่งเท่านั้น โดยเด็กจะเรียนรู้จากการกระทำ (Enactive Stage) ด้วยการใช้ประสาทสัมผัสรับรู้สิ่งต่างๆ และการลงมือทำก่อน แล้วจึงเรียนรู้จากความคิด (Iconic Stage) โดยเด็กจะสร้างมโนภาพในใจและเรียนรู้จากภาพแทนของจริงได้ จากนั้นจึงเรียนรู้สัญลักษณ์และนามธรรม (Symbolic Stage) โดยเด็กจะเรียนรู้ความคิดรวบยอดของสิ่งต่างๆ รอบตัวที่สัมพันธ์กันอย่างซับซ้อนและเป็นนามธรรมได้ (ภิมลพรรณ อุ่นแก้ว. 2563: 133) การสร้างสรรค์หนังสือภาพสำหรับเด็กที่นำเสนอเรื่องราวเชิงนามธรรมผ่านกลวิธีการเล่าเรื่องด้วยภาษาถ้อยคำที่เหมาะสมและภาษาภาพที่น่าติดตาม ชวนให้ค้นหา และเปิดโอกาสให้เด็กได้ขบคิดหรือตั้งคำถามกับเรื่องราวอย่างแนบเนียน จัดเป็นสื่อที่มีส่วนสำคัญต่อการกระบวนกรเรียนรู้ด้วยตนเองของเด็กอย่างมีประสิทธิภาพได้ ทั้งนี้การนำเสนอเรื่องราวนามธรรมที่เข้าใจยากสำหรับเด็กอย่างมีชั้นเชิง ลุ่มลึก และเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยตัวเองอย่างแท้จริง นับเป็นสิ่งที่พบไม่มากนักในวงการหนังสือสำหรับเด็กของไทย เพราะผู้สร้างสรรค์หรือผู้ใหญ่มักคิดแทน สอนตรงและปรารถนาดีกับเด็กในมุมมองของผู้ใหญ่ แต่อาจลืมพิจารณาไปว่าในบางครั้งเด็กอาจช่างคิด ช่างสังเกต เรียนรู้ได้รวดเร็วและลึกซึ้งกว่าที่ผู้ใหญ่คิด ทั้งนี้ในการสร้างสรรค์หรือการอ่านหนังสือสำหรับเด็กผู้ใหญ่อาจต้องไม่คาดหวังว่าเด็กจะต้องตีความได้เหมือนกันเสมอไป เพราะการตีความเรื่องราวล้วนขึ้นอยู่กับภูมิหลังของแต่ละคน ทั้งวัย เพศ ประสบการณ์ชีวิต สภาพแวดล้อม ครอบครัว และการอบรมเลี้ยงดู เป็นต้น

ข้อสังเกตที่น่าสนใจอีกประการ คือ เนื้อหาที่ผู้แต่งส่วนใหญ่มุ่งนำเสนอเกี่ยวกับทักษะทางสังคมเรื่องของการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น ความมีน้ำใจ การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ หรือความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น แต่จากการศึกษาพบว่า ผู้แต่งหยิบยกประเด็นเกี่ยวกับทักษะด้านการจัดการกับอารมณ์ค่อนข้างน้อย ทั้งๆ ที่ทักษะดังกล่าวจัดเป็นพื้นฐานสำคัญให้เด็กเรียนรู้อารมณ์เพื่อที่จะเข้าใจตัวเองและเข้าใจผู้อื่นในสังคมต่อไปได้ ดังตัวอย่างข้อมูลจากโครงการวิจัย “สถานการณ์ปัญหาสภาพสุขภาพ พัฒนาการ และพื้นฐานอารมณ์ของเด็กปฐมวัย” ของชิตกมล สังข์ทอง (2564: ออนไลน์) โดยสรุปว่า ปัจจุบันมีการศึกษายืนยันว่าคุณคนจะประสบความสำเร็จได้นั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับความเฉลียวฉลาดของสติปัญญาเพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นอยู่กับความสามารถทางอารมณ์ อันเป็นความสามารถของบุคคลที่จะตระหนักถึงความรู้สึก ความคิด และอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น สามารถควบคุมอารมณ์และแรงกระตุ้นภายใน สามารถรอคอย และตอบสนองความต้องการของตนเองอย่างเหมาะสม ตลอดจนมีทักษะในการเข้าสังคมอันเป็นการสร้างสัมพันธภาพที่ดี การส่งเสริมพัฒนาการด้านอารมณ์ของเด็กปฐมวัยจึงมีความสำคัญและจะมีผลต่อช่วงวัยต่อไปของเด็ก จากตัวอย่างข้อมูลดังกล่าวสนับสนุนให้เห็นถึงความสำคัญของความสามารถทางอารมณ์เพื่อเชื่อมโยงไปสู่ทักษะการเข้าสังคมของเด็กต่อไปได้ ทว่าเรื่องของการเรียนรู้หรือการจัดการกับอารมณ์กลับไม่ได้เป็นประเด็นสำคัญที่ผู้แต่งส่วนใหญ่หยิบยกมานำเสนอ หนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงวัย 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา มีการนำเสนอเรื่องของการควบคุมอารมณ์เป็นประเด็นหลักเพียง 1 เรื่อง คือ “เจ้าสิงโตโมโทโทโล” เท่านั้น แต่ทั้งนี้แม้หนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงวัย 6-9 ปี จะไม่เน้นการนำเสนอเรื่องการเรียนรู้หรือการจัดการกับอารมณ์มากนัก แต่หลายหน่วยงานก็ยังมีการนำหนังสือภาพสำหรับเด็กที่นำเสนอเรื่องดังกล่าวมาแปลและจัดพิมพ์เป็นจำนวนไม่น้อย เช่น “นิทานชุดถ้วยฟูชวนหนูรู้จักอารมณ์” จำนวน 10 เล่ม เรื่องและภาพโดยเทรช โมโรเนีย แปลโดยรพินทร ณ กลาง จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์ เป็นต้น นอกจากนี้หนังสือภาพสำหรับเด็กช่วงวัย 3-5 ปี ก็ยังมีการนำเสนอเรื่องเกี่ยวกับอารมณ์เช่นกัน เช่น “ใจเย็นๆ นะใจเย็นๆ” เรื่องและภาพโดยตุ๊กตา พนิดา จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์ยาหยี หรือ “นิทานชุดฉลาดครบ 7Q เล่ม 2 ความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) ข้าวสวย ข้าวต้ม พี่น้องอารมณ์ดี” เรื่องโดยณิชา พิษวณิชย์ จัดพิมพ์โดยสำนักพิมพ์แพรวเพื่อนเด็ก เป็นต้น ซึ่งเป็นที่น่าศึกษาต่อไปว่าเพราะเหตุใดนักเขียนไทยจึงไม่ค่อยนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับการเรียนรู้ด้านอารมณ์ของเด็กช่วงวัย 6-9 ปีที่กำลังอยู่ในช่วงการเข้าสังคมในวัยเรียนชั้นประถมศึกษาอย่างเต็มรูปแบบ

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบข้อสังเกตที่น่าสนใจเพิ่มเติม ในเรื่องของรูปแบบการเขียนบทหรือกรอนที่มีจังหวะจะโคนจัดเป็นสิ่งที่ผู้แต่งหนังสือภาพสำหรับเด็กมักนำมาใช้ในการถ่ายทอดเรื่องราวสำหรับเด็ก เนื่องจากเด็กส่วนใหญ่ชอบคำคล้องจอง จังหวะของเสียงและการสัมผัสที่จะช่วยให้ออกเสียงตามได้อย่างสนุกสนานเพลิดเพลิน แต่สิ่งที่น่าสนใจ คือ หนังสือภาพสำหรับเด็กที่นำเสนอด้วยรูปแบบร้อยกรองส่วนใหญ่มักใช้วิธีการดำเนินเรื่องและการปิดเรื่องด้วยการสอนอย่างค่อนข้างตรงไปตรงมา โดยเฉพาะใน

ตอนท้ายที่เป็นบทสรุปปิดของเรื่องจะต้องมีการขมวดคำสอนต่างๆ เพื่อปิดเรื่องอย่างสมบูรณ์ตามทัศนะของผู้แต่ง ซึ่งหากพิจารณาเนื้อหาอย่างลึกซึ้งจะพบว่า ผู้แต่งมักถ่ายทอดเนื้อหาโดยปรารถนาที่จะชี้แนะสั่งสอนผู้อ่านอย่างชัดเจน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะขอบของการแต่งบทร้อยกรองที่มีมาแต่ดั้งเดิมตามทัศนะของผู้คนส่วนใหญ่ คือ เรื่องราวของการสอนสั่ง อีกทั้งฉันทลักษณ์ที่บังคับในการเขียนบทร้อยกรอง รวมถึงมีข้อจำกัดทั้งเรื่องของการสัมผัส จำนวนคำ การเลือกใช้คำ และรูปแบบต่างๆ ซึ่งอาจเป็นการจำกัดกรอบความคิดของผู้แต่งได้ บางครั้งการใช้รูปแบบการเขียนแบบร้อยแก้วจึงอาจจะให้อิสระและเปิดกว้างในการเลือกใช้ถ้อยคำให้เหมาะสมกับความหมายที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอหรือเหมาะสมกับบริบทของเรื่องได้มากกว่า ทั้งนี้จึงพบว่า หนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงวัย 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม มีการนำเสนอด้วยรูปแบบของบทร้อยกรองเพียงแค่ 10 เรื่องจากทั้งหมด 46 เรื่อง ซึ่งอาจเป็นเพราะผู้แต่งพยายามที่จะนำเสนอทักษะด้านดังกล่าวอย่างเปิดกว้างและอิสระมากกว่าการจำกัดด้วยกรอบทางวรรณศิลป์แห่งบทร้อยกรอง

สิ่งที่น่าสนใจประการสุดท้าย กล่าวคือ จากคำกล่าวของตัวแทนสำนักพิมพ์ผู้ผลิตหนังสือและสื่อสำหรับเด็กและเยาวชนที่ว่า “หนังสือภาพสำหรับเด็กจะใช้ได้ผลหากเด็กได้อ่าน ก็จะได้เรียนรู้ทักษะทางสังคมจากหนังสือได้ ดังนั้นควรส่งหนังสือให้ถึงมือเด็กมากที่สุดก็จะเกิดประโยชน์” (อาจารย์ สุทธิโรจน์. 2564: สัมภาษณ์) คำกล่าวข้างต้นเน้นย้ำให้เห็นว่า หนังสือจะมีคุณค่าเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับว่าเด็กได้อ่านหนังสือนั้นหรือไม่ สิ่งสำคัญที่สุดคือการกระจายหนังสือให้ถึงมือเด็ก เพราะหากเด็กไม่มีโอกาสได้อ่านหนังสือ ทักษะที่ต้องการปลูกฝังผ่านหนังสือภาพทั้งหลายก็ไม่เกิดประโยชน์ ดังนั้นภาครัฐและเอกชนจึงควรมีนโยบายในการช่วยเหลือและผลักดันให้เด็กทุกคนได้มีโอกาสในการอ่านหนังสืออย่างทั่วถึงเท่าเทียมกัน การสร้างสรรค์หนังสือภาพสำหรับเด็กของไทยจึงจะเกิดประโยชน์สูงสุดแก่กลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่น่าจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน ดังนี้

1. ผู้สนใจด้านการผลิตหนังสือและสื่อสำหรับเด็กสามารถนำผลการศึกษาไปปรับใช้ในการสร้างสรรค์หนังสือภาพสำหรับเด็กที่นำเสนอประเด็นอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องนามธรรมที่เข้าใจค่อนข้างยาก เช่น ความดี ความรัก หรือการสูญเสีย เนื่องจากเด็กช่วงวัย 6-9 ปีเป็นวัยที่ไม่ชอบการสอนสั่งอย่างตรงไปตรงมา ดังนั้นเรื่องราวที่สนุกสนาน มีชั้นเชิง และเข้าใจธรรมชาติของเด็กอย่างแท้จริงจึงสามารถเข้าถึงเด็กได้มากกว่า

2. ผู้วิจัยสามารถศึกษาประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นพลเมืองด้านอื่นๆ ในปัจจุบันอีกได้ เช่น การมีสมรรถภาพในการคิดอย่างมีวิจารณญาณและมีวิธีการคิดอย่างเป็นระบบ การมีทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม หรือการมีทักษะทางอาชีพและทักษะชีวิต เป็นต้น เพื่อเป็นการส่งเสริมให้

เด็กไทยในปัจจุบันตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ของการเป็นพลเมืองในสังคมในช่วงยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงรอบด้านอย่างรวดเร็ว

3. การศึกษาหรือการวิจัยเกี่ยวกับการรู้เท่าทันสื่อและการรู้เท่าทันสารของเด็กไทยในปัจจุบันก็เป็นสิ่งที่น่าจะเป็นประโยชน์ เนื่องจากในปัจจุบันสื่อมีบทบาทสำคัญในการรับสารของเด็กและเยาวชน ดังนั้นหากมีการวิจัยเพื่อพัฒนาสื่อที่สามารถสร้างความตระหนักรู้ในการรับสารของเด็กและเยาวชนจากสื่อต่างๆ ได้ ก็จะมีส่วนสำคัญต่อยอดไปสู่การมีทักษะทางสังคมที่ดีและพร้อมที่จะเปิดใจมองผู้อื่นในสังคมอย่างรอบด้าน เพื่อความเข้าใจผู้อื่นอย่างถ่องแท้ได้

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรรณิการ์ ฤทธิเดช และคณะ. (2547). **ภาษาไทยเพื่อการสื่อสารและการสืบค้น**. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.
- กฤษณะ กาญจนานา; และ วชิราวรรณ ทับเสือ. (2561). **بابา**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิเอสซีจี.
- _____. (2561). **สี่สหายกับต้นไม้ 100 ต้น**. กรุงเทพฯ : แพรวเพื่อนเด็ก.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- กิตติยา ลีครองสกุล; และ รัฐพร ปรมานิกุล. (2557). **เด็กดีเคารพกฎจราจร**. กรุงเทพฯ: แพรวเพื่อนเด็ก.
- _____. (2557). **เด็กดีต้องเข้าแถว**. กรุงเทพฯ: แพรวเพื่อนเด็ก.
- _____. (2557). **เด็กดีต้องใช้ของสาธารณะร่วมกัน**. กรุงเทพฯ: แพรวเพื่อนเด็ก.
- _____. (2557). **เด็กดีรักประชาธิปไตย**. กรุงเทพฯ: แพรวเพื่อนเด็ก.
- กุลวดี ทองไพบูลย์. (ม.ป.ป). **ทักษะสังคมสำคัญอย่างไร**. สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2563, จาก https://www.manarom.com/blog/Why_are_Social_Skills_Important.html
- เกริก ยूनพันธ์. (2543). **การออกแบบและการเขียนภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- _____. (2560). **การศึกษาวรรณกรรมสำหรับเด็กในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2455 – 2555**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2551). **"ทักษะสังคม" พื้นฐานอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข**. สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2563, จาก <http://www.kriengsak.com/node/128>
- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. (2558). **สรุปผลการเสวนาเพื่อปฏิรูปพลเมืองสู่ความเป็นพลเมืองต้นแบบในกลุ่มเด็กและเยาวชน**. กรุงเทพฯ : สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- จตุพร แสงหาญ. (2549). **ผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบจิตปัญญาที่มีต่อพฤติกรรมชอบสังคมของเด็กปฐมวัย**. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จินตนา ไบกาชุย. (2544). **การจัดทำหนังสือสำหรับเด็ก**. กรุงเทพฯ: ชมรมเด็ก.
- จิราภรณ์ แจ่มใส. (2558). **ผลของการใช้กิจกรรมศิลปะแบบร่วมมือประกอบการเล่านิทานในการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย**. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ฉวีวรรณ คูหาภินันท์. (2545). **วรรณกรรมสำหรับเด็ก**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.

- ชนนชนก อยู่หลง. (2561). **ความดีของพอใจ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์คิดดี.
- ชัยพร พานิชวุฒิตวงศ์. (2555). **บุ๊ยกษ์อยากสวย**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์คิดดี.
- ชาญศิลป์ กิตติโชติพาณิชย์. (2562). **เพื่อนรักในป่าใหญ่**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์คิดดี.
- ชิดกมล สังข์ทอง. (2564). **โครงการวิจัย “สถานการณ์ปัญหาสภาวะสุขภาพ พัฒนาการ และพื้นฐานอารมณ์ของเด็กปฐมวัย”**. สืบค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2564 จาก <https://researchcafe.org/development-and-temperament-of-early-childhood>
- ชีวัน วิสาสะ. (2562). **งานฉลองของไส้เดือน**. ภาพประกอบโดยพัชชา ดิษยนันท์. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเอสซีจี.
- _____. (2557). **ลูกแมวขี้มันแกว**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเอสซีจี.
- ณิชา พิษวงษ์ชัย. (2560). **โกโก้ ฮิปโปธรรมดา**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์คิดดี.
- เต็มศักดิ์ คทวณิช. (2546). **จิตวิทยาทั่วไป**. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดดูเคชั่น.
- ทาดาชิ มัตซึอิ. (2549). **สร้างนิสัยรักการอ่านให้ลูกน้อย**. แปลโดยพรอนงค์ นิยมคำ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิหนังสือเพื่อเด็ก.
- ทศนา แชมมณี. (2547). **ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์.
- จิตติมา ช่างพุ่ม; และ จิตพาชื่น มุสิกานนท์. (2555). **บ้านไร่สามัคคี**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์คิดดี.
- ธีรวงศ์ ธนิจฐ์เวอร์น; และคณะ. (2547). **หนังสือเด็กหนังสือดี**. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนาเด็กปฐมวัยในชนบทด้วยการอ่าน-เล่านิทาน (ภูเวียง) โดยสมาคมไทยสร้างสรรค์.
- นภัสสร ไชยมโนวงศ์. (2556). **ก้อนเมฆมีน้ำใจ**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์คิดดี.
- _____. (2561). **ดินดี**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์คิดดี.
- นันทนัน วาตะ. (2561). **ไมโลกับฉัน**. กรุงเทพฯ: แพรวเพื่อนเด็ก.
- นันทวรรณ ภูศรี. (2556). **มาช่วยกันนะ**. ภาพประกอบโดยกฤษณะ กาญจนภา และวชิราวรรณ ทับเสื่อ. กรุงเทพฯ: แพรวเพื่อนเด็ก.
- _____. (2557). **ไม่ใช่ของเรา...คืนเขาไปนะ**. ภาพประกอบโดยกฤษณะ กาญจนภา; และวชิราวรรณ ทับเสื่อ. กรุงเทพฯ: แพรวเพื่อนเด็ก.
- น้ำเมฆ และ พี่พิมพ์. (2555). **กระต่ายขี้อาย**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์คิดดี.
- นิตยา วรรณกิตร์. (2559). **วรรณกรรมสำหรับเด็ก**. กรุงเทพฯ: อินทนิล.
- บุบผา เรืองรอง; และ เจนจิรา เกตุวงศ์วิริยะ. (2562). **ขอโทษนะ ไม่ได้ตั้งใจ**. กรุงเทพฯ: คิดบวก.
- ประคอง เจริญจิตรกรรม. (2556). **หลักการเขียนวิจารณ์วรรณกรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปราณี เชียงทอง. (2526). **วรรณกรรมสำหรับเด็ก**. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

- ปรีดา ปัญญาจันทร์. (2557). **การให้**. กรุงเทพฯ: แพรวเพื่อนเด็ก.
- _____. (2557). **ความซื่อสัตย์**. กรุงเทพฯ: แพรวเพื่อนเด็ก.
- _____. (2557). **ความสามัคคี**. กรุงเทพฯ: แพรวเพื่อนเด็ก.
- _____. (2559). **กระท่ายขายแครอต**. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเอสซีจี.
- _____. (2560). **เวลากลางวันของหมาป่ากับหนูน้อยหมวกแดง**. กรุงเทพฯ: แพรวเพื่อนเด็ก.
- _____. (2560). **ขนาดของลูกหมูสามตัว**. กรุงเทพฯ: แพรวเพื่อนเด็ก.
- _____. (2560). **ระยะทางของกระท่ายกับเต่า**. กรุงเทพฯ: แพรวเพื่อนเด็ก.
- _____. (2560). **หมาป่ากับเงา**. กรุงเทพฯ: แพรวเพื่อนเด็ก.
- ปรีดา ปัญญาจันทร์; และ สุกุโธ เมืองไทย. (2559). **ลูกช่างไม่ยอมเดิน**. กรุงเทพฯ: คิดบวก.
- _____. (2557). **การเขียนภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก**. กรุงเทพฯ : แพรวเพื่อนเด็ก.
- ปติยามาศ ลีวัฒนาสิริกุล; และคนอื่นๆ. (2559). **ชุดนิทานปลูกฝังค่านิยมเด็กดี**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์ คิดดี.
- ปิยพร เศรษฐศิริไพบูลย์. (2547). หนังสือสำหรับเด็ก ใน **เด็กไทย สมาคมไทสร้างสรรค์**. บรรณาธิการโดย ระพีพรรณ พัฒนาเวช. หน้า 3. ขอนแก่น : สมาคมไทสร้างสรรค์.
- ปิยัญฐ์ สุนทรประเสริฐ. (2561). **การจัดทำหนังสือสำหรับเด็ก**. พิมพ์ครั้งที่ 3. ราชบุรี: ธรรมรักษ์การพิมพ์.
- ปิยา วัชรสวัสดิ์. (2558). **มีใครอยู่มัย**. กรุงเทพฯ: แพรวเพื่อนเด็ก.
- พงศ์พิพัฒน์ บัญชานนท์. (2560). **12 ปี แห่งความขัดแย้ง ไม่เคยแล้ง "กรรมการปรองดอง"**. สืบค้นเมื่อ 12 พฤษภาคม 2563 จาก <https://www.bbc.com/thai/thailand-38709454>
- พงษ์ศักดิ์ น้อยพยัคฆ์. (2555). **Social Intelligence... ปฏิบัติการสร้างทักษะสังคมให้เด็กเก่ง**. กรุงเทพฯ : รักลูกบุ๊คส์
- พรจันทร์ จันทร์วิมล; และคนอื่น. (2534). **การเขียนและจัดทำสื่อสำหรับเด็กและเยาวชน**. กรุงเทพฯ: ตะเกียง.
- พัชรา พันธุ์ธนากุล. (2560). **มีอะไรให้ช่วยไหมจ๊ะ**. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์คิดดี.
- พีสแตมป์ และ พีโม. (2563). **เพื่อนรักในป่าใหญ่ ตอน เดินทางไกลไปหาเพื่อน**. กรุงเทพฯ: แพรวเพื่อนเด็ก.
- _____. (2563) **เพื่อนรักในป่าใหญ่ ตอน ไปงานวันเกิดให้ตรงเวลากันเถอะ**. กรุงเทพฯ: แพรวเพื่อนเด็ก.
- เพนกวินตัวแรก; และ พัดชา ดิษยนันท์. (2554). **ดาวดวงนั้นของฉันคนเดียว**. กรุงเทพฯ: พาส แอท คิดส์.
- ภัทรขวัญ ลาสงยาง. (2561). **คิด เขียน สร้างนิทานและหนังสือสำหรับเด็ก**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ภิญญาพร. (2534). **การผลิตหนังสือสำหรับเด็ก**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ภิมลพรรณ อุ่นแก้ว. (2563). **หลักพื้นฐานบรรณาธิการหนังสือเด็ก**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิสร้างเสริมวัฒนธรรมการอ่าน.
- มานพ ถนอมศรี. (2546). **การเขียนหนังสือ สารคดี บันเทิงคดี สำหรับเด็กและเยาวชน**. กรุงเทพฯ: สิปประภา.
- เมริษา ยอดมณฑป. (2563). **เวลาเด็กทำผิด เราควรตำหนิเด็กที่ “พฤติกรรม” ที่เขาทำ ไม่ใช่ “ตัวตน” ที่เขาเป็น**. สืบค้นเมื่อ 14 เมษายน 2564, จาก <https://www.thaipbskids.com/contents/5ec2948580191fa67424ac5e>
- ยุวดี สุวรรณศักดิ์ชัย. (2560). **เจ้าสิงโตโมโหโทโส**. กรุงเทพฯ: นานามีบุ๊คส์คิดดี.
- ยุวพาส์ (ประทีปเสนา) ชัยศิลป์วัฒนา. (2556). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวรรณคดี**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รตี งามนิยม. (2558). **แนวทางการสร้างหนังสือนิทานภาพสำหรับเด็กปฐมวัย**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยนวัตกรรม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- รพินทร์ คงสมบูรณ์. (2555). **หนังสือดีเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนไทย**. สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2563, จาก <http://www.qlf.or.th/Home/Contents/523>
- รสสุคนธ์ โชติดำรงค์. (2546). **การศึกษากลวิธีการใช้ภาษาและการปลูกฝังแนวคิดด้านคุณธรรมในหนังสือสำหรับเด็กประเภทบันเทิงคดี ฉบับคณะกรรมการประกวดในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 – 2545**. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (ไทยศึกษา). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี. ออนไลน์.
- รัฐจวน อินทรกำแหง. (2525). **วรรณกรรมสำหรับเด็กและวัยรุ่น**. กรุงเทพฯ: ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เรื่องศักดิ์ ปิ่นประทีป. (2564, 27 กุมภาพันธ์) สัมภาษณ์โดย อนุสรรา ดีไหว้ ที่มูลนิธิหนังสือเพื่อเด็ก.
- ลักขณา สรวิวัฒน์. (2557). **จิตวิทยาสำหรับครู**. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ลักคณา เสนอฤทธิ. (2551). **ผลการจัดกิจกรรมเกมการศึกษาที่มีต่อพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย**. ปริญญาโท กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ลิขิต อีร์เวคิน. (2552). **ความขัดแย้งในสังคมมนุษย์**. สืบค้นเมื่อ 12 พฤษภาคม 2563, จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9520000077095>
- วรรณภรณ์ มะลิรัตน์. (2554). **ผลของการจัดกิจกรรมการเคลื่อนไหวพื้นฐานแบบกลุ่มที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย**. ปริญญาโท กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วินัย รอดจ่าย; และคณะ. (2534). **การเขียนและการจัดทำสื่อหนังสือสำหรับเด็กและเยาวชน**. กรุงเทพฯ:

ตะเกียง.

- วิภาพร มาพบสุข. (2540). **จิตวิทยาทั่วไป**. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- วิริยะ สิริสิงห. (2524). **การเขียนเรื่องสำหรับเด็ก**. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- _____. (2537). **การสร้างวรรณกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน**. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- วิลาสลักษณ์ ชั่ววัลลี. (2542). **ผลของรางวัลภายนอกและการรับรู้ความสามารถของคนที่ต่อแรงจูงใจภายในของนักเรียน**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- วีระยุทธ เลิศสุดวิชัย. (2554). **ไม่ทำแล้วครับ**. กรุงเทพฯ: นานามีบุ๊กส์คิดดี.
- ศศิวิมล สุนทรวิภาณต์. (2563). **บนต้นไม้มีใครอยู่นะ**. กรุงเทพฯ: นานามีบุ๊กส์คิดดี.
- สมพร จารุณภู. (2538). **คู่มือการเขียนเรื่องบันเทิงคดีและสารคดีสำหรับเด็ก**. กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2554). **ยุทธศาสตร์การจัดการการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองและพลโลกในศตวรรษที่ 21**. Paper presented การประชุมวิชาการสถาบันพระปกเกล้า, ความเป็นพลเมืองกับอนาคตประชาธิปไตยไทย.
- สรณี วงศ์เปี้ยสัจจ์; หทัยา จันทรมังกร; ศตวรรษ เปียงบุญทา. (2547). **งานวิจัยเรื่อง “หนังสือนิทานภาพสำหรับเด็กของไทยที่ได้รับรางวัล : การวิเคราะห์เชิงวรรณกรรมและวาทกรรม”**. เชียงใหม่ : ภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สรรประภา วุฒิวร. (2560). **เจ้าถ่านกับการให้ไม่รู้จบ**. กรุงเทพฯ: นานามีบุ๊กส์คิดดี.
- สยมพร ศรีมุงคุณ. (2553). **ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้**. สืบค้นเมื่อ 4 มิถุนายน 2563, จาก <https://www.gotoknow.org/posts/341272>
- สุขุมล เกษมสุข. (2548). **การปลูกฝังจริยธรรมแก่เด็ก**. กรุงเทพฯ: โรงเรียนประถมนสาธิต มศว ประสานมิตร ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- (2548). **การสอนทักษะทางสังคมในชั้นประถมศึกษา. หน่วยที่ 4 ภาควิชาหลักสูตรการสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**. กรุงเทพฯ: ประสานมิตร.
- สุดารัตน์ พิมลรัตนกานต์. (2560). **ทักษะชีวิตและสังคม**. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- สุดไพฑ เมืองไทย. (2557). **คาถาแปลงกาย**. กรุงเทพฯ: แพรวเพื่อนเด็ก.
- สุพรรณิ นามวงษ์; และ วิจิตา บุญสุภาพ. (2556). **แพนเค้กของบ๊อบบี้**. กรุงเทพฯ: นานามีบุ๊กส์คิดดี.
- สุพันธ์วดี ไวยรูป (2540). **การพัฒนานุคลิกภาพของเด็กก่อนประถมศึกษา**. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- สุรางค์ ไคว์ตระกูล. (2552). **จิตวิทยาศึกษา**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรศักดิ์ พุ่มรัก. (2554). **เหมียวสามขา**. กรุงเทพฯ: นานามีบุ๊กส์คิดดี.
- _____. (2555). **สตางค์ของใครครับ**. กรุงเทพฯ: นานามีบุ๊กส์คิดดี.

- สุวิมล เมธาวชิรินทร์. (2553). **เพื่อนใหม่ของสีหมึก**. กรุงเทพฯ: แพรวเพื่อนเด็ก.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2545). **คู่มือการขอกำหนดตำแหน่ง**. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติ. (2561). **รายงานการศึกษาเรื่อง โครงการ ศึกษาสภาพปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย**. สืบค้นเมื่อ 9 พฤษภาคม 2563, จาก <https://www.moj.go.th/view/17461>
- สำนักประชาสัมพันธ์เขตหนึ่งขอนแก่น. (2558). **สื่อที่มีอิทธิพลของเด็กและเยาวชน**. สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2563, จาก https://region1.prd.go.th/ewt_news.php?nid=17953
- หทัยชนก เชียงทอง; และ สุทัศน์ ปะละมะ .(2560). **สุขใจในวันน้ำท่วม**. กรุงเทพฯ: นานามีบุ๊กส์คิดดี.
- อโนชา ธีรอำรง. (2550). **การใช้รูปแบบกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์เพื่อนการเรียนรู้ต่อการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กปฐมวัย**. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (การศึกษาปฐมวัย). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อรอนงค์ โชคสกุล; และศรีอัมพร ประทุมรัตน์. (2544). **การผลิตนวัตกรรมการเรียนการสอน : การจัดทำหนังสือสำหรับเด็ก**. ชัยนาท: ชมรมพัฒนาความรู้ด้านระเบียบกฎหมาย.
- อาจารย์ สุทธิโรจน์. (2564, 24 มีนาคม) สัมภาษณ์โดย อนุสรณ์ ดีไหว้ ที่ สำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์.
- อารี วัชรเวียงชัย. (2551). **การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมและทักษะทางสังคมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่จัดการเรียนรู้แบบ จีป้ากับการบวนการกลุ่มสัมพันธ์**. ปรินญาณิพนธ์ ค.ม. (การจัดการเรียนรู้). พระนครศรีอยุธยา: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา. ถ่ายเอกสาร.
- ไอริณ อีสริยะเนตร. (2563). **ยักษ์ใหญ่**. กรุงเทพฯ: นานามีบุ๊กส์คิดดี.
- CJ. (2562). เรามาสร้าง “การเห็นคุณค่าในตัวเอง (Self Esteem)” กันเถอะ. สืบค้นเมื่อ 22 มีนาคม 2564, จาก <https://medium.com/@aomjiraporn/เรามาสร้าง-การเห็นคุณค่าในตัวเอง-self-esteem-กันเถอะ-3217255b1f4a>
- Juventude Socialista. (2560). **บทบาทของเยาวชนที่ดีต้องเริ่มจากตรงไหน**. สืบค้นเมื่อ 12 พฤษภาคม 2563, จาก <http://www.juventudesocialista.org/บทบาทของเยาวชนที่ดี>

ภาษาอังกฤษ

- David Lewis. (2001). **Reading Contemporary Picturebooks : Picturing Text**. Great Britain : RoutledgeFalmer.
- David L. Russell. (2009). **Literature for Children : a Short Introduction**. 6th ed. United States of America : Pearson Education.

เรื่องย่อ

1) เรื่อง เพื่อนใหม่ของสีหมึก ผู้แต่ง สุวิมล เมธาวชิรินทร์
ปีพิมพ์ 2553 สำนักพิมพ์ แพรวเพื่อนเด็ก
เรื่องย่อ : สีหมึกต้องเดินทางด้วยรถไฟเพื่อกลับบ้าน มันได้เพื่อนใหม่มากมาย จนกระทั่งเกิดปัญหาต่าง ๆ ระหว่างเดินทาง ผู้โดยสารทุกคนรวมทั้งสีหมึกต้องแก้ปัญหาด้วยความสามารถของตนเองจึงผ่านพ้นปัญหานั้นไปได้อย่างง่ายและพาทุกคนไปถึงปลายทางได้สำเร็จ

2) เรื่อง ดาวดวงนั้นของฉันคนเดียว
ผู้แต่ง เพนกวินตัวแรก และพัชรา ดิษยนันท์
ปีพิมพ์ 2554 สำนักพิมพ์ พาส แอท คิตส์
เรื่องย่อ : เหล่าสัตว์อยากครอบครองดวงดาวที่อยู่บนฟ้า แต่ดาวมีเพียงแค่ดวงเดียว สัตว์ทุกตัวจึงต้องแข่งกันเพื่อที่จะได้มันมาครอบครอง แต่ก็ไม่มีใครชนะ ผลสุดท้ายนานกน้อยจึงคิดวิธีที่จะทำให้สัตว์ทุกตัวมีดาวเป็นของตัวเองโดยไม่ต้องแย่งกัน

3) เรื่อง ไม่ทำแล้วครับ ผู้แต่ง วีระยุทธ เลิศสุตวิชัย
ปีพิมพ์ 2554 สำนักพิมพ์ นานมีบุ๊คส์คิดดี
เรื่องย่อ : ไช้ของแม่เปิดขาวจะฟักตัว แต่ลิงจุ่นแกล้งแม่ด้วยการแอบระบายสีไข่เปิดให้มีลายประหลาด แม่เปิดกลับมาก็ตกใจ อุ้มไข่ตามหาเจ้าของและตามหาไข่ของตัวเอง แต่ก็ไม่เจอ แม่เปิดท้อแท้ร้องไห้จนเพื่อนและลิงจุ่นตกใจรีบวิ่งมาดู ลิงจุ่นสำนึกผิด แม่เปิดขาวให้อภัย ลิงจุ่นจึงขอบคุณแม่เปิดขาวและรับปากว่าจะไม่ทำแบบนี้กับใครอีก

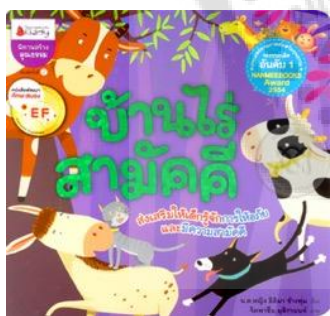
- 4) เรื่อง เหมียวสามขา ผู้แต่ง สุรศักดิ์ พุ่มรัก
ปีพิมพ์ 2554 สำนักพิมพ์ นานมีบุ๊คส์คิดดี

เรื่องย่อ : แปดแแต่้มถูกทิ้งเพราะมีสามขาจึงจับหนูไม่ได้ วันหนึ่งมีคนรับแปดแแต่้มไปเลี้ยง มันจึงอยากจับหนูเพื่อตอบแทน แต่ก็จับไม่ได้ คนเลี้ยงก็ไม่ได้รักมันน้อยลง ทั้งยังพามันไปวอดกับเพื่อน และทุกคนชอบมันๆ จึงคิดว่าการเล่นกับเด็กก็เป็นหน้าที่ของแมว

- 5) เรื่อง สตางค์ของใครครับ ผู้แต่ง สุรศักดิ์ พุ่มรัก
ปีพิมพ์ 2555 สำนักพิมพ์ นานมีบุ๊คส์คิดดี

เรื่องย่อ : โหน่งเก็บเงินได้และพยายามตามหาเจ้าของแต่ก็หาไม่เจอ เมื่อเอาไปเล่าให้แม่ฟัง แม่ก็พาโหน่งออกไปตามหาเจ้าของ และก็มีเด็กหญิงคนหนึ่งเดินร้องไห้ผ่านมา เธอทำเงินค่าพวงมาลัยที่ขายได้หล่นหาย โหน่งดีใจที่ตามหาเจ้าของเงินเจอจึงรีบคืนเงินสิบบาทให้ เด็กหญิงซาบซึ่งจึงขอบคุณและมอบพวงมาลัยเป็นการตอบแทน

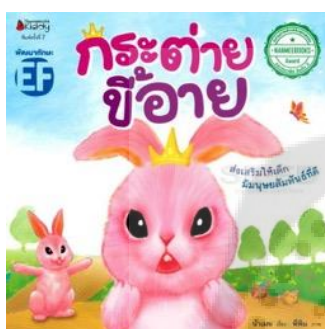
- 6) เรื่อง บ้านไร่สามัคคี
ผู้แต่ง น.ต.หญิง ธิติมา ช้างพุ่ม และจิตพาชื่น มุสิกานนท์
ปีพิมพ์ 2555 สำนักพิมพ์ นานมีบุ๊คส์คิดดี

เรื่องย่อ : หญิงชายชาวไร่คู่นึงทำงานของตนดีเสมอมา จนวันหนึ่งฝ่ายชายเริ่มเหนื่อยและโทษว่าฝ่ายหญิงสบายกว่าจึงทะเลาะกัน และไม่มีใครฟังเหตุผล บ้านไร่จึงแตกแยกออกเป็นสองฝ่าย การทำงานของบ้านไร่ก็วุ่นวายหนักขึ้น เมื่อเห็นว่าสภาพของความขัดแย้งส่งผลอย่างไรจึงเริ่มหันหน้ามาร่วมมือกันแก้ไขจนกลับมาปกติสุขอีกครั้ง

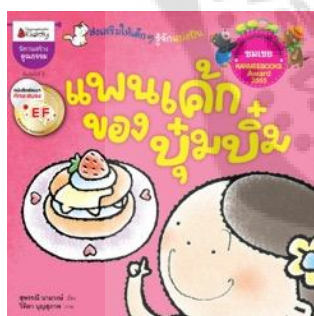
7) เรื่อง ปูยักษ์อยากสวย ผู้แต่ง ชัยพร พานิชุทธิวงศ์
ปีพิมพ์ 2555 สำนักพิมพ์ นานมีบุ๊คส์คิดดี

เรื่องย่อ : ปูยักษ์รักความสวยงาม ทั้งทองคำและเพชรพลอยปูยักษ์
ล้วนชอบทั้งนั้น แต่เมื่อปูยักษ์มาถึงโลกมนุษย์ จึงเข้าใจว่าความ
งามไม่ได้หมายถึงเครื่องประดับหรือรูปร่างหน้าตา แต่ความงามที่
แท้จริงหมายถึงจิตใจที่มีเมตตา ช่วยเหลือผู้อื่นมากกว่า

8) เรื่อง กระต่ายขี้อาย ผู้แต่ง นำเมฆและพีพิมพ์
ปีพิมพ์ 2555 สำนักพิมพ์ นานมีบุ๊คส์คิดดี

เรื่องย่อ : เจ้าหญิงกระต่ายขี้อายไม่กล้าพูดกับใคร วันหนึ่งฟ้าร้อง
เสียงดังเจ้าหญิงกระต่ายตกใจหลงกับแม่ ต้องอยู่ลำพังไม่มีใครให้
พึ่งพา แล้วก็หนีย้อนคำสอนของแม่มันจึงมีความกล้าเผชิญหน้ากับ
ความกลัวต่าง ๆ จนได้พบกับแม่ หลังจากนั้นเจ้าหญิงกระต่ายก็มีความ
กล้าหาญ ไม่เขินอาย ช่างคุยช่างถาม และไม่หลบอยู่หลังแม่อีก
ต่อไป

9) เรื่อง แพนเค้กของบุ่มบีม ผู้แต่ง สุพรรณณี นามวงษ์ และวิจิตา บุญสุภาพ
ปีพิมพ์ 2556 สำนักพิมพ์ นานมีบุ๊คส์คิดดี

เรื่องย่อ : บุ่มบีมกำลังทำแพนเค้ก แต่เพื่อน ๆ ขาดวัตถุดิบทำขนม
จึงแวะมาขอแบ่ง บุ่มบุ่มมีน้ำใจจึงแบ่งให้คนละครึ่งสุดท้ายเพื่อน ๆ
ก็แบ่งขนมที่ทำมากินด้วยกันกับบุ่มบีม

10) เรื่อง ก้อนเมฆมีน้ำใจ แต่ง นภัสสร ไชยมโนวงศ์
ปีพิมพ์ 2556 สำนักพิมพ์ นานมีบุ๊คส์คิดดี

เรื่องย่อ : ก้อนเมฆผู้โลกมากมันอยากเป็นก้อนเมฆที่ใหญ่ที่สุดจึง
เริ่มตูดน้ำจากทั่วทุกมุมของเมือง ผู้คนไม่มีน้ำใช้อาบน้ำและดื่มกิน ทุก
คนอยากได้น้ำคืนมา ก้อนเมฆรู้สึกผิดมากขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งที่มันได้
เป็นก้อนเมฆที่ใหญ่ที่สุดแล้วแต่กลับไม่มีความสุข จึงสำนึกผิดและ
กลั่นน้ำลงมากลายเป็นหยดฝนตกทั่วทั้งอาณาจักร

11) เรื่อง มาช่วยกันนะ

ผู้แต่ง นันทวรรณ ภูศรี วชิรารวรรณ ทับเสื่อ กฤษณะ กาญจนภา
ปีพิมพ์ 2556 สำนักพิมพ์ แพรวเพื่อนเด็ก

เรื่องย่อ : ต้นไม้ต้นใหญ่หักลงมากลางถนน คุณลุงเห็นก็เข้ามาดึงออกแต่ไม่ไหว สองพี่น้องจึงเข้าไปช่วยด้วยอีกแรงแต่ก็ยังไม่ไหว จนในที่สุดเพื่อนบ้านก็เข้ามาช่วย จากคนเดียวเป็นสองคน สามคน สี่คน ห้าคน หกคน จนไปถึงสิบห้าคนที่ช่วยกันดึงต้นไม้และเพราะความสามัคคีของทุกคนจึงสามารถดึงต้นไม้ออกจากถนนสำเร็จ

12) เรื่อง เด็กดีเคารพกฎจราจร

ผู้แต่ง กิตติยา ลีครองสกุล และรัฐภูมิ พรมาธิกุล
ปีพิมพ์ 2557 สำนักพิมพ์ แพรวเพื่อนเด็ก

เรื่องย่อ : ตั้งใจทำผิดกฎจราจร เช่น ไม่ข้ามถนนที่ทางม้าลาย และไม่ขึ้นสะพานลอย กดสัญญาณไฟจราจรเล่นและข้ามถนนไม่กดสัญญาณไฟ มีคนเตือนก็ไม่ฟัง จนกระทั่งเขาเตะบอลที่ริมฟุตบาทจนบอลกระเด็นลอยออกไปจนรถทับจนแบน จึงขวัญเสียและตกใจมากและได้บทเรียนแล้วบอกว่าต่อไปจะไม่ฝ่าฝืนกฎจราจรอีก

13) เรื่อง เด็กดีต้องเข้าแถว

ผู้แต่ง กิตติยา ลีครองสกุล และรัฐภูมิ พรมาธิกุล
ปีพิมพ์ 2557 สำนักพิมพ์ แพรวเพื่อนเด็ก

เรื่องย่อ : ตั้งใจชอบแซงแถวแต่ไม่มีใครกล้าว่าเพราะทุกคนกลัว วันหนึ่งตั้งใจหิวข้าวมากแต่ครูยืนตรวจแถวอยู่เขาจึงแซงไม่ได้ แต่โลมาแซงสำเร็จ เขาโวยวายทันที แต่โลมาบอกว่าตั้งใจก็เคยทำ ทั้งคู่จึงเถียงกัน จนครูต้องห้าม ผลสรุปเด็กทั้งสองสำนึกผิดและได้รับบทเรียน

14) เรื่อง เด็กดีต้องใช้ของสาธารณะร่วมกัน

ผู้แต่ง กิตติยา ลีครองสกุล และรัฐพร ปรมาธิกุล

ปีพิมพ์ 2557

สำนักพิมพ์ แพรวเพื่อนเด็ก

เรื่องย่อ : ห้องสมุดมีหนังสือภาพรวมสัตว์น้ำสวยงาม แต่กลับถูกฉีกหน้าหายไป ทุกคนตกใจสงสัยใครกันทำนิสัยไม่ดี เมื่อตรวจรายชื่อคนยืมหนังสือก็เห็นชื่อโลมาเป็นคนยืมไปล่าสุด เขาจึงยอมรับว่าเพราะชอบภาพนี้มากจึงฉีกออกไปแปะไว้ในสมุดวาดเขียนของตนเอง โลมาสำนักผิดจึงไปซื้อเล่มใหม่เปลี่ยนให้ และต่อไปจะรักษาของส่วนร่วม

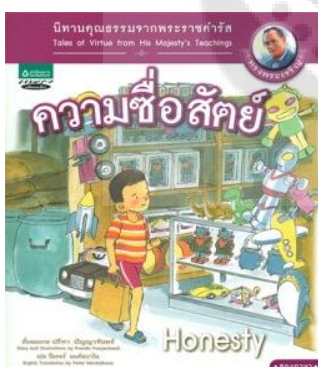
15) เรื่อง เด็กดีรักประชาธิปไตย

ผู้แต่ง กิตติยา ลีครองสกุล และรัฐพร ปรมาธิกุล

ปีพิมพ์ 2557

สำนักพิมพ์ แพรวเพื่อนเด็ก

เรื่องย่อ : สองพี่น้องอยากไปเที่ยวในวันหยุด แต่ต่างฝ่ายต่างมีความเห็นที่ไม่ตรงกันจึงตกลงกันไม่ได้จึงโต้เถียงใหญ่โต พ่อเสนอให้ใช้วิธีแบบประชาธิปไตย เมื่อผลออกมาทุกคนยอมรับในผลนั้นและไปเที่ยวกันในวันหยุดอย่างมีความสุข

16) เรื่อง ความซื่อสัตย์ ผู้แต่ง ปรีดา ปัญญาจันทร์

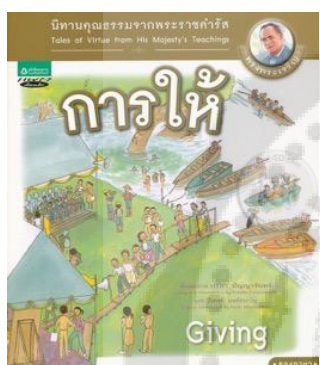
ปีพิมพ์ 2557

สำนักพิมพ์ แพรวเพื่อนเด็ก

เรื่องย่อ : มาตีซื้อของให้แม่ ไปถึงร้านคนเยอะวุ่นวาย เมื่อซื้อของเสร็จก็เช็คเงินทอน แต่กลับได้มากกว่าที่ควร เดินผ่านร้านไอศกรีมกับร้านของเล่นจึงลืงเลวๆ ใช้เงินทอนที่เกินมาซื้อดีไหม และมาตีก็นึกถึงเรื่องที่พ่อเล่าให้ฟังเรื่องความซื่อสัตย์ตามพระราชดำรัสของในหลวงรัชกาลที่เก้า มาตีจึงวิ่งกลับไปที่ร้านขายของและคืนเงินที่ทอนเกินให้กับเจ้าของร้าน

- 17) เรื่อง ความสามัคคี ผู้แต่ง ปรีดา ปัญญาจันทร์
 ปีพิมพ์ 2557 สำนักพิมพ์ แพรวเพื่อนเด็ก
 เรื่องย่อ : เด็กนักเรียนห้องหนึ่งที่กำลังทำกิจกรรมสร้างบ้านจากลังกระดาษ แต่ตกลงกันไม่ได้ว่าจะสร้างบ้านจากแบบของใคร เสียงดังจนครูต้องมาช่วยตกลง ซึ่งได้ข้อสรุปว่าจะสร้างบ้านหลังใหญ่ โดยรวมจากแบบบ้านของทุกคน ทุกคนช่วยกันสร้างบ้านและบ้านหลังใหญ่ของทุกคนก็เสร็จสวยงามมีสีสันสดใสจากพลังสามัคคีของทุกคนในห้อง

- 18) เรื่อง การให้ ผู้แต่ง ปรีดา ปัญญาจันทร์
 ปีพิมพ์ 2557 สำนักพิมพ์ แพรวเพื่อนเด็ก
 เรื่องย่อ : หมู่บ้านน้ำท่วมหนัก ขาดแคลนอาหารและน้ำดื่ม แต่ไม่นานก็มีลุงพระราชทานมาแจก เด็กชายออกไปรับลุงพระราชทานพร้อมกับตายาย ขากลับแวะบ้านตาชม กับบ้านยายน้อยก็แบ่งของให้ สักพักเล่นเรือผ่านเด็ก ๆ ก็แวะแบ่งขนมให้ ตอนนี้เหลือของในลุงพระราชทานน้อยลง แต่ตายายและมาตียังยิ้มมีความสุขเพราะการให้ของแก่คนที่มีความจำเป็นและไม่มีโอกาสเท่าคนอื่นคือความสุขอีกรูปแบบหนึ่ง

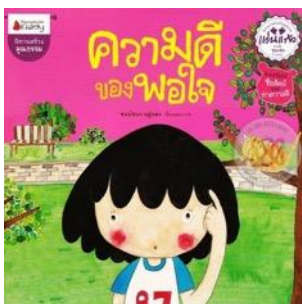

- 19) เรื่อง ลูกแมวซื้อมันแกว ผู้แต่ง ชัยวัน วิสาสะ
 ปีพิมพ์ 2557 สำนักพิมพ์ มูลนิธิเอสซีจี
 เรื่องย่อ : แม่แมวบอกให้ลูกแมวไปซื้อมันแกวที่ตลาด ไปถึงตลาดเจอของขายมากมายน่าสนใจ ลูกแมวแวะเดินดูเดินชมอย่างเพลิดเพลินและไม่ลืมที่จะซื้อมันแกวกลับไปให้แม่แมว

- 20) เรื่อง ไม่ใช่ของเรา...คืนเขาไปนะ ผู้แต่ง นันทวรรณ ภูศรี วชิราวรรณ ทับเสื่อ กฤษณะ กาญจนภา
 ปีพิมพ์ 2557 สำนักพิมพ์ แพรวเพื่อนเด็ก
 เรื่องย่อ : เด็กชายเก็บดินสอได้แต่เขาไม่สบายใจที่หยิบของคนอื่นมาเพราะเจ้าของดินสอแท่งนี้คงทุกข์ใจและตามหาอยู่ พ่อจึงแนะนำให้ไปตามหาเจ้าของเพื่อเอาไปคืน วันต่อมาเด็กชายจึงนำ

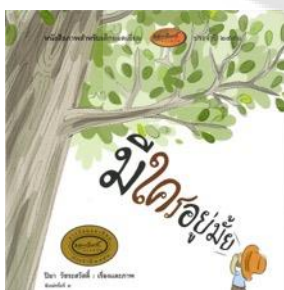
ดินสอด่างนี้ไปให้คุณครูเพื่อตามหาเจ้าของ และไม่นานก็พบเจ้าของดินสอดู่ เด็กชายดีใจและได้รับคำชมจากเพื่อนและคุณครู

- 21) เรื่อง ความดีของพอใจ ผู้แต่ง ชนน์ชนก อยู่หลง
ปีพิมพ์ 2557 สำนักพิมพ์ นานมีบุ๊คส์คิดดี
เรื่องย่อ : พอใจบังเอิญช่วยแมวที่คุณยายตามหา แต่ความจริงเธอไม่ได้ช่วย แต่กลับพูดโอ้อวดเพื่อได้รับคำชม เมื่อคิดได้จึงรู้สึกกลุ้มใจกับความดีที่ไม่ได้ทำ เธอจึงไปสารภาพความจริงกับคุณยาย และหลังจากนั้นเธอก็ได้ทำความดีจริง ๆ แม้จะไม่ได้รับคำชมแต่เธอก็มีความสุข

- 22) เรื่อง คาถาแปลงกาย ผู้แต่ง สุตไพฑ เมืองไทย
ปีพิมพ์ 2557 สำนักพิมพ์ แพรวเพื่อนเด็ก
เรื่องย่อ : เจ้าแมวดำเรียนวิชาไหนมันก็ไม่ที่เก่งที่สุด พยายามเรียนรู้ แต่ก็ยังไม่เก่ง จนเลิกเรียนเจ้าดำชวนเพื่อนไปบ้าน แม่มดสังเกตเห็นเจ้าดำแปลกตาไปจึงเอย่ขึ้นว่าไม่ใช่เจ้าดำของเธอ มันจึงท่องคาถาแปลงกายกลับเป็นตัวเองแต่ลืมคาถา เจ้าดำหมดความมั่นใจ แม่มดจึงเข้าไปกอดเจ้าดำและบอกว่ามันเป็นแมวผู้มีน้ำใจที่สุด เจ้าดำก็ดีใจนึกคาถาแปลงกายออกกลับมาเป็นตัวเองได้ในที่สุด

- 23) เรื่อง มีใครอยู่มั้ย ผู้แต่ง ปิยา วัชรสวัสดิ์
ปีพิมพ์ 2558 สำนักพิมพ์ แพรวเพื่อนเด็ก
เรื่องย่อ : ชายคนหนึ่งต้องตัดต้นไม้ แต่ระหว่างที่กำลังจะตัดก็มีบางสิ่งหล่นลงมา เขาจึงถามว่ามีใครอยู่มั้ย จากนั้นจึงได้รู้ว่าบนต้นไม้มีสัตว์มากมายอาศัยอยู่ เขาจึงตัดสินใจไม่ตัดต้นไม้อีกแล้ว

24) เรื่อง กระต่ายขายแครอท ผู้แต่ง ปรีดา ปัญญาจันทร์
ปีพิมพ์ 2559 สำนักพิมพ์ มูลนิธิเอสซีจี

เรื่องย่อ : กระต่ายอยากร่ำรวยจึงเริ่มปลูกแครอท พอปลูกได้เยอะ
จึงนำไปขายที่ตลาด แต่ระหว่างทางไปนั้น กระต่ายพบเจอคน
มากมายและแบ่งแครอทจนเหลือเพียงตะกร้าเดียว จึงจะได้เงินมา
น้อยแต่มันก็มีความสุข

25) เรื่อง คำหนึ่งถึงประโยชน์ส่วนรวม

ผู้แต่ง ปิตายามาศ ลีวัฒนาสิริกุล คาริณย์ หีกขุนทด
และสุมิตรา เจริญศิวลาภย์

ปีพิมพ์ 2559 สำนักพิมพ์ นานามีบุ๊คส์คิดดี

เรื่องย่อ : เด็กเรียนนักเรียนทุกคนช่วยกันทำจิตอาสา แต่เด็กชาย
คนหนึ่งขี้ใจว่าทำไมต้องช่วยกันดูแลรักษาชุมชน จนกระทั่งมีคน
ลื่นล้มเพราะพื้นสกปรกปรกเขาจึงเข้าใจว่าต้องช่วยกันดูแลเพื่อ
ประโยชน์ส่วนรวมและเพื่อสังคมมีความสุข

26) เรื่อง ลูกช้างไม่ยอมเดิน

ผู้แต่ง ปรีดา ปัญญาจันทร์ และสุดไผท เมืองไทย

ปีพิมพ์ 2559 สำนักพิมพ์ คิดบวก

เรื่องย่อ : ลูกช้างถูกซื้อมาทำงานในเมือง แต่มันคิดถึงแม่ที่จากมา
เมื่อเจอรูปช้างที่เหมือนแม่ของมัน จึงไม่ยอมเดินไปไหน สุดท้ายก็
ต้องพามันกลับบ้านสู่เจ้าของเดิม

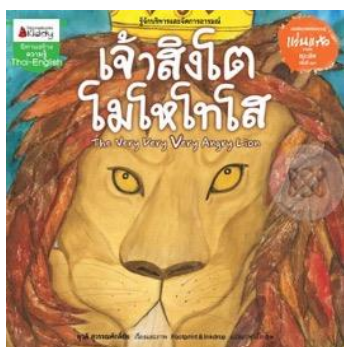

27) เรื่อง โกโก้ ฮิปโปธรรมดา

ผู้แต่ง นิชา พิษวณิชย์

ปีพิมพ์ 2560 สำนักพิมพ์ นานามีบุ๊คส์คิดดี

เรื่องย่อ : โกโก้อยากเป็นเพื่อนกับชมพู โกโก้จึงพยายามเป็นคนเก่ง
ให้ชมพูสนใจ แต่ผลก็ออกมาไม่ดี โกโก้จึงท้อและเลือกที่จะไปปลูก
ดอกไม้แทน ชมพูเห็นดอกไม้ของโกโก้สวยงามจึงชื่นชมและพวก
เขาก็กลายเป็นเพื่อนกัน

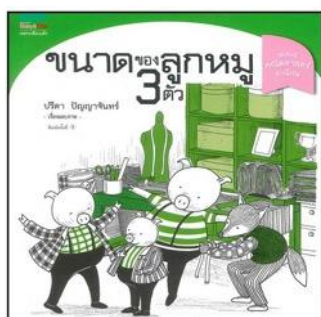
- 28) เรื่อง เจ้าสิงโตโมโหโทโส ผู้แต่ง ยุติ สุวรรณศักดิ์ชัย
 ปีพิมพ์ 2560 สำนักพิมพ์ นานามีบุ๊คส์คิดดี
 เรื่องย่อ : เจ้าสิงโตตัวหนึ่งโมโหอยู่ตลอดเวลา วันหนึ่งมีสัตว์ผ่านมา
 ทำทางร่าเริงและไม่เกรงกลัว เจ้าสิงโตเห็นก็หงุดหงิดทำทางพืดพืด
 และส่งเสียงคำราม เหล่าสัตว์ป่ามารวมตัวกันหาวิธีแก้ไขความโกรธ
 ที่เป็นภัย เมื่อได้วิธีแล้วเหล่าสัตว์จึงพากันไปรวมตัวที่บ้านเจ้าสิงโต
 เพื่อแนะนำวิธีระงับความโกรธให้ เจ้าสิงโตชอบใจกับวิธี ที่เหล่า
 สัตว์ป่าบอก มันหัวเราะอารมณ์ดี จนได้ชื่อใหม่ว่า สิงโตอารมณ์ดี

- 29) เรื่อง เวลากลางวันของหมาป่ากับหนูน้อยหมวกแดง
 ผู้แต่ง ปรีดา ปัญญาจันทร์
 ปีพิมพ์ 2560 สำนักพิมพ์ แพรวเพื่อนเด็ก
 เรื่องย่อ : เรื่องราวของหมาป่ากับหนูน้อยหมวกแดงที่ใช้เวลา
 ระหว่างทางไปบ้านคุณยายทั้งวันด้วยกัน และหมาป่าก็พาหนูน้อย
 หมวกแดงกลับมาถึงบ้านอย่างปลอดภัย

- 30) เรื่อง ระยะทางของกระต่ายกับเต่า ผู้แต่ง ปรีดา ปัญญาจันทร์
 ปีพิมพ์ 2560 สำนักพิมพ์ แพรวเพื่อนเด็ก
 เรื่องย่อ : การแข่งขันวิ่งประจำปีของกระต่ายกับเต่า เต่าเลือกไป
 ทางเลี้ยวเมือง กระต่ายเข้าไปในเมืองเจอผู้คนมากมาย เมื่อถึงเส้น
 ชัย เต่าก็ยืนรอสอย่างภูมิใจในชัยชนะ กระต่ายรู้ว่ามันแพ้แล้วจึง
 ให้ของฝากเพื่อแสดงความยินดีและเล่าเรื่องที่พบในเมืองให้ฟัง

- 31) เรื่อง ขนาดของลูกหมูสามตัว ผู้แต่ง ปรีดา ปัญญาจันทร์
 ปีพิมพ์ 2560 สำนักพิมพ์ แพรวเพื่อนเด็ก
 เรื่องย่อ : ลูกหมูสามตัวสร้างบ้านของตัวเองด้วยขนาดและวัสดุที่
 แตกต่างกัน วันหนึ่งพวกมันไปตัดชุดเจอคุณหมาป่า วันต่อมาคุณ
 ป่าหมามาก็ก็กลัวจะโดนทำร้ายแต่ความจริงมันแค่นำชุดที่สั่งตัดมา
 ให้ พวกมันจึงขอโทษและชวนคุณหมาป่ามางานขึ้นบ้านใหม่

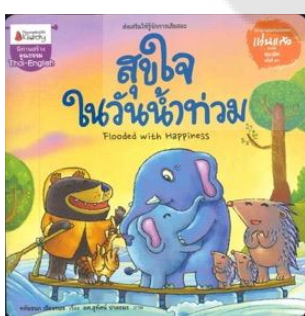
- 32) เรื่อง หมาป่ากับเงา ผู้แต่ง ปรีดา ปัญญาจันทร์
 ปีพิมพ์ 2560 สำนักพิมพ์ แพรวเพื่อนเด็ก
 เรื่องย่อ : ลูกหมาป่าได้เข้าเมืองไปซื้อของ มันเจอกระจกมากมาย น่าตื่นตา จนกระทั่งหันไปเจอโจรหมาป่าที่กำลังขโมยของผ่านกระจกจรรยาจร ลูกหมาป่าจึงช่วยตำรวจจับโจรได้สำเร็จ

- 33) เรื่อง เจ้าถ่านกับการให้ไม่รู้จบ ผู้แต่ง สรรพประภา วุฒิวร
 ปีพิมพ์ 2560 สำนักพิมพ์ นานามีบุ๊คส์คิดดี
 เรื่องย่อ : เจ้าถ่านมีดอกไม้อยู่ต้นหนึ่ง แต่ว่ากลับห่อเหี่ยว หลังจากมันได้รู้จักกับน้ำตาลก็รู้จักดูแลรดน้ำ ดอกไม้ของมันจึงเบ่งบานสวยงาม

- 34) เรื่อง มีอะไรให้ช่วยไหมจ๊ะ ผู้แต่ง พัชรา พันธุ์ธนากุล
 ปีพิมพ์ 2560 สำนักพิมพ์ นานามีบุ๊คส์คิดดี
 เรื่องย่อ : ไบบุญขึ้นเขาไปเก็บพืชผัก เจอเพื่อน ๆ เข้ามาขอความช่วยเหลือ ไบบุญก็ช่วยด้วยความเต็มใจ และได้ของตอบแทนมากมาย

- 35) เรื่อง สุขใจในวันน้ำท่วม ผู้แต่ง หทัยชนก เชียงทอง และสุทัศน์ ปะละมะ
 ปีพิมพ์ 2560 สำนักพิมพ์ นานามีบุ๊คส์คิดดี
 เรื่องย่อ : น้ำท่วมหนักจนลำบากสัตว์ต่างต้องหาที่หลบ หมีดำพายเรือผ่านมาจึงชวนขึ้นเรือไปด้วยกัน จากนั้นจึงพึ่งพาอาศัยบนเรือลำเดียวกัน สัตว์ทุกตัวต่างมีสัมภาระที่พกมา จนกระทั่งเรือแล่นมาถึงพ้อข้าง พื้นทีบนเรือมีไม้พ้อพาพ้อข้างขึ้นมา สัตว์ทุกจึงเสียสละของตนเองจนมีพื้นที่ว่างให้พ้อข้างขึ้นมาได้

36) เรื่อง สีสหายกับต้นไม้ 100 ต้น

ผู้แต่ง กฤษณะ กาญจนภา และวชิรารรรถ ทับเสื่อ

ปีพิมพ์ 2561

สำนักพิมพ์ แพรวเพื่อนเด็ก

เรื่องย่อ : สีสหายได้เข้าไปในบ้านของพี่หมีที่อากาศดี ร่มรื่นเพราะเต็มไปด้วยต้นไม้ พวกมันอาสาให้นำต้นไม้ 100 ต้นไปส่งให้พี่หมี ระหว่างทางสีสหายได้ผจญภัยไปในที่ต่าง ๆ และเจอสัตว์ประหลาดที่คอยแอบตัดต้นไม้ สุดท้ายสีสหายก็นำต้นไม้ 100 ต้นไปส่งได้สำเร็จและสามารถช่วยตำรวจจับสัตว์ประหลาดได้ด้วย

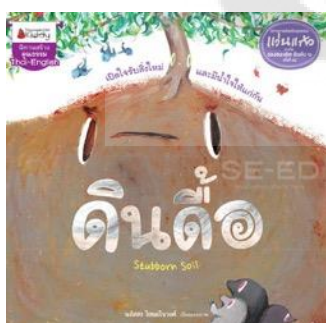
37) เรื่อง บาบา

ผู้แต่ง กฤษณะ กาญจนภา และวชิรารรรถ ทับเสื่อ

ปีพิมพ์ 2561

สำนักพิมพ์ มูลนิธิเอสซีจี

เรื่องย่อ : พวกมันเข้าไปหาผลไม้ในป่า บังเอิญพบตะกร้าว่างเปล่า จึงแบ่งผลไม้ใส่ในตะกร้า ทันใดนั้นยักษ์ท่าทางน่ากลัวโผล่มาจับพวกมันไป เหลือเพียงเจ้าช่างที่เหลือรอดอยู่ มันตั้งใจจะไปช่วยเพื่อนให้ได้ เจ้าช่างเข้าไปถึงรังของบาบา พบเพื่อนอยู่ไม่ไกลจึงตัดสินใจเข้าไปช่วย ทันใดนั้นบาบาก็ปรากฏตัว ทุกคนตกใจ แต่บาบาไม่ได้ชั่วร้าย ไม่ได้จะจับพวกมันกินทั้งยังนำผลไม้ที่พวกมันนำมาด้วยมาทำอาหารอร่อย ๆ ให้กินอีกด้วย

38) เรื่อง ดินดื้อ

ผู้แต่ง นภัสสร ไชยมโนวงศ์

ปีพิมพ์ 2561

สำนักพิมพ์ นานามีบุ๊คส์คิดดี

เรื่องย่อ : เจ้าดินอยู่กับต้นไม้มาตลอด สัตว์ต่าง ๆ จึงอยากเป็นเพื่อน แต่มันปฏิเสธสัตว์ทุกตัว โดยไม่รู้ว่าพวกมันจะช่วยให้ดินสมบูรณ์ พอดินอ่อนแอ ใบไม้ก็ร่วง มันนึกถึงสัตว์เหล่านั้นก็เสียใจที่ เคยทำไม่ดี เมื่อเหล่าสัตว์รู้จึงให้อภัย ดินกับต้นไม้จึงกลับมาอุดมสมบูรณ์

- 39) เรื่อง ไมโลกับฉันทัน ผู้แต่ง นันทนัน วาตะ
 ปีพิมพ์ 2561 สำนักพิมพ์ เพรวเพื่อนเด็ก
 เรื่องย่อ : ไมโลกับเด็กหญิงเล่นปาลูกบอลกัน แต่ลูกบอลลอยไปไกลจึงออกตามหา หาไปเรื่อย ๆ ก็เจอของที่เหล่าสัตว์ทำหาย และเมื่อเจอลูกบอลสีแดง พวกเขาก็ทำล่อยหายไปอีกครึ่ง

- 40) เรื่อง ขอโทษนะไม่ได้ตั้งใจ
 ผู้แต่ง ผศ.บุบผา เรืองรอง และเจนจิรา เกตุวงศ์วิริยะ
 ปีพิมพ์ 2562 สำนักพิมพ์ คิดบวก
 เรื่องย่อ : แม่เป็ดพาลูกเป็ดออกไปเดินเล่นในวันอากาศดี แต่ลูกเป็ดทั้งหลายไม่ทันระวัง เผลอทำผิดไป จึงขอโทษและช่วยกันแก้ไขจนหมดปัญหา

- 41) เรื่อง งานฉลองของไส้เดือน
 ผู้แต่ง ชีวัน วิสาสะ และพัชชา ดิษยนันท์
 ปีพิมพ์ 2562 สำนักพิมพ์ มูลนิธิเอสซีจี
 เรื่องย่อ : เหล่าลิงช่วยกันเตรียมงานฉลองตั้งแต่เก็บหาผลไม้ ทำขนมไทย และล้างทำความสะอาด เศษอาหารก็นำมาฝังดินกลายเป็นอาหารสำหรับงานฉลองแก่พวกไส้เดือนต่อไป

- 42) เรื่อง เพื่อนรักในป่าใหญ่ ผู้แต่ง ชาญศิลป์ กิตติโชติพาณิชย์
 ปีพิมพ์ 2562 สำนักพิมพ์ นานามีบุ๊คส์คิดดี
 เรื่องย่อ : วันหนึ่งพายุฝนตกหนัก ต้นไม้เสียหายจนหมด สัตว์ตกใจที่ป่าเสียหายและตัดสินใจช่วยกันฟื้นฟู ทุกคนช่วยเหลือกันและกันวันเวลาผ่านไป เมล็ดพันธุ์ที่ปลูกลงไว้กลายเป็นต้นไม้สูงใหญ่และแข็งแรง และป่าที่พวกมันอาศัยอยู่ร่วมกันก็กลับคืนมาอีกครั้ง

- 43) เรื่อง ยักษ์ใหญ่ ผู้แต่ง อธิษฐาน อธิษฐานเนตร
 ปีพิมพ์ 2563 สำนักพิมพ์ นานามีบุ๊คส์คิดดี
 เรื่องย่อ : เหล่านักเดินทางที่อยากข้ามไปอีกฟากทะเล แต่พวกเขา
 ไม่มีเรือ "ยักษ์ใหญ่" จึงอาสาพาพวกเขาว่ายน้ำข้ามไป แต่เมื่อถึง
 จุดหมาย กลับมีเรื่องไม่คาดฝันเกิดขึ้นกับยักษ์ใหญ่ เหล่านัก
 เดินทางจึงพร้อมใจกันช่วยยักษ์ใหญ่ให้รอดพ้นจากปัญหา

- 44) เรื่อง บนต้นไม้มีใครอยู่นะ ผู้แต่ง ศศิวิมล สุนทรวิภาณต์
 ปีพิมพ์ 2563 สำนักพิมพ์ นานามีบุ๊คส์คิดดี
 เรื่องย่อ : เด็กชายสงสัยว่ามีใครอยู่บนต้นไม้ จึงใช้กล้องส่อง
 ทางไกลส่องดูจึงได้เจอเหล่าสัตว์มากมายที่พึ่งพาอาศัยกันอยู่บน
 ต้นไม้

- 45) เรื่อง เพื่อนรักในป่าใหญ่ ตอน ไปงานวันเกิดให้ตรงเวลากันเถอะ
 ผู้แต่ง พีสแตมป์และพีโม
 ปีพิมพ์ 2563 สำนักพิมพ์ แพรวเพื่อนเด็ก
 เรื่องย่อ : น้องนากชวนเพื่อน ๆ มางานวันเกิด ทุกคนเตรียมและ
 ออกเดินทางมาถึงทันเวลาได้ฉลองงานวันเกิดกันเรียบร้อย แต่ว่า
 คุณหนูตื่นสายมาไม่ทัน น้องนากกับคุณหนูจึงได้อยู่ฉลองปิดท้าย
 กันสองคน

- 46) เรื่อง เพื่อนรักในป่าใหญ่ ตอน เดินทางไกลไปหาเพื่อน
 ผู้แต่ง พีสแตมป์และพีโม
 ปีพิมพ์ 2563 สำนักพิมพ์ แพรวเพื่อนเด็ก
 เรื่องย่อ : น้องนากและเพื่อนได้รับบัตรเชิญไปร่วมงานวันเกิด ของ
 คุณเพนกวินที่ดินแดนหิมะอันห่างไกล จึงต้องเดินทางไกลเพื่อไป
 ร่วมงานวันเกิด ระหว่างทางก็เจอเหตุการณ์ไม่คาดคิด แต่สุดท้ายก็
 ไปถึงงานวันเกิดได้ทันเวลาพอดี

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การศึกษาแนวทางการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี
 ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม
 The Study of the Development of Picture Books for Thai Children (6-9 years old)
 in the Case of Co-existence in Society
 ผู้วิจัย : อาจารย์อนุสรฯ ตีเหว้

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์ชุดนี้ใช้เพื่อสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับเด็กและเยาวชน ได้แก่ นักวิชาการด้านการประถมศึกษา นักวิชาการด้านการผลิตสื่อสำหรับเด็กและเยาวชน นักการศึกษาทางการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ผู้บริหารโรงเรียน ครูระดับประถมศึกษาตอนต้น ทั้งโรงเรียนรัฐบาลและเอกชน สำนักพิมพ์ผู้ผลิตหนังสือและสื่อสำหรับเด็กและเยาวชน นักเขียนและนักวาดภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก และผู้ปกครอง รวมถึงเด็กผู้อ่านช่วงวัย 6-9 ปี ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะนำไปศึกษาแนวทางการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม
2. แนวคำถามในแบบสัมภาษณ์ชุดนี้เป็นการให้ตอบบรรยายแสดงความคิดเห็น โดยมีทั้งหมด 4 ส่วน ดังนี้
 - ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์
 - ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อแนวทางการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม
 - ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นในเรื่องของปัญหาการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม
 - ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ส่วนที่ 1 ประวัติส่วนตัว ประวัติการศึกษา และประวัติการทำงานอย่างย่อของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ-สกุล :วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์ :
 เวลา :สถานที่ :
 เพศ :อายุ :ปี อาชีพ/ตำแหน่งงาน :
 ประสบการณ์ทำงาน :

.....

.....

.....

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อแนวทางการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม

2.1 ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับทักษะทางสังคมของเด็กไทยในปัจจุบัน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.2 ท่านคิดว่าเรื่องของ Generation มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะทางสังคมแก่เด็กหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.3 ท่านคิดว่าหนังสือภาพสำหรับเด็กมีส่วนช่วยส่งเสริมทักษะทางสังคมแก่เด็กได้หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.4 ท่านคิดว่าทักษะทางสังคมด้านใดควรปลูกฝังแก่เด็กไทยในปัจจุบันมากที่สุด (ตัวอย่างแนวคิดทักษะทางสังคม เช่น 1. การเรียนรู้เกี่ยวกับการติดต่อและการเล่นกับเพื่อน 2. การเรียนรู้เกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนทั้งในด้านการรับและการให้ 3. การเรียนรู้ที่จะเข้ากับเพื่อน ๆ ได้ดี 4. การเรียนรู้ที่จะเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น 5. การเรียนรู้เกี่ยวกับการผลัดกันทำกิจกรรมและรอคอยให้ถึงรอบของตนเอง 6. การเรียนรู้ในการแบ่งปันกับผู้อื่น 7. การเรียนรู้ที่จะเคารพสิทธิของผู้อื่น และ 8. การเรียนรู้ในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.5 จากตัวอย่างหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงวัย 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรเกี่ยวกับตัวอย่างหนังสือภาพดังกล่าว

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.6 แนวทางการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงวัย 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมด้านกลวิธีนำเสนอทั้งเนื้อหา การใช้ภาษา และภาพประกอบในทัศนะของท่านควรเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.7 ท่านคิดว่านอกจากหนังสือภาพสำหรับเด็กแล้ว สื่อใดเหมาะที่จะนำเสนอเพื่อส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันของเด็กไทยอีกบ้าง เพราะเหตุใด

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2.8 ความคาดหวังของท่านต่อหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับความคิดเห็นในเรื่องของปัญหาการพัฒนาหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยช่วงอายุ 6-9 ปี ที่ส่งเสริมทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม

3.1 ท่านคิดว่าการปลูกฝังเรื่องทักษะทางสังคมผ่านหนังสือภาพสำหรับเด็กไทยในปัจจุบันสัมฤทธิ์ผลหรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก ค

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

และ

ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ความคิดเห็น

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัครวิทย์ เรืองรอง
สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์จรูญ เรข
สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
3. อาจารย์ ดร. ธันยา พิทยาพิทักษ์
สาขาวิชาการรณกรรมสำหรับเด็ก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ความคิดเห็น

ตาราง 6.1

ลำดับที่	กลุ่ม	ด้าน	ตำแหน่งงาน/ลักษณะงาน
1.	นักวิชาการ	นักวิชาการด้านการ ประถมศึกษา	อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนประถมสาธิต มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา ปัจจุบันนักวิชาการอิสระด้านการ ประถมศึกษา อาจารย์พิเศษและวิทยากร
2.		นักวิชาการด้านการผลิตสื่อ สำหรับเด็กและเยาวชน	คณบดีคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นักวิชาการด้าน สื่อสารมวลชน นักเขียนวรรณกรรมเยาวชน และคุณพ่อ
3.		นักวิชาการด้านการผลิตสื่อ สำหรับเด็กและเยาวชน	อดีตรองศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชา วรรณกรรมสำหรับเด็ก มศว นักเขียนและ นักเล่านิทาน ประสบการณ์กว่า 40 ปี
4.		นักวิชาการด้านการผลิตสื่อ สำหรับเด็กและเยาวชน	ผู้ผลิตรายการสำหรับเด็กและเยาวชน และ นักวิชาการอิสระ
5.		นักการศึกษาด้านการศึกษา เพื่อสร้างความเป็นพลเมือง	อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา และรองคณบดีฝ่ายกิจการนักศึกษาและ ศิลปวัฒนธรรม
6.	กลุ่มผู้ใช้หนังสือ ภาพสำหรับเด็ก	ผู้บริหารสถานศึกษา	ผู้บริหารโรงเรียน Arcadia Academy และคุณแม่
7.		ครูระดับประถมศึกษา ตอนต้น โรงเรียนรัฐบาล	ครู คศ. 3 โรงเรียนบ้านควนหมาก สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ประสบการณ์ 15 ปี
8.		ครูระดับประถมศึกษา ตอนต้น โรงเรียนรัฐบาล	ครูวิทยฐานะชำนาญการพิเศษ โรงเรียนบ้านคล้อมิตรภาพที่ 226 สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ประสบการณ์ 24 ปี

ลำดับที่	กลุ่ม	ด้าน	ตำแหน่งงาน/ลักษณะงาน	
9.		ครูระดับประถมศึกษา ตอนต้น โรงเรียนเอกชน	ครูผู้สอนกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนวิชาการ อ่านระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 2, 4, 5 และระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2, 3 โรงเรียนเซนต์ฟรังซิสเซเวียร์ นนทบุรี ประสบการณ์ 18 ปี	
10.		ครูระดับประถมศึกษา ตอนต้น โรงเรียนเอกชน	ครูวิชาการพิเศษ วิชาภาษาไทย โรงเรียนกรพิทักษ์ ประสบการณ์ 3 ปี	
11.		ตัวแทนห้องสมุดสำหรับเด็ก	ผู้จัดการห้องสมุดเด็กปฐมวัยดรุณบรรณาลัย ประสบการณ์ 6 ปี	
12.		นักจัดกิจกรรมสำหรับเด็ก	นักจัดกิจกรรมสำหรับเด็กกลุ่มนิทานแต้มฝัน ประสบการณ์ 25 ปี	
13.		ผู้ปกครอง	อาจารย์มหาวิทยาลัย ประสบการณ์ 12 ปี	
14.		ผู้ปกครอง	อดีตบรรณาธิการแพรวสำนักพิมพ์ ปัจจุบันแม่บ้านลูกสาว 2 คน	
15.		ผู้ปกครอง	อดีตกองบรรณาธิการนิตยสาร Mother and Care ทำงานด้านกิจกรรมส่งเสริมการ อ่านมูลนิธิ SCG และสำนักพิมพ์ผีเสื้อ ปัจจุบันแม่บ้านลูก 3 คน และผู้ขายหนังสือ	
16.		เด็กช่วงวัย 6-9 ปี	เด็กชายอายุ 6 ขวบ	
17.		เด็กช่วงวัย 6-9 ปี	เด็กหญิงอายุ 8 ขวบ	
18.		เด็กช่วงวัย 6-9 ปี	เด็กหญิงอายุ 9 ขวบ	
19.		เด็กช่วงวัย 6-9 ปี	เด็กหญิงอายุ 8 ขวบ	
20.		กลุ่มผู้ผลิต หนังสือภาพ สำหรับเด็ก	สำนักพิมพ์ผู้ผลิตหนังสือและ สื่อสำหรับเด็กและเยาวชน	Project Manager สำนักพิมพ์ นานมีบุ๊คส์ ประสบการณ์ 10 ปี
21.			สำนักพิมพ์ผู้ผลิตหนังสือและ สื่อสำหรับเด็กและเยาวชน	หัวหน้ากองบรรณาธิการส่วนหนังสือเด็ก บริษัท สถาพรบุ๊คส์ จำกัด นักเล่านิทาน และอดีตครูอนุบาล ประสบการณ์ 20 ปี

ลำดับที่	กลุ่ม	ด้าน	ตำแหน่งงาน/ลักษณะงาน
22.		นักเขียนและนักวาด ภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก	นักเขียนหนังสือสำหรับเด็ก กรรมการผู้จัดการมูลนิธิหนังสือเพื่อเด็ก ประสบการณ์กว่า 40 ปี
23.		นักเขียนและนักวาด ภาพประกอบหนังสือสำหรับเด็ก	นักเขียนและนักวาดภาพประกอบหนังสือ สำหรับเด็ก บรรณาธิการ และคุณครูเสริม พัฒนาการเด็ก อดีตกองบรรณาธิการ นิตยสารและหนังสือเด็กในเครือ บมจ.อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล	นางสาวอนุสรรา ดีไหว้
ตำแหน่งปัจจุบัน	อาจารย์ประจำหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา วรรณกรรมสำหรับเด็ก ศูนย์การศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประวัติการศึกษา	- ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย (วรรณคดีและ วรรณกรรม) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ - ศิลปศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับ 2) สาขาวิชาวรรณกรรม สำหรับเด็ก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ - ประกาศนียบัตรหลักสูตรนักวิจัยรุ่นใหม่ รุ่นที่ 4 โดยสำนักงาน คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ร่วมกับสมาคมนักวิจัย และ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
สาขาวิชาที่มีความชำนาญพิเศษ	การสร้างสรรค์หนังสือสำหรับเด็กและเยาวชน บรรณาธิการกิจ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการอ่านสำหรับเด็ก วาทยาศาสตร์
ประสบการณ์ในการวิจัย	โครงการวิจัย: การพิจารณาโยงวรรณกรรมในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่มีแนวคิดตามศาสตร์พระราชา ประเภทวรรณกรรมสำหรับเด็กและ เยาวชน